



Ö Ö L A U L

ANTS TUHALA

1931

ÕLAL

ASIAHUT STNA

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükkikoda, Pikk tän. 2. 1931.

37768268

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

1.

Väsinult, kuid rahuldatult istus Lembit Vain aluselt murule libisenud malmist lõukoerale, millel oli kord ülesandeks olnud sulgeda lossi sissekäik kutsumata külalistele. Sõbralikult hellitas tema pilk vana lossi, lossiõue ümbritsevat elupuuja kibuvitsa-põõsasaeda ning veskitammiga kõrgele paisutatud jõe temasse laskuvate graniitastmeiga.

Keset jõe ujus kunstlikult sünnitatud saareke okslikude pärnade, lagunenenud lehtla ja õhus rippuva sillajupiga, mille kaldapoolne osa oli ära aetud voolust. Eemal, üle jõe, vaheldusid nurmed luhtadega, mida kaugemal palistas sinajas metsaviir. Veskitamm aga kohises uniselt ja ühetoonselt.

See ei olnud küll nii imepärane, nagu ta seda oli kujutlenud lapseas, karja hoides, vaadeldes loojuva päikese kulda uppuvat rohelist parki ja uhkeid ehitisi. Siiski leppis ta sellega, mis sõber talle oli kirjutanud: Seltskond olevat Salu-veres puuduline, kuid ümbrus võivat rahuldada tema, kunstide harrastaja, hinge.

Puude pungad lõhkesid ja levitasid vaigust lõhna. Päike ilutses ja puistas rohkem sädelevat kulda kui soojust. Linnud laulsid oma esimesi armastuselaule. Vain võttis kübara peast, sirutas rännakust väsinud jalgu ja hingas kergendatult.

Ainuke, kes ei näinud tundvat kevade kosutavat mõju, oli vana loss. Tormidest lõhkikistud katus tuletas meelde kerjuse seljas hilpe, mis ei jõua kaitsta nende omanikku vihma ega külma eest. Talvel märjakssaanud ja jäätunud müürid oistusid nüüd ning raputasid eneselt krohvi, paljastades punaseid telliskive. Massiivsed, tsemendiga võõbatud ja ornamentidega kaunistatud kolonnid higistasid ning pragunesid, nagu oleks neile käinud üle jõu kandaolev koorem.

Hakid sõelusid kisendades peakohal. Ka neil oli etendada osa lossi varistamises: oli kuskil müüris, karniisis või räästas mõni telliskivi välja kukkunud, asusid nad küünte ja nokaga tekkinud lohu süvendamisele. Siis kanti sinna iga-

sugust rämpsu, ja lõpuks asus emalind suure andumusega järglasi soetama.

Pääsukesed parandasid rõõmsalt vidistades mulluseid pesi või ehitasid uusi, kinnitades neid rohkem usaldustväärivaile simpsidele. Oli üle jäänud veel mõni teistest lindudest halvakspeetud eluase, asus sinna, villatropiga nokas, praktiline varblane: Ruumi jätkub kõigile, vennad! keksis ta väljakutsuvalt roostest läbiurgitsetud plekist draakonil, mis oli olnud juhtmeks teise korra palkonile kogunevale vihmaveele.

Kuid töö ei edenenud lindudel siiski ilma riiuta, sest vana loss ei jõudnud rahuldada kõiki korterisoovijaid. Kõige rohkem sõnelemist, sõimamist ja paksuverd sünnitas varblaste häbematus: võtnud teiste lindude pesi omale talvekortereiks, ei tahtnud nad neid enam omanikele loovutada. Ning seal nad nüüd tuttisid — kuldnokk ja hallivatimees.

Äkki katkestasid linnud heitluse ja lendasid sõimates ära: neid oli seganud palkonile avaneva suure kiivavajunud ukse käuksumine. Vain tõusis üles ja pöördus kuulnud hääle suunas. Ta nägi enese ees noore naise kirjus markisettkleidis ja sandaales paljail jalul: siludes vaba käega kleiti, näis ta väga üllatunud olevat ootamatust kohtumisest.

— Vabandage, et kutsumata teie lävele olen istunud. Arvasin, et siin inimesi ei ela, sest siin on nii palju linde! kõneles Vain kummardudes.

— Mina ja linnud sobime väga hästi ühte, naeratas naine.

Tunnistati hetkeks teineteist, siis juhiti pilgud teisale: naise oma viibis Vaini kübarat hoidval käel, Vain aga imetles tundmatu daami vooljaid jalgu, mis oleksid võinud näida veel kaunimad, kui need poleks olnud sandaales.

— Teil tundub siin väga kena olevat, ütles viimaks Vain.

— Ja teie viibite nähtavasti siin esimest korda, tähendas daam.

— Peaaegu. Kas lubate küsida, kus elab siin härra Mändvere? kummardus Vain.

— Härra Mändvere? Ah jaa, teda hüütakse siin kapteniks. Ta elab seal — väikeses häärberis, osutas ta jõekaldal seisvale punasele telliskivimajale, mille müürid puude tüvede vahelt erendasid.

Vain tänas ja sammus aeglaselt väikese häärberi poole, vilistades motiivi „Marizast“. Pöösasaasa juures vaatas ta koraks tagasi ja nägi, et daam seisis ikka veel endises asendis lossi palkonil; ühelt avatud aknalt seiras aga teda hõbehalli peaga naine ja naeratas.

— Kus elab siin härra Mändvere? küsis nüüd Vain väikese häärberi ees vastutulevalt tüsedalt pluusiväel ja sokes-pasteldes noormehelt.

— Mändvere? mõtles poiss. Ah kapten? Elab küll, ütles siis pärast minutilist peamurdmist; tema suu venis laiaks, heasüdamlikuks ja häbelikuks naeruks — nagu haigutaval koeral. — See uks on seal lukus, tähendas ta vaikselt, kui Vain esimesele uksele lähenes, muheles nüüd mingipärast jälle ja läks siis valjaid kõlksutades tõllakuuri poole.

Valges eeskojas, mille ühes nurgas kerkis keerdtrepp teisele korrale, nägi Vain laias kokapõlles naise, kes ühel käel hoidis rinnalast ja teisega väntas võimasinat. Vain esitles sellele.

— Teie oletegi siis härra Vain? Väga rõõmustav! Mina olen härra Mändvere abikaasa. Kuid meie ootasime teid õhtuse rongiga; sulane läks just praegu hobust ette panema, et teile jaama vastu sõita. Teie tulite siis jalgsi. Minu mehel on väga halb, kui sellest kuuleb! hädaldas proua Mändvere.

— Ärge muretsege, proua, mulle meeldis väga see rännak. Mis teie mehesse puutub, siis saame temaga hakkama: oleme ju vanad tuttavad. Aga minu pakid jäid jaama ja...

— See ei tee viga, Jaan toob nad sealt ära, sest mees võttis esimesest maist ka postitalu enese kätte ja nüüd peab raudteejaamas niikuinii igapäev postis käima. Ma saadan kohe mehe järele, ütles proua, kuid vaatas sealjuures abitult ringi, sest laps hakkas nutma, kuna majas ja selle ümbruses ei nähtunud ainustki hinge.

— Ärge tülitage end, proua, leian ehk isegi ta üles; kui ainult juhataksite.

— Oh, teie teda küll ei leia, ta on põllul: panevad täna kartuleid.

— Sel puhul ei maksa teda üldse segada, sest meil jätkub edaspidi küllalt jutuks aega. Siin näib väga kena olevat, ja ma ei tunne sugugi igavust.

— Teie olete teelt, ja vist väsinud ning soovite puhata. Teie toad on valmis, kui oleksite lahked! kõneles kapteniproua ja viis külalise kahte valgesse tuppa, mis olid maja lõunapoolses osas.

Mööbel oli kohati kulunud ja hõredavõitu, kuid selle eest valitses igalpool piinlik puhtus. Öhus hõljus veel mõnusat küürimise lõhna.

— Ruumid meeldivad mulle väga, ja ma ei tea, kuidas teid tänada. Nüüd paluksin, et teie minu jaoks midagi valmistama ei hakkaks, sest einestasin just jaamas.

— Teie olete juba pika tee ära käinud ja kohvi võiksin ikkagi...

— Ainult sel juhul, kui see teil juba valmis on, tänaksin küll ühe klaasi eest!

Perenaine lahkus kikivarvul, sest kartis äratada magama-jäänud last.

Vain avas ühe aknaist, kust sisse hoovas värsket lõhna toomest ja pärnast akna all. Värjuküllased puud pehmendasid valguse kirkust. Tüvede vahelt paistis osa lossi seina, lauastega kinnilöödud akende asemed ning osa jõge.

Keegi pani jöel võrku, kuna sama naine, kellelt Vain oli Mändveret küsinud, istus jõkke laskuval astmel ja jälgis paadis sõudlevat meesterahvast, kes ägedate mütalöökidega kalu võrku peletas. Mees valitses hästi müttä, ning kiired ja tugevad löögid lubasid oletada tema kehalist jõudu ja osavust.

Sisse astus proua Mändvere kandikuga, millel oli kohvi ning värsket aurav sepi võiga. — Teie vaatate meie naabreid? küsis ta kandikut lauale pannes.

— Seda küll, proua. Huvitav oleks siiski teada, kes nad on? ütles Vain, vaadeldes hiivatavas võrgus sibelevaid kalu.

— Need on Kirchenthalid — naine ja mees, endised parunid ja Saluvere mõisa omanikud. Kuid meie vahekord ei ole nendega mitte kõige parem, seletas proua.

— Kirchenthal! kordas Vain seda nime ainsuses.

— Olete tuttavad, neid kusagil näinud? küsis kapteni-proua, kui märkas Vaini tõsinemist.

— Ma ei tea kindlasti.

• — Nad võivad kenad inimesed olla, oletan seda vähemalt prouast, olgugi et mehed teineteisega algusest saadik tülitsevad. Nüüd lubage meelde tuletada, et kohv ära jahtub. Vabandage veel kord, et midagi valmistanud ei ole, sest ootasime teid õhtuse rongiga.

— Teie, proua, teete enesele asjatult etteheiteid, sest olen ikkagi mina süüdlane oma äkilise sissetungimisega. Täna teid väga kohvi eest!

— Annan teile ainult sel juhul õiguse, kui nüüd kohe lauda istute, naeris proua koduselt ja lahkus.

Vain vaatas, kuidas paat kuivale tõmmati, võrk kuivama laotati ja kalad paadi põhjast korvi pilluti. Kui mees ja naine kadusid korviga pöösasaia varju, Vain alles siis jättis akna ja istus lauda, kuid tema äsjatuntud isu oli kadunud.

Tema hingel oli küllalt ühest sõnast, juhuslikust helist või pildist, et mässama hakata. Talle olid juba tuttavad olukorrad, mil pooljoostes mööda tuba kõndis, kurt teda ümbrit-

seva vastu. Isegi sõjas olid külastanud teda sellised inspiratsioonid.

Kord seisis ta oma kompaniiga keset laukalist sood, kuhu teda vaenlase kuulipildujad olid sundinud peatuma. Ta ees kerkis kõrgustik, mille harjal tuulik vehkles meeletult oma ainsa tiivaga: see sarnanes tormist murtud tiivaluuga kajakale kõrgel merekaldal. Sügisene torm — see vuhises siis Vainigi kõrvus, kuskil mühisesid lained, hukkusid inimesed, laevad. Ta tõusis üles, tormas kuhugi. Ei teadnud isegi, kas põgenes hädaohu eest, või tõttas appi hukkujaile...

Ümberringi kiunusid kuulid nagu näljased hundid, ülal laksutasid šrapnellid, külides surma seemet; sõdurid kisendasid joobnult, nagu oleksid nad tahtnud sellega lüüa surma ironilist irvitamist...

Nagu raske linik langes tema silmilt: lamas ühes soolaukas pooleni poris. Ees kerkis sama kõrgustik ühettiivalise tuulikuga, mis endiselt ägedasti vehkles... Nina haistis püssirohu ja vänget meliniidi lõhna. Eemal kajasid üksikud paugud. Tundis, kuidas teda porist välja kisti, kuhugi kanti. Kaotas jälle meelemärkuse...

Ning toogi polnud mitte mõni „*dulce et decorum est pro patria mori*“, mis teda oli ahvatlenud sellesse lahingusse, kus teda haavati, ja mille eest talle Vabaduse Rist annetati, vaid võibolla miski muinasjutt murtud tiivadega kaja-kaist, kellele ta kõrgel merekaldal appi ruttas...

Kirchenthal — see oli inimese nimi, mida terve suguvõsa oli kannud aastasadu. Oli ju täiesti igapäevane asi, et inimesel nimi!

Suurem osa toimibki nagu peremeheta filmiaparaadid: nad ei jäta midagi silmapaari vahele, kuid nad ei täienda ka midagi. Ometigi, ühe pisikese joonega võib asjale hoopis teise ilme anda, väljendada ühe ja sama häälega põlgust, viha, ahasust või heldimust! Vainile tuletas meelde ühettiivaline tuulik murtud tiivaga kajakat, sügisest, tormist merd, hukkumist. Aga Kirchenthal? — mis puutus see siia?

Kirchenthal oli olnud tema saatus; Kirchenthal oli olnud siis vägev, kui tema (keda alles Lembiks hüüti) — nõrk, varjus kasvav taim. Siiskui esimesel oli õigus inimese surma ja elu üle, unistas viimane suurest maailmast ja kujutles seda „õnnelikust kuningapojast“ saadud muljete alusel.

Oma lapsepõlve traagikast haaratud, tundis Vain äkki end nagu pimedasse kinoruumi astunu, kes näeb ainult silme

„magus ja üllas on surm isamaa eest“,

ees jooksvat pilti. See pilt, mis nii selge ning masendav, ilmus nüüd päise päeva ajal Vaini silme ette, ja selle esilemanajaks oli üks sõna: Kir ch e n t h a l...

2.

... Väike Lembi ärkas päikese tõustes, siiskui esimesed kiired mänglesid higistnõretavail ruutudel ja nõestpehtunud aknaraamel. Kuski põrises uimane porikärbes, põrandal ahju ees krõbistas vist hiir kuivanud leivakoorukest, ning akna taga sirtsus varblane, kel oli sauna räästas pesa...

Emma tuli sauna tagakambrist, avas haledastikäuksuva ukse ja hakkas kojakambris kolistama. Lembi kõrvu kandus lähkrisse kallatava piima pulisemine. Isa ajas ohtes tagakambris saapaid jalga. Tema ristluud valutasi, ta kaebas sageli nende üle. Emma saatis isa kotta ja tuli peagi tagasi.

Lembi tegi enese magama, sest ema, nähes teda ärkvel olemas, oleks ta üles ajanud — karja. Voodi oli aga nii mõnus, soe ning suurte punase ja musta ruutudega vaip nii pehme...

Ta oli jälle uinunud; teda äratas aga nüüd ema, kelle üks käsi õlast raputas ning teine talt vaipa kooris: Lembi, mu laps, tõuse nüüd üles! Laps ajas oma poolisääri paljad jalad üle voodiääre ja hõõrus rusikaiga uniseid silmi. — Lembi! hüüdis ema oodates. Laps pani jalad savist põrandale ja tahtis pesuväel õue minna. — Aga püksid? naeratas ema. Ühisel nõul ja jõul aeti need jalga, ja ema ning laps lahkusid üheskoos saunast, mille uksele ema tabaluku ette riputas...

Lehm sõi juba lauda otsas, õuel aga lonkis lammas kahe tallega. — Soo, ma lähen nüüd Timutile rukist lõikama. Kui sul kõht tühjaks läheb, võta siis kojakambrist: seal on kohmakas, tangupuder ja kauss hapupiima. Ära aga täiest vit-sikust võid võta — selle saadan linna. Kui tahad, tule ka lõunaks Timutile, küll teised lapsed vaatavad lojuste järele, kõneles ema, võttis lauda nurgast sirbi ja läks. Timutile ta ilma emata ei sõandanud siiski minna, sest seal olid tigidad koerad...

Sel ajal, kui loomad rohtu lasksid hea maitsta, kükitas ta suure kivi otsas, põlved kurguaugus ja püüdis end soendada päiksepaistel. Oli päike talt ajanud külma ja une, läks ta kojakambri ja sõi hommikueine. Tagasi minnes ta leidis eest juba teisi lapsi, kes olid ühe lehmaga kahe-iseegi kolmekesi karjas: tihti oli karjaseid rohkem kui loomi...

Vahest leidis aset laste juures pühalik talitus, milles Lembi etendas õpetaja osa. Kuuse tüvest toodi välja muinas-

juturaamat, mille isa oli ostnud rändkaupmehelt. Raamat ulatati Lembile ja istuti ringis lugeja ümber, kes ise kõhuli, põski peopesale toetades, võibolla juba kümnendat korda hakkas ette kandma üht ja sama lugu...

Kui päike metsa taga hakkas „nälkjasarvi“ näitama, liikusid lapsed karjaga kodu poole. Lembi, kes laste seas oma uute pükste, muinasjuturaamatu ja meisterliku lugemisega oli teeninud üldise lugupidamise, vabastati karja tõrjumise kohustusest. Ta kõndis karja taga vähemate mudilaste seas — ta oli ise muinasjutuline kuningapoeg oma alamate keskel...

Isa, ema ja Lembi saabusid koju harilikult ühel ja samal ajal. Isa istus uksepakule ja hakkas lugema kustuva eha valgel kaasatoodud ajalehte, kuna ema majas talitses. Vaevalt jõudnud õhtusöögi ära oodata, Lembi heitis magama...

Lembi kuulis sageli oma vanemaid tema tulevikust kõnelemas, kui ta lõhnavais hõövlilaastudes klompidest ja pilpaist majakesi ehitas, kuid ta mõistis siis nii vähe neid kõnelusi — neis oli liig palju temale tundmatut maailma...

Ühel pakasel ennejõulusel päeval ajas isa uued riided selga ja läks välja suurema leivakotiga kui harilikult. Enne äraminekut oli tal sõnavahetus emaga, kes oli selle mineku vastu ja püüdis teda veel uksel tagasi hoida. Kuid isa raputas enese lahti ja läks ikkagi sinna, kuhu ta soovis...

Viimaks, ühel õhtul, ilmus isa, kuid ta oli väga väsinud ja kahvatu. Varsti pärast seda tuli Murusauna kaks meest ja kutsusid isa enesega ühes, kuid isa ei läinud. Nad istusid kaua tagakambris. „Saadik“ ja „juht“ olid sõnad, mille tähtsust Lembi ei mõistnud. Mehed aga lahkusid viimaks ikkagi ilma isata...

Lembi oli äratanud tulekuma, mis aknast sisse tungis ja mis nii hele oli, et ta võis selgesti eraldada oma vaiba ruute. Taevas kumendas nagu lõkendava leivaahju lagi.

— Nurme rehi põleb, näe nüüd algab loss, kõneles isa tasa.

— Ega sa ei lähe kustutama, eks? sosistas ema hirmul, hoides isa särgi käisest.

— Ei, mis mina sinna lähen, nad rikuvad nüüd kõik ära. Meie mäng on seekord läbi, see on eestlaste teine jüri-öö. Kuulsin, et Tallinnast karistusesalgad välja saadetakse maad rahustama.

— Taevas! hüüdis ema.

— Ja iseäranis otsitakse neid, kes Tartu kongressist olid osa võtnud, tähendas isa.

— Jumal, halasta, ega nad siis sind ometigi sellepärast maha laskma hakka, et Tartus käisid! Sa pead end igaks juhtumiseks varjama. Taevas, taevas, kaitse meid! palus ema nuttes.

— Taevas ei ole seitsmesaja aasta jooksul eestlaste peale halastanud, vaid vastupidi on kirik nende saatuse veel raskemaks teinud. Mõök ja rist töötavad ka nüüd käsikäes, kõneles isa iseäraliku naeratusega.

Ema jättis aknaaluse ja läks voodisse, kust kuuldus tema tasane nuuksumine. Isa ja poeg seisid kaua akna all ja vaatasid lumeväljadel hüplevaid leeke...

Teine päev ei läinud isa jällegi mõisa. Terve see päeva söök seisis puutumattult laual: Oh, nad olid kõik nii haiged sel päeval!

Õhtu eel läks isa välja, kuid tuli peagi tagasi sepa poja saatel. Mõlemad olid ärevuses. Jälle kõneldi ja sosistati sauna tagakambris, jälle pani ema leivakotti, ning mehed lahkusid kiirelt. Emal ei pidanud neid enam seekord kinni, vaid kiirustas nende lahkumist. Ka pani ta Lembi varem magama.

— Kui need tulevad ja küsivad, kus isa on, ütles, et ei tea, ütles talle ema voodi äärele istudes ja sõrmitsetes tema juukseid.

— Kes need? küsis laps.

— Need suurte vurrudega mehed, pikkade piikidega ja haljaste tikkudega — kassakad! hüüdis ema nutma puhkedes.

Ka Lembi alustas nuttu, ilma et õieti oleks teadnud selle põhjust. Kuid ema ju nuttis, ja miski põhjus pidi selleks ikka olema! Kassakad, tikkudega püssid? Piigist oli ta lugenud „Pildipiiblist“, et „Koljati piigi vars oli jäme kui lõnga poom“. Aga kassakad ja tikkudega püssid? — Neile küsimustele vastas lapse raske uni.

Teisel hommikul äratas Lembi äge koputamine ja lõhkumine uksele. Ennekui ema oleks jõudnud uksele läheneda, murti see lahti. Ühes külma auruga tungis sisse trobikond mehi. Sõnalausumata asusid sissetungijad läbiotsimisele. Vaadati igalepoole, isegi ahju. Lembi tõugati nagu mõni kutsikas voodist välja ning voodi puistati pahurpidi. Nähes oma läbiotsimise tagajärjetust, astus viimaks ema juurde keegi toredas kasukas kuldõlakuiga ohvitser ja küsis eesti keeles: Kus isa on? — Ainult tumm pealiigutus oli ema vastus. — Kus isa on? küsiti ka lapselt, mille peale see vastas: mina ei tea, kuhu isa läks!

— Teie ei teadma, kus ta on, kuid mina küll teadma, kus ta on. Ta üks rumal rebane olema, oma spur maha jätma, meie tema kinni fangima ja pumm-pumm tegema. Ta

üks väga schlecht mees olema, käratas uhkes kasukas ohvitser, oma käega revolvri käepidet paitades.

Võõrad näisid nõu pidavat. Üks soldat jäeti viimaks uksele valvama. Sõnalausumata söötsid ema ja laps teineteise sülelusse. Lembi nägi siiski, et tunnimees pühkis sineli-käisega silmi — ta nuttis.

Õuest kostis võõrkeelne komando, millele järgnesid raske sammud: üks-kaks-kolm, üks-kaks-kolm, nagu oleks seal kõndinud hiiglane. Ja lumi kriuksus, kui võõrad mehed kadusid üle lageda välja metsa poole...

Saunas nagu oleks kulunud juba terve igavik, enne kui jälle sammud kajasid. Ema ja laps jooksid aknale. Nad nägid väsinud ja norus isa soldatite vahel; tal seljas oli ikka veel eilne leivakott. Neli soldatit kandsid püssidest kanderaalil sepa poja verist laipa...

Lembi silmeesine hakkas tantsima, emal tungis rinnust õudne hüüatus. Ema tahtis välja tormata, kuid tunnimees oli lävel ees. Tema ja tunnimehe vahel tekkis heitlus. Kuid ema tõugati põrandale ja jäi sinna lamama. Lembi viskus ema kõrvale ja hakkas suure häälega nutma...

Kui Lembi toibus, oli sauna uks veel lahti, kuid lävel ei seisnud enam tunnimeest. Ka ema ajas enese istukile ja vaatas imelikult toas ringi. Ta ütles pojale, et varssi isaga tagasi tuleb, ja jooksis saunast välja...

Lembi oli külmast kange, sest oli olnud pesuväel. Ta sulges sauna ukse, võttis ruudulise vaiba ja istus akna alla, et oodata vanemaid.

— Kuhu isa viidi, kuhu ema läks? arutles ta lõdisedes.

Kuid saunas ei olnud kedagi, kes oleks võinud talle vastata. Isegi kass oli ära põgenenud...

Juba pimenes, kuid ei tulnud isa ega ema. Tuul nuttis sauna räästas ja keerutas kergeid lumeveermeid. Laps lödis külma, hirmu ja meelegeite käes. Sisse astus viimaks Timuti peremees suurtes viltsaabastes ning kõrgekraega kasukas ja ütles, et viib Lembi endile. Ta mähkis poisi soojalt riideisse, tõstis saami ja sõit läks.

— Kus isa ja ema on? küsis laps läbi väriseva nutu. Kuid vastuse asemel nõõtas Timuti peremees hobust...

Kui Lembi ärkas, leidis ta enda Timuti tagakambris voodis. Ruumis ei olnud ühtki inimest. Uks teise tuppa oli kinni. Kustki kandus kurb matuselaul ja nutt. Ta tahtis üles tõusta, teiste juurde minna, kuid vajus jõuetult tagasi...

Tema voodi ees seisid Timuti peremees ja palja pealaega tohter.

— Kus isa ja ema on? küsis ta palavikust jõuetuna. Mehed vaatasid küsivalt teineteist ja vaikisid.

— Saa aga terveks, küll nad tulevad, ütles Timuti peremees viimaks tehtud hea naeratusega, millest laps oletas, et ta tõtt ei kõneldud...

Ta oli juba terve, kuid isa ja ema ei tulnud ikkagi. Ega küsinudki enam, kus nad võisid olla: lapse aim ütles, et seal, kust enam tagasi ei tulda. Ta ei kippunud ka koju, sest ta teadis, et tal seda ei ole. Kõssitas päevad otsa nurgas ega võtnud osa Timuti laste mängust. Ainult siis, kui peremees klaveril koraale hakkas mängima, elustus ta...

Külakoolis, kuhu ta järgmisel talvel saadeti, orb andis tihti teistele põhjust naermiseks. Kui koolmeister mõnikord talt midagi küsis, ei osanud kohe vastata. sest ei olnud kuulnud, millest kõneldi. Ta punastus ja vaatas ümber nagu lõksupüütud hiir, sest ei leidnud üheski lapses kaastundu: nad naersid kõik, isegi koolmeister. Ka ei usaldanud etteütlejaid, sest nad juhtisid ta meeleldi valele teele ja ootasid, et ta hakkaks pajatama Juudasest, kui jutt oli Jeremiast või Taa vetist.

Kui koolmeister jättis ta tähelepanematuse eest ilma lõunata, või pärast tunde kinni, tõstis see vaid teiste meeleolu. Hakkas seepärast neid kõiki põlgama, ise aga püüdis hästi õppida ning mitte hajameelne olla. Salajaste jõupingutuste tõttu oli juba õppeaasta teisel poolel esimene õpilane klassis...

3.

Lembi oli jällegi prints külakarjaste keskel. Ta oskas paremini ujuda ja õngitseda kui teised, teadis lõpmata palju muinasjutte ja mõistatisi. Mis aga teiste silmis teda õieti tõstis, oli see, et isegi paremini kui Timuti isa mängis klaveril koraale.

Kuid ta ei naernud pea iialgi, tundis end teiste laste seltsis vanainimesena ning eelistas üksiolu, võibolla seepärast, et sai juba ammu teada oma vanemate surmast: et soldatid tema isa olid maha lasknud ja et ema surnud nõdrameel-sena haigemajas...

Oli imelik üks õhtu — aeg karjaga koju minna, kuid kari kadunud! Ilma karjata aga häbenes ta Timutile minna. Väsinud ja meelt heites istus viimaks maantee kraavi kaldale ja nuttis, kuna Paukast koer istus tema kõrval ja lõõtsutas ägedasti.

— Mis sinu nutma? kuulis ta seljatagant imeilusat häält.

Kui ümber pöördus, nägi enese kohal maanteel seismas uhke tõlla, mille pukil istus pikkade vurrudega ning suure habemega kutsar.

Ta tahtis ära joosta.

— Sina mitte kartma, vaid minu juurde tulema ja ütleva, mis sina nutma? kutsus ilus hääl, ja tõlla katte alt tuli nähtavale naeratleva preili pea.

Lembi oli esiteks keeletu, astus siiski viimaks lähemale. ja kõneles läbi nutu, et oli kaotanud karja. Preili, kes oli kuulunud poissi kaastundliku tähelepanuga, pöördus siis kutsarile ja kõneles võõral keelel.

— Sa, poiss, ära tõina, kari on siit mitte kaugel maantee kaldal võsastikus ja mäletseb! sõnas kutsar karmilt, ilma et oma tähtsat seisandit oleks muutnud. — Timuti peremehele aga tahan öelda, et ta sulle rohkem hagu annaks, lisas ta naerdes.

Juba tahtis Lembi jooksu pista, kui tema jälle peatas see ilus hääl ja lahke nägu: Mitte ära jooksmas, minu juurde bleiben!

— Totter, astu preili juurde, kui see sind palub! patajatas kutsar.

Lembi tegi jälle mõned sammud tõllale ligemale. Preili otsis sokoladi-karbi ning ulatas selle Lembile. — Võta see, ja teinekord mind mitte enam kartma, kõneles ta jälle naeratusega.

Lembi võttis karbi vastu ja suudles eneselegi teadmata ulataja kätt.

— Mu väike hee ritter! naeris preili ja käskis tõllal minna...

Ühel pilvisel päeval, kui Lembi ühes teiste külalastega arul karja oli hoidmas, tuli laste juurde Timuti isa ja kutsus Lembi koju. Ukse ees seisis kahe hobusega kõrge postvanker, lävel aga vestles keegi mustas riides naine Timuti emaga.

— Kas see ongi? küsis naine.

— Jah tema. Lembi, eks sa astu ligemale ja tee ka tädile tere, ütles Timuti ema.

Lembi, kes kuulis äkki oma tädist alles nüüd ja nägi siin teda esimest korda, võõrastas ega liikunud paigastki.

Tema pilk rändas oma punastelt kätelt pasteldele.

— Ta on natuke aravõitu. Lembi, eks astu ikka ligemale, see on ju tädi! julgustas perenaine.

Lembi tuli ligemale ja ulatas tädile käe, kuid pilk viibis ikka pastedel: ta vaatas pastlaid, nagu näeks neid viimast korda, et pärast neid hästi meeles pidada.

Naine võttis ta sülle ja hakkas nutma.

— Vaenelaps, vaenelaps, kurtis ta läbi pisarate. Ka Timuti ema ajas põllenurga silma.

Karjasele aga öeldi: ta olevat tädil nüüd lapse asemel. Seepärast Lembil pesti silmad, soeti pea, pandi uued riided ning viidi postvankrile tädi kõrvale istuma.

Ta ei nutnud, vaatas vaid hirmunud ja kurval pilgul Timuti rahvast, kes temaga nuttes jumalaga jätsid. Tema jäeti jälle kodust ilma! Ta teadis siiski, et põlnud süüdi, et tädil last ei olnud.

Peremees tuli teda raudteejaama saatma. Teel näitas ta tädile üht poolkuivanud kaske, mille tüvel õõtsus sajutanud pärg luitunud lindiga.

— Seal ta lastigi maha nii kui marukoer; see oli tänu ja tasu mõisas orjamise eest! Rahu ta põrmule, kõneles Timuti peremees isesuguse kuiva häälega ja paljastas pea. Tädi võttis ka Lembil mütsi peast..

Enne raudteejaama jõudmist kihutas neile vastu uhke tõld, mille katte alt sirutus välja silmille surutud musta kübaraga nägu.

— Kes see oli? küsis Lembi värisedes: oli see ju sama inimene, kes küsis: Kus isa on? — päeval, mil tema isa maha lasti!

— See oli vist Saluvere parun Kirchenthal, vastas Timuti isa ükskõikselt.

— Laps ei tohi aga nii uudishimulik olla! sõnas tädi õpetlikult..

— Tule meid ikka jälle vaatama, kui suuremaks oled kasvanud, olid meil oma lapse eest, kõneles Timuti isa liigutusest moonutatud häälega, last vaguni astmele tõstes. Lembi oleks tahtnud veel Timuti isaga seista, talle midagi hella, palavat lausuda, kuid tädi oli tal käest haaranud ja vedas teda vaguni ruumi.

Nagu tagasisurutud pisarad kukkusid esimesed vihma piisad vaguni katusele. Vedur huikas pimedusse ja rong hakkas liikuma. Lembi surus enda hämarasse vaguninurka ja nuttis salaja, kuid lohutamatu, nagu kunagi oma ema kõrval Murusauna põrandal..

Linnas toodi Lembile tuppa raudvoodi ning ta ise riietati pealaest jalatallani uude. Tädi söötis ja jootis teda kümme korda päevas, paitas ja patsutas, kuid Lembi ei vaadanudki tädi. Tema pilk viibis omil jalgadel, mis nüüd pastelde asemel olid uutes peennahast saabastes.

— Näe, Bobby on palju sõbralikum, ütles kord tädi, kui koer enne väljaminekut tema najale kargas. Kuid tädi ei heitnud meelt, vaid lootis lapse poolehoidu võitvat. — Küll har-

jub uue olukorraga ära, lohutasid teda ka tema sõbrannad kohvi juues ja lapse saatuse üle pisaraid valades...

Tädi suureks rõõmuks omandas Lembi vähehaaval linna lihvi ja vastas viisakalt, kui teda küsitleti. Kuid sõnaaht-raks ja iseendasse jäi ta ikkagi...

Ühel päeval nägi Lembi oma endisi riideid kojamehe po-jal, kes õues hangest alla lastes proovis maakalevi vastupi-davust omal istmikul. Ta puhkes neid nähes nutma, sest tun-dis, et oli olnud neis maal palju õnnelikum kui linnas peenes ülikonnas. Ehk tädi teda küll meelitas, ei saanud ta ikkagi teada tema murest ja kurvastusest...

Tädi kolm maja andsid head sissetulekut. Seepärast pol-nud ta kitsi oma kasupojale: see oli alati hästi rietatud, tas-kurahaga varustatud, ja muusika tunde andsid talle paremad artistid. Lembi koolivennad aga tegid peene ülalpeoga suurt rõõmu tädile, kes maatüdrukuna linna tulnud, vürtskaupme-hele mehele läinud ja rikastunud, kuid siiski jäänud ilma seltskondliku haridusest...

Seitsmeteistkümnenaastane Lembit õppis gümnaasiumi viimases klassis. Tal oli radikaalne ilmavaade, mis neis aas-tais ju enamasti möödapääsmatu näht, kuid mis osutub pärast-poole, eluraskuste all õhulossiks...

Oli igav saksakeele tund, mille vältel tegeleti harjumus-kohaselt kõrvaliste asjadega: kes joonistas õpetaja karika-tuuri, kes luges põnevat seikluste-romaani või närpis kaasa-võetud einet. Lembi pingisõber — pikk kahvatu venelane Vo-lodja — luuletas, lüües sõrmedega vahetevahel lauale värsi-mõõte.

Saksakeele õpetaja, Georgi Karlovič, kunagine eesti ko-guduselt marusaksluse pärast ärakihutatud pastor, pidas aga õpilastele moraali: Elate esiteks maal, kus saksakeelt mitte-kõnelejale nii paljudki ukсед on suletud, teiseks — kui teist kellestki peaks kord saama saksakeele õpetaja, milles ma väga kahtlen, siis alles saab ta nägema, et keel võib kapitaliks saa-da, mille protsentidest ilusasti võib elada; see näeb siis, et iga õpitud saksakeele sõna mitu rubla maksab, rehkendas Georgi Karlovič sakslasliku täpsusega ja naeris ise enesear-vates väga tabavale väljendisele.

Lembit, Volodja luuletise kriitikaga ametis olles, oli siiski ühe kõrvaga kuulnud Georgi Karloviči. Kui see viimaks oma epistliga maha oli saanud, tõusis ta ilma pikema mõtle-miseta püsti ja küsis vene keeles, et kõik klassis viibijad pi-did teda mõistma: Härra Georgi Karlovič, kas te ei oleks nii lahke ja ütleks, palju maksab praeguse päevakursi juures üks eestikeelne sõna, oletan, et selle keele kurss peagi tõuseb.

Äge puna kerkis Georgi Karloviči näole; ta tunnistas küsijat üle kuldvõredega prillide tüki aega, nagu muidu poleks uskunud omi suuri kõrvu, sest Lembit oli klassis paremaid saksakeele mõistjaid.

— Eesti keele sõna ei maksa mitte midagi, sel keelel ei kõnele ükski haritud inimene, see on matside keel! kisedas siis Georgi Karlovič, rõhutades iga sõna.

— Ükski haritud inimene ei kõnele nii halvaks panevalt ühestki keelest, pealegi kui ta seda keelt ei mõista ja, mida ma eriti rõhutan, kui sel keelel kõnelev rahvas võimaldab talle toidust ja peavarju. See on rohkem kui tänamatus! noomis Lembit, püüdes alal hoida külma verd.

— Ainult eesti keelt kõnelejad võivad endid nii häbematult ülal pidada! kisedas Georgi Karlovič.

— Kes eestlaseks end nimetab või nende saatusele kaasa tunneb, palun, lahkuge minuga klassist! kamandas Lembit raamatu kimpu haarates. Ainult paar kadakat ja mõni mammapoeg jäid kõheldes istuma.

Selle tagajärjeks oli Lembitu, kui mässaja, gümnaasiumist väljaheit. Kuid sest ajast hakati temast kõnelema, vaatama teda kui kangelast. Varssi pärast seda vabastati Georgi Karlovički omalt kohalt, mis kõditas Lembitu enesearmastust. Kuid suuremat rahuldust pakkus talle see, et oli leidnud kohase juhu näidata südamel okast, mis oli torkinud teda juba isa tapmisest saadik..

Tädile, kes studeeritud mehes nägi jumalust, oli Lembitu gümnaasiumist väljaheit just enne selle lõpetamist suureks hoobiks. Tema unistus oli olnud veeta oma vanu päevi arsti, pastori või advokaadi perekonnas. Kuid Lembit rahustas teda sellega, et lõpetab keskkooli kevadel eksternina ja astub sügisel ikkagi ülikooli.

Peagi pidi tädi kahjuks nägema, et sihvakate gümnaasiastide asemel hakkasid Lembitut külastama pikajuukselised, kahtlase puhtusega pesu ja kulunud ning pressimata riietega subjektid, kes ise end nimetasid boheemlasteks. Ühele niisugusele hulgusele pidi tädi isegi mingisuguste tundide eest tasu maksma. See ei meeldinud tädile enam sugugi.

Tädi otsustas oma kasupoja kord tõsiselt käsile võtta, kuid lükkas selle käsilevõtu päevast päevale, sest teadis, et ei oska midagi vastu panna oma kasupoja väiteile, olgugi et need tema arvates seisid peapeal. Ta kartis samas, et ägeda loomuga Lembit võib ta hoopis maha jätta; kuid tädi armastas ju teda kui oma last — jah, oli tema üle uhkegi!

Asi kujunes järest hullemaks: Lembitu pool käis nais-terahvaid — enamasti küll härradega, kuid teinekord isegi

ihuüks! Tädi majas puudus kord: Suitsetati, klimberdati klaverit, joodi ja viiuldati õhtust koiduni. Kuid sellele tuli ootamatu lõpp: algas maailmasõda; kõigest tüdinud Lembit astus vabatahtlikult sõjaväkke...

Sõda oli olnud kõige kaugem tema erialadest. See oli painajalik seitsmeaastane unenägu võigaste tapluste ja veriste revolutsioonidega. Mitmel korral haavatud ja aumärkidega erusse astunud leitnant Lembit Vain tahtis uuesti alata oma üheksateistkümnenda aastast katkestatud elukutset või elukutsetust. Astuski konservatooriumi, kuid lahkus sealt pärast üheaastast edukat õppimist, jättes kuulmata sõprade ja professorite soovid...

Tema kaasaegsed kunstnikud olid ilma mööda laiali paisatud. Tegi sõnu uus kärarikas boheemkond, kes aga ei jõudnud sõnadest teoni. Talle ei meeldinud vana, sest tal olid omad aated ja püüud, milliseid aga ei jaganud see u u s, kes arvestas massi ja moe arvamusi...

Lembit Vain oli alles kahekümneseitsme aastane, olgugi et talle tundus, nagu oleks elanud juba mitu inimpõlve. Et aega kuidagi mööda saata, muretses ta X ministeeriumis koha, õhtud veetis aga enamasti kodus — igavuses ja üksinduses...

Ühel hommikul kohtas Vain tänaval oma sõjaaegset kaasvõitlejat kapten Mändveret, kes küsis, kas ta oma tasuta maa on juba kätte saanud. Alles nüüd talle tuli meelde, et vabadusristi-talu on jäänud välja võtmata. Vain andis Mändverele tema enese soovil volituse, et see hangiks maakoha.

Mõne aja pärast kirjutas Mändvere, et Vain tuleks oma kohta vaatama ning rendilepingut sõlmima. Vain tundis aga koha vastu vähe huvi ja vastas, et tal polevat võimalik sõita...

Ühel märtsikuu õhtul suri tädi. Üksiolu pärast tädi surma sai Lembitule eriti rusuvaks kevadel, mil mõttes elustus lapsepõlv vabas looduses. Ta kirjutas Mändverele, et soovib veeta ministeeriumist antava puhkuse tema juures. Jaa — siin tema nüüd istubki jahtunud kohvi klaasi taga...

4.

Vain ärkas nagu unest. Väljas sahis tuul ja tupp tungis videviku vilu. Ta tundis end nagu inimene, kes astunud kärarikkale tänavale vaiksest pimedast kinoruumist, kus oli vaadanud sügavasisulist filmi. Ta sulges akna, tegi mõned ebakindlad sammud mööda tuba ja seisatus.

Nagu ilm väljas oli muutunud, nõnda ka Vaini meeleolu. Ta oleks tahtnud kellegagi kõnelda. Kuid tundis end Saluvereski võõrana: ei näinud ju inimestel tema jaoks aega ole-

vat, ise aga ei tahtnud neile oma isikuga tüli teha. Linnas elades oli sellistel puhkudel klaveri taha istunud või viuli võtnud, ning küll siis sõrmed ise leidsid igatsetud helid. Kuid sulane Jaan oli ju viiuliga jaamast veel tulemata. Võttis viimaks kübara ja astus välja.

Jaan oli jaamast tagasi jõudnud ja peatas ukse ees hobuse. Kartulipanijad tulid põllult mullaste korvidega, neile järgnes Mändvere ise, hoides ühe käega sahkvarse, kuna teisega valitses noort peru hobust. — Hinge tahtis seest võtta, lausus ta naisele, higi pühkides, ja peatus suure pärna all, kus peale sahkvarde oli ka teiste põllutööriistade panipaik.

— Tere tulemast, kui hää, et ikka tulid! rõõmustus kapten, kui nägi Vaini enese poole tulemas.

— Mul on heameel sind näha. Oled kibedasti ametis, kõneles Vain sõbrale kätt ulatades.

— Mis teha, töö armastab minusugust. Arvan, et näen praeguses seisukorras isegi kobedam välja kui omal ajal kapteni univormis? naeris kapten.

— Sul on nüüd osalt õigus — see temporary gentlemani osa ei sobinud nii paljuilegi, kuid ühised huvid, eesmärk ja harjumused tegid meid üksteisele sarnaseks ning alaline hädaoht — sõpradeks.

— Oled inimene, kellega on mõnus teinekord rääkida, kuid nüüd on meil mõlemal vähe aega lobisemiseks, mind ootab hobune sahkvarde ees, sind — kolikoorem ukse taga. Su asju aitab mu naine sul korraldada.

— Meil on siin üsna mõnus saun, jatkas kapten pärna alt, — tuled muidugi ühes. Ma tean, et armastad sauna; mäletan, kannatasid omal ajal põrgu palavat välja. Tule ikka, vihtleme, ajame habet ja lobiseme. Tead, siin maal on meiesugustel hirmus vähe aega, teinekord peab mitut tööd korruga tegema. — Ta vabastas hobuse rakmest ning sammus sellega talli poole, kuna Vain läks noorele perenaisele appi oma koli korraldama.

— Nagu loota tohib, saame vahest ka muusikat kuulda, muheles perenaine, hoides käes viiulikasti, ning pidas nõu, kuhu selle asetada.

— Ah, selle võib ükskõik kuhu panna, naeratas Vain ja vabastas tema viulist.

— Teie mängite hästi?

— Kuidas juhtub.

— Siin maal ei saa peale lõõtsa midagi kuulda. Isatalus on küll klaver, kuid seda ei oska keegi mõistlikult mängida.

— On teie isatalu kaugel siit?

ajutise härrasmehe

— Kõigest paar kilomeetrit. Timuti on nimi, teie ei ole muidugi veel kuulnud?

— Timuti? olen küll, kuid mitte nüüd. Tähendab, teie olete siis Leenast tütar. Arvan, et kui oleks vähe valgem ja hästi meelde katsuksite tuletada, tunneksite vahest ka minu ära.

Vain seisis käed kuue taskus ja vaatas naeratades enese ees seisvat hämmastunud proua Mändveret, kes tema äratundmisega näis asjata pead murdvat, kui sisse astus kapten.

— Loodan et olete jõudnud juba üksteisega tutvuda. Härra Vainil kulub tutvuse tegemiseks minuteid, kuid selle katkestamine nõuab talt aastaid. Eks ole tõsi, mis? naeris ta.

— Ei, see on nüüd teisiti, sest sõjaajal arenes kõik ebaharilikku kiirusega. Ka võis mõni mees edu rohkem oma mundri ja aukraadi kui enese arvele kirjutada, vastas Vain.

Kapten tõsines äkki ja surus ohke alla, sest Vain oli teda valusasti solvanud. Tundis, et kui praeguses seisukorras endisesse seltskonda tagasi astuks, siis jätaks ta enesest õige maise mulje: pole ju enam ohvitseri mundrit, tahet unustada käesolevat silmapilku ega maitsta elu iga momenti, mil lähim hetk võib lõpetada kõik teadmatusena.

— Härra Vain näib mind tundvat ja ütleb, ka mina võiksin tema ära tunda, kui vähe valgem oleks, kõneles perenaine mõttes.

— Ja sina muidugi usud! naeris kapten.

— Ei, mina arvasin tõde seda kõneldes. Kuid näen, et endise Lembi ja praeguse Vaini vahel on vist liiga vähe ühist, et neid võiks võtta ühe ja sama isikuna. On see nii, proua? naeratas Vain kurvalt, tundes, et nende mõlemas isikus pole midagi helgast ega päiksepaistelist.

— Lembi? see arg punaste käekestega poiss! Kes oleks võinud seda uskuda? hüüdis proua nähtava heameelega; sellest oli raske aru saada, kas rõõmustus ta endise kasuvennaga kohtumisest või mõistatise lahendumisest. — Välimus ei luba teis küll kuidagi endist Lembit oletada, kuid kui teie mulle esitlesite, tundus mulle siiski, nagu oleksin teid kusagil näinud.

— Ka mina olen kuulnud muinasjuttu vaesest Lembist. Tõesti, sinu isikus leidub rohkem salapärast, kui ma seda tänini arvasin, imestas kapten, ja mõlemad vaatlesid Vaini nagu mõnd muinasleidu.

— Teate, mis? lausus proua viimaks rõõmsalt, — oleme ju nüüd enamvähem tuttavad, homme on Timutil varrud, vend Juhhan ristib oma esimest võsu —, tulge Timutile varrule. Küll nad teevad siis suured silmad!

— Tingimata, olgugi et ma suuri silmi kardan, vastas Vain. Talle tulid meelde oma nõdrameelse ema silmad, siiskui ta Murusaunast välja joostes oli lubanud isaga varssi tagasi tulla.

— Aga nüüd sauna! Käisin enne poistega seltsis, kuid nüüd ei taha need tulla — pelgavad härrat, lähevad pärast meid. Neil ju ka nüüd rutt, sest tahavad veel ehale minna, öö on aga lühike, naljatas kapten.

Puhtas eeskojas küünlavalgel mehed võtsid riidest lahti.

— Miks sa enamalt ei kirjutanud, et oma sünnipaika sõidad? ümises kapten end sügades.

— Ju siis mina teadsin, et oled minust ette jõudnud. Sõitsin antud aadressi järgi, ja alles teel siia märkasin, kuhu olin sattunud, vastas Vain silmitsedes oma sõbra karust ihu ja veel karusemat lõuga.

— Homme hommikul vaatame sinu talu, pärast lähme Timutile varrule. Sa armastad muidugi kaua magada, kuid ära muretse, ma ajan su üles. Aga nüüd astume sisse, oled valmis? kamandas kapten.

— Teil siin isegi elekter, imestus Vain, kui kapten nupule vajutas ja löid kiirgama kaks hõõguvat pirni.

— Оставки бывшего могущества, sõnas Mändvere ja saatis nagu mööda minnes kapataie külma vett särisevale kerisele.

— See elekter siin ei ole midagi, jätkas ta juba laval, lastes vihal töötada. Kui sa homme näed Saluvere põlde ja heinamaid, siis alles imestad, kuipalju sellesse mõisa kapitali on maetud. Kraavid kui jõed, ning neid leidub igal sammul. Masinarehed võivad mõnes New-Yorgi pilvelõhkujas kadedust äratada. Ega siis parun asjata ei vannu valitsust ja mind, et see mõisa võõrandanud ja et ma talle selle kogumisel astun võistlejaks. Näiteks oleks sinu talu tema krundile väga hästi sobinud. Tal oli isegi selle omandamiseks oma tasuta maa saaja muretsetud, kuid sul oli Vabaduse Rist — sellega suurem eesõigus. Postitaluga kordus samasugune jant.

— Sa oled siis juba väike mõisnik?

— Just veel mitte. Paar asunikukohta on küll ripakil, kuid jõud ei löö seekord enam ette.

— Sind hüüavad kõik siin ikka veel kapteniks, kuna su nime vähesed näivad teadvat, tähendas Vain lavalt, lastes omakorda vihal töötada ja vaatas, kuidas ühes vahutortidega ka habe kadus Mändvere lõualt.

— Endise vägevuse jäänused,

— Mm, ümises tema sõber, kes habemenoaga just parajasti kurgupealist puhastas. Ka sel nimel on oma ajalugu. Kui ma Saluveresse tulin, leidsin siit eest ühe sinu kompanii endise allohvitseri, kes nüüd on ka asunik. Ta istub vist praegugi sauna ukse ees ja ootab kannatlikult, kuni ülemus omaga valmis saab, sest ta peab ka rahua ajal ülemusest lugu. Olen talle olnud algusest saadik nõuandjaks ja toetajaks. Tema hüüdis mind kapteniks ja selleks mind ka teised inimesed hakkasid hüüdma. Küllap ristib su leitnandiks ja lisab sellele härra ette, — näe, ei söandanud sinuga koos saunagi tulla.

Sõbrad naersid, Vain küll rohkem kõditavast leilist kui kapteni sõnade üle.

Kui nad juba puhtana saunast välja astusid, tõusis läve kõrvalt üles inimkogu, kes Vaini poole kummardudes tervitas päris sõjaväeliselt: Tere, härra leitnant!

— Eks ma ütelnud! naeris kapten.

Vain ulatas tervitajale käe ja surus vastusirutatud kätt seltsimehelikult: Kui ma ei eksi, olete härra Pirn? Kui kena, et vahest lahinguseltsilisi võib kohata.

— Mulle teeb see headmeelt, et härra leitnant mind veel ära tunneb, vastas Pirn rõõmsalt.

— Imelik, lausus kapten teel saunast häärberi poole, sinu kompaniis oli vali kord ja sa ise meestele võõras, kuid sõdurid armastasid, otse jumaldasid sind. Millest see tuli?

— Ma püüdsin neile olla hea seltsimees, kuid ei olnud nendega iial familiaarne, sest familiaarseks saades kaotab inimene oma veetluse.

Eestoas vestles proua Mändverega keegi mustas kleidis kena noor naine.

— Tere õhtut, proua! tervitas kapten võõrast, kuna Vain kummardus ja tahtis oma tuppa minna.

— Teie ei ole veel tuttavad? Lubage: paruniproua Kirchenthal ja härra Vain, tutvustas kapteniproua.

— Mul oli siia saabumisel au proualt lossi ees teed küsida, kuid nüüd ei oleks teid peaaegu enam ära tunnud, kõneles Vain proua kätt surudes.

— Kas tõesti olen ma sest ajast nii palju vananenud? küsis paruniproua tehtud imestusega (lootes vist, et seda küsimust esitades, võõras väljendaks rohkem oma muljetest tema suhtes).

— Just vastupidi, teinekord noorenevad naised ootamatult!

Proua punastus. Kapten ja tema naine vabandusid ja lahkusid.

— Kapteniproua kõneles mulle, et teie olete siia tulnud suvitama, kuid ma luban enesele oletada, et teie siinset igavust ei jõua välja kannatada, ütles proua pärast abielupaari lahkumist.

— Julgen loota, et öeldu minu kohta ei käi ja minu lahkumise põhjuseks ei saa olla. Igav on inimesel, kes midagi ei tee.

— Ja mida võite teie siin teha igavuse eemalepeletamiseks? Lähete kaptenile sõnnikut tõstma või Pirnile kartuleid panema? naeratas proua kurvalt.

— Need tööd ei ole väljamõeldud igavuse eemalepeletamiseks — on selleks liiga rasked. Arvan, et ma ei saa teha seda ega teist, saadan ainult pisikesi igavaid asju toime ja arvan sealjuures, et nad ei ole sugugi igavad.

Paruniproua, kes oli vaadanud talle küsivalt näkku, näis nagu kohkuvat: Ah, mees ootab lehte, tulin posti järele, aeg minna. Head ööd! Ta heitis veel Vainile mõõtva pilgu ja lahkus kiirel sammul.

Vainisse jättis see mustajuukseline naine isesuguse mulje: tas oli midagi õhulist, sissehingatavat; tema riietis ja juustesoeng oli ju küll väga lihtne, kuid Vainile tundus see siiski elegantsena.

Kui Vain söögituppa astus, võttis kapten ta vastu iseäralise naeratusega: Mina ei saanud oma siiasaabumisel sugugi säärase tähelepanu osaliseks nagu sina — tuli isegi lahinguid liüa, et ööks peavarju leida.

— Kuidas nii? küsis Vain tõsiselt.

— Paruniproua oli täna nii armuline, et tuli ise posti järele, ennemalt saatis ikka teenija. — Kuid märgates, et oma sõnadega võib liiale minna, juhtis kapten äkki jutu teisale: Sõjaväes niisutati mündreid ja aukraade, siin — sinu saabumist, kuidas on lugu sellega?

— Pidin peaaegu unustama, et mina seks juhuks olen varustatud, vabandus Vain üles tõustes ning läks oma tuppa. Tahtis ka kapteni märkust paruniproua suhtes järele mõelda.

Mis Vain esimeseks arvesse võttis, oli vana mees ja noor naine, mille järeldusel ei võinud juttugi olla lähidaist abielusidemeist. Teiseks: kõik naised on uudishimulised, suur osa koketid, tahavad meeldida, vallutada, enese ümber näha austajaid. Kuid kedas' Saluveres vallutada? Isegi kapten kaotas ühes mundriga õiguse kuuluda kõrgemasse intelligentsi. Paruniproua, kes oli kaotanud mõisate võõrandamisega nii palju ainelisi võimalusi, ei kaotanud siiski vajadust seltskonna järele, mille otsimist väljaspoolt ei lubanud arvatavasti Kirchenthalide kehvad

ressursid. — Kuid peapõhjuseks on ikkagi suur aastate vahe: sarnastes abieludes on sarvikandjate meeste protsent õige suur. Kuid mine tea, võibolla osutub elu siin maal teiseks, kui linnas, sest siin teotsevad inimesed, neil ei jätkugi aega kiusatustele mõtlemiseks, veel vähem neile andumiseks, arutles Vain ja astus paari pudeliga söögituppa tagasi.

5.

Kapten ja Vain õhtustasid kahekesi, sest perenaine lahkus varem — vabandusega, et tal olevat laupäeva õhtu tõttu palju tegemist. Mehed jagasid söögilauas ühiseid mälestusi. Kapten oli oma väljendistes teinekord banaalne, kuid ikkagi tabav. Ta jõi palju, kuid nägi välja päris kaine.

— Ütle mulle, miks meeldib üks inimene, aga teine ei meeldi? küsis kapten täitsa ootamatult.

— Jumalukene, seal võib olla tuhat põhjust: inetus, paha iseloom...

— Pea, sa ei saanud mu küsimusest õieti aru, sest ei esitanud seda õieti: Miks meeldib mõnele üks inimene rohkem, kes ei olegi võibolla teistest parem, võibolla vastab isegi rohkem sinu poolt nimetatud puudustele?

— Sa kõneled nähtavasti armastusest? naeratas Vain.

— Oletame armastusest, ümises kapten kulme kortsutades ja vahtis üle laua hämarasse nurka.

— Armastatud olla — tähendab võitja olla. Kuid võitja peab oma vastasest üle olema, vastasel korral sarnaneb ta peaga vastu seina jooksjale, või midagi sarnast. Kuid mis ma seletan strateegiast, mida sa, kui minust vanem sõjamees, paremini tead. Üldse pole mul sel alal suurt praktikat, lisas Vain tagasihoidlikult ja mõtles ise, milleks kapten oli alanud üldse niisuguse jutu.

— Nojaa, kindlused avavad ise sulle oma väravad ja sul pole muud vaja teha, kui sisse marssida, noogutas kapten.

— Seisaksid sa veel võitlejate ridades ega oleks kapituleeritud, jooksin nende terviseks, kuid enese terviseks ei jooda, naeris Vain.

— Oh võitlejad, et käige pääle, hüüdis kapten, tõstes klaasi: proosit!

Kui nad teineteisele head ööd soovides lahkusid, märkas Vain, et näiliselt kaine sõbra kõnnak oli siiski ebakindel — või virvendasid tema enese silmad joodud viinast?

Oma tупpa tuldud, avas Vain akna ja istus sellele. Tasane, hookaupa puhang sahistas puudes; õhk oli lämbe nagu enne

vihma. Lossi ühel aknal virvendas tuli. Asunduses laulsid viina-
auru alla sattunud külapoisid käuksuva harmoonika saatel:

Ei sul pole silgu sedelit
Ega lakaskäima redelit.
Sa parem mine puhkama,
Et järgi jõuaks kaarega.

Sa Mari ära valeta —
Sul teine poiss on oodata,
Küll talle leiad redeli
Ja annad ... sedeli.

Vain kuulas seda laulu (mille lõpp oli riimitud õige valima-
tuist sõnadest), muretut naeru ja käuksuvat harmoonikat, mis
kaugenedes pikkamööda vaibusid. Kuski kähvatas veel paar kõr-
da unine peni, ja peagi kuuldus vaid puude hookaupa sahisemine
öös. Vainile eneselegi tuli äkki soov kaduda saladuslikku öösse,
naerda, mängida ja alles hommikul jõuetult tagasi tulla ning ma-
gada terve järgmine proosaline päev. Kuid kapten oli lubanud
ta hommikul vara üles ajada — tuli ikkagi magama minna.

Vain riietus lahti ja puges voodisse, ent oodatud uinak ei
tulnud. Kõiksugu mõtted tükkisid ta peale, nagu kurjad penid
igast kaarest, kuid ta ei suutnud neid eemale peletada.

Talle tuli meelde kapteni viimane kõnelus, mis oli nii var-
jatud ja iseäraline. Mis võis olla küll selle põhjuseks? Kas ei
armastanud ta oma naist, sest see ei olnud tal kuigi veetlev —
sõjapäevil oli aga kapten ainult ilusate naiste järele joosnud.
Võibolla püüdis ta alguses paruniprouale läheneda, kuid katse ei
õnnestunud? „Mina ei saanud siia saabumisel sugugi säärase
tähelepanu osaliseks. Paruniproua oli täna nii armuline, et ise
posti järele ilmus, ennemalt saatis ta ikka teenija,“ oli kapten
lausunud. Samuti olevat ta paruniga kohtade pärast tülis. —
Kuid mis läks see kõik suvitajale korda!

Ta tahtis nüüd kindlasti uinuda, ent juba ilmus paruni-
proua õhuline kaju tema silme ette, samast selle vooljad jalad
ja unistav vaade, millega ta oli teda saatnud lossi palkonilt põõ-
sasaia juures. Selles pilgus oli olnud nii palju soojust, ootust,
isegi kurvameelsust — seda oleks võidud võrrelda sujuva kuu-
paistega uinuvasse, sumedasse lõikusekuu metsa.

See juhtus teist korda Vaini elus, mil ühe naise vaade oli
nõnda riivanud. Kuid nüüd oli ta usu kaotanud vaadettesse, ega
annud neile sellist tähtsust nagu esimene kord, palju aastaid
tagasi, maailmasõja päevil.

Lamas kaelast haavatuna haigemajas. Oli just ärganud
painajalikust unest, kui teda tabas too vaade, mille saatis üht

haavatud ohvitseri külastama tulnud daam. Oli ta selle ohvitseri õde, naine, sugulane või armsam — seda ta ei teadnud, kuid uinus selle sooja, uimastava kuid siiski ilma kireta pilgu all ja kandis seda pilku kui pühadust mõned aastad omas põues.

Vabadussõja ajal kohtus ta sama daamiga Pihkvas ühel ohvitseride joomingul. Tema välimus ei olnudki palju muutunud, kuid vaade! see oli avalikule naisele omane — kõigile ja kõike lubav. Võibolla olid eluviletsused selle naisterahva kurvale teele tõuganud. Kuid keda ei või tabada need viletsused?

Vain pöörles voodis ja püüdis leida uinumiseks paremat asendit. Kuid jälle ilmus tema silme ette paruniproua oma vaatega, mis ei sisendanud kirge, küll aga igatsust ning kurbust. Ta tõusis viimaks voodist, kobas käsikaudu toolilt viiuli ja hakkas mängima pesuväel, istudes voodi äärel.

Esmalt arenes mäng tasa, poolkuuldavalt; kuid ilma et ise seda oleks märganudki, läksid helid valjemaks ning paenduvamaks, nagu poleks neid saatnud mitte viiul, vaid ümbritsev öö.

Keskaja põline tammemets, milles lookleb sammeldanud teerada. Mets sonib salapäraselt suveööl, kõneleb muinasjuttu. Taevast naeratlev kuu hõbetab kastemärjas rohtu ja puulehti.

Teed mööda sõidab ratsanik. Ta on lihtsas mustas kuues, kuid mõök on tal vööl. Ta elab põlises metsas, kuhu on põgenenud oma vaenlaste, rüütlite eest, et mitte nagu teised tema suguvennad orjaks saada. Elas palju aastaid erakuna väikeses onnis. Viimaks hakkas aga igatsust tundma tema noor süda, hakkas igatsema armastuse ja õrna eluseltsilise järele.

Ning seal ta nüüd ratsutab, laulab kurvalt ja otsib vastukaja inimeste südames. Hobune astub sammu ja noruspäi, nagu oleks tal kahju omast peremehest.

Ratsanik jõuab viimaks mere äärde, mille kaldal näeb istumas ilusa naise. Naine nutab ja valab voogudesse pisaraid, mis hiilgavad kui sädelevad helmed.

Noore ratsaniku süda läheb nukraks. Ta hüppab hobuselt, astub nutja juurde ja jääb sügavas kummarduses seisma.

— Senjora, hüüab ratsanik tasa, minu süda jookseb verd sind üksinda nutmas nähes. Lubad mulle omas kurvastuses end avitada? Oo, senjora, siin minu mõök su kaitseks, mu süda sind armastamiseks, mu elu sulle ohverdamiseks!

— Ma usun su sõnu, oo noormees, sest kuulsin su laulu, mis oli hell nagu see kuupaiste ja unistav nagu see remmelgas jõe kohal. Õnnelik on naine, kes sind omaks võib nimetada!

— Ma ohverdän kõik, et sind päästa, sind õnnelikuks teha, oo jumaldatud naine! Kõik peale vabaduse! hüüab noormees paluvalt.

— Asjata, nutab naine, — sest mu mees on vägev rüütel. Vaata neid süngeid müüre üle jõe: seal asub tema loss! Ta riisus minu leselt emalt vastu minu tahtmist. Ta on juba vana, kuid ikka veel toores tegudes. Tema suudlus on kui surm ja sülelus kui haud. Kuid ta on võimas ja julgeb palju. Sinu mõõka ei või ma näha, oo noormees, sest olen elus näinud palju viletsust ja verevalamist ega taha enam, et seda minu pärast tehakse. Võtaksin vastu sinu, minu kuldse südame, kuid ma ei saa sind kuhugi peita oma kurja rüütli jälgimise eest. Ta ei kutsu sind välja ausale võitlusele, vaid saadab oma sulased, kes meid hukkavad või muudavad meie eluaseme kõrveks.

— Mul ei ole lossi ega kindlust, kuid mul on onn laane põhjas, kuhu ühegi rüütli mõök ei küüni, kuid kus küllalt ruumi ja vabadust kahele armastajale.

— Oo, ma tulen sinuga, mu kuldne süda, sest vajan ainult armastust. — Ja ratsanik tõstab hellalt oma koorma sadulasse.

Kuid seal kajasid helides dissonantsid, mis läksid üha valjemaks ja muutusid otse kisendavaks:

Rüütli naisega põgenevat ratsanikku märgatakse lossi müürilt ja vahimees puhub häiresarve. Põgenejad kuulevad seda ja ratsanik kiirustab hobust. Kuid peagi näevad nad tagaajajaid, kes järest lähenevad, sest neil on paremad hobused. Viimaks jõuavad põgenejad metsani, kuid hobusel puudub minnekuks jõud, aga tagaajajad on kannul.

Ratsanik laskub hobuselt, aitab maha oma armsama, paljastab siis mõõga ja seab enese võitlusvalmis. Heitlus ei kesta kaua, ja noormees langeb, sest vastase ülekaal oli liiga suur. Noor naine eelistab surma vangistusest, haarab oma langenud armsama mõõga, torkab selle oma südamesse ja vajub kokku üle oma armsama laiba.

Ja viiul kaebas ning nuttis, sest tal oli kahju kahe armastaja enneaegsest surmast, kahju elust, mis oleks võinud olla nii ilus kui ...

Viiulil katkes keel.

6.

Teisel hommikul äratas Vaini kapten, teda õlast raputas. Vain ajas enda voodiservale istukile ja hõõrus uniseid silmi (nagu tal lapsenagi kombeks oli, siiskui teda karja vara üles aeti). Pea valutab veel õhtusest pummelusest.

— Noh, kas lähme nüüd sinu talu vaatama? Tee aga silmad lahti, muidu ei näe sa midagi.

— Pagan võtaks sind su kohtadega, oled nendega nagu katkuhaige! urises Vain uniselt ja vajus voodisse tagasi.

— Või nii — jälle magama! Vaata ette, et sa jälle magama ei jää, et valmis oled, kui tagasi tulen. Vastasel korral tarvitan külma sõjariista — allika vett — su äratamiseks. Naljakas inimene, ei taha oma varandust näha! sõnas kapten õlgu kehitades ja lahkus ruumist.

— Neil inimestel siin ei ole isegi pühapäevarahu — töötavad nagu vabatahtlikud sunnitöölised, siunas Vain, tuli voodist välja ja ajas püksid ning saapad jalga. Ta hakkas pesuriista otsima, mida aga ei leidnud. Vist oli pererahvas unustanud selle toomata. Võttis siis käterätiku ning seebitüki ja astus välja, et jões silmi pesta.

Aeg oli varane ja asundus magas argipäeva väsimust.

Öösel oli vihma sadanud, mille piisad puude okstel ja rohu ladvul kiiskasid. Õhk oli selge ja soe. Vain istus ühele jõkke laskuvale graniitastmele. Siit nautis ta jõge, mis oli tüün ja näis suurejoonelisena maalina veepinnal peegelduvaist esemeist. Saar ühes sillajupiga rippus õhus. Puud kinnitusid ainult kitsale kalda palistusele. Voolust virvendas sinine taevas, kus päiksekiirte eest põgenes pilvesaareke.

— Peitub sügavuse põhjas alati selline taevas? arutles Vain. Nüüd nägi ta sel maalil enese kuju lumivalges särgis ning triibulisis pükstes, allalastud traksidega. Valge kael laia punase vöödiga (maailmasõjas saadud haavaga) erines järsult päevitunud näost ja tumedast kähardunud juustepuhmast. Tema nägu, kus iga lihas teotses, oli just mitte nii kõhn kui muljekas.

Silmad olid natuke liiga koopais, ja tundus, nagu oleksid tahtnud need veelgi taganeda. Nende vaade oli kahtlev, hajameelne, sest olles näinud niipalju vastikust, ei uskunud need ilusasse, rõõmsasse, kui sellel juhtusidki peatuma — need silmad oleksid nagu kartnud leida ilusa varjul mingisugust kurikavalat sepitsust.

Tema keha oli peenlane, lihased kuivad, kuid neis peitus sitkust ja osavust, sest nii koolis kui sõjaväes peeti Vaini heaks võimlejaks.

Ta oleks meelsasti jõkke sööstnud, kuid elamud olid liiga ligidal: kartis üllatada oma alastusega rahulikke, kuid välispidises häbelikkuses nõudlikke külainimesi. Istus siis niisama, käärides särgi käised ja vaadeldes oma käsivarsi. Päike aga tõusis järest kõrgemale ja soendas pihta.

— Peremees, siin, maal, ei tohi kulutada niipalju aega enese ja looduse vaatlemiseks! kuulis ta enese seljatagant kapteni naeru.

— Sul on alati kiire, oled rahutu nagu kannaksid süsi

pükstes. Ma olen kohe valmis, vastas Vain ja sirutas oma käed jõkke vee võtmiseks.

— Vabanda, et su tuppa unustasime pesuriista panemata. Siin pesevad inimesed nägu ja käsi alles keskhommikul. Usun, Jaan pühendab selleks terve nädala jooksul ainult natuke aega — laupäeva õhtul saunas.

Parem oleks, kui sa mulle vähem tähelepanu pühendaksid, sest Jaani sa must ikka ei saa. Üldse, ärge tülitage endid palju minu pärast. Silmi pesen meelsamini jõel, kõneles Vain tusaselt.

— Sa oled aga endiselt tundeline! Ära pahanda, et algan nalja tõega, näed ise, kui kauem siin elad. Muidugi puutub meie ümbrus vähe sinusse, sest maaelanikku sinust ikkagi ei saa. Tüli ei tee sa meile mingisugust, vaid vastupidi: kaunistad ja segad seda üksluisust, mis meid siin ümbritseb. Su mäng eile õhtul oli kena.

— Segasin ma sellega kedagi? Mängisin tasa, arvasin, et see kaugele ei kosta.

— Parem, kui sa seda sagedamini teeksid, — ja kapten hakkas vilistades imiteerima üht eile õhtul kinnipüütud motiivi, mille Vain oli juba unustanud.

Vain seadis end väljaminekuks, kuna kapten tema kõrval aina lobises.

— Oled sa hea kõnemees? küsis ta viimaks.

— Milleks see küsimine?

— Ah, meil saab täna kahe nädala pärast koolimajas kõnekoosolek olema, mille korraldab kohalik põllumeesteselts. Arvan aga, et säääl võidavad jällegi meie vastased — punased.

— Mis sest koosolekust üldse korraldada, kui see teile kasu asemel toob kahju? imestus Vain.

— Peab kuidagi enese olemasolust märku andma, näitama rahvale massi vaenlasi.

— Ja sotsid näitavad, et rahva vaenlased olete teie — hall-parunid, nagu nad teid tabavalt ristinud.

— Su sõnadest võib oletada, et sa ise kui mitte suur, siis väike sots oled.

— Ma ei ole sots ega mats, üldse hoidun eemale igasugustest parteidest ja poliitilistest rühmitustest.

— Kuid ühendus teeb tugevaks, ütleb vanasõna.

— Parteilikkus lõhub ühendused ja ühisused. Parteilikkus seob inimese kätest ja jalust, paneb ta kammitsasse, moonutab tõe, värvib valge mustaks ja peseb musta valgeks. Seal on kõik võtted lubatud, kui need ainult pühendavad otstarvet. Parteide võitlusväljadel rahuldavad väikesed Napoleonikesed

rohkem oma võitluse kirge kui kaitsevad üldsuse huvisid; oma võitluse pinevuses töötavad neile teinekord isegi risti vastu. Mass — nende sõjavägi — võimaldab neile oma pimeduse tõttu kaht asja: head ajaviidet ja mõnusat teiste kulul äraelamist, ägestus Vain.

— Ma näen, et sa ei seisa mitte väljaspool aktiivset poliitikat, vaid kõrgemal sellest. Tuhat korda parem seisukord, kui meiesugustel intervitsidel, kel tuleb kannatada kõige rohkem väikese aukraadi pärast, mis pennigi tasu ei too. Teinekord saadab põllumeeste päästaap Tallinnast kõnelema kellegi kida-keelse ja linnuajudega kõneleja, kes meie kohalikke partei tege-
lasi mitte üksi piinlikku seisukorda ei pane, vaid meie huvid ja terve kupatuse naeruväärseks teevad. Meil siin on paar kodu-
sotsi: peab otse imestama nende kõneosavuse üle, mängivad teised sõnadega, nagu tsirkuse klounid munadega. Iga mees nendega juba hakkama ei saa. Mainitud koosolekule tuleb kõ-
nelema jälle keegi kidakeelne. Ootame murega seda koosolekut, lõpetas kapten nukralt.

— Küsin veel kord, milleks üldse seda korraldate?

— Vaesel intervitsil on vähe kaasa rääkida, kuid kaasa võidelda tuleb, sest vastasel korral lõhutakse meie talud nagu endised mõisad, väitles kapten.

— Teie eneste süü. Miks ei võimalda teie võtta rohkem maad, kõlvulikku riigi maad kultuur-maapidamise alla? Või kardate, et mõni kannuvaht oma soojalt kohalt vabanedes tööta-
töölist hakkab mängima? Inimesed rändavad välja ja asuvad (halvemais oludes ja kliimastikus kui meil) metsi põldude ja niitude alla puhastama. Meil, Eestis, aga kihutatakse karjad metsadest ja võsadest välja, mis mõisate võõrandamise tõttu nüüd riigile kuuluvad, ning mõne ninatarga metsateadlase käe liigutusel istutakse maha metsade kasvu ootama, selle asemel, et luitunud raiestikke viljakandvaks nurmeks üles harida. Kü-
sin veel: kuhu paneb saunamees oma lehma ja lamba, ilma kel-
leta ta nälga pead koolma ja alasti kõndima? Ministeerium, kel-
lele asi allub, on otse ujutatud vaeste inimeste palveist, mille lahendamisega terve kantselei juhatajaga, tema abiga, sekretä-
ride, asjaajajate ja ametnikkudega leiba teenib. Ja mille üle see Võhk või Tõhk kõneleb? küsis Vain sapiselt.

— Midagi põllumeeste sihtidest tulevikus.

— Teie kõnelete sihtidest, kuid ei raiu neid või raiute need nagu enese kiuste ummikusse. Miks ei püüa teie vähen-
dada maatainimiste arvu, võimaldades neile põllumeesteks ha-
kata. Sellega vähendaksite oma vaenlaste arvu ja saaksite ise tugevamaks.

— Midagi sellesarnast küsin teinekord ka eneselt, ütles kapten mõttes, kui vaatan lihavalt lokkavaid raiestikke ja lepikuid, kus nüüd isegi mitte üksi karjatamine, vaid isegi marjulkäimine on keelatud... Jumal teab, mitu inimpõlve enne hauda variseb, kui sinna midagi metsataolist peaks kasvama, ohkas kapten. — Näen, oled valmis, parem astume välja.

7.

Sõbrad liikusid mööda nurmede ja luhtade vahelisi peenraid ja öisest vihmast niiskeid teid. Kapten kõneles vahetpidamata, kellele see või too maatükk kuulub, kust see algab ja kuhu too lõpeb. Vain kuulas vähe tema juttu, sest mitu lehma, hobust sel või teisel asunikul — see ei pakkunud talle huvi.

Talle meeldis aga kirju aurav põld oma roheliste rukki-oraste, hallide kartulivagude ja luitunud kesa lappide ning vöötidega. Õhus lõõritas rõõmus lōo, kuna kustki hüppas üles hirmunud jänes ja põgenes nagu päästaks elu. Küla karjamaalt kandus karjakellade kõlisedamine ja mõne lehma nukker ammumine.

— Siin algab sinu põld, ütles kapten, kui nad olid karanud üle sügava kraavi. See kraav eraldab su talu teistest. Ja mihuke muld, must kui pigi! Sepp teab rääkida, et see maa mitte väga palju aastaid tagasi olnud alles metsa all.

— Siin algab sinu karjamaa, seletas kapten andumusega ja osutas raestikule, kus kasvas mõni kuusk ja jändrik kask. — Küll sa suvel näed, mihuke rohi siin kasvab, mõtlen tänavu suvel siit heina teha. Ka loomi ei tarvitse siin joota, sest vesi ei kuiva siin iialgi! kõneles kapten innukalt, kui nad sammusid mööda nõtkuvat ja konnadest kubisevat soone kallast.

— See on, kui ma ei eksi, Varesesoon. Käisin siin sageli vähki urgitsemas ja ujumas. Kuid siis kasvas siin veel mets, ütles Vain rohkem enesele kui kaptenile.

— Ma seletan asjatult, sa näid paremini neid kohti tundvat kui mina. Näiteks ei teadnud mina, et sel lombil on oma nimi.

— Sel lombil ei ole mitte üksi oma nimi, vaid kuulsin selle tekkimisest kord isegi muinasjutu, mille aga ära olen unustanud.

— Näed sa, ütles vaid kapten.

Raestik lõppes kolme suure haralise poolõites toomega, mille varjul kõssitas hurtsik. Vain tundis, et see on Murusaun — tema sünnipaik, kuid ei lausunud sellest kaptenile.

— Kui astuksime sisse, ütles Vain, püüdes ükskõikseks

jääda: mulle meeldib sauna lõhn, sest see tuletab meelde endisaja rehepeksu ja kilgi laulu.

— Naljakas maitse on sul küll, naeris kapten. Sisse võib ju astuda; päälegi kuulub see saunalogu sulle, oled selle pere-mees. Kuid ma ei vastuta, kui meie mõnda Muru Manni kosi-last ei eksita. Mann on maias poiste pääle, ja kõik meie sulased saavad talt esimesed õppetunnid armastuses; ka mõne naise-mehe pastlad süvendavad siia teerada. Ses suhtes ei jää maa-inimesed linnalastest maha, on vast isegi romantilisemadki. Eks astume siis sisse päälegi.

Kapten koputas uksele; kuid et ei vastatud, siis avas ta ise ukse. Vaini süda peksis, sest igal sammul elustusid mälestused: seal kojakamber, mille uks käuksus haledasti. Siin seisis valvur püssiga; seal nuttis ta oma ema kõrval põrandal, ja seal oli seisnud tema voodi ruudulise vaibaga. Voodi oli ikka veel endisel paigal, — kuid... sellest hüppas välja poolalasti rasvane naisterahvas ja põgenes teise tuppa, kuna keegi meesterahvas püüdis end häbelikult varjata sisseastujate eest.

— Ah meie Jaan! tere hommikut! naeris kapten, pöördus ümber ja astus aeglaselt õue, kus Vain teda juba ootas.

— Noh, kuidas meeldis rehepeks ja selle lõhn sulle? küsis viimaks kapten läbi vallanud naeru.

— Sigadus, ma magasin lapsena selles samas kohas, kui mitte samas voodis! See saun tuletab mulle meelde mu elu ilusamaid ja kurvemaid päevi, see oli mulle pühadus! hüüdis Vain värisedes.

— Sa, sõber, oled elu vastu liig hell, kuid ega elu seda sellepärast sinu vastu ole. Ta ei pea suuremat lugu rüütlilikku-dest kommetest, ta sülgab sulle teinekord näkku, teeb sind tolaks terve maailma ees. Ta esineb rohkemal kordadel klouni kuljustes ja ülikonnas, kõneles kapten tõsiselt. Sa löö tema pääle käega, kui ta su pääle haugub või sulle keelt näitab, lisa siis iseteadvalt.

Sõbrad liikusid asunduse poole. Kapten vestles Muru Manni armulugusid, kuidas seasingid, leivapätsid ja kangatükid teinekord saladuslikul kombel majast kaovad ja neid pärast Muru saunas nähakse, kuidas Mulla Tõnu naise järelt varastanud lambakepsu ja viinud selle Muru Mannile armutasuks. Tema naine aga aimanud kepsu saladuslikku teekonda ning läinud Murusauna, kus Tõnu ja Manni koos leidnud ja kepsugi pajas kuppamas.

Kapten naeris vahetpidamatult, kuid Vain ei kuulanud tema lobisemist, ei vaadanud musta-, halliruudu- ja -vöödilisi põlde ega jälginud sillerdava lõo lendu. Kaugelt kandus kiriku-

kella kutsuv kaja, vahest paisuv, samast kuhugi kaduv — nagu paat lainetaval järvel. Vainile tuli meelde Verlaine'i kevadelaul:

Tout suffisant
Et blême quand
Sonne l'heure.
Je me souviens
Des jours anciens
Et je pleurs...

Jaa, nüüd alles arvas ta neid Verlaine'i sõnu mõistvat!
— Kell on juba kümme, peame ruttama, sest tuleks veel enne einestada, kui koosolekule lähen, lausus kapten äkki vaikides ja sammule kiirust lisades.

Sillal seisid paruniproua ja hõbehalli peaga naine, keda Vain siiasaabumisel oli näinud lossi aknal naeratamas. Samas oli ka parun, kes sillakäsipuule najades vahtis alla vette.

Vain kergitas kübarat, kapten aga tegi nagu poleks ta neid märganudki, ning püüdis tähelpanematult üle silla pääseda.

Naised naeratasid ja viipasid sõbralikult peaga. Parun aga ei liigutanud oimugi, kuid Vain märkas siiski tuksatust tema näol ja võpatust kehas, nagu oleks talle keegi ootamatult pannud käe seljatagant õlale.

Ta sarnanes Gori paruni-karikatuurile: peenikesed tul-fides sääred ratsutamispükstes, tüse ülemine keha, väike ras-vavolt kaelal ja kaks kortsupundart silmade all. Peas oli juba palju hõbehalli juust, kuid silmad evisid sama tuksatavat teras-läiget nagu siis, kui ta oli küsinud: kus isa on?

Sest päevast oli möödunud parkümmend aastat, ja noo-rest kaardiväe leitnandist oli saanud vanapoolne *country gentleman* — Võibolla ei ole ta ikkagi see, kelleks ma teda pean, ja põlgan asjata seda inimest. Võibolla peitub tema terasläikega vaate taga soe süda, ja mured ning kannatused on teinud tema juuksed enneaegu halliks? kahtles Vain.

Seal juhtus ta nagu poolkogemata tagasi vaatama. Mis ta aga sel hetkel nägi, pühkis igasugused kahtlused: paruni pilk väljendas sellist põlgust ja irooniat, nagu oleksid olnud vastmöödunud mõned jäledad loomakesed. Paruniproua, kes märkas Vaini tagasivaadet, punastus ning pöördus ümber.

On südamel,
Kui hüüab kell,
Rahu lumm.
Ja läinutel
Käin päevil — hell,
Nutust tumm...

Vainil tõusis äkki tahe minna ja tõugata parun üle silla-käsi puude; kuid arvas samas, et selle sammuga ei paneks küll toime ses inimeses muudatust, sest isegi merelaineis suudavad need degenerereerunud rüütlid irvitada elu ja surma üle. Vain otsustas paruniga võimalikult mitte kohtuda, ja kui nende kokkupuuted peaksidki olema paratamatud, siis parunil mitte lubada enam enese üle irvitada.

— Meie ei tereta paruniga teineteist, niisama ei tereta ma prouat tema juuresolekul, nii imelik ja väiklane kui see sulle küll ei paista, ütles kapten.

— Ja sa ei jõua ikka veel paruniga leppida?

— Niisama nagu tema minugagi, kelles ta näeb oma mõisate võõrandaja sümboli, sest olen ju asunduse niiõelda ametlik esindaja. Ta saaks endiste moonakatega, nende kõigega leppivate inimestega, peagi hakkama, kui mina viimaste huvisid ei kaitseks. Ta katsubki vahest rahvamees olla: nii ehitas meierei, mis talle päris palju maksma läks. Kuid talle ei tulnud väljastpoolt toopigi, sest minu algatusel asutasime ühismeierei, kuhu kõik piim toodi. Tagajärg oli see, et ta suurt kahju kannatas ja mind veel rohkem vihkama hakkas.

— On daamid leplikumad?

— Naised lepivad ju alati, kui vaenu põhjuseks ei juhtu armastus olema. Nad oskavad rutem olukordadega kohaneda. Sõjapidamine ei ole naiste asi, nende osa ses on haavatute ravitsemine.

— Sa kõneled õige huvitavalt, on siis teil haavatuid neis võitlustes?

— Välispidi on kõik tipp-toppp, kuid... kapten peatus, sest teda teretasid kaks pühapäevariides asunikku ja alustasid juttu, heites paar küsivat pilku Vainile, et kes teie olete?

— Need on sinu naabrid asunikud, härrad Viiras ja Roosmann — härra Vain, nr. 71 omanik, tutvustas Mändvere.

— Mõtlesin maamõõtja olema, näe, karjamaaga halvad lood, alustas habemik Viiras.

— Küll meie sellega hakkama saame, eks astume minu poole, kirjutan, kuhu ja mida vaja, kõneles kapten asjalikult.

— Kas hakkab ta ise talu pidama? kuulis Vain oma seljataga habemik Viira kahtlevat häält, millele kapten vaid naeris.

Pärast einet tundis Vain suurt väsimust hommikusest mitmetunnilisest rännakust ja vähe- ning halvastimagatud ööst. Heitis sohvale, kuid uinak ei tulnud, sest polnud harjunud päeval magama. Une asemel valdasid teda mõtted.

— Niisiis ei olnud paruni ja kapteni halva vahekorra põhjused mitte romantilised, nagu ta oli kord arvanud. Ei, see oli põlvendatud vaen valitseva võõrast soost aadli ja orjava talupoja vahel, kel oli säilinud aim endisest vabadusest kõigile kurnamistele vaatamata. Talupoeg püüdis võõrast soost mõisniku, kel temaga midagi ühist ei olnud, hoopis hävitada; kuid mõisnik ei võinud seda mitte teha, sest ilma talupojata poleks olnud ta enam mõisnik...

— Kas tunneb ta viha nüüd veel endiste rahvavaenlaste vastu? Ei, ja lihtsalt sel põhjusel, et lamajat ei lööda. Teda valdas mõnikord isegi kaastunne, nähes mõnd endist aadlimeest enesele õige raske ja musta tööga toidust ja peavarju hankimas...

— Inimlikkuse seisukohast vaadatud, oli järele see vere- ja saun, mille parunid viiendal-aastal korraldasid, kuid sõjaliselt — siiski paratamatu, sest poleks nad oma vastaseid kohutanud, oleksid viimased neid endid hävitanud. Oli ju losside põletamine juba hoos ja otsiti üha uusi ohvreid kättemaksu kire vaigistamiseks ning varssi oleks kisendades ümber joostud: Kus on härrad ise, riputame nad võllakooku! — nagu tehti revolutsioonide-päevil Prantsus- ja Venemaal...

— Maareform oli ainuke abinõu, et vähegi sumbutada seda ajaloolist vaenu: siin jäi küll kannatajaid, kuid paljud said rahuldatud. Oma losside ja maadega pidi lunastama aadel enesele elamise-õiguse, — ega olnud muud lüüa ju anda, mis küllalt suur oleks olnud pärast viiendat-aastat, Saksa okupatsiooni-aegset hirmuvalitsust ja Landeswehri õnnetut sõjakäiku...

— Eesti iseseisvus oli saanud ajalooliseks faktiks. Riigi rajamisel pidi leiduma tagatis, millega oma olemasolu kindlustada. Suurem osa maast kuulus aga võõrast soost aadlile, kelle laul oli olnud mitme sajandi vältel üks ja sama: *Ubi bene, ibi patria!* Suured majanduslikud ressursid oleksid aga võimaldanud neile voli poliitiselgi alal. — Ja teiseks: tuli rahuldada sõjast kojutulnud sõdureid, kes oma verega iseseisvuse olid saavutanud. Kas sellega, et neid tagasi saata orjama nende juurde, kes sõjas äraandlikult Landeswehri näol seljaga tagant peale tungisid, siiskui heideldi juba niikuinii suuremate punaste vene vägedega? Ei, see oleks olnud väljakannatamatu pilge!...

— Kuid salajane vaen kestab edasi: üks näitab naerata des teisele oma võimu, teine jälle oma piirita vihas uhkust. Kuid mis on rüütli uhkus ilma mõõgata? Muidugi pole see õiglane, et kapten ja palju temale sarnaseid jälle maid koguvad, kuid

Kus on hea, seal on isamaa!

mis on õigus? See on üks ebakindlam mõisteist. Mis täna õigus — võibolla on homme kisendav ülekoos. „Elu esineb rohke-
mail kordadel klouni kuljustes ja ülikonnas“, lausus ju kapten
hommikul! arutles Vain ja haigutas.

8.

Juba Timuti talu õues Vain kuulis venivaid ja sentimen-
taalseid vaimuliku laulu helisid, mis läbi avatud akende nagu
leitsak õhku imbusid. Välisuks oli kokku lükatud. Et hiljaks-
jääjana mitte häirida kiriklikku talitust, istus ta palkonile
pingile.

Roheliseks värvitud ukse- ja aknaraamidega maja oli
veel valges vooderdises. Uus raudkivist tehtud karjalaut ja
hobusetall, mille aknad olid trellitatud ja ukсед veripunased,
tundusid sünged nagu sunnitöölise elamud. Viljapuuaeda oli
istutatud palju uusi puid ja pöösaid. Sirelite tihniku asemel
(kus ta lapsepõlves üksindust otsis ja unistas) pöörles nüüd
kõrgele terastornile asetatud tuuleturbiin, mis kaevust vett
pumpas ja oli nähtavasti hoonete valgustamisel dünamole jõu-
varustajaks. Säilinud oli vaid vana vaher ja jalakas ning
paplitukk õue-koplis.

Toas jäi äkki vaikseks, ja nüüd kuuldusid pastori palve-
sõnad, kuid nii tasa, et Vain neist aru ei saanud. Siis kõlas
jälle veniv laul: „Su nimel ristitud ma olen,“ mida keegi va-
hetevahel kord tenori, samast passiga ilustas. Aga juba kostis-
ki toast kõnelust ja liiklemist: vaimulik talitus oli lõpnud. Lä-
vele ilmusid kapten ja Pirn.

— Tere, härra leitnant! teretas Pirn ja seisatus sõja-
väeliselt. Ta mõtles, kas kätt pakkuda või mitte. Libistanud
aga pilguga üle Vaini musta visiit-kuue ja lakk-kingade, loobus
ta sellest, punastus ning laskis pooleldi ettetõstetud käe jälle
tagasi.

Vain oli märganud Pirni kohmetust ja sõnas naeratades:
Meie oleme ju nüüd eraelus, ka ei näe ma enam sugugi leitnan-
dina välja.

Pirn punastus jälle ega lausunud midagi.

— Soovi härra Pirnile, minu tulevasele kälimehele, õnne,
sest täna peetakse siin majas varrusid ühes kihlusega, ütles
kapten ja laskis pilgu üle sõbra taljes kuue.

Vain surus Pirni krobelist kätt ja pahandus enese riie-
tisest, mille ta hajameelselt oli selga ajanud. Oli tahtnud joo-
tudel esineda vähe pidulikumalt, kuid unustas, et maa-varru-
del ainult pastorile sobis musta kuube kanda.

Nad astusid tuppa ja kapten tutvustas teda varrulistega. Vana, hallihabemega Timuti peremees oli liigutatud kohtumise-
st oma endise kasvandikuga, kuid peatunud pilguga selle
riietisel, muutus temagi sõnaahtraks ja kohmetuks, nagu kaht-
les, kas võis ikka see peenike linnahärra olla tema endine pas-
telses, punase nina ja kätega arg kasupoeg.

Vain kohtles küll koduselt kunagist kasuisa, tänas teda
kurvas saatuses antud abi ja armastuse eest, mis olevat talle
veelgi tasumata. Ta küsis ka majapidamise üle ja ütles, et
märganud siin palju muudatusi ja uuendusi. Vanainimest näi-
sid liigutavat tema sõnad, kuid kõnelejaks oli ja jäi ikkagi
Vain.

Laua ääres istus noor pastor ja kõnetles rohkem auväär-
semaid külalisi; see oli omas osas nähtavasti juba harjunud:
kõneles vabalt, suitsetas ning maitstes tema ette asetatud kodu-
õlu. Peremees (Vaini viisakustega mitte hakkama saades)
arvas paremaks istutada kasupoega pastori lähedusse — eks
õigustanud seda juba üksi Vaini sabaga kuub ja läikivad kin-
gad.

Jutt oli ühistegevusest, eriti ühispiimatalitusest, milles
Vain leidis enese täiesti võhiku. Et külaliste silmis end mitte
tolaks teha, ta lausus mõned märkused üldpõhimõttest. Kuid
väljendas need nii raskel kujul, et tema avaldised jäid ene-
selegi tumedaks; külamehed aga lasksid need ühest kõrvast
sisse, teisest välja lennata. Oma kõneluse ebakohasusest aru
saanud, vaikis ta hoopis ja pidas enesega võitlust, et mitte
haigutada.

Söögilaual istutati Vain jällegi pastori kõrvale; siin,
sai ta vähe rohkem hingata, sest pastor oli laia silmaringi
ning vaba mõttega mees, ning näis, nagu oleks tema erialaks
olnud politika ja kirjandus, mitte aga usuteadus.

Lahkudes palus pastor teda kirikumõisa sisse astuda.
Vain lubaski minna, sest mõtles ju neil päevil ka surnuaiale
matkata, et üles otsida isa haud ning korda seada.

Inimesed valgusid õue. Vain jäi üksi. Ta kõndis tuba
mööda ja oli mõttega ametis, kuidas sealt rutemini asundusse
pääseda. Kuid tema pähe ei tulnud ühtki mõistlikku ettekää-
net. Niisama ära kaduda pärast õhtusööki, siiskui alles tõsi-
sed varrud algavad, pidas siiski inetuks. Istus viimaks kla-
veri taha ja hakkas fantaseerima. Inimesed kogusid ümber,
et härra mängu kuulata. Peagi nägi Vain nende nägudel
arusaamatust, sest need ei mõistnud ju peale koraalide, polka-
de ja rahvalaulude muud muusikat. Ta jättis mängu ja astus
õue, kus omaks rõõmuks leidis kapteni, kes kellegi külanoorme-
heda sõrme vedas.

— Lahti tuli, aga ivakese päält! tähendas kapten oma tursunud sõrme vaadates. Vain, tule siia, näita, kuidas Luukas õlut teeb!

— Mis sa kõneled, ma pole eladeski sõrme vedanud! Sa tunnend mind kui head sportlast, kuid sportimises on tähtis osavus, kuid siin... ah arvan, sa naljatad, kogeles Vain ning kahetses südamepõhjast, et ta kaptenit oli kohanud. Ta märkas, et inimesed jälgivad tema edaspidist sammu suure huviga: ei lähe, arvavad uhkeks, tuleb sõrm lahti — naeravad teda ja tema riietist. — Hüva, lausus ta viimaks naeratades, proovi võib ju teha!

Vastased mõõtsid teineteist heatahtliku pilguga: küla-noormees näis muigavat linnahärra peenikesele, sipelgale sarnavale taljele ning valgeile teravaile sõrmedele; Vainis äratasid aukartust noormehe laiad pihad, päevitunud nägu ja jämedad, tööst krobelised käed.

Sõrmed pandi ristamisi. Vain hoidis aia kinni, kuna kapten haaras noormehe vaba käe, et võistlejad lahku vedada.

Linnahärra sõrmevedamine, nagu tema klaverimängki, oli äratanud varruliste üldise tähelepanu: nad piirasid võistlejaid tihedas ringis. Vain oleks juba ette ära annud oma poole sõrme, et võitu enesele saada, ning otsustas viimse jõu kokku võtta.

Kuid sõrmevedu lõppes nii võistlejaile kui pealtvaatajaille üllatavalt: kepp, millest Vain kinni hoidis, murdus aia, ja tasakaalu kaotanud mehed kukkusid murule hunnikusse — kapten alla, noormees tema üle; need mõlemad kattis aga Vain, kes vehkles kepijupp käes. Ja seda naeru, mis siis sellele järgnes! Ka Vain naeratas kergendatult, kuna kapten püüdis tõendada, et oma käe oli ära nikastanud. — Ei uskunud siiski, et tal nii tugev sõrm oli! kogeles noormees, kes ajas end hingeldades jalule.

Vain märkas, et inimesed pühendavad juba vähem tema tähelepanu. Ka Timuti peremees sai rohkem julgust. Ta astus Vaini juure ja algas ise juttu küsides, kas tema tädi ikka veel elab ja kuidas tema käsi käib. Nad istusid aia äärde pingile, ja jutt läks nüüd päris ladusasti.

Juurde astus veel inimesi, nende hulgas ka Pirn, kes ei näinud hoolivat omast inetust pruudist. Vist oli vaene asunik, nagu kõik temasarnased inimesed, unistanud „vaesest aga ausast“ tulevast, kuid raske maaelu ja pangavõlad olid sundinud teda „vaesuse ja aususe“ peale käega lööma ja otsima naist, kes esimeses järjekorras pidi rikas olema, olgu ta siis ise sealjuures „sant ja vigane“.

Kann koduõllega käis käest kätte, ja jutt sigines. Vain,

kes kohtu, maksude ja seadustega ministeeriumis oli tutvunud, jagas oma arvamusi. Ja kel ei ole maal kohtuprotsessi? Kes õiendab naabriga piiritüli, kes kakeluses peksa saanud, kes tarvitanud ühisuse rahasid isiklikkudes huvides, kellele tulumaksuga liiga tehtud — ühe sõnaga: küll põhjust leitakse, kui aga protsessida tahetakse. — Näe naabril on parem ja suurem talu kui temal, maksab aga vähem tulumaksu; maksakski tühja ära, kuid miks ei tehta õigust! Kui protsessijale püütakse seletada, et naabril on palju lapsi, kelle arvel muist tulu maha arvati, vastab see tusaselt: Olen mina neid muret senud, iga vald toitku omad sandid!

Kuid seal algas lõõts polkat saja keeru ja kümne tuuriga — tidi-ridi-tidi-ridi-rata-taaa. Murule ilmusid tantsijapaarid. Keegi noormees, olles kõva auru all, hõikas igal keerul midagi hiuh'-taolist ja lõi jalaga vastu maad; teine kavalier suitsetas tantsul paberossi ja puhus suitsu oma daamile otse näkku, millest silmad pisardusid.

— Mis sa, kasupoeg, õige arvad, kui me läheks ja võtaks titejalga! Näe, teised käivad ühtelugu, ega maksa end omas kodus uhkeks pidada, kõneles Timuti peremees heas tujus, Vaini tuppä kutsudes.

Kui nad poole purki marineeritud heeringaid ja ligi kausitäie seasüli tropptide paikamiseks olid hävitanud, lausus Timuti vana juba õige magusalt, nagu mõnest kaugest ja ilusast mälestusest kõneldes: Noh, kasupoeg, mine nüüd õige tantsima, ega sa meilt õhta änam ää lähe. Kui soovid, teevad naised sulle tuppä voodi; tahad küünis teistega põhus hullata, siis maga küünis mõne küla näkineiu kaissus. Egas külatüdrukud pimedas nii häbelikud põlegi, just ootavad sinusuguseid.

Lõõts üürgas uut tantsu. Vain nägi, et ilusamail tüdrukuil olid kindlad kavalerid ja hoidsid end neile ligi. Inetumad istusid varrude naispoole ülekaalu tõttu aiaäärsel pingil ja ootasid asjatult tantsule kutsujaid. Pidi tema siis nende lunastaja olema! Pealegi oli neid mitu ja tema üksi. Eemal istus trobikond mehi karjaaia mulgul nagu varesed vihmase ilmaga viljakärbisel. Ta mõtles juba nende juurde minna, kuid talle tuli meele jutt ühistegevusest, ning teistele tähelepanematult hiilis ta minema.

Kui Vain lossi eest mööda sammus, hüüdis teda tasane naisehää (otse vastand neile, milliseid oli kuulnud Timutil!) Ta seisatus arusaamatuses, vaatas siis kõrvale ja nägi paruniproua vana daamiga lõukoeral istumas. Ta astus neile lähemale ja soovis head õhtut.

— Teil ei ole vist sugugi aega puhata — juba teine päev jalul. Ehk puhkaksite siiski natuke meie seltsis? See daam

siin on minu ämm. Proua Kirchenthal, härra Vain, ütles paruniproua.

— Eks ole kena õhtu? jatkas ta, kui Vain oli aset võtnud ühel trepi astmel, meie istume siin tihti kuni keskööni. Eile õnnestus isegi kena viulimängu kuulata. Ma usun, teie lubate mind teid selle eest tänada?

— Ah, ma ei vääri seda, kui teie minu eilist debüteerimist arvate, ütles Vain, kuid tänan teid! Mul puudub kunstniku järjekindel armastus oma aine vastu ja püsivus oma võimiste täiusele viimiseks. Fantaseerin niisama ajaviiteks. — Seal tundis ta häbi, et pidi niipalju enesest kõnelema.

— Tähendab, see oli siis teie enese hing, mis neis helides kajastus, kõneles. Meil oli nii kahju, kui lõpetasite. Teie olete romantiline, usume — kahjuks siiski ainult muusikas?

Vain tundis, kuidas paruniproua kõrvaldas tema hingelt pikka ja ettevaatlikult katteid, et näha selle tõelist ilmet, kuid ta naeratas endamisi nagu kindlus, kes peab enese küllalt tugevaks vallutamiskatseile.

— Kui romantikat mitte üksi armastusega siduda, siis luban enesele arvata, et kõik inimesed (võibolla väljaarvatud vaid idioodid!) on romantilised. Mis puutub muusikasse, siis armastan teinekord mõnd suurt heliloojat, samast liigutab aga mind lihtne rahvaviis rohkem kui Čaikovski 6-es sümfoonia.

On pilke, mil ma üldse muusikat ei kannata.

— Mitte üksi muusikat?

— Teil võib õigus olla, proua, ütles Vain ja mõistis, et kui lugu sel viisil edasi kestab, siis võib enda leida daami jalge ees.

Nad vaikisid. Kuski lõi rohusirts laulu. Üle pea lendas trobikond öölinde, mille tiibade vurin sarnanes äkki metsa tunginud tuulepoja naerule. Kuid mõnikord kõneleb vaikus rohkem kui sõnad, üks hetkeline pilk tähendab rohkem kui terve igavik vaadet.

Vain tundis, kuis ühes öölindude tiibade kahinaga tungis tasse miski mõnus uim, mida aga öölinnud endiga jälle ühes ei viinud. Ta ei tahtnudki kõnelda — nagu inimene liivasel rannal sujuva meretuule ja sooja, mittepõletava päikese käes. Tal oli nii hea istuda selle veetleva naise pilgu all, mida küll ei näinud, kuid mille tundis enesel viibimas. Unustas väsimuse ja tusa, mille oli kaasa toonud Timuti varrudelt, ka paruni, kes iga minut võis nende juure tulla ja kellega tal siis paratamatult oleks olnud tutvumine ning käesurumine.

— Kuidas meeldib teile elu kapteni pool? küsis proua, et vaikust mitte liiga pikaks lasta.

— Lahke pererahvas, kuid ega neil argipäeviti minu jaoks aega jatku, pean oma ajaviite eest ise hoolitsema.

— Usun, et teie ikka sõnnikut tõstma ei lähe, ka kartuleid panema, muigas proua.

— Arvan ei. Mul on raamatuid, loen neid. Ja jõgi olevat õige kalarikas — mõtlen neil päevil õngitsema minna.

— Ja teie ei saagi enam viiulit mängima?

— Võibolla, teinekord kah, kui seks tuju.

— Kui meie katsume head lapsed olla ja teie tuju mitte rikkuda, lubate siis, eks? päris proua hellalt.

— Armas proua, teie ülehindate minu viiuldamise võimet. Mul on siis väga kahju, kui teie ses pettute.

— Pettunud on raske pettuda!

Nad vaikisid jälle, kuna Vain mõtles, milles võis küll paruniproua pettunud olla. Muidugi abielus, arvas ta samas. Nad kõnelesid nüüd igapäevsest tühjast-tähjast; lõppeks ütles proua, et nad lähevad ämmaga teisel päeval puhastama aasa luhta ja võivad siis näidata Vainile häid õngitsemise kohti.

Omas toas voodisseminekuks lahti riietudes tundis Vain heameelt, et Saluveres oli leidnud kauni naise, kellele teinekord võib serenaadi mängida, kellega kõnelda, kellesse natuke armuda ning ise armastatud olla; lahkudes aga kaasa viia mõnusaid mälestusi. Juba nüüdki tundis end olevat nagu ihastunud, kuid ei annud sellele suuremat tähtsust.

Vain pidi teisel päeval surnuaiale matkama, et üles otsida isa haud ja korda seada. Sel puhul ei võinud ta ju õngitsema minna! — Pea, hüüdis ta enesele, isa haud on ligi kakskümmend aastat juba kannatanud, see võib seda teha veel ühe päeva rohkem, kuid heinamaa puhastamist jätkub vahest üheks päevaks: lähen ikka parem õngitsema! — Aga kui parun on ka nendega? — Siis ei anna ma end neile ligi. Oleme rääkind! Võibolla ei osutugi elu siin nii igavaks nagu kapten mulle kirjutas! lõpetas ta üksikõne (Vain arutles tihti kuuldavalt!), ja ilma et pikemalt oleks mõelnud oma päevastele rännakuile ja juhtumistele, ta uinus sügavat und.

9.

Paruniproua Karin Kircheithal põlvenes ühest Balti aadli väljasurevast suguvõsast. Kuid tema soonis ei voolanud üksi saksa veri, sest ema poolt vanaema oli olnud ungarlane ja ema ise ühe poola äriniku tütar — võibolla neilt Karin päriski tumeda vere ja meelte erksuse.

Oma varanduse (mis just väga suur ei olnudki) oli tema isa kaardiväes teenides ära pillanud. Et aga ennast veepeal

hoida ning mitte loobuda elumõnudest, ta oli abiellunud rikka poola metsaspekulandi tütreaga, kes olnud temast paari aasta võrra vanem. Seda sammu astudes oli isa mõelnud oma sugukonna mõisa naise kaasavaraga lunastada võlgadest ning ülejäänuga otsida elumõnu väljaspool naise seltskonda. Kuid oli silmapaari vahele jätnud ühe asjaolu — naise armukadeduse. Naine esitas varsti pärast pulmi ultimaatum: kas temaga ja tema rahaga, või temata ja ilma tema rahata.

Suurilmale, kuhu mees kuulus, ei olnud tema naine vastuvõetav. Kodus ilma armastuseta naise kõrval istuda ja tema sugulaste ning sõprade-tõusikutega läbi käia oli talle vastumeelt. Karini isa seepärast sõitis naisega oma sugukonna mõisa, kuhugi Harjumaa kolka, ning andus majapidamisele.

Teisel abieluaastal sündis Karin, kelle ilmumine tegi kooselu natuke kergemaks ja sidavamaks. Nii möödusid kuus igavat ning üksluiset aastat. Karini ema oli nüüd õnnelikum, kuid tema isa elu oli ainult töörikas — alalise väljasviibimise ja väljasõitudega.

Ühel päeval kutsuti majja miss Clayton, kes Karinile pidi õpetama ingliskeelt ning muusikat. Karini ema oli küll väga selle, ilusa preili, majjatoomise vastu, kuid et isa oli jõudnud juba mõisas omalkäel rikastuda, siis ema kartis mehe oma vastuseismise ja jonnakusega viimaks hoopis kaotada ja alistus tema tahte.

Mõned kuud näis kõik korras olevat. Siis Karin hakkas nägema ema punaseks nutetud silmi. Ta märkas ka miss Claytoni hajameelsust ja kahvatust ning et isa viibis päevad läbi väljaspool kodu, ilmudes ainult õhtusöögile, mis oli kujunenud nagu matuse-söömaajaks. Sageli oli kõnelejaks ainult Karin, keda kuulati tehtud naeratusena. Tänaati südamest seda süütut last, kes tegi kooselu palju kergemaks.

Kui laps paar päeva ei näinud enam isa ja miss Claytoni ega ema magamistoast välja tulnud, arvas ta, et oli juhtunud midagi tõsisemat: inimesed ei naernud, kõnniti kiki-varvul ning kõneldi sosinal. Kui siis ema mõne aja pärast magamistoast välja ilmus, imestas Karin: tema ema oli vana kutsarinaise Kaie nägu! Miss Clayton ja isa olid koos ära sõitnud, keegi aga ei teadnud, kuhu. Kõneldi midagi Inglismaast ja Ameerikast.

Pärast seda sündmust sõitis Karini ema tütreaga Peterburgi, et seal oma meelt lahutada. Kuid pääs seltskonda ilma meheta oli tal veel raskem kui enne. Teda mitte üksi ei ignoreeritud, vaid tema jaoks ei oldud lihtsalt kodus. Pettunult ja suure meelehärmaga sõitis siis tagasi maale, kus võis vähemalt lihtrahva seas lugupidamises viibida.

Karinile võeti uus kasvatajanna — seekord Rootsist sisesõitnud inetu vanapiiga, kes näis tervele maailmale vihane olevat, et loodus tema välimuse vastu olnud liiga võõrasemalik. Ja sellelt vanapiigalt omandas Karin kõik, mida hariduseks nimetatakse. Et Karini haridust täiendada, mõeldi Tallinna üle kolida ning ette võtta välismaa reise. Kuid algas maailmasõda. Kõik kavatsused lükati edasi sõja lõpuni, mida arvati saabuvat mõne kuu pärast. Sõda aga venis kuudest kuudesse ja aastaist aastaisse.

Karin veetis õppimisest vaba aega lugemisega. Ta luges palju, ilma raamatuid valimata, olgu nende sisu siis tõeline või vale, ebavooruslik või vooruslik. Näppas isegi õpetajanna järelt raamatuid; need olid aga vanapiiga näilise voo­rusega sellises vastolus, et Karin pidi pärastpoole punastuma, kui ta loetut meelde tuletas ja sellest hakkas aru saama.

Pikaleveninud sõda ei lõpnud mitte kauaigatsetud rahuga, vaid revolutsiooniga. Linnasõidust ei võinud enam juttugi olla, sest sealt sõitsid kõik välja, kel vähegi võimalik. Isiklik hädaoht oli ju seal suurem kui maal, pealegi olid linnad tühjad toiduainetest ja küttematerjalist. Välismaade piirid jäid endiselt suletuks. Vanapiiga, kes oli siin korjanud väikese varanduse, sõitis Rootsi tagasi. Karin jäi emaga edasi mõisa, mida igapäev ähvardasid ülevõtjad.

Karin oli tookord seitsmeteistkümmne aastane. Need on aastad, mil üksindus tundub vangistusena, mil unistused muutuvad tungiks elu enese järele. Ta hakkas ise nõutama enesele seltskonda ja leidis selle viimaks mõisa tööliste ja valitseja perekondades, keda ka ema püüdis läheneva hädaohu tõttu enese poole meelitada.

Vana mõisa kutsar teadis palju möödunud ajast ja asjust, isegi teorjust mäletas ta veel. Mida see vanamees küll ei kõnelnud: Eesti ajaloo­st kirjutatud ja kirjutamatul kujul, ning rahvanaljad ja vanasõnad, häraste seiklused ja armulood — jah, kõik see huvitas Karinit. Muuseas ütles kord kutsar, et armuline proua saavat vahest mehelt Ameerikast kirju, kuid kas ema neile vastas, seda ta ei öelnud. Kui Karin ise tahtis emalt isa üle teada, siis ema sattus hüsteeriasse või hakkas nuttes kurtma, et isa olevat kõlvatu ja moraallita inimene.

Ühel suvisel päeval leidis Karin valitseja juures eest tema poja Arthur Kose, kes oli koju sõitnud lagunevast Vene sõjaväest. Karin ei olnud teda enam näinud mitme aasta jooksul ja oli üllatunud muutuse üle: kõhnast, sõnaahtrast poisist oli saanud noor elurõõmus ohvitser. Ta ei peatunud küll tol korral kaua kodus, sest sõitis Eesti rügementi formeerima, milles ta pärastises Vabadussõjas langes Landeswehri vastu.

Valitseja poja sõidud koju muutusid sagedamaks. Karin ootas neid peksva südamega, sest oli armunud Arthur Kosesse esimese armastusega, millele vastati samade tunnetega. Sündmused ja õhkkond olid aga noil päevil sarnased, et isegi armastajad pidid kõnelema rohkem neist kui oma tundeist.

Karinile oldi seni eestlasi kodus kujutatud kui mõnd alamat tõugu rahvast, kes on ilma mineviku, oleviku ja tulevikuta. Et sel rahval oli oma kirjandus, ajalehed, isegi pikk ajalugu, mis alul kaunistatud sõjakäikude, kuningate ja pealikuiga, et rahvas, kes üle seitsmesaja aasta võõraste ülevõimu all olles ikka veel aegajalt oma vabanemiseks tuld läitis ega lakanud kaotatud vabadust tagasi võitmast — seda ta ei teadnud. Tal oli halb, et nii vähe tundis ja teadis rahvast, kelle keskel ta elas. Selle tõttu Karinile saigi Arthur Kose kangelaseks, kelle mehi-
sust ja vaateid ta hindas rohkem kui mõne tagurlise aadli-
võsu omi.

Tuli revolutsioon ja mõisu ähvardas ülevõtt. Roostetanud raudriie ja mõök osutusid ajast- ja arust-jäänud relvadeks, sest tääk ja tuliriistad olid rahva sekka läinud. Rahvas oli siiski inimlikum oma põliste verivaenlaste vastu kui need olid olnud tema vastu minevikus. Seda oli teinud suur ühiskondlik progress, mille vastu osa aadlist nii armutult võitles.

Veel kord näis mõisnikele päike paistvat, siiskui tuli Saksa okupatsioon. Neil oleks siis kerge olnud oma vanu eksimusi heaks teha, vähemalt neid parandada. Kuid ei. Kasutades võõrast võimu, üllatasid nad maa keskajalise tooruse ja ülekohtuga.

Saluvere mõisas asus Preisi hauptmann von Sturm, kes talunikelt rekvireeris nälgiva Saksamaa heaks viimse toidu-
tagavara. Kui määratud tähtajaks teatud arv võid, mune ja vilja mõisa ei toodud, pani saksa soldat lehmale oheliku sarvi ja talutas mõisa, kuna tääk rippus nagu Demoklese mõök iga kana kaelal, kes munedat ei mõistnud.

Kui kord keegi saunaeit, kelle lehma saksa soldatid olid mõisa toonud, oma ainukest varandust ja toitjat hauptmannilt tuli tagasi paluma, siis tähendas Arthur Kose, kes oli tõlgiks, et sarnane talitusviis ja surve kaua ei või kesta, sest rahva kannatus võib viimaks katkeda.

— Hüva, saame näha, kas sa neid sõnu keiserliku sõjakohtu ees julged korrata? irvitās hauptmann.

— Esiteks, et teie mind sinatate, näitab teie kasvatamatus, ja ma ei loe seda sel puhul enese kohta haavavaks. Teiseks ei väljenda mu sõnad sajandikkugi sellest, mis nüüd on iga eestlase põues! vastas Arthur Kose.

— Teie olete areteeritud ja saate oma sõnade eest keiserlikus sõjakohtus vastust andma! käratas rasvane von Sturm, hingeldades korsetitaolises preisi mundris. Kui siis kaks püssidega sakslast kohale ilmusid, karjus ta neile: Visake see nadikael välja!

Karin ja tema ema, kes tulid pargist, nägid valitseja poega püsside vahel.

— Mis on juhtunud? küsisid nad Koselt hirmunult.

— Ei midagi iseäralikku, sarnased nähud on nüüd iga-päevsed. Selline saatust tabab ikkagi ainult eestlasi, teil ei maksa muretseda, kõneles Kose varjamatu tagamõttega.

— Mis on siis õieti juhtunud? pöördusid daamid sõduri poole.

— Meil ei ole mingit õigust kõnelda, armuline proua ja preili, palun, küsige härra hauptmannilt. Vabandage! — ja soldat, kes oli teiste vanemaks, andis Kosele märku, et see temaga kaasa tuleks.

Naised ruttasid von Sturmile poole, et teada saada areteerimise põhjust ja Arthur Kose vabastamiseks samme astuda, sest selle järeldused ei oleks tabanud mitte üksi noort Koset, vaid ka tema isa, kes ei olnud mitte ainult mõisa majapidamise A ja O, vaid ka elatanud, aus vanahärra, keda nii ema kui tütar austas ja armastas.

— Niisugune nadikael, julgeb keiserliku sõjaväe samme arvustada! kirus von Sturm daamide ees edasitagasi kõndides ja jämedat, mitte just hästi lõhnavat, sigarit puhvides. Sarnane näru, annan ta keiserliku sõjakohtu kätte! — Ja hauptmann peatus, et rõõmustuda oma sõnade mõjust.

— Härra hauptmann, teie nimetate areteeritud asjata ebakõlavate nimedega, sest ta oli ohvitser nagu teiegi, ja tal oli oma aumõiste, mille kaitsemiseks teie talt võimaluse olete võtnud. Mul on kahju, et teie lõbu tunnete süütule hoopide ja-gamisest! puhkes Karin äkilises vihahoos.

See oli von Sturmile juba teine kord, mil inimesed teda arvustada julgesid, jah, seda otse näkku! Kuid tal oli ju võim neid ühel või teisel teel vagaseks teha. Karinit kui kohaliku aadli prelit ei julgenud küll ilma ülemuse käsuta areteerida, kuid ega ta seda tahtnudki, sest oli tasse kõrvuni ihastunud. Et Sturmile-taolised isikud ei armu, vaid ainult ihatsevad, siis oli ta tunda saanud Karini põlgust, samas aga märganud tema sõprust noore Kosega. Nüüd arvas tulnivat paraja aja arvete õiendamiseks.

— Saan aru, kust poolt tuul puhub, kuid teie rüütel on

mürgine madu ja meie ülesanne on neid hävitada. Mul on kahju, kuid ma ei saa midagi teie heaks teha, armuline preili!

Karin nähes oma püüete jõuetust ja aru saanud, et oma sõnadega rohkem kahju kui kasu võib tuua, puhkes nutma ja lahkus südamepõhjani haavatult. Tema ema aga jäi veel hauptmanni poole, et leida mingisugune väljapääsutee valitseja perekonnale.

Sel minutil astus sisse parun Kirchenthal, kel von Stur-miga näis sõprus valitsevat ja kel alati oli tema pool asju õiendada.

Nähes Karini ema nutmas, palus ta teada selle põhjust, et tal oleks võimalus teda kuidagi mures avitada. Tõlgi riigi-teotus võeti uuesti üles, ja paruni vaheltsobitusel leppis haupt-mann viimaks sellega, et lubas noore Kose aresti alt vabastada — tingimusel: valitseja perekond lahkugu jalamaid mõisast.

Karin otsis kaudseid teid noore Kosega kohtumiseks enne mõisast lahkumist, kuid selleks puudusid igasugused võimalu-sed. Otseteed, nagu enne, valitsejamajja minna pärast haupt-manni sõnu ei usaldanud, sest kartis, et võib sellega mõjuda kuidagi halvavalt asjakäigule.

Ta lootis, et noor Kose jätab tema jaoks kirjagi, kuid seda ei olnud ega tulnud ka pärastki: vististi pidas Kose teda nagu kõike aadlit enese vaenlaseks, ning armastuse tema süda-mes oli asendanud kibe pettumus ja vihkamine?

See oletus torkis kui okas Karini südames, sest oli ju püüdnud teha kõik, et oma armastatut päästa; ega tunnud en-nast enam osana Balti saksa aadlist, kuna talle ei meeldinud füüsiliselt degenerereeruvad härrad. Kuid samal ajal olid tema suhted Arthur Kosega ometigi jäädavalt katkenud. Alles Va-badusesõja päevil sai Karin Kose üle teate — ajalehest, järgmise surmakuulutuse:

Isamaa ilu hoieldes,
Vaenlaste vastu võideldes
langenud leitnant A r t h u r K o s e 't
mälestab sügavas leinas 4. polk.

10.

Pärast valitseja Kose ametist vabastamist sai parun Kirchenthal Saluvere mõisas päris oma inimeseks, sest Karini ema vajas avitavat kätt. See, võrdlemisi tumeda minevikuga, parun oli Karini isaga teeninud kaardiväes, kus oli olnud teis-tele naljatilgaks oma ulaelu ning alalise rahanurumisega.

Ühise teenistuskoha tõttu otsis ta lähemat vahekorda Karini isaga, kes abielludes sai naiselt rikkaliku kaasavara. Varemail aegadel veetis parun tihti suved ühes oma ema ja õega Saluveres. Kui Karini isa teda täieks meheks ei pidanud, siis oli tema ema, baroness Kirchenthal, väga meeldiv ja haritud inimene, keda Karini ema parema seltskonna puudumisel nägi heameelel enese külalisena.

Oma ametikohuste täitmisel oli parun Kirchenthal olnud äärmiselt vali; see oligi põhjuseks, miks kaardiväes tema haritud kaaslased teda vihkasid. Juba asjaolu, et ta määrati üheks karistusesalga juhiks viienda-aasta mässu ajal Baltimaale, tõendas tema kalduvusi.

Et kindla asukohata parun Kirchenthal õige sagedasti Saluveres peatus, siis peeti teda rahva seas Saluvere paruniks, mõned aga nimetasid teda ülemvalitsejaks. Tegelikult polnud tal Karini isaga, Edmund von Blumenfeldtiga, mingisugust lepingut. Ta ei teadnud õieti isegi, kuipalju Karini emale võlgnes, sest rahaasju ajas ta alati koduselt.

Kui Karini isa miss Claytoniga Saluverest ära kadus, siis täitis parun tegelikult ülemhärra kohuseid. Härraks peeti teda lihtsalt juba suure nina ja paruni tiitli tõttu. Karin ei võinud muidugi aimata tema suhteid oma emaga ega olnud temast ka muidu huvitatud. Nüüd oli ta aga jälle päevavalgele ilmunud ja võttis mõisas asjaajamise oma kätte.

Parun muretses uue valitseja, kes kõneles aga nii halvasti eesti keelt, et inimesed tast aru ei saanud, mille tagajärjel juhtus palju sekeldusi. Teinekord mõisteti teda meelega valesti, et aga „ühisele asjale“ kahju tuua. Vahest pöörduti Karini poole abisaamiseks, sest ta oli ainuke eestikeelt kõneleja, kuid ta juhatas neid siis endise valitseja Kose poole.

Karin vihkas kõiki neid inimesi, kes nägid eneses Jupiteri, aga teises — ikkes härga. Tema endine lahkus oli muutunud põlguseks ja vastutulematuseks. Vahest omas toas istudes ja Kose saatusele mõeldes, läks meel nii härdaks, et heitis kumuli voodisse ja nuttis, sest ihaldas neil tundidel sõpra, kellele oleks võinud oma südame puistata.

Ühel hommikul üllatas ema Karinit teatega, et parun Kirchenthal palunud temalt tütre kätt, ning tema annud oma nõusoleku: parun olevat ju võimas inimene, ei nägevat ta Karinile ka paremat ega sobivamat mehelemineku võimalust.

Karin oli juba ammu märganud, et parun püüdis talle läheneda ja suhteid temaga intiimimaks muuta. Kuid ta polnud annud neile lipitsustele suuremat tähendust. Talle ei tulnud mõttessegi, et nende püüete taga oleks võinud peituda kosjad.

— Mind ei üllataks see sugugi, kui parun, mamma, sinu kätt oleks palunud, sest mulle võib ta aastate poolest isaks olla. Üldse ei meeldi mulle need ajast- ja arustjäänud käepalumised ja lubamised roosilisele tulevikule! vastas Karin, keda oli haavanud parun Kirchenthali käepalumine.

— Karin, ei sul ole kaastundmust oma ema vastu! Arvad sa, et ma sulle halba soovin, sinule, kelle pärast ma veel tahaksin elada. Kuid tunnen, et igapäev võin surra, mu keha ei jõua vastu panna hinge survele. Ma sureksin kergemalt, kui sind ja su saatust kindlais kätes näeksin. Tõsi, parun on sinust palju vanem, kuid mitte liiga vana. Parem juba temale kui mõnele noorele tuuletallajale mehele minna, nagu mina seda tegin! puhkes ema nutma.

Karinil sai kahju emast, keda kurvastused enne aastaid vanaks teinud. Ta hakkas nüüd isegi uskuma, et tema isa on kõlvatu inimene, sest kui ta täidaks vanema kohuseid, ei viibiks nad emaga sarnases meeleheitlikus olukorras nagu nüüd: siis poleks parun julgenud esinedagi sellise häbematu ettepanekuga.

Karin oli suures kitsikuses, kuid otsustas siiski paruni kosjad vastu võtta — vähemalt võis ta sellega oma ema rahustada, kuna tal enesel puudusid niikuinii igasugused sihid ja püüud.

Pulmad peeti uhked. Oli ilmunud aadlit igast ilmakaarest ja neile lisaks veel paar saksa ohvitseri. Karin aga oli kurb. Nüüd alles tundis ta, et see samm nii kerge ei olnud astuda, kui seda oli arvanud. Ta oleks veel altari ees tahtnud „ei“ ütelda, ära põgneda, kuid teadis, et siis isegi ema juures poleks leidnud peljupaika.

Viletsad ja õnnetud olid Karinile esimesed abielukuud selle elustpõletatud ja elupõletanud mehega. Neil ei olnud ühiseid huvisid ega maitseid. Parun nägi tas ainult noort, ilusat naisterahvast ja võttis teda ka sellena — mitte aga nagu armastatud eluseltsilist.

* * *

Saksa okupatsioon ei kestnud kaua. Oli isegi liig lühike hertsogiriigi asutamiseks: see oli nagu maikuus mahatulnud lumi, mis loodust ainult üürikeseks rammestab. Sise-Saksa revolutsioon ja kaotus maailmasõjas kohutas Baltimaade rüütlimõisate omanikke, kuid ainult hetkeks. Nagu hundi-parv oma saagi küttimisel jagunesid nad kaheks — osa läks ühes väejõukudega „nach Vaterland“, teine aga astus Judeniçi valgekaartlaste ridadesse. Esimesed asutasid kuri-

kuulsa Landeswehri, kes eesti malevale seljatagant kallale tungis, kuna teised ootasid, et eesti väeosad aitaksid vallutada Petrogradi (et siis „näidata kartuli-vabariigile“, nagu valged ise uhkeldasid!).

Karini ema suri Vabadusesõja esimestel kuudel, kui tuppka kandus kahurite mürtsumine ja kuulipildujate pragin. Parun ise viibis Loode-armees, kuna valitseja oli juba varemalt ära läinud. Kuulates ligineva lahingu hääli tundis Karin enda kõigist hüljatuna; teenijadki olid muutunud punaste lähenemisel tema vastu vaenlikuks. Istudes surnud ema voodi ees, valdas selline õudus ning elutüdimus, et mürki võttis, millest oli kaua aega haige.

Kui ta jälle tervena voodist välja tuli, oli ümbruses palju muutunud: hele päike paistis tuppka, akna taga siristas rõõmus varblane. Et Karin elas terve Vabadusesõja hingeliselt kaasa, oli talle see aasta huvitavamaid elus.

Kui eestlased olid vene valgeilt relvad käest võtnud, ilmus viimaks parungi rusuvalt Saluveresse, sest tundis, et Vabadusesõda oli olnud neile sama, mis nende esivanemaile „Grünwald“.

Mõisnikkude seas tõusis maareformi puhul suur vaenu puhang; Karin oli üks neist vähestest, kes maareformi möödapääsmatusest aru sai. Ta püüdis ka teistelegi selgitada, et ainult eesti maleva võis neid punaste võllast päästa, mitte aga Landeswehri ja Judeniçi avantüürid. Kuid Karinit kas ei pandud tähele või nimetati teda lihtsalt ülejooksikuks.

Tal oligi soov üle joosta, kuid tal puudusid seks võimalused: oli ju nüüd vaene, ise aga enesele leiba teenida polnud elu teda ette valmistanud. Ta vaikis ja tegi vaid harva katset mehe ja kapteni vahekorda pehmedada. Kuid seal ilmnis ikka tema kui naise piiratud tegevusvabadus. Saluveres aga ei leidunud kedagi, kes kõrgemal seistes seisuste ja rahvuste vaheseintest, oleks võinud etendada vahemehe osa.

Karin pöördus tagasi isiklikku ellu, mis oli raskem kui varemalt, sest siis ei kannatanud ta vähemalt tulunduslikult. Nüüd tuli igal sammul kokku hoida ja sundida selleks ka meest, kes polnud harjunud piskuga. Neile oli jäetud mõisasüda veskiga, mille sissetulekud aga neelasid teenijate palgad, sest nad ise ei mõistnud midagi teha.

Parun, kes viimaste aastate sündmustest vapustatud ja kelle nooruse kired kustunud, oli muutunud sõnaahtraks, sü-

Grünwaldi lahingus purustasid Poola ja Leedu ühendatud jõud lõplikult saksa Mõõgavendade Ordu, kes tervet Põhja-Euroopat terroriseeris.

venenud endasse ning kirjutas vahetevahel midagi memuaaride taolist, mille pärast lugemist või kirjutamist ikka luku taha peitis, nagu oleks kartnud, et Karin võib neid lugeda.

Kui vahest sügisetorm lossi plekk-katust käristas ja vihma aknaile peksis, ei saanud Karin uinuda ja surus end (igavusest ja ihast vallatud) padjusse. Parun pööras vaid oma ammuli norskava suu naise poole ja magas edasi. Vahest kõrvaldas ta vaiba mehelt, et külm selle rasket und segaks.

— On sul külm, Karin? küsis mees end vaibasse kerides.

— Ei ole, vastas Karin silmi avades.

— Sul on palavik, oled haige? küsis mees jälle.

Karin tegi, nagu oleks ta hirmus unine ega vastanud midagi, omal aga olid pisarad silmis. Mees ei saanud tast aru.

Tüdimusega lõpetas Karin päeva nagu varju, mis eneses midagi ei sisalda. Teotseda oli vaja, et mitte vananeda ega närbuda ilma õitsemissel ja elamusteta. Kuid ta oli nõutu ja jõuetu: puudus välispidine tõuge, mis teda uues inertsis ja suunas oleks võinud liikuma panna. Kuski kohas aga elu — noor ja vägev, mis neid keskaja rüütleid ühes nende kõdunevate lossidega matab kord enese alla.

* * *

*

Kui ta nägi Vaini lävel istumas, läbistas teda tuksatus, sest see inimene oli pärit nagu teisest maailmast. Ta isegi kartis teda, arvas tema tondiks. Kuid see oli siiski too inimene, kellest ta salajas oli niipalju unistanud ja kes nüüd ootamatult kehastununa tema ette ilmus.

Karin oli terve päeva rahutu. Et uuest inimesest vähegi kuulda saada, otsustas ise õhtul posti järele minna. Seal alustas ta kapteniprouaga juttu, lootes vastsaabunu kohta lähemat teada saada. Kuid mitte palju: neile tulnud suvitaja, ministriumini ametnik — endine kapteni kaasvõitleja. Siis astus Vain ise sisse. „Naised noorenevad teinekord ootamatult,“ oli ta lausunud.

Karin vaatles end jälle mõne aja takka tõsisemalt peegli. Ta oli noor, noorem kui oli harjunud end nägema ja pidama. Ainult kulmude kohal leidis peeni, vaevumärgatavaid kortsukesti, mida sinna oli surunud tema esimene armastusedraama, esimesed abielukuud ja ema surm.

Kui siis õhtul, pärast postikäiku ämmaga pargis istudes, kuulis igatsemaid ja kirglikke helisid, veendus Karin, et sel viiuldajal oli hing, mis igatses nagu temagi oma — sel oli vist sama kodutuse ja rahuldamatu armastuse tundmus:

jah, mõlemad tahtsid armastada, leegitseda nagu meteor, mis ainult hetkeks pimedat ööd valgustab ja siis ära põleb omast kuumusest.

11.

Vain ärkas esmaspäeval alles keskhommiku paigu. Kapten oma perega oli põllult tagasi — neil oli üks söögivahe tehtud. Vain oli siis maganud hommiku, mil kala hästi neelab! Ta riietus ruttu ja tõmbas veesaapad jalga. Kaptenilt võttis veel mõned unnad neile lisaks, mis ta ise linnast oli kaasa toonud.

— Miks sa eile Timutilt ära põgenesid? Või pahandasid, et sind sõrme panin vedama? Tegin seda ju sinu enese pärast, et sind teistele lähendada, nägid selline peenikene linnahärra välja, et või oi-oi. Sul oli siis igav? päris kapten.

— Jah, mul oli seal igav, tundsin end üleliigsena, vastas Vain üle öla ja tegi ruttu minekut.

Ta imestas isegi oma ruttamise üle. Ja sellist kergust ei olnud tunnud ta veel sündimisest saadik. Lossi eest läbi minnes kostis talle klaverilt Schumanni „T r ä u m e r e i“. — Ta ei ole veel läinud, arvas Vain, misjuurs mõtles ta all Karininit. Sammu nagu võitja läbi metsiku pargi, vilistas ja tegi hüppeid üle tuulemurdude nagu lõbus koolipoiss.

Pargi taga algas avar luha, mille keskel väänles nagu madu lai tinajas jõgi.

Vesi ei olnud kevadisest mudast veel täiesti selginud ja vesikasvud oma kollakasrohelistele lehepungetega olid vaevalt jõudnud jõepinnale. Kaldaäärset kattis kevadise suurvee kõnts. Kuivanud kõrkjad ja võhumõõgad vabisesid jalge all nagu sügisel langenud lehed. Siinseal kerkisid kraavikestega piiratud piirikupitsad, millele vaiad sisse löödud.

Ühelt kuhjalava asemelt kaevas Vain vihmusse õngele sööduks. Ja kala võttis peale suurvee minekut hästi — särjed ja ahvenad aina vopsatasid kaldale. Ahvenad eraldasid alles kudenäärrest piimasarnast mahla.

Puhus soe lõunatuul, mille pehme puhang tungis kalastajale põue. Kui unnad olid sisse pandud, ta õngitses niisama, sest kala ei võtnud enam nagu varemalt. Viimaks hakkas õngekonks lepaoksa kinni ja nõör katkes. Ta ei sidunud õngele enam teist konksu, vaid kõndis muidu mööda kallast — jälgis veepinnal soendavaid särjeparvi ning tegi käände ja

„Unistelu“.

soppe nagu jõgigi. Kustki tema eest tõusis hirmunud pardikari, lendas õhus paar tiiru ja laskus ülejäõe luhta.

Kui viimaks oli jõudnud luhasooneni, millest jalgsi võimatu üle pääseda, pöördus ta ümber ja hakkas tulnud teed tagasi sammuma. Istus kaua ühel pooleni maassevajunud küüni suul ja suitsetas. Suitsetas ning mõnules, sest meeldis see laiutuv luha, mille ühes ääres oli raba kurblikkude sookaske-dega ning sambla- ja kanarbikuküingastega, teises — nõlvak saleda kuusikuga, milles paistsid mõned pungas haavad ja kased.

Seal tõusis part prääksudes õhku, siin solistas saaki-ahnitsev haug. Lahtikeritud hark lipendas tuule käes, kuna pingul nõör viltu- või vetterebitud latiga sööstis salapäraselt sügavusse. Alati Vain ärritus, kui nägi sellist pilti. — Suur, väike või neelus otsast ära rebitud? arutles ta, viskas kuue seljast ja kääris särgikäised. Nihutas siis tasa lati otsa kalda mudast lahti ja hakkas nõöri sebima, mis võbas kala poolt tehtud järskude tõmmete puhul. Mida lähemale jõudis kala, seda kiiremini ta sebis nõöri. Kui aga nähtavale tuli havi valkjasheliline selg, viskas ta kala järsu nõksuga kaldale.

Karin ja tema ämm olid töötanud nähtavasti juba kaua, sest kaldal kerkis lepaõõsast suur risuhunnik. Karin oli samas markisett-kleidis ja sandaales, nagu siis, kui Vain oli kohanud teda Saluverre tulekul. — Kas teab ta ka ise, et ta ses nii veetlev välja näeb või oli ta valik juhuslik? arutles Vain neile lähenedes ja neid teretades.

— Aitab seks korraks. Selle väikese tüki aitab härra Vain ära puhastada. Nüüd läheme aga tuld tegema, naeris Karin, reha maha visates ja risuhunniku poole joostes.

— Веселые годы
Счастливые дни —
Как вешние воды
Промчались они!

trallitas ta laulu.

— Teil on vist olnud minevikus palju ilusaid päevi, et neist nüüd laulate? küsis Vain.

— Ah, inimesed ei laula alati sest, mis neil on. Nad laulavad küll rohkem sellest, mida ei ole, millest aga unistatakse. See kevadisest veest siia mahajäetud risu tuletab meelde Turgenjevi juttu: Вешние воды. Olete lugenud seda, aga ole veel unustanud selle sisu?

Õnn, nooruse aastate rõõmud — kõik need,
Nad tormasid mööda kui kevade veed!

— Olen selle paarile korrale lugenud, isegi filmituna näinud.

— Arvan, et on veel õnnetumaid inimesi kui Sanin, sest tal olid vanul päevil vähemalt mälestused õnnest, olgugi hetkelisest. Kuid on inimesi, kes elavad tema aastani ega ole kordki tunnud oma soontes nooruse tantsu, kevade vetetaolist kohinat ja muretut ruttamist! ohkas Karin.

— Mõni pillab elu nagu jooanud madrus raha, teine hoiab selle iga piiska nagu janunev kõrberändaja kehva veetagavara. Ei tea, kumb toimib paremini, sest õnne ja õnnetuse mõõtmiseks puudub mõõdupuu. Keegi mõttetark ütleb, et kõik õnnelikud sarnanevad üksteisele, kuid iga õnnetu on omaviisi õnnetu, ütles Vain mõtlikult.

— Paljudele on elu lihtsalt koormaks, nagu nälgivale prospektorile tema kulla kandam, mille ta ilma mõtlemata tüki leiva vastu ära annaks. — Aga on teil tikke? lisas Karin asjalikult.

Vain ulatas tikud. Karin laskus risuhunniku kõrvale, et seda põlema süüdata. Kuid see ei tahtnud tuld võtta: vahest kustutas puhang tiku, samast ei süttinud risud, ja lõpunipõlenud tikk hammustas süütaja valgeid, veretuid sõrmi. Vain seiras tema toimingut, pruntis, puhuvaid huuli, kummargilolekust pähe valgunud verest lõkendavaid palgeid ning peeneltvormitud kontuure. See pilt (mis sarnanes pastoraalsele maalingule) oli sedavõrd veetlev, et ta ei läbenud Karinit omas toimingus segada.

— Lubage mind teid avitada, palus Vain, kes märkas nüüd, et Karin oli põletanud asjatult hulga tikke. — Teie ruttate ja tahate korraga suurt leeki saada, naeratas ta, kui Karin üles tõusis ja tikutopsi üle andis.

— Jah, ma näen isegi nüüd, et olen tuletegemises saamatu. Kodus ei saa ma ialgi muidu pliiti küdema, kui puudele petrooli ei kalla, punastus Karin nagu milleski süüdi tundes, kuna silmad suitsust pisardusid.

Vain puistas hunniku kohevile, korjas seest kuivemaid esemeid ja süütas siis. Tuli oli esiteks peenike, lakkudes kõhklevalt arana keelena suurt hunnikut; kui aga puhang tuli, haaras juba tige leek terve hunniku.

— Usun, midagi sellesarnast võib olla armastus, kõneles Vain poolmõttes, naeratusena, tulle vaadates: esiteks arg, kõhklev tuluke, mis puhangut ootab, siis põletav inferno, pärast valust hõõguvad söed ja viimaks külm, elutu tuhk...

— Oh, palun, ärge kõnelge nii armastusest. „Valust hõõguvad söed, külm, elutu tuhk“ kõlab teie kui kunstniku kee-

lel kenasti, kuid elu ei või olla ikkagi nii armutu! tähendas Karin paluvalt.

— Palun, ärge nimetage mind kunstnikuks, ma ei ole veel millegagi seda nimetust teeninud. Meil Eestis tarvita- takse seda nime küll liiga palju kurjasti. Iga boheemlasepüks- tes ja sotsialistikaelasidemes isik arvab enesel õiguse olevat selle nime kandmiseks. Mulle kõneldi kord, et ühes pisikeses maakonna linnakeses üle kolmekümne kirjaniku olevat. Usun, et kirjamehed seal, selle asemel, et tänavat pühkida, luuletavad ja romaane kirjutavad. Seepärast ongi Eesti linnade täna- vad teinekord koristamata ja turule ilmunud luuletuskogud ja romaanid suuremalt jaolt kahvatud; need on käsitööliste kirjutatud, lõpetas Vain irooniliselt.

— Need teised võivad olla saamatud, kuid teie oleksite ka siis kunstnik, kui hoopis viiulit ei mängiks.

— Vabandage härra, kuulsid nad enese seljataga vana- prouat kõnelemas, — kas on see tõsi, et Chopin oma leinamarssi luues hoidis põlvedel oma surnud armukest.

— Arvan, et ei taha tõsi olla. See on vist üks legendidest, milliseid luuakse palju suurte meeste isikute ja nende loo- mingu kohta, seletas Vain tõsiselt.

Kuid vanaproua vaatas mõttesse vajunult tulle ega näi- nud kuulavat Vaini arvamust; võttis siis jälle reha ja läks, naeratades oma vanamoodi riietises, milles nägi välja nagu mõni auväärt klassidaam.

Vaini pilk küsis Karinilt seletust.

— Teie ärge imestage, ütles Karin, ta on alati niisugune: küsib kelleltki ootamata midagi, mil tol momendil ei ole mi- dagi ühist kõneainega ega ümbrusega, kuid ilma et küsitavalt vastust ära ootaks, vajub ta jälle oma uneilma. 1905. aastast jäänud ta niisuguseks. Olnud küll arstimisel, kuid nagu teie isegi näete, ei ole ta ikkagi normaalne. Üldiselt on ta väga kena inimene, ei sega end millessegi, ega tee kellelegi oma isi- kuga tüli. Kuid nüüd vahest oleksite nii lahke ja näitaksite oma kalasaaki, juhtis Karin jutu teisale.

Vain avas kalakoti, kuid kalade vaatlemine ei pakkunud kummalegi huvi.

— Aga siin ei ole ju konksu otsas! naeris Karin Vaini õnge silmitsedes.

— Katkes otsast. Lubage, ma seon uue. Kui loota tohin, näitate mulle häid õngitsemise kohti, nagu te eile tähendasite, ütles Vain taskust võetud uut konksu õngenöörile kinnitades.

— Ma tean mõned kohad, kus kalad armastavad pesit- seda. Mees kutsub minu vahest kaasa, kui õngitsema läheb.

Eks lähme. Siit mitte kaugel on üks koht, kõneles Karin nagu igavust tundes.

— Siin! lausus Karin, seisatudes põõsaist vabal järsul kaldal. — Ehk lubate õnge mulle?

Vain pani õngele ussi ja ulatas Karinile, kes oli aset võtnud suurveest pooleldi kaldale aetud kuusetüvel.

— Ja teie ei karda seal seista? küsis Vain.

— Ei, vastupidi: armastan teinekord natuke riisikot, olgugi et tean, et mul sellega midagi võita pole. Kalad, tulge minu juurde, ikka suured ja suured! naeris Karin Vainile üle õla.

— Madame Lorelei, ma ütlen ei!
Kuid parem on kõndida kuivala,
Kui õõtsuda jõe laintela, leelutas Vain talle vastu.

— Mulle tundub, nagu etendaksime ooperit, vähemalt teie kõnelesite nõnda.

— Ja ajal, mil meie kõneleme ja ooperit etendame, võtab madame või monsieur kala süüa ja kaob omateed.

Karin pöördus ja tegi äkki liigutuse õnge kaldale heitmiseks, kaotas aga sealjuures tasakaalu ning oleks jökke kukkunud, kui Vain mitte poleks haaranud tema pihast ja teda kaldale tõstnud. Kõik see juhtus nii ootamatult — hädasoht ja selle möödumine. Nad surusid end hetkeks teineteise ligi. Vaini huuled puutusid aga Karini marmorlikku kaela.

— Mis teie tegite! hüüdis Karin kallistusest vabastunult. Võimatu oli oletada, kas tema hääl väljendas viha, imestust või ärritust.

— Teie pidite ju jökke kukkuma, ütles Vain alandlikult, mitte teades, millisele seisukohale asuda; võttis viimaks õnge ja viskas suure ahvena kaldale: Teie ohver!

— Sel puhul lasen ma ta jökke tagasi. Õnn temale, et mina ta püüdsin, sest mehed on nii südametud, et ei lase oma ohvreid enam vabadasse.

— Teie teete nüüd meestele, ühes sellega ka minule, ülekoht. Olen teid millegagi haavanud, palun andeks! kõneles Vain tema ees, kübar käes, pea alla lastud.

— Teie olete ju hea inimene, te ju ei taha ega oskagi mind haavata. Ärge pange rõhku sellele, mis ma täna kõnelen või teen. Võrrelge mind puurilinnuga, kes vabadust saades ei tea, millega oma rõõmu väljendada... Mu elu on teinekord nii kannatamatult raske! puhkes Karin äkki nutma.

Vain oli ennemaltki näinud naisi nutmas, ja ikka oli olnud selle põhjuseks miski tühine tuju, ning teda ei liigutanud see nutt. Aga Karini pisaraist ta muutus härdaks. Võibolla mõjus sellele kaasa ka kahekõne, mis oli enne nende kalapüüki.

— Proua, mul on raske teie pisaraid näha, ilma et nende tõsist põhjust teaksin, mis võtab mult võimaluse teid lohutada! kõneles Vain.

— Ma olen nii õnnetu, kõigist mahajäetud! Tahaksin kord elada nagu teised inimesed! Kuid päevad ja aastad kaovad nagu varjud, ja noorus on nii lühike!

Vain oli hea kaasatundja, kuid halb lohutaja. Lausuda tol momendil midagi „elamise kunstist“ tundus talle rumaluste lobisemiseks. Võttis viimaks Karini käe, öeldes: Kui mul kuidagi võimalik oleks teie õnnele kaasa aidata, teeksin seda heameelega.

— Tänan teid! Arvan, et te võite seda, kui ainult tahate, ütles Karin, naerdes läbi nutu, ning surus Vaini kätt. Terve tema olemus naeratas nagu ilm pärast äikest, siiskui päike on jälle paistma hakanud. Vain vaatles kaua enese ees seisvat naist, kelle ilme sarnanes nüüd maastikule, mille üle lendavad ruttavate pilvede varjud.

— Arvan, et aeg oleks ikkagi tagasi minna, ämm hakkab üksinda viimaks igavust tundma, tähendas Karin oma kätt ettevaatlikult Vaini omast vabastades, ja tõttasid ämma poole. Teel nad nägid kasvamas lepa varjul kaht hilist külmalille. Mõlemad jooksid noppima ja kumbki sai lille, mille kinkis oma kaaslasele.

Karin pidas end ülal nagu laps: ammu kui see oli, kui nuttis, nüüd ta jooksis ja trallitas. Viimaks pani kaaslase vettinud notti jökke kandma. Kui see töö pärast suurt rüselemist ja rassi oli õnnestunud, seletas ta naerdes Vainile, et see meele sinna asetatud — olnud ihepakuks. Vanaprouagi naeratas vahetevahel, kuid oli võimatu oletada, kas ta tundis kaasa teiste rõõmule või viibis vaimus kuski Vene pealinna salongis.

— Arvan, et meil on siiski aeg lahkumiseks, ütles viimaks Karin, kas tulete kaasa?

— Kahjuks veel mitte, sest mul jäid mõned unnad sisse, ja ma pean minema need nüüd välja tooma. Mul on kahju, vastas Vain, kuid...

— Siis elage hästi, nägemiseni! viipas Karin peaga ja võttis ämma käe alt kinni. Nad lahkusid, ilma et kordagi enam tagasi oleksid vaadanud.

Vain istus tuleääres. Tal ei olnud vaja undade järele minna: olid ju need tal kalakotis! Karinile ta oli valetanud, sest ei tahtnud, et asunduse inimesed neid koos oleksid näinud, ja et ta põhjust oleks annud kaptenile oma üle nalja heita.

Tihe udu laskus tema ümber, varjates päikese, jõeluha ja metsa. Ja selles udus ta nägi ainult Karinit — esiteks kurvana nutmas, siis lõbusalt vallatamas. Tundis teda süleluses, oma huuli tema kaelal. Udu tihenes veelgi, ega ta näinud enam midagi, tundis vaid oma rasket hingamist ja kiirendatud südamepeksu. Udu imbus luisse ning pani Vaini nagu tõbise värisema.

Kui ta ärkas, paistis päike punendades metsa kohal. Tuul oli soikunud ning kuski laulis karjalind. Arvas, et oli und näinud, kuid süda peksis veel kiiremini ja hingamine oli kammitsetud.

See ei olnud mitte kirgedepööris, mis ilmub mõnikord ootamatult ja vaikib jälle järsku nagu uragaan, jättes õhku vaid oma jahedad jäljed. Tundis, et oli armunud paruniprouasse, et igatses tema järele. Ta oleks läinud nüüd koos temaga asundusse ega oleks enam kartnud ei inimeste pilke ega kapteni naljaheitu.

— Pea, sõge inimene, sa armud ju oma isatapja naisesse, jooksed nagu rumal hiir lõksu, kus ilus seelik on söödaks üles seatud. Rohkem lugupidamist enese ja isa mälestuse vastu! noomis ja hoiatas teda tema sisemine hääl. Kuid ta ei läbenud seda kaua kuulata, see ajas talle hirmu peale.

Et südametunnistust vaikima sundida, seadis ta üles vastulauseid: Paruniproua on õnnetus abielus, ta ei armasta ju oma meest, läks talle vist isegi vastumeelt mehele. Võibolla ei meeldi talle ringkond, millesse kuulub, ja tahab vabaneda sest ringist. Tema, Vain, oli lubanud teda ju aidata, pidi siis talle nüüd abis keelduma?! — Nii tegi enese kurdiks selle sisemise hääle vastu, kes talle jagas igasuguseid alandavaid nimetisi.

Viimaks viskas ta kalakoti õlale ja sammus asunduse poole. Kuid ei astunud enam nagu hommik — võitjana õies toomingate all, vaid võidetult — nagu muinaskangelane, kes kuulates sireenide võluvast laulu unustab tormi ja voolde, mis tema laeva võivad pilbastada igal minutil vastu kaljusid. Ja nagu paisu purustades pääsid tas valla veel tänini ärkamatud tundmused; need vallutasid üleni olemuse ja viisid ta ühes vooluga.

Õhtune post tõi ühe kirja ja ajalehe, kust leidis õige hea arvustise oma „Näkkide tantsu“ kohta „Estoonia“ kontsert-

saalis. Nüüd aga tundis, et käsitleks seda ainet teisiti — ta jagaks rohkem valguse rütmi ja rõõmu oma kurbadele näki-neidudele.

Ka õhtusöögil ei jätnud Vaini ülev ja lõbus meeleolu. Kui kapteniproua päeval püütud kalad lauale tõi, pani Vain nende kõrvale konjakipudeli — ettekäändel, et kalad armastavad ujuda. Ta kõneles vahetpidamatult, naeris ja hullas lapsega. Kapten teadis, et alkohol sõbrale sarnast pööret ei võinud tuua, sest viinastunult oli Vain ikka närviline ja kärsitu, teinekord jälle kurb ja vaikne.

Kui kapten tähendas paruni kohta midagi halba, arvas Vain, et ega kurat nii inetu olegi — sarvede ja sõrgadega, nagu inimesed teda maalivad.

— Küll sa talle sarved pähe paned, kui tal neid veel ei ole! naeris kapten.

Vain punastus eneselegi ootamatult, kuid ta pahandus rohkem enese kui sõbra üle. Arvas siiski, et kapten oleks võinud öeldu ütlemata jätta.

Pärast õhtusööki mängis Vain viulit. See ei olnud enam pesuväel istuva inimese nõdrameelne unistus, — see oli kevadiste vete kohin, mis teel takistusi murdes merre sööstvad.

— Tead, keda sa oma mänguga meelde tuletasid? lausus kapten, kui Vain oli lõpetanud.

— Keda? naeratas Vain.

— Mucius, kui see „Песнь торжествующей любви’s“ Valeria ja Fabiuse ees mängib. Ainult selle vahega, et mina ja mu küljelluu Fabiuse ja Valeria ossa ei sobi. Kuid ütle, sõber kellesse sa siin juba oled jõudnud armuda?

Vain võttis viiuli kaenla alla ja lahkus, ilma et kapteni küsimusele oleks vastanud.

Vaini mäng oli jätnud sügava mulje kaptenisse, kes ei osanud muidu suuremat lugu pidada muusikast; seda ei põhjustanud helid ise, vaid Vaini võime neid leida ja esile tuua. See näitas talle kuristiku, millest tal ülepääs oli võimatu, et jõuda Vaini võimeteni.

Ta vaatles nüüd uinuva lapsega süles tukkuvat naist. Teda ei viinud heldimusse see madonnatkujutav pilt. Naine ei olnud mitte just inetu, kuid oli maiste mittemidagiütlevate joontega. Arvas küll kosides, et oli teda armastanud, kuid nüüd nägi selgesti, et oli eksinud ja kosinud tema rohkem kaasavara kui armastuse pärast.

Ja seda tuska oli sisendanud Vain oma viuliga! Ka tema oli kord unistanud ja unistas veelgi, kuid kui neid unistusi

„Juubeldava armastuse laulus“.

hakkas ellu viima, oli seal ees igasuguseid ootamatusi ja ülepääsmatusi. Vain aga sammus — tema arvates — viiuldades eluteed. Kapten tõusis üles ning ohkas. Oma naist tukkuma jättes läks ta magama, et välja puhata homsele hallile argipäevale.

13.

Surnuaiale matkates kohtus Vain karjalautade ees paruniga, kes jälgis sulaste toimetusi. Parun kergitas kübarat ja naeratas temale nagu vanale tuttavale. Vain vastas talle sama viisakusega, kuid vaatas kuhugi kõrvale ja lisas sammule kiirust, et parun teda ei peataks ja kõnelema ei hakkaks.

Paruni teretus tundus talle pilkena, kuid sellisel kujul, et tal oli võimata sellele reageerida. Oleks võinud ju paruni tervitusele mitte vastata — kuid sel juhul oleks viimasel olnud põhjus pidada teda väiklaseks, harimatuks inimeseks. Näkku heita parunile, nüüd relvadeta ja kaitseta inimesele, tema viienda-aasta veretöö, oleks olnud hääni tegu, kes naerab haige lõvi üle.

Vain oli näinud mõnedki korrad sõjas, kuidas marru läinud sõdurid surmasid vangid sattunud vastaseid. Kahvatult ja abitult olid vangid seisnud: nende väsinud ilme, nende nukker vaade ja vabisevad huuled löiksid alati nagu nuga Vaini hingesse. Midagi sõjavangitaolist tundus talle nüüd parun, olgugi et see vahest poleks armu palunud ega värisenud, vaid võibolla isegi piinajale näkku naernud.

Ikka meeles kandes paruni teretust tal tuli äkki mõte, kas ei ole vahest Karin kõnelnud oma mehele temast ja ei mõtle teda mehega tutvustada: Karin ei võinud ju teada, millist osa etendas parun viiendal-aastal ning kuivõrd see teda — Vaini — isiklikult riivab. Sel puhul võis tal ees seista peagi isatapjaga käepigistus: See oleks ikkagi liig!

See võimalus tegi tema südame haigeks. Ta arvas valida olevat kaks teed: kas ära sõita ja kõik unustada, kõneledes Karinile, millist osa mees oli tema saatuses etendanud, või ajada hirve taga ja põgeneda karu eest. Ära sõita ta veel ei tahtnud, kuna ei raatsinud lahkuda naisest, keda veel õieti ei tunnudki. Ka hirvejaht ei sobinud talle — see ju oli mõlemale liiga alandav!

Mis pagan sundis teda üldse armuma paruniprouasse! Võibolla Karin polegi see, kelleks teda on hakanud pidama, ning ta jaheneb, nähes teda tõelises valguses? Tundis ju selliseid sentimentaalseid naisi, kes ise kõnelevad abielu õnnetusest, kuid salajas hoiavad kõik oma õrnused mehele: Selle

võttega on kerge austajat siduda, anda talle suuri lootusi, ise aga jääda sealjuures vooruslikuks küljeluuks.

Seda kõike arutles mõistus, kuna Vaini tunded aina ja-nunesid armastatud naist. Sisemine hääl aga nimetas teda nõrgaks ja tahtejõuetuks inimeseks. Viimaks lohutus ta sellega, et saab vähemalt päeva või paar sest kõigest eemal viibida.

Vain astus surnuaiavahi saatel mööda laia liivast puiesteed, mis kalmistu kaheks poolitas. Kevadine päike paistis heledasti; surnute linn aina kiiskas oma ristidega ses kummalises valguses.

— Siin nad puhkavadki, lausus aiavaht ja peatus madalaksvajunud ja rohtukasvanud haudade rea ees. — Neid on kakskümmend ja üks kihelkonna peale. Ma ei tea, keda teie otsite, aga ristidel on kõigil nimed peal, ainult üks puurist on mäda. Leiate ehk isegi siin oma üles, näe, unustasin prillid koju.

Kui Vain mahalangenud puuristi üles tõstis, seda silmitses ja viimaks kalmukünkale põlvitas, siis leidis enda aiavaht seal liigse. Ta tõukas kaabu silmile, sügas kukalt ja eemaldus: oli igapäevne asi näha kalmudel ahastavate inimeste pisaraid — jõuad sa kõigile kaasa tunda; pealegi kui enesel oli kodus jalutu poeg ning tige ja tusane naine!

Oli küll ameti alul vähe jube olnud, kui hauakaevamisel sattus surnuluile. Kuid inimene harjub kõigega. Nüüd kaevvas ta hauda sama rahulikult nagu rätsep õmbleb saba-kuube ning silmitses labida ette vääratunud surnupealuud nagu kündja saha ette sattunud kivi. Kui vahest kalmistult kandus kurbi matuselaule, siis ta avas akna ja kuulas ajaviiteks nagu grammofoni.

Aiavaht istus ühele ristita kalmule ja jäi ootama, sest võõras oli palunud tema haua korraldamisele abiks. Ta võttis taskust piibu, puhastas selle kaha väikese sõrmega, vaatas pitsi auku vastu päikest, toppis sisse tubaka, süütas ja popsis, popsis pikka, võõrale vahetevahel pilku heites.

Piibutäis hakkas juba lõpma, kuid võõras põlvitas ikka veel endises asendis. Hauakaevaja poleks sugugi imestunud, kui seda oleks teinud niikaua mõni naisterahvas, sest neil on silmad ikka niiskes kohas. Aga noor mees? Ja jälle popsis vanamees, puhus suitsurõngaid ja mõnules pihta soendavast päikesest.

Viimaks ometi ta nägi võõra pingil istumas ja saapaninaga liiva urgitsemas. Kuid naljakas: aiavaht ei märganud ühtki meeleliigutust võõra ilmel, isegi pilk polnud pöördud tal mitte kalmule, vaid surnukabeli ristile. Nüüd pistis vanamees

piibu tasku ja astus võõra juurde, et sellele oma olemasolust märku anda.

— Teie olete siin, ilus. Vabandage, et teid nii kaua oodata lasksin, ütles Vain oma mõtiskelust ärgates, siiskui aiavaht tema kõrval oli kõhatanud.

— Kas soovite, et kalmu kõrgutamiseks liiva ja mättaid toon? Mul on ka lilli, kui tahate, pakkus vanamees oma kaupa.

— Soovin kõike. Tahan, et haud kena ja nägus välja näeks, sest selles puhkaja luud väärivad seda, ütles Vain rohkem enesele kui aiavahile.

Päev jõudis juba õhtule, kui aiavaht ja Vain oma tööga valmis said ja hauale istutati lilled — punased ja valged: rahu ja võitluse sümboolid.

— Ei, selle paneme tagasi! ütles Vain, kui aiavaht tahtis hüljata kõdunenud pärga, et selle pärast kalmistu taga ära põletada.

— Kuid see ei lähe kohe kuidagi moodi seia! ägestus vanamees, kes kalmude kaunistamisel suurt ei hinnanud teiste maitset.

Vain ei vastanud midagi, vaid pani pärja hauale tagasi. Nad sammusid nüüd vaikides tulnud teed. Vanamees popsis piipu ja kandis õlal labidat, Vain suitsetas paberossi ja kõlgutas käes kastekannu.

— Noo siis alles oli rahvast! Isegi jaanipäe ei saa rohkem näha. Ja seda nuttu ja needmist! lausus aiavaht nagu enesele.

— Needmist? kordas Vain.

— Mõelge ise — kakskümmend ja üks puusärki, ja igatüht neist saatsid omaksed, tuttavad ja võõrad.

— Ainult ühel ei olnud saatjaid?

— Mm, ta maeti seltsi kulul, ümises vanamees ja hakkas ägedasti piipu popsima. Ta ei armastanud ju palju kõnelda. See oli jällegi harjumus, sest ka inimesed oma kurvastuses ei teinud tast palju välja. Mis siis muud: oli vaja kalmu kaevata — kaevas, korraldada — korraldas, kaunistada — kaunistas, ja igal asjal oli oma taks. Tahtis aga keegi heldem olla, tänas ta teda paari sõnaga — oma tundeid ta iialgi ei müünud. Tänapäev võõras oli olnud äranis lahke käega ja seepärast kõneles ta rohkem kui harilikult.

— Varsti on õhta käe. Vist olete, mara, kaugelt mehi ja tahate öömaja saada. Soovikorral võite me pool ööd olla. Mul on üks tuba, kus võite ilusti magada, lausus aiavaht sõbralikult.

Vain tänas, kuid keeldus, ning aiavahile head õhtut soovinud, sammus ta üle põllu tallatud teerada kirikumõisa poole. Aeg oli hiline ja pidi ruttama, kui veel tahtis pastori perekonda külastada. Tema pea aga oli täis mõtteid, minevik ujus jälle silme ette, ning õhtuvidevikus ta nägi seda selgemini kui kunagi enne.

Vain tundis kergendust, et käis isa haul ja luges lehekülje ajaloo, mille peaaegu juba oli unustanud. See sõnatu kalm sai tähiseks talle eluteel ning näitas, kuhu kätt tuli minna elupöörises. Ta otsustas katkestada suhted paruniprouaga, sest igal minutil võis paruni veretöö ilma ette tulla. Millise pilguga siis küll inimesed teda vaataksid! Ainult nõrgad iseloomud ootavad lõppu ega tee seda ise — tema oli aga eneses maha surunud tänini nii mõnegi kiusatuse...

14.

Õpetaja ja proua võtsid Vaini lahkelt vastu ega tahtnud kuuldagi, et külaline neilt veel vastu ööd oleks lahkunud. Ta veetis siin aja mitte just igavalt; käidi ümbrust vaatamas ja uuriti vana gootistiili kirikut. Kuulda saanud, et Vain konservatooriumis oli õppinud muuseas ka orelimängu, palusid õpetaja ja proua teda kirikus mängida (kuna ise lõõtsa tallasid).

— Kui teie välimus vähegi tüsedam välja näeks, võiksite siin köstri kohale kandideerida. Meil suri mõne aja eest köster. Et ta oli võrratu paks, said inimesed arvamise, et esimeses järjekorras peab köster olema paks ja alles teises järjekorras mõistma orelit mängida. Et mina ja kirikunõukogu köstri paksuse suhtes üldsuse arvamisi ei jaga, siis seisame raske dilemma ees, sest nagu üldsuse kiuste on kõik meie praegusaja Bach'id kõhnad, naljatas õpetaja.

— Eks niikaua ikka kohuseid võiks täita, kuni kogudus oma ideaali leiab, — arvas õpetajaproua. Et tänini organistiametit täitnud oli õpetajaproua ise, siis Vain lubaski järgmisel pühapäeval jumalateenistusel orelit mängida.

Vain oli jõudnud kirikumõisast tulles Kuke taluni ja istus maantee kaldale, et vähe jalgu puhata. Ilm oli läinud pilve ning puhus jahe tuul, mis laulis telefonitraadides. Lapsepõlves seda tuulekandle-viisi kuuldes ta oli arvanud selle inimese hääleks, mis mööda traate edasi ruttab.

Eemal hahetas Saluvere park, milles punendasid kerki-vate hoonete katused. Üle nurme nurga valendasid kolm haralist toome, mille varjult kõssitava sauna korsten laskis õhku

suitsujuga. Äkki tärkas Vainil soov omandada see saun, oma lapsepõlve kodu, ning sinna elama asuda — lahus muust ilmast. Jah, ta ostab Mannilt sauna, kui see muidu ei taha sealt lahkuda, ning muretseb sinna natuke mööblit. Kui väljas sajab või külm, ta istub omas kodus küdeva ahju paistel ja loob sümfooniat.

Seal juba mängisidki viiulid, ning ta ise juhatas suurt orkestrit, mis ette kandis „Kannatuste“ esimest osa „Suurt Neljapäeva“. Inimesed ei mõista Juudast, neavad teda ja mõistavad hukka. Kuid tema sümfoonias kannatab ka Juudas Iskariot. Tal on palju kahklusi ning sisemisi võitlusi, mis avatlevad ta pärast roima enesetapule...

Kõik jüngrid kannatavad. Nende kannatused ei ole küll nii maised kui Iskariotil, kuid neilegi on elu hädaohu korral küllalt armas, et seda ohverdada kellegi pärast: nad on arad — nende vaim on küll valmis, aga liha on nõder...

Kuid juhtmotiivi saatis välja Inimese Poja hing — see kõigist mahajäetud kannataja, kes kurb ja üksik, keda Vain nii armastas, ja kes ka teda kord oli armastanud. Selle hellad sõnad innustasid Vaini, et olid valmis juba mitmed katkendid suurteosest. Vain ise aga oli eriti rahul „Via dolorosaga“ — kannatuseteega Kolgatale.

Seal kõnnib, oma risti ise kandes, Inimese Poeg, kes on kurnatud jõuetuseni ja pettunud surmani. Küll ei tunne hirmu selle ees, mis tulemas, *ainult see, et enese saatjate hulgas ei näe oma armastatud õpilasi, teeb tema meele kurvaks ning raskeks tee...* Kuna teab, et surmaga lõpeb maapealne piin, algab uus ilusam elu, kus ei ole nuttu ega leina.

Seda peatooni saadavad argipäevsed helid: uudishimulise massi kõnelus, naer, pilked, dialoogid Ahasveerusega ja Rooma ratsanikkude hobuste norsklus, mille sekka kostab õpilaste ning Jeesusesse armunud naiste salajase valu ja nutu kaja...

Ja kõrvu kanduski hobuse puristamine ja kapjade plagin, kuid see, kes lähenes, polnud Rooma ratsanik, vaid Karin pinkvankril. Ta peatas Vaini kohal hobuse, kes kohkudes istuvat kogu püüdis kõrvale karata.

— Ah, teie! Arvasin, et juba ära olete sõitnud, sest teid ei olnud nii kaua enam asunduses näha, hüüdis Karin häälel, milles kajastus varjamatu rõõm.

— Mul on väga meelitatav kuulda, proua, et teie mu äraolekut olete märganud, kuid on siis need kaks päeva nii kaua aega? naeratas Vain, alistudes juba naise veetlusele.

— Oh, teinekord on üks päev pikem kui terve kuu. Kuulsin alevi poes, et teie kirikumõisas olete viibinud. Siin, maal teavad inimesed ju kõik ja teevad teiste inimestega tegemist rohkem kui see neisse isiklikult puutub, ütles Karin nagu mõnitades.

— Seekord puutub see küll neisse, naeratas Vain, sest hakkab pühapäeviti neile kirikuteenistusel orelit mängima. Lubasin pastoriproua koormat kergendada, kes tänini ise oli organisti kohuseid täitnud.

— Nii! Karin ütles selle nii nagu kokkudes, ning tume vari lendas üle tema ilme. Nad vaikisid hetkeks justkui igavust tundes.

— Ei ole veel pastoriprouat näinud, kuid inimesed kõnelevad, et ta olevat õige moodne daam: kandvat bobbitud pead ja armastavat lühikest riietist. On ta ilus? küsis Karin närvlikult.

Vain ei teadnud kohe, mida vastata. Ta ei mäletanudki enam õieti pastoriprouat, ega olnud tulnud varem ka mõttesse otsustada tema iluduse või inetuse üle.

— Arvan, et ta ei ole just iludus, vastas viimaks Vain. Meelde tuletanud, et tal punaka helgiga juuksed, lisas siis naeratades: Tal on punased juuksed.

Ja mõlemad naersid nüüd selle üle, et pastoriproual on punased juuksed.

— Mul oleks teile üks palve, kuid ei tea, kas tohin seda teile esitada, ütles Karin tõsinedes ja aralt Vainile silmi vaadates.

— Oh, palun, mul oleks heameel, kui teile millegagi võiksin kasulik olla.

— Arvan, et teie võiksite. Ma usaldaksin teile suured ülesanded, millest palju olen unistanud, kuid mille täideviimiseks ma üksi, kui naisterahvas, olen võimetu. Ma sooviksin, et teie minu mehega tutvuksite — see oleks esimene samm. Kõnelesin teist mehele, ja me näeksime heameelega, et teie meid külastaksite. Teie ei pahanda? Karini hääl oli muutunud paluvaks, sest oli märganud Vaini ilmel vahelduvaid tunde varje.

— Arvan teid mõistvat: te tahate lepitada võõrast aadlit maa pärisrahvaga. Kuid valides mind vahemeheks oma kavatsuste täideviimisel, olete valikus eksinud. Ma ei või ega saa ka kõige parema tahtmise juures teile siin abiks olla. Mul on väga kahju. Palun, andestage!

— Teie ei või siis? Usun nüüd, et ka tutvus minuga on teile koormaks! hüüdis Karin nukralt.

— Armas proua, teie eksite, võibolla eksin ka mina. Et

te mind õieti mõistaksite, peaksin jutustama teile terve eluloo. Seda oleks aga paari sõnaga võimata teha.

— Teile on vist keegi kord elus rasket ülekohut teinud, mida te ei jõua unustada? — Karinile tuli meelde sealjuures oma esimene armastusedraama ja selle põhjused.

— Vahest ehk midagi sarnast. Kuid ma olin juba selle kõik unustada suutnud, kui äkki hakkasid kõik mineviku viiulid vinguma.

— Teie ei ole ikkagi siis minu peale pahane? küsis Karin kurva naeratusega.

— Teie peale!? Selles ongi kõik raskus, et teie ei ole mulle nagu teised inimesed. Palun veel kord mulle andestada, et teile olen valu teinud!

— Vist oli minu unistus lihtne rumalus; veel suurem rumalus oli minu poolt, et teid sellega tülitasin. Palun, unustage see! Elage hästi ja vabandage, et teid enese kõrvale istet ei palu võtta, kõneles Karin ja ulatas Vainile käe nagu lepimiseks.

— Teie unistused on õige realsel alusel, kuid nende täideviimine kuulub tulevasele põlvele, kes vabaneb mineviku varjudest ja jälle uskuma hakkab ideaale, vendlust ja teisi sarnaseid rumalusi, millest meie põlv on pettunud. Elage ka teie hästi, armas proua, mul on kahju, et peame teineteisest lahkuma, kõneles Vain paljastatud peaga ja suudles Karini kätt.

Vain seisis kübarat käes hoides kaua keset maanteed ja vaatas kaugenevale sõidukile, kuni see kadus viimaks teetolmu ja hämarusse. Ta ei kuulanud enam tuulekandle mängu, sest hinges kriiskasid jälle viiulid. Ning need ei olnud jumalikud helid, mis sumisesid mõne minuti eest, vaid maiste kirgede karjed, tumeda inimlapse igatsused kadunud paradiisi järele.

Nagu päike uttu, kadus tas tõotus katkestada suhe paruniprouaga, sest kiindus iga hingetõmbega ikka rohkem ja rohkem temasse. Armus nagu koolipoiss kolme päeva jooksul või nagu muinasjutuline prints 1001 öös.

Kas oli selle põhjuseks Karini hellus, mis teda nii enda lähedale tõmbas, või ebaharilik ja kardetav intriig, mis tuli lahendada — seda ta ei suutnud ega tahtnudki juurelda...

Vain nägi teisel õhtul Karini ämmaga istumas jõekaldal pingil. Viimne päiksetera kustus siis nagu lamp, mille tahi magamamineja on alla keeranud. Puude ja hoonete varjud seginesid aegamööda videvikuga. Kuski piiksus tihane, kõrvaltoas nuttis kapteni laps.

Vainile tundus, nagu oleks jätnud loojunud päike tema südamesse varjude videviku, milles raske sihti leida. Võttis

viimaks viiuli ja istus aknale, et helidega vaigistada oma tundeid, läkitada lohtu oma armastatule, kes ikka veel pingil istus ja voogusid vaatles.

Tuul oli päris soikunud. Idataevakaarel virvendas nagu läbi udu mõni arg täht. Kuuldus vaid tasane veskipaisu kohin, ning sellega segines viiulihelides skandinaavia meloodia „V a r m l a n d s v i s a n“, mis Vain mängis. See oli otsekui Põhjala poja unistused lõunast või lummeuupunud k u u s i k u u n e l m s a l e d a i s t p a l m e s t, mis vaevalt õõtsudes vaatavad Vahemere sinavaisse laintesse. Kuid see oli ainult unistus: Põhjala poeg armastas alati rohkem sügavat lund, tormist merd ja sünta taevast kui kõiki Lõunamaa hüvesid; lummetuisatud kuusik teadis, et närbuks soojamaa põletaval päikesel ning januneval pinnal, mis imeks elumahla. Lennates fantaasias omale igatsetud maale, jättis Põhjala poeg nuttes (nagu kureparv sügisel) jumalaga oma isamaa.

Kui Vain oli lõpetanud mängu, tõusid daamid pingilt ja tulid tema toa akna alt läbi. Karin viipas talle peaga — tänades mängu eest, kuid kahvatu oli tema tume nägu videvikus ning õhuline tema kerge kõnnak.

15.

Karin tundis end pärast Vainiga kokkusaamist nagu suures laanes eksinu, kes ootamatult on jõudnud jalgrajani. Tee on siin küll tundmatu, vähekäidav, kuid see viib vahest ikkagi inimeste elamuile, kus võib kustutada nälja ja janu ning puhata väsimust. Uue lootuse ja innuga võtab eksija leitud teeraja, kuid mida kaugemale rändaja astub, seda aeglasemaks muutub tema samm, sest inimeste elamute lähedust ei või veel millestki oletada: võibolla sammub ta neist kaugemale — isegi neile vastupidises suunas? Iga vähemgi ese äratab umbusaldust — ning tema enese sammude kaja ajab talle jubedustunde. Viimaks jõuab väsinud rändaja teelahkmele, kus rada hargneb mitmeks vaevaltmärgatavaks haruks, mida inimese jalg harva puutub. Nüüd ei tea ta, millist neist valida — võibolla ei vii ükski teedest inimelamuisse, vaid kaovad laane põhjatusse nagu jõed merre...

Karin seisis teelahkmel — rahata, sugulasteta ning elukogematu. Ta arvas olevat Vaini ainukese, kes talle oleks võinud teed näidata. Kuid Vain ei näinud tast palju hoolivat, sest viibis kuskil väljaspool asundust või sõitis sest/hoopis minema.

„Soojamaa viisid“.

Et Vaini sagedamini näha ja temaga kokku puutuda, oli vaja ta perekonna sõbraks teha, tutvustada teda oma mehega-naoga ja naomehe krahv Periczkyga, kelle Saluveresse suvitama tulekut võis oodata mõne päeva pärast.

Krahv Periczky oli põgenenud Venest punaste eest Eestisse ja elatas nüüd end muusikatundidest ja klaverimängust. Krahv oli omandanud muusikas akadeemilise hariduse ja oli klaverivirtuoos, ja Karin arvas, et tutvus temaga võis saada Vainile meeldivaks.

Karin kujutleski juba õhtuid mõnusais koosviibimisis huvitava kõneluse ja muusikaga. Kandis ja hellitas neid kujutlusi, kuni hakkas pidama neid reaalseks. Kõneles sest viimaks oma mehelegi. Parun kummardas pea üle memuaaride ja vaatas naist hetkeks tumma pilguga.

— Näen ja mõistan nüüd, et sul minu ja teiste sarnaste seltskond on igav. Seepärast ei luba ma enesel takistuseks sulle olla seltskonna ja sõprade valimisel. Sinu külaline on ka minu külaline. Arvan, et sest on vist küllalt, kõneles parun ükskõikselt ja kummardus jälle üle memuaaride, mis juba paar aastat 21. leheküljel olid peatuma jäänud ega edasi tahtnud nihkuda.

Karin tundis, nagu oleks päike äkki pilvede tagant paistma hakanud. Ainuke asjaolu, mis teda ei lubanud murekoormast lõplikult vabaneda, oli Vaini asundusse mitteilmumine.

Kui Karin alevikaupluses kuulis, et ka Vaini seal nähtud, asus temasse kartus, et Vaini alevis viibimise põhjuseks keegi naine võis olla. Juba leidis ta enese alandatuna, ning kibe armukadeduse tusk pesitses südamesse. Ta ei teadnud ühtki mõistlikku vahendit, mis oleks osutunud mõjuvaks võitluses oma vastasega, küll tundis aga eneses jõudu ja tahet ning otsustas ennast mitte võita lasta.

Kuid Vainiga maanteel kohtumisel oli tal äkki see jõud ja tahe kadunud: ainult lihtsalt rõõmustus selle kokkusaamise üle. Oli püüdnud küll alguses end tunda anda tõsiselt ja pahaselt, kuid nähes, et see ei sisendanud Vainisse midagi muud peale igavuse, võttis tagasi oma loomuliku olemuse ning muutus isegi alandlikuks ja paluvaks.

Karin sõitis koju abitult: Vain ei või siis tutvuda tema mehega! Selleks näisid tal olevat küllalt kaaluvad põhjused. Millised need põhjused võisid olla, seda Karin ei osanud kuidagi aimata. Kuid oma mineviku kogemuste varal võis ta nende olemasolus kinnitust leida. Arvas, et see ei olnud siiski mitte kitsarinnaline rahvuse ja seisuse vihkamine, sest Vain seisis tema arvates sellest kõrgemal.

Igapäevane elu näis talle nüüd endisest tühisem, igavam — jah, otse vastik; tundis otsekui ahelaid oma kätel ja jalgel, millest vabanemine võimatu, et põgeneda. Need nägematud ahelad olid osa tema esivanemate verest ja endisesse aadlisse kuuluvus, tema harjumused ja lõpuks abielu. Nende mõtetega Karin jalutles teisel õhtul kaua oma sõnatu kaaslase — ämma — seltsis pargis, kuni istus viimaks jõekaldale pingile.

Kui viiulihelid kajasid, Karin püüdis kuulata kogu tähelepanuga, et helidest lugeda mängija meeleolu ja hingelaadi. See oli sügiseseast taevast tuleva hääletu vihma ning lõunamaale ruttavate, kurtvalt häälitsevate kureparvede laul, mis need helid manasid. Ei ühtki lõbusat nooti, ei naeru ega nuttu, vaid koltunud lehti varistava laane rusuvus. Sellised meeleolud külastasid siis inimest, kui ümbruses oli puhkenud kevad ning soojas õhtuhämaruses ootas teda armunud naine! — Midagi tumedat peitub selle rõhutatud rahva poolt sünnitatud valulapse hinges! sosistas Karin.

Karinil sai tast kahju; ise õnnetu olles oleks tal siiski leidunud sõnu tema lohutamiseks ning õrnusi hellitamiseks — oleks tahtnud näha tema naeratustki. Kuid ei võinud tema juurde minna, temaga isegi läbi akna kõnelda: ta ei kartnud inimesi, kartis vaid iseennast.

Karin püüdis unustuda, et vabaneda kujutlustest, mida iga armunu maalib enesele tahtmatult. Tema püüded aga mõjusid vastupidiselt. Võttis viimaks raamatu, kuid sõnad ja laused tundusid talle raskesti mõistetavad, isikud ning tüübid elutud. Lehti pöörates jäid tema silmad äkki peatuma ümbrikule: „Mr. Edmund von Segewald, Western Mining Company Ltd. San-Francisco Cal. U. S. A.“

See ümbrik oli vist isale aadressitud palju aastaid tagasi ning selle kirjutaja oli olnud tema oma ema, kelle käekirja ta kohe tundis. Suure uudishimu ja ärevusega ta avas ümbriku, milles leidis paarirealise lõpetamatu kirja: „Mu härra, arvan, et Teil ei tarvitse end enam tülitada mulle kirjutamisega, sest selleks puudub nüüd igasugune alus — meie tütar Karin on surnud.“ Viimane sõna oli laialivalgunud (nähtavasti sellele pillatud pisara tõttu!), mis võis olla ka põhjuseks, et see kiri raamatu vahelt kaugemale ei jõudnud.

— Mina surnud, milleks sarnane vale, sest ma elan ju! hüüdis Karin ja liigutas isegi käsi-jalgu, et oma oletuses veenduda.

Teda valdas äkki niipalju mõtteid, et neist korraga jagu ei saanud. Sest kaosest erines viimaks isa ja jäi tema ette seisatuma sarnasena, nagu ta oli teda harilikult näinud: pikk,

saleda kasvuga härra, veidi kähardunud juuste ja hajameelse pilguga, mis ikka muutus sõbralikult naeratavaks, kui see oma tütrele juhtus peatuma. Ei, ta ei mäletanud hästi oma isa!.. Kui ta nüüd (vananenult!) tema ette ilmuks, ei tunneks vist teda enam ära.

Karin teadis, mis on armastus ja mõistis nüüd, miks isa ei võinud ema armastada: ema ei olnud ju ükski vanem, vaid ka liiga maine, otsekohe instinkti ja teinekord labase maitse ja esinemisega. Ta ei süüdistanud isa, kes oma naise ja tütre varandusega kindlustatult maha jättis, et pühendudes oma tõsisele armastusele õnne leida. Ta ei süüdistanud ka ema, kes lapse surmateatega tahtis oma kaotatud armastatule valu teha: Ema ei suutnud nähtavasti taluda mõtet, et tema endine mees on õnnelik teise naise süleluis.

Kus on isa nüüd? Kas elab ta, kas elab ka miss Clayton? Läheb kiri isale kätte, kui kirjutab talle juba ammu enne maailmasõda saadud aadressil? Ta kirjutab juba homme isale! Kuid mida? Et ta ei ole surnud, vaid elab, on mehel, kuid armunud teisesse — kellegisse kunstnikku, ministeeriumist puhkusele sõitnud ametnikku? Ei, sellest ta ei kirjuta midagi — vähemalt mitte esimeses kirjas!

Peagi muutusid tema mõtted unistuseks: ta leiab oma isa — üksiku, vananenu, kuid jõuka. Kuis see rõõmustub, kui kuulda saab, et tema tütar elab, keda ta oli pidanud juba ammugi surnuks! Siis sõidab ta Ameerikasse oma isa juurde, unustab mineviku ja algab uut elu. — Kuid seda unistust katkestasid õhtul kuuldud ja jälle tas helisema hakanud viiulihelid: lõunamaale lendava kureparve kaeblikud hääliitsused.

— Kas ka lahkumine ei sarnaneks siis rändlinnu omale, kes ainult selleks ära lendab, et järgmisel kevadel tagasi tulla? — Teadis, et elu pööranguid on raske, teinekord võimatu vahetada, ega oskaks enam sarnaselt armuda nagu nüüd. Võib-olla abielluks seal mõne dollar-vürstiga ega oleks õnnelik, mitte just ka õnnetum kui praeguses elus. Kuid südames valitseks surmani laul kadunud õnnest, millest ta oli vabatahtlikult keeldunud. Nüüd tundis, et Vain oli osa temast, tema uuestisünnitaja, ning et ta närbub ilma temata nagu taim, mis on istutatud uuele, võõrale pinnale.

16.

Vain ärkas teisel hommikul valutava peaga, sest oli maganud väga halvasti. Kui ta hommikueinest keeldus, küsis kapteniproua, kas ta polevat haige. Vain vastas, et ei tundvat

end küll just mitte kõige paremini, kuid see minevat väljas värske õhu käs viibides mööda; võttis siis kübara ja astus õue.

Ta kõndis mööda nurmede vahelisi radu. Kui metsani oli jõudnud, valis ta teeraja, mida talvel tarvitati metsasaaduste väljaveoks, ja jalutles noore männikuni, mis oli istutatud paljude aastate eest. Siin seisatus Vain ja imetles selle metsa sümmeetrilist ilu: kus sihis küll ei vaadanud, ikka nägi ta tüvede vahel sirgeid rohendavaid radu.

Kõrgele üle männiku tõusis kuusehiiglane, mis valitses metsa üle — nagu aristokraatne monarh, kes ei näinud olevat kaotanud midagi oma endisest majesteetlikkusest. Vain oli rohinud vahest lapsepõlves selle latva ja näinud muinasjutulisi kuningriike printside ning kangelastega, kellest ta oli lugenud oma muinasjuturaamatus.

Ta seadis sammud oma lapsepõlve ülima suuruse ja kõrguse poole ning talle tulid meelde Nietzsche sõnad: Mida kõrgemale tõuseb puu päikese ja valguse poole, seda sügavamasse tungivad tema juured pimedusse ning õudusesse. — Kas ei valitse suurvaim inimkonna üle nagu see kuusk metsa üle? arutles Vain endamisi. Geeniusel on võtmed kahte ilma — valgusesse ja pimedusse, ning ainult tema võib kõnelda kannatustest pimeduses ja õnnest valguses, mis kõik on harilikule surelikule vaid aimatavad. Suurel inimesel tuleb alaliselt lepitaja osa mängida oma saatjate, demoni ja ingli vahel.

Selle kuuse aluse oli vallutanud kaks meest. Üks neist luges poole häälega raamatut, kuna teine murul pikutas ja kirjutab taskuraamatusse. Lugeja — kitsa, kõhetu ja kasi-matu näoga, ilma krae ja kaelasidemeta ning kortsunud kuuega isik, oli talle tundmata; märkuste kirjutajas, hõredate juuste, sileda baby-näoga ja frantlikult rietatud subjektis tundis Vain sotsialistide liidri Kala, kellega mõned korrad oli seltskonnas kokku puutunud. Vain tahtis neist tähelepanematult mööduda, kuid Kala oli teda juba märganud.

— Hei, Herr Beethoven, kommen mal her! kutsus ta teda familiaarselt, olgugi et tal puudus seks põhjus, sest Vainil oli temaga ainult mütsi-tutvus.

— Olen mina hõigatu? küsis Vain seisatudes.

— Teie, isand Vain! naeris Kala. — Palun vabandada, kui teid teie jalutuskäigus segasin ja neiud-muusad teist ära hirmutasin. Vahest viibiksite mõned minutid meie seltsis. See siin on isand Lind, kohalik rahvaalgustaja ja üks ärganud hingedest, tutvustas Kala.

Kuid Linnule ei meeldinud nähtavasti Vaini ilmumine: teda oli lugemises segatud! Lind tuletas meelde metsayenda; tema kiinduv pilk rändas Vainilt Kalale ja Kalalt raamatule, mille vahel sõrme hoidis, et mitte segada lugemisjärge. Vainil ei olnud tol momendil neile inimestele peale „jumalaga“ midagi lausuda ja ootas, et need alustaksid ise kõnelust.

— Ootamatu kokkusaamine ja kus! Teid kutsus vist siia nagu meidki see hiiglane. Suvitate siin ümbruses, ja kus peatute, kui küsida tohin? algas Kala kergelt.

— Veedan siin oma puhkusaega, ja mu ulualune on asunduses härra Mändvere pool. Kui arvata lubate, olete oma inspeksioonide ja instruksioonide ringsõidul? pöördus Vain Kala poole.

— Midagi sarnast. On tegemist, et kari laiaili ei jookseks, et end mitte leida üksi ilma lammasteta. Tunnen ennast alati nagu turult tulija, pakkidega koormatud perenaine: kui ta ühe paki pillab ja selle järele kummardub, kukub teine, ja kui ta teise järele kummardub, kukub kolmas ja nõnda edasi.

— Annaksin karjasekepi heameelega peremehele tagasi, on teinekord sarnane tahtmine, vastas naeratades Lindki, kes ei teadnud, kuidas oma seltsimehe sõnu võtta. Tema näol vaheldusid grimassid.

— Kepi ja sissetuleku ja hakkaksite jälle vallakirjutajaks? lisas Vain.

— Oh, miks just vallakirjutajaks, on ju teisi tulusamaid alasid, naeratas Kala.

— Lihtsalt loobuksite elukutselise sotsialisti ametist ja hakkaksite elukutseliseks neetud kodanlaseks. Arvan, inimene tüdineb ikkagi viimaks seal venda mängimast, kus vendlust ei ole, sõnas Vain tõsiselt.

— Lubage, härra Vain, meie sotsialistid ei raja tulevast ühiskonda mitte vendluse põhimõttele, mitte vabatahtliku, vaid sundusliku kommunismi alusele! ei jõudnud Lind enam hoiduda.

— Selle ütelsega kõnelete iseene vastu, sest ei ole need sotsialistid, kes kõnelevad niiviisi vabadusest. Kus on sundus — seal ei ole vabadust. Üldse on kommunism, ükskõik millisele alusele rajatud, ellumiseks võimetu — hakkas Vain lõbu tundma poleemikast. Ta oli tujju sattudes vaidleja, kel teinekord ei olnudki tähtis põhimõte, vaid vaidlus vaidlemise enese pärast.

— Sedasama kõneleb iga kodanlane, ütles Lind vanainimese tooniga, kes on lapse juttu kuulanud, vaja on asju tõestada!

— Tõestasin juba teie loogikavaesust, lisan nüüd sellele juurde faktid ajaloost, mil kommunismi on püütud teostada nii vabatahtlikult kui sunduslikul alusel, näiteks: apostlite päevil, suure Prantsuse revolutsiooni päevil, lisame neile veel praegused venelaste duhobortsõde ja bolševikkude katsed, milles võib leida kõike muud, ainult mitte kommunismi.

— Ja mis siis bolševikkude süsteemil viga, kas ei ole elu praegu Venemaal parem, kui tsaari ajal? küsis Lind, nagu oleks keegi talle konnasilmale astunud.

— Süsteemil ei ole viga, viga seisab selle teostajais, bolševikkudes enestes, kes oma võimu kaitseks ja vastase mahasurumiseks tarvitavad samu võtteid nagu nende eelkäijad võimalolijad: vanglasse paigutamisi, mahalaskmisi, Siberisse saatmisi jne. Sõna „surmanuhtluse“ ärakaotamine kadus sedamaid nende lipukirjalt, kui nad valitsetavaist olid saanud valitsejais. Praegune surve tekitab juba lihtsalt füüsilise seaduse põhjal vastusurve, mis teinekord survest enesest võib muutuda tugevamakski.

— See kõik on üleminev nähtus, sirgub uus põlv, kes kommunismi vaimus on kasvatatud ja uuele ühiskonnale uue aluse paneb, ütles Lind targalt.

— Teie olete siis kindel, et loodus muudab oma seaduse Venemaal inimeste sünnitamise suhtes, ja usute, et seal ei sünni enam mitmesuguse hingelaadiga inimesi, vaid kõik on ilma egoismita, isikupäraste kirgede ja huvideta, inetuste ja iludusteta, mis võiksid sekelduste põhjuseks saada; usute, et kõigil oleksid südamel ühiskonna huvid, selle hea käekäik, mitte aga oma isik. Ühe sõnaga: teie tulevased ühiskonna liikmed sarnanevad ehjust väljatulnud telliskividele — kuue külje ja kaheksa nurgaga?

— Oh, ei ole vaja, et kõik inimesed just üksteisele sarnaneksid, on küllalt, kui enamus elab ja töötab ühisel alusel, vähemus on sunnitud kaasa sammuma, kui ta hävineda ei taha, arvas Lind.

— Õnnis on, kes usub, kui vastutõrkujad üldse vähemuses saavad ollagi — nad tehakse siis peajao lühemaks, saadetakse Siberisse või on sunnitud не иметь свое рассуждение.

— Võib olla ka midagi sarnast, ütles Lind nägu krimpsutades.

— Teie ei ole siis kindel? See asjaolu võib teile saatuslikuks saada, kui teil tuleb teosteda. Olete mõelnud, kes on nende väheste hulgas ja milline tagajärg oleks nende hävinemisel inimsoo suhtes?

loobuma omast otsustusest.

— Arvan, et nende hulgas on ühiskonna vesivõsud ja kurikalduvustega isikud.

— Teie arvate jälle ega ole kindel. On teie pilk pikemalt peatunud sel istandusel ja olete ses midagi iseäralikku näinud? küsis Vain, osutades noorele männikule.

Lind vaatas noori puid, nende vahel rohendavaid nool-sirgeid ribasid, mõtles natuke ning ütles siis ebakindlal häälel: Ei, ma ei näe ses metsas hunti ega karu, arvan, et tal ei ole midagi ühist meie kõneainega.

— Mulle aga annab see istandik põhjust võrrelda teda teie uue ühiskonnaga, mis teie ütelse järgi Venemaal arene-mas. Kümnete aastate eest istutati need puud seemnest. Igale seemnele anti ühepalju maad, õhku ja valgust. Kuid ma näen nüüd, et puud peavad eneste vahel ägedat võitlust olemasolu pärast, paljud neist on ses võitluses oma elu jätnud — kuivanud, paljud ootab sama saatus, ja ainult vähesed on sest võitlusest võitjana välja tulnud ning miski ei jõua takis-tada neid vähesid edasi arenemast. Võibolla saab mõni neist selle kuusehiiglase suurusekski, lõpetas Vain mõtlikult. Kuid samas jätkas ta endise rahuga:

— Oletame, et teil, sotsialistidel, kelleks mul ka põhjust on teid pidada, läheb korda hävitada praegune kapitalistlik ilmakord, nagu see kord hävitas feodalismi — hävitada see alusteni, nagu suur metsa tulekahi hävitas põlise laane, igi-vana laane. Kuid ma usun, et sellele järgnev uus mets ei saa olla ühetasane, vaid seal leidub jälle mõne aja pärast kuivakaid, jändrikke, harilikku palgimetsa ja hiiglasti, kes, võttes maad, õhku ja valgust oma seltsiliste arvelt, tarvitavad seda isiklikku-des huvides.

— Liiga lihavaksläinud ja oksilaiutavaid puid tuleb välja raiuda, et teistele võimaldada kasvamist, arvas Lind.

— Hüva, teie raiute välja kõik lopsakamad ja elujõuli-semad puud, jätate kasvama kuivakad, tõbised ja ebanormaalsed. Teie kõrvaldate ühiskonnast tema tugevad liikmed, nende hulgas ka suurvaimud. Teie oskate vist enesele kujutella, mil-list kurba pilti pakuks ülejäänud osa nende aednikkudega. Personaalsused valitsevad inimkonna üle — nagu selle hiiglase-kuuse taolised metsa üle: nad naudivad rohkem vabadust ja päikest kui naabrid — kääbused. Kuid kui tuleb torm või äike, on nemad need, kel kõige rohkem tuleb võidelda ja kannatada. Meie ei oska kujutella elu ilma võitluseta, sest see ongi, mil-lele ta rajaneb, ilma milleta ta ei ole mõeldav...

— Jah, kuhu meie ei vaata, alates poliüüpidest ning lõ-petades inimesega, valitseb igalpool sama seadus: sündimine,

võitlus, võistlus ja surm... Mussolini ja Napoleon on personaalsused, kuid usun, et teie eitate ikkagi samaste diktaatorite kasutoovust inimkonnale?

— Ma ei eita ega jaata nende olemasolu, võtan seda kui paratamatut fakti, milline niikaua saab korduma, kuni inimsugu püsib, lausus Lind heitunud ja vaatas abiotsivalt ning etteheitvalt oma seltsimehele, kes kõige aja muiates oli vaidlust pealt kuulanud, ilma et sõnagi sest osa oleks võtnud.

— Seltsimees, sa oled lahingu kaotanud, isegi kilbist oled ilma jäänud, kuid see on sulle õpetuseks. Oled seekord paradokside ohver, sõitles Kala Lindu nagu koer kutsikat, kes kakeluses pureda saanud. — Et võitlust alata, tuleb enne oma vastast tundma õppida, ja kui ta liiga tugevaks osutub, siis võitlusest kõrvale hoiduda — see on üks kümnest käsust politikas, mida sa ei tohi unustada. Kuid nüüd igatseb mu ihu toiduse järele, sest lauludest üksi sureb ööbikki nälga. Seltsimees, tee lahti oma ootekorb ja täida kõiki, kes elab häämeelega.

Lind kõrvaldas kõrvalolevalt korvikeselt ajalehe ja tõi sealt päevavalgele mõned juustu-võileivad ning purgikese marineeritud heeringaid. Ta punastus mingipärast ja asetaskorvale jälle tasahilju korvile tagasi.

— Palun, isand Vain, meiega proletaarlase leiba jagada, aidake end ise! kõneles Kala kätt ajalehe alla ajades ja korvist midagi otsides. Ah, siin on see a q u a v i t a e. Pean tõendama, et kalal on raske ilma märjukeseta elada, naeris ta liitrilist viinapudelit välja tuues ja seda heldiva pilguga silmitsedes. Võttis siis taskunoa, kõrvaldas pudelilt laki, ning saanud paar korda põhjale lüüa, lendas kork pudeli kaelast välja.

Linnu kõrisõlm tegi lõnksuva häämitsuse, kui Kala ulatas äärenitais viinaklaasi Vainile. Vain, teinud oma huuled märjaks, ulatas selle Linnule. See tühjendas klaasi ühe sõõmuga, võttis siis võileiva, nuusutas seda mingipärast ja pani oma põhjatumasse suhu, kuhu rändas võileivale seltsiks ka paar heeringatükki.

— Teie olete siis asunduses, ja ma loodan, et olete sel puhul jõudnud proua Kirchenthaliga tutvuda. Kena naisterahvas, eks? päris Kala pärast kolmandat troppi.

— Teie tunnete siis teda? küsis Vain ükskõikselt.

— Olin omalajal ju siin vallakirjutaja õpilaseks, eks siis saadud teinekord eemalt näha. Imestan aga, mis pagan sundis teda selle vanapoisist landeswehrlasega abielluma? Kuid arvan, et viimane asjaolu saab ikkagi teie veskile veeks olema, kõneles Kala juba viinastunud, silmis iseäraline läige.

elu vesi.

— Teie näite rohkem proua Kirchenthali pärast muret tundvat, kui tema ise? tuli pilge Vainilt.

— Millest süda täis, sellest räägib suu. Ta oli mu esimene armastus, tol ajal aga minust nii ligipääsmatus kauguses, et olin otsekohe meeletu. Ajad on aga nüüd muutunud, ja ma usun, et ta nüüd minu ja mina tema pääle teise pilguga vaataks. Temasuguste kurss on langenud, meiesuguste oma kerkinud. Nüüd võib neid suuri aristokraate teinekord isegi Viirubörsilt osta. Ha-ha-haa, kuula, ma jutustan sulle ühe juhtumise enese ja ühe endise krahvinnaga!

— Ma ei vaja teie jutustust, tean juba, et see sarnaneb inimese omale, kel puudub eetika ja esteetika... Teie, olles ühiskonna umbrohi, kujutlete end selle nisuna, kuid teadke, et kaugus teie ja proua Kirchenthali vahel on nüüd veel palju suurem kui teie vallakirjutajaks oleku ajal. Täna külaleiva eest! ütles Vain Kalale (kes aga ei näinud millestki aru saavat), tõusis üles ja tegi minekut.

— Ei noh, kuhu sa nüüd ikka ruttad, ei ole ju veel sinu tänu ära teeninud: meil on veel üks pudel tagavaraks! püüdis Kala teda tagasi hoida.

Vain ei peatunud, vaid lisas sammule kiirust, sest nende seltsimeestega kauem koosviibimine ja kõnelus käis talle üle jõu.

— Kui sa mu tädi näed,
Vii tervist talle,
Sest täna koju ei tule ma — a-a...

kuulis ta enese seljataga joobnud Kala jorutamist.

17.

Päike oli kadunud pilvede taha ning õhk muutunud jahe-daks: metsa taga kuuldus kõuemürin ja puudelatvade kohal sähvasid sinajad välgunooled. Mets oli muutunud elavaks nagu sõjalaager enne lahingusse marssimist: suured puud kohisesid vägevalt, nagu oleksid nad jaganud käske oma sõdureile — noorile puile, mis sihitult oma nooljail tüvedel õõtsusid.

Vainile meeldis see pilt ja teda kosutas jahe puhang: talle ei pakkunud lõbu nüüd päiksepaiste, sest see ei soendanud teda. Vain ei naernud naerjatega, sest saatus oli kõrvaldanud tas keeled, mis oleksid võinud rõõmsalt heliseda.

„Miks teie iial ei naera nagu teised inimesed, vaid ainult naeratate?“ oli küsinud kord temalt ametiõde „Grand-Marinas“.
— Mul ei ole veel tänini olnud põhjust naermiseks, naeratama sunnib aga mind lihtsalt viisakus; teinekord väljendab naeratus

isegi vastupidiseid tundeid rõõmule või lõbusale olekule, oli Vain vastanud.

— Näete seda õnnetut klouni omas maskis? oli ta küsinud omakorda. Kuid ma näen teda ilma selleta ja sarnaselt võetud on tsirkuse inimesed õige traagilised. Tuletage meelde Hermann Bangi „Neli kuradi“. Nüüd, mil see inimene sooritab oma äraõpitud trikke, publik neid vaadates naerab, võib-olla valutab tema süda, ja ta nimetab oma nautijaid suurimaiks narrideks maailmas, ta vihkab neid isegi klouni ülikonnas!

Äike oli möödunud ilma vihmata, nagu on hüsteriasse sattunud naise nutt vahest ilma pisaraita. Vain oli jõudnud kolme toome juurde, mille varjus isamaja kõssitas — sajutanud seintega, sammeldanud auklise katusega ja suitsunud, ümbervarisemas korstnaga. Vain leidis, et see saun oli olnud lapsepõlves kaunim ja suurem — juba lihtsalt vist sel põhjusel, et möödunud ja kauged ajad näivad kenamad, kui need olid tõeliselt.

Ta toetus juurviljaaia mulgule, ja jälle tuli meelde osa lapsepõlvest, mis ses saunas oli veedetud; tema silme ette kangastus pakase talve videvik ja kahvatu isa soldatite keskel ning nõdrameelne ema, kes lahkus toast ilma jumalagajätuta. Sellest saunast algas tema valutee. See saunalogu tundus aga nüüd oma ärakadunud pojale rüvetatud pühadusena, nagu usklikele pühakoda, mis hobusetalliks on muudetud.

Seal ilmuski saunast selle omanik, Muru Mann, rasvase solgipangega. Läks vist siga söötma, kelle väsinud, kuid sõbralik rõhkimine kuuldus laudast. Mannil oli seljas aukliseks kulunud seelik; läbi aukude paistis võidunud linane pesu ja tumesinakas ihu.

— Võeh, linnahärrased kah välja tul'd! Tere-tere! kõnles Mann ühe hingega ja pani solgipange maha, kuna sea rõhkimine laudas läks valjemaks ja muutus heledaks kiunumiseks.

— Mis seal siis nii palju imestada on, eks nad taha ka vahest värsket maaõhku hingata, ütles Vain ja istus juurvilja-aia mulgule.

— Eks ta oli tõsi küll, nüüd kevade a'avad kõik linnast välja, kel vähegi võimalik. Juan rääkis, et olete kapteni pool korteris.

— Kapteni pool ikka. Kelle omandus nüüd see maja küll võiks olla?

— Eks ikka riigi, nüüd ju kõik riigi. Maksan selle saunalogu eest sadakolmkümmendüheksa marka renti.

— Tulin nüüd teid sellest maksust vabastama, sest saun asub minu maa peal, ja tahan seda ise kasutada. Arvan, mul on selleks eesõigus, ütles Vain asjalikult.

— Teie oletegi siis nr. 71. talu omanik, või teie tahate siis ise sauna kasutada? Püha taevas, ega siis ometegi te ise seia elama taha tulla?! On kapteni pool siis halb olla?

— See ei puutu küll teisse — on mul kapteni pool hea või halb olla. Soovin, et teeksite sauna tühjaks!

— Ma pean siis ikka tõesti välja minema. Kuhu panen ma oma sea ja lehma?! Või mina pean siit ära minema! tõinas Mann, aru saades, et asi on tõsine.

— Kas teil ei ole siis kuhugi minna? küsis Vain pehmelt.

— Ei ole. Õel on küll külas saun, kuid ega ta mind muidu oma sauna lase, mul ju siga ja lehm ka.

— Annan teile kümme tuhat marka, kui lahkute. Kuidas sobib see?

— Kümme tuhat!? Mann ei näinud omi kõrvu uskuvat.

— Viis tuhat maksan teile nüüd kohapeal ja teise viis saadan Jaaniga, siiskui olete välja kolinud. Jaan käib teid vist sageli kaemas?

— Käib ikka kah, aga kas maksate ikka kümme tuhat?

— Ega ma teid ometi petma hakka, muigas Vain.

— Siis kolin juba homme välja! Katus laseb kui sõela-põhi vihma läbi; kui sajab, poe kas või ahju; ahi suitseb kui põrgulene, põranda lauad on puru-mädad.

— Siin on viis tuhat, teist niipalju saate siis, kui saun tühi. Kui selle õige puhtalt ja küüritult üle annate, lisan tuhat marka juurde, kõneles Vain raha Manni väljasirutatud peole luges.

— Aga kui Juan ei tule? kahtlustas Mann.

— Kas ta siis ei armasta teid? naeratas Vain juurvilja-
aia mulgult laskudes.

— Mis teab nisuke poisike armastusest: tuleb kiunub-
ukse taga nagu kerbune kutsikas. Noh, süda läheb haledaks,
lasen ta viimaks enese juurde. Aitäh, taevas õnnistagu teid,
kuulis ta seljataga Manni õnnitlusi.

Vain hulkus aeglaselt mööda nurme- ning luhavahelisi
radu ja paha tusk pesitses tal põues. Oli osalt enesele pahane,
et oli ahvatlenud selle üksiku naisterahva sest saunast välja
kolima ning et oli ohverdanud tema oma mälestuste-altarile.

Lähedal põllul kündis asunik mullust suveviljakõrt. Vae-
vane oli kündja, veel viletsam sahk ja hobune. Sahanõtt koo-
ris ainult paiguti ja õhukeselt maapinda, kuna kündja ja ho-
bune iga vao otsas puhkasid. Vain ootas kuni kündja vaoga
temani jõudis, teretas siis ja andis jõudu.

— Härrad näevad mu viletsat kündi, aga mis sa teed — hobune vilets, oma tervis ka otsas — seisa ühe jalaga manalas, kõneles väike kõver habemik ja ohkas.

— Olete asunik? küsis Vain.

— Seda küll. Sai eluaeg mõisat orjatud ja nüüd vanas eas peab veel oma maapidamist asutama. Noored jõuavad haljale oksale, näevad oma töövilja, kuid mina vanainimene, rühi aga peale, kui nälga ei taha surra.

Vain pakkus paberossi, mis vanamehe tegi sõbralikumaks. — Olete maamõõtja võh? küsis ta.

— Ei ole. Tulin niisama maale, mul siin on tasuta talu, ise seda küll ei kasuta.

— Ja-jah, eks ta ole ikka tõsi küll — see maa töö on raske, ja ega sel seda pruugi teha, kes kergemini läbi saab. Kuulsin, et kapteni poole sõitnud suvitama linnasaks, olevat teine õndsas Vaini Mihkli poeg.

— Olen ise see, kellest kõnelete.

— Või teie! Ei ma teid küll enam ära tunnud, kuid isaga olime va' tutu-mehed, tema puusepp — mina sepp. Tema aga sakstele ei meeldinud, ja näe, saatsid ta rahumäele. Ega siis naisest ega lapsest hoolitud. Minu poeg oli ka äge, ja tema rändas sama teed. Räägitakse, et parun ise karistusesalka olla juhtinud, kuid mine tea, kas see õige on, sest teda ennem siin keegi ei näinud ega tunnud, elas teine kõik aeg Peterburkis. Inimesed lobisevad teinekord palju, ega neid alati uskuda maksa... Noh, punu, kas lähme jälle? pöördus ta juba hobuse poole. Punu ohkas, ajas oma kondid sirgu ja sahk hakkas nagesedes maad tuhnima.

— Ka niisugused inimesed peavad elama, kõneles Vain endamisi ja vaatas endist seppa, kes tegevusesolevat vänta meelde tuletas. Oli annud kord sõjas töotuse, et kui kord siit tapapõrgust pääseb, siis iialgi omas elus ei nurise, kujunegu see nii raskeks kui tahes. Kuid ega's ta nurisenudki elu üle, sai ju aru, et viga seisis tas eneses: otsis elust rahuldust, mida see veel ühelegi inimlapsele polnud annud. Tal oli unelmateilm ja püüdis seda segada reaallilmaga, mis nagu tuli ja vesi ei võinud koos püsida. Tundis end tihti keset ruttavat ja askeldavat elu nagu Robinson üksikul kaljusaarel.

Juba lapsena tõukas teda nagu miski nägematu käsi sinna, kuhu ta ise poleks läinud. Oli seadnud endale elus eesmärgid, mida püüdis saavutada, kuid ikka oli torm ajanud ta laeva võetud kursist kõrvale. Seetõttu oli hakanud viimaks elu võtma uurimisobjektina ja saanud kaptenist hulkuriks-reisijaks, kes matkas sinna, kuhu sõidutati.

Nüüd oli ta sõitnud Saluveresse, et lõpetada oma muusikaline poem „Kannatused“. Olles poemi juba peensusteni läbi mõelnud, olid valmis sest üksikud osadki, ootas siin vaid inspiratsiooni, mille ta puhkevas kevades lootis leida. Kuid inspiratsiooni oli asendanud nukker sügis tema hinges. Julmad minevikuviulid olid hakanud jälle vinguma, ja siiskui ta armastusele tahtis anduda, jälgis nägematu moosekant teda oma deemonliku aariaga.

Õhtul oma aknal istudes nägi Vain Karinit jälle ämma seltsis jõekaldal jalutlemas; nad kõndisid isegi mööda korra tema akna ligidalt. Istusid viimaks vette viivale graniitastmele ja oleksid nagu oodanud, et Vain embkumb, kas nende juurde oleks tulnud või mängima hakanud. Kuid Vainil puudus mõlemaks tuju: Tema peaks end siis ülal pidama nagu poisike või paaž! Mängib serenaade või unistab jumalikust armastusest, sel ajal kui kuningas omab tema armastatu ja mõlemad naeravad õnnelikult teineteise süleluisis? Ei, tänan!

Viimane oletis tõi Vainile sellise tusa, et isegi aknalt ärapõgenes. Ta istus laua äärde ja hakkas küünla valgel romaani lugema. Peagi märkas, et ei loe, vaid vahib läbi akna õhtu viidevikku ja otsib sealt Karini kuju. Ta tõusis üles ja hakkas mööda tuba kõndima: Ei, see on liiga rumal, millega ta Saluveres aega veedab! Ta sõidab juba homme ära — Tallinna. Müüb ühe omist majust ja sõidab välismaale!

Miski pisike ese kukkus aknale, kust siis põrandale hüppas ja peatus Vaini jalgadel. Kuid ta ei tahtnud end segada lasta vahejuhtumisest, vaid püüdis unustada tol momendil kõik kõrvalised asjad. — Ma sõidan juba homme! oli viimaks tema kindel otsus, ning juba tundis ta uhkust enese üle.

— Ma tean, et võin nii paljugi, kui aga ainult tahan, naeratas ta ennastkiitvalt ja tundis endal juba palju kergema.

— Tubli poiss, kiitles ta veel kord ja kummardus, et põrandale kukkunud asja üles tõsta. See oli meelespealehte mähitud kivike. Aknast vaadates nägi ta Karinit ja klassidaamilikku ämma kadumas põõsasaia varju.

— See oli siis tema, see viskaja? vilksas tal mõte läbi aju. Ta sõrmitseis värisevate kätega lahti meelespealehe. Lehes peidetud kirjakeses oli paar ebakindla käega kirjutatud rida:

„Ootasin Teilt viiulimängu. Teie ei teinud seda. Homme õhtul ootan Teiega kõnelust. Palun, tulge! Olen üksinda kodus. Lossi uks tagumisele verandale on lukutatamata.“

Karin K.

Vain seisis kaua ühel kohal ning luges niiskusest laiali-
valgunud tähti. See leheke hävitas korraga temas kindlaks-
saanud otsuse, kuna arvas, et ta oleks suuremaid narre, kui
homme ära sõidab. Ta ei sõida homme ega ka ülehomme veel,
sest üks kord rohkem pettuda ei tee pettunut õnnetuks, kuid
üks kord tõugata enesest armastus — jätaks südame alati
pakitsema. Homme õnnelik olles võib ta tunahomme lahkuda
valutava südame või pettunud lootustega: see kõik on elu loo-
mulik rada. Parunil oli osa tema minevikus, tal võib olla see
ka tulevikus, kuid homme ei ole teda — homme on suur päev!

Ta peitis paberilehekese hoolikalt mappi, asetaskivi
keset lauda — selle niiske kivi, mis oli tunnud enesel tema
armastatu sõrmede värinat. Istus siis aknale. Tundis kevade-
lõhnu, kuulis pargis öökulli huikusid ja maanteel hilise linnalise
liginevat vankrit. Tasane hiiling käis üle puulatvade ja kadus
siis paisu kahinasse. Väljas oli kevadöö ega ainustki sügis-
viuli heli.

18.

Vain leidis Muru Manni õuel sea sooli puhastamas. Siga-
ise rippus puhastatult toominga oksas, kuna verdtilkuv kärskü-
ündis maani.

— Näe, siga oli juba õige rammus, paha vidada. Vii
uude kohta, ei süe teene viimaks kedagi, seletas Mann asjali-
kult, kuna sõrmed näppisid väledasti sooltelt rasva. — Kõtt,
kurivaim! pöördus ta äkki suure kassi poole, kes küürutades
ja ägedasti nurru lastes oli ametisse asunud sea kärsa kallale.
Loom hirmus ja kribis mööda siga, siis piki toome tüve puu
latva ja hakkas seal haledasti näugu lööma. Kassi lahjast kerest
ja sorakil sabast võis oletada, et ta polnud saanud Manni lemmi-
kuks. — Oota, sa, paenakas! hüüdis Mann ähvardavalt kont-
võõrale ja haaras kepi.

— Teil näib kolimine üsna jõudsasti edenevat, kõneles
Vain, silmitsedes murule kantud koidest puretud söögikappi,
pruuniksvärvitud (kuid lutikailt kirjuks tehtud) koikut, ukse-
kõrvale asetatud pada ja võidunud vitsikuid, mille kõrval ve-
delesid nõgine roop ning ahjuhark. — On teil ka kahju lahkuda
saunast? küsis Vain. Nüüd märkas ta, et Mannil oli midagi
südamel ja et see vastusega viivitas.

— Eks ole ikka ka. Ja seda tüli ja kulu ülekolimesega.
Näe, pidin sea tapma enneaegu. Aga mine tea, kas Juan ikka
tuleb, käib teene viimasel a'al harvemini. Mine tea, kas teabki,
et ma külasse õe juurde üle kolin, kõneles Mann viriseva hää-

lega; sellega tahtis ta saunaostjale meelde tuletada saadaolevat summat.

— Kui kahtlete, maksan ülejäänud osa lubatud tasust siinsamas. Lisan tuhat marka juurde ja palun, et teie põhjaliku puhastuse saunas toime paneksite, enne kui selle lõpuliikult maha jätate. Jaanile ütlen, et olete külla õe juurde üle kolinud.

— Oh, siis ei ole kahju kedagi, mõtlesin juba sügisel nii-kuinii üle kolida. Ega vaesel inimesel tuhandeid tee pealt nop-pida põle. Saana pärast olge mureta. Võtan küla eita omale abiks, luudadest ja kuumast veest ei ole juba kahju. Mulla Tõnu lubas täna õhtapoolikul tulla ja natike kostent kohendada, see võib teile iga minut kaela kukkuda; ehk topib ka mõned õletuustid katukse aukudesse. Näe, ei mõelnud sauna kohendamese peale, sest mõtlesin kõik aeg ikka sügisel õe juurde üle kolida, vuristas Mann rõõmsalt, soolikaid külmas vees loputades, neid katki lõigates ja vitsikusse soolates.

— Jääb siis sellega, siin on kuustuhat. Seekord olete mind küll petnud, aga teinekord vaadake ette, naeratas Vain raha Mannile ulatades. Ta läks — jättes õnneliku Manni oma lühikesenägija-silmadega raha lugema.

Vain jalutles kaua metsas ja jõe ääres, kuid päev venis nii aeglaselt ning õhtu ei näinud sugugi lähenevat. Asunduse poole sammudes ta märkas maanteel veeremas kahehobuse-tõlda vastumeelselt sörkivate tööhobuste ja pukis istuva kut-sarikuube pugunud sulasega. Kaua vaatas Vain suunda, kuhu sõiduk oli kadunud, nagu oleks kartnud selle uuestilmumist. Ta jätkas oma teed salajase rõõmuga südames — nagu varas, kes näeb, et ta ettevalmistused kavatsetavas sissemurrus hästi edenevad.

Vain käis vara saunas ja riietus visiitkuube, mis kapteni-prouas oli äratanud mitte vähe imestust. Kuhu võis Vain min-na? Õhtul on külanoo-remail pargis küll tants, kuid ega Vain selleks riietunud, oh ei, ta ei lähegi sinna! Võib olla?... kap-teniproua oli näinud, et parun oma emaga raudtee jaama sõitis, — ning paruniproua pidi nüüd üksi kodus olema!

Kui Vain välja astus, kapteniproua ei jõudnud hoiduda piilumast, kuhu ta läheb. Pettumuseks aga pidi nägema, et Vain lahkus vastupidises suunas lossile — ega vaadanudki lossi poole, kui sammus veski juurde viival rajal.

Vain püüdis rahulik olla, kuid mida madalamale vajus päike, seda sagedamaks läksid tema südamelöögid. Kui vastu-tulijad nägid tema pidulikku rännakut, tundus talle, nagu ai-maksid need selle põhjust ning naeraksid tema üle. Valis vii-

maks üksiku sammeldunud teeraja pargi tihnikusse ja istus seal tuulestmurtud papli tüvele.

Ta ei tunnud end sugugi nagu harilik rendez-vous'le mineja, vaid piinles kahtluses, kas minna või mitte, ehkki teadis, et miski jõud ei jõuaks teda enam tagasi hoida. Kui püüdis kujutleda eelolevat kohtumist, läksid tema mõtted virrvarri. — Võibolla on Karin ikkagi üks naistest, kes abielus vaimlist rahuldust ei leia. Jah, sel juhul kõneleb ta kui harilik viisakas inimene teelauas lepitamise kavadest Balti aadli ja eestlaste vahel. Kui Karin aga talt küsiks põhjuste üle, mis ei luba tal tema mehega tutvuda, siis peaks ta kas ette kandma mingi usaldusväärse vale või tõtt kõnelema. Esimesel juhul annaks ta oma mehisusest viletsa tunnustuse, teisel aga võibolla lahkuks Karin mehest ja tuleks tema kui päästja juurde. Nüüd ei teadnud ta, mis Kariniga viimasel puhul peale hakata.

Istus kaua tüvel, kuni öitseva metsa lõhnad ja kääriva maapinna ving tegid tema uimaseks. Kuulas hajameelselt lindudelt loojuvale päikesele antavat ühemeelset kontserti, millele järgnes videviku varjudes rohusirtsu ühetoonne soolo ning lähedases lombis elutseva konna kontrabassi ebamusikaalne kroo-kroo-kroo.

Lähedusse ilmunud (meelega pargis äraeksinud) paari-kese jutukõmin ja hihhiitamine äratasid Vaini jälle teadvusele. Ta tõusis üles ja hakkas kiirelt, kuid arglikult nagu varas lossi poole hiilima. Tema eesmärk ei olnud miski kättemaksu või kohtumõistmise akti sooritamine oma isatapja uluall, see-pärast tegi alandus ja häbi tema kord juba nii halvatuks, et ta pidi koju põgenema. Siiski hiilis ta maaniakile omase osavusega lossi poole, varjates end parki tantsule ilmunud inimeste eest.

Jõudnud viimaks verandale, vaatas ta ümber, ehk vahest ei märganud tema sealolu. Lipsas siis majja ja sulges enese järel ukse, nagu oleks kartnud tagaajajaid. Talle kuuldus, nagu oleks ukse avamine täitnud terve lossi kajaga, kuna erutatud hakid hakkasid kisendama.

Ümberringi oli aga kottpime. Ta ei teadnud, kuhu oli satunud — kas oli see koridor, tuba või miski piinakamber. Kuid pimedus mõjus temasse siiski rahustavalt ning süda jättis pöörase tuksumise.

Kuski käuksatas uks ja kerged sammud lähenesid. — Teie ei näe, ütles Karin, lubage oma käsi! Vain leidis pimeduses Karini käe, kuid see oli külm ning elutu ega vastanud tema surumisele. Proua talutas Vaini nagu pimedat mööda treppe ning

käike ja avas viimaks ukse suurde saali-taolisesse videvikuga kuhjatud ruumi, kuhu väljast paiskus kustuva eha puna.

— Teie siiatulekut ei märganud keegi? küsis Karin kõlatult, kui nad tупpa olid astunud.

— Ei, arvan vähemalt, vastas Vain.

— Palun võtke istet, ütles Karin, osutades kamina läheduses tugitoolile, kuna ise teisele laskus — liigutusega, nagu oleks tal puudunud jõud püstiseismiseks või edasimine-miseks.

Kaua istusid nad vaikides. Neile mõlemale tundus, et kõnelemine muust kui enesest oleks piinlikum ja raskem kui vaikimine. Neil, nii võõrail, oli siiski niipalju tähtsat teineteisele avaldada, see nõudis aga puhkuseandu meeltele, mis veel ei olnud jõudnud rahuneda.

Vain kasutas vaikimist ruumi silmitsemiseks, niipalju kui seda lubas hõre valgus. Tuba oli kõrge, kipsist ornamentide ja tolmunud karniisega. Vastasseinal rippus suur kullatud raames rokoko-maal tüsedate Flandria nümfidega. Maali all seina ääres lebasid Louis XIV stiilis sohva varemed. Kahe akna vahel seisis ratsutava rüütli kuju, mille alust kandsid kaks irvitavat fauni.

Midagi kalmistutaolist oli see ruum, mille arhitektuur ja mõned mööbliriismed olid nagu epitaafiks kord selles elanud isikuile. Õhk oli vilu ja röske nagu keldris, nähtavasti ei oldud tuba köetud ega tuulutatud. Siin istus Karin — liikumatu ja kahvatu, valges õhtukleidis. Ta sarnanes enam marmorkujule kui elavale olendile, ja tundus, nagu oleks ta olnud ise pärit sest surnud maailmast.

— Ma ei mõelnud peatuda siin, kuid ... Karini hääle katkestas värin, nagu oleks tal külm olnud.

— Teie ei tunne end hästi? küsis Vain.

— See on juba varssi möödas. Arvan, et on parem, kui astume mujale, kus rohkem valgust ja soojust, palun! kõneles Karin üles tõustes.

Nad läbistasid paar esimesele sarnanevat ruumi ja peatusid siis kodus, kaunis, maitseka mööbliga valges toas, kus hõljus kevadiste õite lõhna, mida levitasid öölauale ja kaminale asetatud pungas sirelid.

— Palun, tundke end koduselt ja suitsetage! ütles Karin elavnenult, Vaini kübarast vabastades ja teda diivanile istutades. — See siin on minu ruum, ja teie olete minu külaline, lihas ta rõhuga, Vainile sellega mõista andes, et tema, Karin, ja tema mees on kaks isesugust mõistet, mida ei tohiks segada.

Vain ulatas portsigari Karinile.

— Tänan, ei ole veel selleni jõudnud, olgugi et mul midagi selle vastu pole, kui naine suitsetab, naeratas proua ja astus peegli ette. Korraldanud juukselokke, tuli ta jälle tagasi ning istus Vaini ette kiiktooli. Kui oli midagi kaunist tema keha kontuurides videviku tagaplaanil, siis oli temá näoilme sellele vastand — kurb ning väsinud. Kuigi püüdis Vainile naerata, ilmusid tema silmi pisarad, mis pikil pehmeil ripsmeil sädelesid.

— Kui teie teaksite, kuidas ma teid ootasin need päevad, kuidas mind kartus vaevas, et teie ei tulegi. Ma olen otsekohe, teie ärge mõistke hukka südames mu ülalpidu. Palun, ärge sarnastage seda rendez-vous'dega, mis on daamidelt määratud, sest mu tänine elu on olnud vastand mainitud daamide elule...

— Arvan, et kerge on käesoleval korral teineteist valesti mõista, seepärast sooviksin, et teineteisele oleksime otsekohe. Vastasel korral oleks meil vähe teineteisele ütelda.. Mul on väga kahju, kui oma sõnadega pettumusi valmistan... Sobivad teile mu tingimused? küsis Karin õrnalt.

Vain viipas peaga nõusolekuks, sest kartis oma sõnadega segada seda unelmat, milles ta lahtiste silmadega viibis, ja Karini imeilusat häält, mis oli vallanud tema hinge nagu sujuv muusika.

— Tänan! Lootsin seda teilt. Olen aastaid üksinda elanud, vähemalt vaim on kõik see aeg kõrves rännanud, kus ei leidu isegi miraaži. Varisev loss hämarikus tantslevate mineviku varjudega, külmad ja elutud inimesed tagurlise mõtteilma ja hallitanud traditsioonidega — need on mu seltsilised olnud. Kui inimene sarnastes oludes nõdrameelseks ei lähe, vananeb ta ikkagi enneaegu. Ja et sest pikalisest väljasuremisest pääseda, tuleb uusi teid rajada, teisi vaateid omandada, palju andeks anda, palju unustada...

— Juba algusest hakkasin teid usaldama, teiega lähemat tutvust otsima. Lootsin teis sõbra ja vahemehe leidvat, kes mind oleks võinud aidata mu kavatsuste täideviimisel. Kuid teie keeldusite sellest mulle teadmatuil motiividel. Usun, et teie mõistate uppuja meeleheidet? sosistas Karin tasa, lämbunud häälele.

— Mu kavatsused on siis ainult aluseta kava, mis iialgi ei või täide minna, niisama ei või ma siis pääseda neist keskaja müüridest, vaid pean ootama, kuni need kokku varisevad ja minu enese alla matavad? Teie ei võinud, või ei tahtnud isegi niipalju mulle kaasa aidata, et mu mehega tutvuda, et meie... oh, andestage, mul ei ole õigust teile etteheiteid teha, olen enda unustanud omas mures! palus ta ahastavalt.

— Armas, naeratas Vain nukralt, lubage teid nimetada nii, teie ärge tehke enesele etteheiteid, sest vajate ja väärte iga inimese kaastundu. Olen ettevalmistatud sellele — teie kõne lõpule ja mul on vastuseks jutustada teile oma elulugu täies ulatuses. Oleks siiski parem sellelt mitte katet võtta, sest tas ei peitu midagi helgast ega ilusat. See on sihitu ja rajatu, udus eksleja otsimine, lõpetas Vain.

— Palun, jutustage siiski! Kui mul ei ole võimalik teid aidata, siis lubage minul teile seltsiks olla, sest olen ise samasugune otsija. Võibolla tunnete end ebamugavalt hämaruses, soovite, et süütan lambi? küsis Karin paitava õrnusega, nagu ema haigelt poisilt, olles valmis täitma igat tema tühist soovi.

— Täna, ei ole vaja. Tunnen end siin ruumis ja teie seltsis õnnelikuna, kodusena, millised minutid mu elus on haruldased ja mille eest täna teid. Kui väike olin, kujutlesin end teinekord surnuna, kuidas mind mu vanemad ja nende sõbrad leinalauludega kalmistule kannavad. Ja ma nutsin oma kujutluste üle, sest mul oli kahju enesest ja leinajaist, kaldus Vain unistamisesse.

— Ma ei usu ka nüüd poedi Visnapuu imeilusat laulu: „Nii ilus on surra, kui oled noor.“ Raske on surra noorelt, viia niipalju enesega hauda unistusi ja elu muinasjutte. Kui pärast suureks kasvanuna end haigemajas sõjassaadud haavadesse tundsin suremas ja oma ümber ühtki armast nagu ei näinud, oli mul kahju, et mul leinajaid ei olnud, ei kedagi, kes mind vahest oleks võinud meelde tuletada ja kellele mu mälestus kallid oleks olnud...

— Olen suurema osa omast elust koduta, omaste ja sõpradeta mööda saatnud... Vain peatus minutiks ja vaatles Karinit, kes jälle oli tardunud kujusarnasesse olekusse, silmad poolsuletud nagu inimesel, kes pärast pikka ja väsitavat rännakut on istunud teeveerule puhkama. Pargist kandusid kurblikud gitarrihelid.

— Mu nimi on Lembit, jätkas Vain jutustust. Mu isal oli naljakas idee fixe mind ristides, et minust pidi saama kord teine Lembitule sarnane rahvajuht, kes eestlastele nende seitsmesaja aasta eest kaotatud vabaduse ja õigused tagasi pidi võitma. Mu isas oli palju, võibolla liiga palju ärkamisaja tuld. Teie vahest teate, kes oli Lembitu? pöördus ta küsimusega kaaslaste poole, et kuulda tema häält, tunda enesel tema hella emalikku vaadet.

— Lembitu oli eestlaste vanem ja juht. Ma ei ole nii võhik Eesti ajalooos kui teil vahest põhjust seda arvata. Olen lu-

genud mõnda sel alal. Palun, jutustage edasi, ütles Karin julgustava naeratusega ja pani hetkeks oma käe Vaini käele.

— Seda kergem on mu ülesanne ja mul ei ole vaja kõrvale kalduda seletusteks. Nii siis olin ma vanematele ainukene laps. Isa teenis kuski mõisas puusepana ja tal oli saun mõisa põlluserval. Päeval töötas mõisas, õhtul tegi kodus pingil lisatööd. Niipalju kui ma mäletan, ütles ta mu emale, et kolib linna üle ja avab seal töökoja, kuid

Kõik soovid ei läe täide,
Mis mõttes mõlguvad;
Kõik laevad ei saa randa,
Mis merel hulguvad...

Nüüd Vain jutustas oma lapsepõlvest, karjaskäimisest, viiendast-aastast, Timutil olemisest, tädist, koolist, vahejuhtumisest Georgi Karlovičiga ja selle tagajärgedest, sõjaaegsest elust — ühesõnaga kõigest, mis tema meeles oli säilinud, isegi episoodi ühetiivalisest tuulikust.

— Nii sõitsin ma käesoleval kevadel oma sõjaaegse kaasvõitleja kapten Mändvere poole suvitama. Mul ei olnud linnas aimugi, et oma sünnipaika sõidan ja et ma siin oma isatapjat võin kohata. Kuid enne kui ma oma isa haua oleksin üles jõudnud otsida, armusin teisse. See ongi põhjus, mis mind takistab parun Kirchenthali kätt surumast. Teie olete aga põhjuseks, et ma pean kõik jätma nagu on ja põgenema uttu, sihtusse.

Vain tõusis püsti ja haaras kübara. — Meie peame... algas ta jumalagajättu, kuid nägi, kuis Karini käed hoidsid kramplikult kinni tooli käetugedest ja silmad vaatasid hirmunult välja, nagu näeksid nad seal koledat pilti: põletamisi, inimeste tappu, naiste-laste nuttu ja meelegeid ning pärast seda üksikuid, õnnetuid udus ekslejaid ja koduta inimesi.

— Meie peame... astus Vain ligemale.

Seal ärkas Karin nagu unest, vaatas hetkeks Vaini, siis selle kübarat hoidvat kätt, kuni vajus Vaini ette põlvili ning sirutas oma käed tema rinnale: „Teie tahate paljastada mõõka, mida ma olen püüdnud ära peita? Lembit, mu sõber, mu kuningas, ärge tehke seda, kui teie mind haletsete! Teil on täieline õigus hävitada, vihata neid, mitte mind!..

— Olen süütu, olen esimene, keda teie viha ja kättemaks hävitab! palus Karin härdalt.

— Kuid minu võimuses ei seisa ju andeksand! hüüdis Vain vaadates üle Karini tühjusesse, et mitte näha naise ahasavat vaadet, mis oleks võinud meelde tuletada tema ema pilku tol saatuslikul päeval.

— Teie lubasite mind ju aidata, kuid nüüd jätate minu maha elu kõige raskemal silmapilgul! Teie ei ütle mulle ühtki troosti-sõna. Ma usaldasid teid kui kaljut, kuid nüüd löi ka see kõikuma. See olite teie, kes mängis inimsusest ja armastusest ning äratasite samad tundmused ka teiste südames. Lembit, halastage! palus Karin.

See pilt võttis Vainilt igasugu vastupanuvõime ja jõu end vabastada põlvitavast naisest ning põgeneda. Ta oleks pidanud hävitama kõik inimlikkuse tunded. Jah, see oleks olnud halastamatu tegu enese ja selle teise vastu, kes teda üle kõige armastas! Ta oli unistanud armastusest — ja leidnud nüüd selle, ei oleks pidanud ta loobuma sest milgi kõrvalisel asjaolul. Nad olid mõlemad saatuse valulapsed ja vajasisid teineteise tuge ning armastust — ainult nemad võisid teineteist mõista paremini kui kõik teised.

Vain kummardus üle põlvitava naise, võttis hellalt ta oma kätele ja pani diivanile. Põlvitas siis ise tema ette (nagu usklik palverändaja ristikuju ette), suudeldes käsi, paludes andeksandi ja lausudes lohutussõnu.

— Mu palju kannatanud kuningapoeg, sa tulid kaugelt, tulid ometigi. Ootasid sind juba kaua! sosistas Karin, Vaini pead oma rinnale surudes, tema juukseid paitades ja neid oma pisaratega niisutades: „Olen ainult sinu, armastan ainult sind, unistan ainult sinust. Meie armastus on lühike nagu liblika eluiga, tean seda, kuid armastan sind.

— Armas!

Nende suud ühinesid suudluseks, nende kehad sööstisid teineteisesse, nagu väsinud ja januneva kõrberändaja huuled allika karastavasse jooki...

Nad seisid lossi verandal. Taevapiiril punendas agu, ja juba alustasid linnud oma ühemeelset kontserti tõusvale päikesele. Kuski kaugel kähvatas peni, käuksatas öiselt rännakult kojumineva külapoisi harmoonika.

— Vaata, see seal kukub oksalt, olles liig õnnelik! näitas Karin Vainile kuldnokka, kes oli varvastele tõusnud ja noka õieli ajanuna näis lämbuma lauljoovastusse.

— Õnnetu viiul orkestris! naeratas Vain.

— Täna ei ole õnnetuid, eks? Sa oled ju õnnelik, armas?

— Ma olen õnnelik, õnnelikum kui ükski inimlaps veel võib olla. Ja ainult sina võid minu selliselt õnnelikuks teha, sest mõistad mind paremini kui ma ise, oled inimene ihu ja hingega ühel ja samal ajal. Sust lahkumine teeb minu jälle õnnetuks, sest algab päev ja kaob muinasjutt. Ela hästi, armas! soosistas Vain Karini kätt hoides.

Karin ei vastanud midagi, pani vaid käed oma armastatu õlale ja vaatas teda kaua, nagu oleks ta tahtnud pildistada iga pisimagi joonekese tema ilmel ning tema sügava hajameelse vaate.

— Ela hästi, mu kuningapoeg! sosistas ta siis, suudel-des lahkumisel.

— Peitub sügavuse põhjas alati selline selge taevas? mõt-les Vain jõekaldal sammudes, kui nägi peegeldumas veepinnal sinist taevast.

19.

Koputus uksele äratas Vaini unetaolisest rammetusest.

— Hommikust! hüüdis kapten enese järele ust sulgedes.

Vain ei vastanud midagi, lamas vaid liikumatult selili, käed ristamisi kukla all ja pilk lakke pöördud. Kapten istus Vaini voodi ette toolile, võttis taskust pabrossikarbi, pistis suitsu suhu ja pakkus ka Vainile: Soovid halli?

Vain raputas peaga, nagu oleks enesest eemale tõrjunud tüütavat kärbest.

— Oled haige? päris kapten.

— Mis kellaag? küsis Vain omakorda.

— Kaheksa, ütles kapten, kes oli vaadanud plekkkapslis olevat suurt kuld-taskukella. — Kuid pagana pihta, ma ei saa sust sugugi aru, näed välja nagu nõrganärviline kanatapja! hüüdis kapten, keda oli haavanud Vaini hoolimatus.

— Rahustu, sõber, naeratas Vain end voodile istukile aja-des, olen vähe ja halvasti maganud — see on kõik.

— Kui sa üldse magasidki? naeris kapten iseäraliselt.

— Käisin alevis ja tulim hilja koju!

— Oo jaa, see oli tõesti hilja, läksin õngitsema, kui nägin su kojutulekut.

Sõbrad vaikisid. Vain tuli voodist välja, puges hommiku-kuube ja hakkas otsima oma päevase tualeti esemeid, milliste hulgas oli selliseid, mida kapten nägi esimest korda ning mille tarvitamise kohta päris seletusi.

— See kõik on nii maitsekas ja peenike, ma olen arva-mises, et sind jälle mõni erakordne visiit ootab, arvas viimaks kapten Vaini tualetiesemete ülevaatust lõpetades.

— Lähen kirikusse, pastoriproua palus mind tänasel ki-rikuteenistusel orelit mängima.

— Saan aru, oled inimene, kes oma ilmunisega ümbruse tähelepanu enese päale pöörab. Kuid ma ei saa aru, mis sul selle poolearuga ja kidakeelse kohaliku rahvavalgustaja Linnuga oli pistmist? Ootas teine eile meie pool poole ööni sinu kojutule-

kut. Päris häda, kui niisuguse inimesega seltskonda pead jagama — silmad säravad nagu kassil pimeduses, kuid iga sõna tuleb tal suust nagu tangidega välja kiskuda. Ta on kohalik sotside unter, arvan, kust poolt tuul puhub, tähendas kapten naerdes.

— Sa eksid jällegi oma arvamises, ütles Vain ja jutustas talle lühidalt oma kohtumisest Linnu ja Kalaga suure kuuse all.

— Ma ei saa aru, mis ta üldse veel pärast seda sult soovib.

Vain kehtas vastuseks õlgu.

— Kuulsin, et sa olevat Muru Mannilt sauna ära ostnud. Noo, seda poleks sugugi vaja sul osta olnud, sest see kuulub ju ilma selletagi sulle. Kui sa mingisugusel põhjusel muidu Mannist poleks lahti saanud, oleksid võinud ju sellest mulle teatada, ma oleksin Manni säält ilma pikema jututa välja suitsetanud. Kuid ega sa ometi taha Muru sauna ise elama asuda! Viimasel korral hakkavad inimesed viimaks mõtlema, et oleme tülli satunud.

— Ma olengi juba sinuga tülis, sest tungid minu isiklik-gudesse asjadesse, mis ei kuulu sugugi minu poolt sulle antud volituse piiridesse, kõneles Vain kärsitult, sest tahtis jääda üksinda. Nüüd oli aga kapteni jutt saanud talle päris talumatuks.

Kapten tõusis toolilt ja kehtas pettunult õlgu; ta tuletas meelde sõdurit, keda ülemus oli haavanud.

Vainil hakkas tast kahju. — Oh, vabanda mu mõtlematut ütelist, olen endiselt närviline ja ebapraktiline. Oled niipalju minu eest muretsenud ja ma ei ole selle eest veel sind õieti tänini tänanudki, luba seda nüüd teha! kõneles Vain ja ulatas kaptenile käe, mida see surus nähtava heameelega.

— Mis ajaks soovid hobuseid? Jaan tuleb sulle kutsariks, ütles kapten rõõmsalt.

— Hobuseid? Oh, tänan, ma ei vaja neid, sest võtan palverännaku meelsamini jalgsi ette — kirik ei ole väga kaugel.

— Õigust öelda, vanad sõbrad ei räägi niiviisi üksteisega. Tean, kus veetsid öö, õnnelik poiss! Võid mind kui hauda usaldada! algas kapten poole häälega nagu salajuttu vestes.

Vain, kes peegli ees habet ajas, pöördus äkki ümber ja vastas häälega, milles oli lõpnud igasugune kannatus: Ma ei saa enam aru, mis sa õieti mult soovid!

Kapten jahmus. Mõistis, et oli kõnelnud midagi õige ebasündsat, ning sosistas siis nagu enesele: Katsusin siis, mil veel olin vallaline, paruniprouale läheneda, kuid asjatult. Mul oli

raha ja perenaist vaja, sain nad mõlemad, kuid mitte õnne! — Lõi siis käega ja lahkus kiirelt toast.

Vain seisis nagu inimene, kes on sattunud valgusest pimedusse. Kõik, mis ta möödunud ööl oli läbi elanud, paistis nüüd, päeval, teises valguses. Kapteni külustus oli aga tema meeled lõpuni segi ajanud. — Ja see jahukott tegi Karinile armastust. Muidugi, olles ise oma püüetes tagajärjetu, mõtles nüüd, et hakkab pajatama talle kõiksugu intiimsusi. Ja kui ma mõistaksingi talle kõik edasi anda, ei saaks ta millestki aru, välja arvatud vahest mõned üksikud faktid. Olen isegi ummikus. Mis edasi? küsis Vain eneselt ega osanud vastata; teadis vaid, et armastab ja teda armastati, et oli omandanud armastatu ja oli astunud üle piiri, kus lõpevad vabadused ja algavad kohustused.

Abielluda Kariniga? Kuid enne tuli Karinil ennast oma praegusest abielust lahutada, kohtud läbi käia, ning ajaleheveergudele ilmuda ühes paruniga. Ja lõpuks võis see kõik tuua paruni mineviku patud päevavalgele. Jälle ajalehtedesse ilmumine ja nende suhete arutamine õige proosalistes värvides. Ja kui nad lõpuks (sest avalikkuse põrgust läbi käinud!) ühineksid, oleksid nad ise oma armastuse invaliidid; paruni vari aga saadaks neid kuni surmani, arutles Vain.

Nüüd ära sõita, Karinit üksi oma saatuse hooleks jättes, ei oleks olnud tast aumehelik, sest Karin oli võtnud teda kui kunstnikku, kangelast, sõpra, mitte kui mõnd naistekütti või harilikku armukest. „Sul on õigus vihata, hävitada neid, mitte mind, sest olen süütu!“ tulid meelde talle Karini sõnad ja neile järgnevad ennastohverdavad õrnused.

Talle pakkus isegi rahuldust see armastuse müsteerium, sest elu ei ole siis tühi, kui kannatatakse. — Tallinnas elades viibiks vaim ikkagi Saluveres, aga tühjust hinges ei jõuaks täita elutu, suvine poissmehe korter, kuivad kirjavahetused ministeeriumis, kus ootab tagasitulekut armunud Hellen Mägi, mõtles Vain.

Tal sai kahju vaimukast ja heasüdamlikust Hellen Mäest, kellele viiulit mängis omas sumedusega täidetud korteris, sest peale sõpruse ei olnud tal masinapreilile midagi pakkuda. Lähemat suhtumist aga oleks Hellen mõistnud kui tõsiste tundmuste järeldest, ja tema pilt oleks muutunud vastikuks nagu Dorian Gray oma. Vain astus akna alla ja vaatas lossile, kus kõik oli välispidiselt surnud ja elutu. Kuid ta teadis, et Karin peab seal enesega võitlust nagu temagi, ja nagu temagi püüab ta leida väljapääsu ega näe seda.

Nagu kaugete mälestuste kaja laskus Vaini hingele kirikukellade helin. Jahe hommikune puhang ja puhkevate sirelite lõhn tegid need mälestused otse füüsiliseks naudinguks. Üks ilus lapsepõlve pühapäev erines teistest. Pisipoisina võttis ema sügisel ta enesega kirikusse kaasa. Kirik paistis talle siis nii tore ja uhke, orelimäng aga oli vägev, ilus ja meelivallutav.

Too pühapäev oli olnud talle (nagu teistelegi) suureks pidupäevaks, sest pärast jumalateenistust oli kirikus vaimulik kontsert ja kirikumõisa õuel näitemüük. Kui ta ema kõrval kirikus koori all seistes oleks tahtnud päevad läbi kuulda jumalikke helisid, siis ei lahkunud ta ka kirikuõuel kihelkonna pasunakoori juurest. Juba siis eraldas iga mänguriista iseloomu. Äranis meeldis ses pillide segus klarnet. Kui kontrabass hooletult jorutas, metsasarv asjalikult vestles, kornet hõiskas, flööt nagu muretu poiss vilistas ja teised pillid neid kuulates naersid, tundis klarnet end üksinda, oli kurb ja nuttis. Kes teab, mis oleks ohverdanud, et endale saada selle pilli.

Alles koduteel asus maiustiste hävitamisele; oli ka muuseas üks apelsin, mis nii kenasti lõhnas, kuid mille söömine tegi raskusi. Sõi viimaks apelsini ühes koorega.

— Tundun teile ses kuues vist võõrastavalt? katkestas õpetaja Vaini mõttesolu.

— Ei sugugi. See kuub peaks kõigil seljas olema, kes rahvale kõneleb; see kuub eraldaks kõneleja massist ja tuletaks ka alati talle meelde tema sõnade vastutust.

— Arvate, et see kuub igal õpetajal jutlustamisel meeles ja abiks on? Ka ses kuues võib palju rumalusi ja inetusi lobiseda, lausus pastor.

— Teie mõtlete vist sellega vanameelseid pastoreid, ütles Vain, — neid usu ja dogmade puurijaid, kes kõnelevad aina Lutherist, kuid ei lausu sõnagi Kristusest ja tema inimarmastusest hõõgavast õpetusest. Teinekord, jälgides kirikupäevade tülisid ja kiriku tänapäevseid küsimusi, tundub mulle, nagu oleksid kirik ja Kristus verivaenlaseks saanud, ja ma usun, nad oleksid ka seda, kui Kristus tänapäev maa peale ilmuks, lõpetas ta ägenedes.

Kuid märgates õpetaja möönvat ilmet, jätkas Vain rahulikult toonil: Kui lubate mul otsekohene olla, siis on mul suured nõudmised õpetaja isiku suhtes: ta peaks olema suur psühholoog ja filantroop, et võiks oma kogudusele hingeliseks arstiks olla. Siis võiks iga koguduse liige oma hinge hädades tema poole pöörduda, talt nõu küsida, talt lohtu leida, sest suurem osa inimesi on rohkem haiged hingelt kui ihuliselt.

— Jagan täiesti teie arvamusi, ja mul on väga kahju, et mu ametivendade seas leidub nii vähe neid, kes teie arvamusi jagaksid ja uut kirikuelu aitaksid luua, ütles õpetaja ja astus käärkambri, mille ukse üks lähedalviibivaist naistest oli jõudnud juba avada.

Vain leidis enese eksinud olevat õpetaja isikus, sest arvas, et see peab oma ametit (nagu neid suurem osa) ainult leiva pärast, tegeledes rohkem kõrvaliste kui usu küsimustega: oli kuulnud ju teda Timutil kui mõnd ajalehemeest ja politikut. See inimene oli siiski nähtavasti andunud oma elukutsele ja püstitanud ka seal omad loosungid.

Vaingi oli kord gümnaasiastina (armudes tundmatusse neidu) muutunud sentimentaalseks, unistanud eneseohverdamisest, mungataolisest elust ja lubanud tädile, et läheb peale gümnaasiumi lõpetamist studeerima usuteadust. — Noil aastail paistavad kõik eluteed kerged, siiskui tunta veel raskusi, mis ees ootavad, ohkas Vain ja astus õpetajaproua saatel kirikusse.

Jahedad kirikuvõlvid olid vahetanud väljas valitseva sooja kevade leitsaku. Värvilised akende ruudud summutasid valguse erksuse; põrandal ja pooltühjadel pinkidel õõtsusid puude varjud. Siinseal toetudes peaga pingi toele, jätkasid talutaadid argipäeva väsimuse väljapuhkamist. Vastütulejad pöördusid pinkidesse, lugesid põlvitades „Meie isa“ ja jäid siis rahulikult teenistuse algust ootama.

— Mis pean ma avamänguks mängima? Ma ei mõista ühtki neist, ütles Vain õpetajaprouale, kui see oli avanud mängitava koraali noodiraamatus.

— Ei ole tähtis, et see peab just mingisugune kirikuviis olema; teie teate niipalju palasid, mängige midagi kohasemat, et taate üles äratada ja laulma valmistada, naeratas õpetajaproua.

— On see meie uus köster?

— Mine ikke, ta ei näe nihuke väljagi, endine oli ju nii kole paks, tema... kuulis Vain oma seljataga kaht naisehäält sosistamas.

Kuidas t e m a välja nägi, seda enam ei kuulnud, sest sõrmed viibisid juba klahvidel ja alustasid katkendit Mendelssohn-Bartholdy avamängust: „S o m m e r n a c h t s t r a u m“, mille puhul õpetajaproua viipas möönvalt peaga.

Juba esimesed helid tuletasid meelde Vainile tema öisi elamusi. Need ajasid jälle mässule tas tunded, mis olid jõudnud juba rahuneda heledas karastavas hommikus ja kirikuvõlvide

vaikuses, ning pühalik-kurvalt vestlesid helid, et läinud ei või enam iial korduda. — Ah, miks on see kõik möödas, miks oli see ainult nagu unenägu! kaebas viimne akkord.

Vaini pilk puutus kokku Ristilöödu omaga, mis teda näis kutsuvat ning julgustavat: Lohuta sina neid inimesi, anna sina neile seda, mida nad siit otsivad ja ei leia. Ma ise ei saa, olen jõuetu, kinninaelutatud, ja nad puurivad igapäev uusi naelu mulle luisse! — See palju kannatanud inimene mõtles ikka veel teistele, kui naelad tema käsi ja jalgu puurisid ning okkiline kroon pead muljus!

Kui Vain oli lõpetanud avamängu, peatus ta minutiks: hauavaikus valitses kirikus, kuski nuuksuti, teisal suruti alla nuttu. Altari läheduses pingis istus keegi musta looritud naine ja pühkis silmi. Kes võiks see küll olla? Kas on teda mu avamäng liigutanud või on ta siia nutma tulnud oma muredes? mõtles Vain, kui kogodus laulis orelile kaasa:

Kõik tulge minu juurde nüüd,
kes koormatud, kel patu süüd...

Vain sarnanes leegile, mida iga puhang võis liigutada. Tundis, et tas oli miski läbi murdunud ja vallanud tema olemuse. Ei olnud see lihtne usuline tunne või heldimus, mis valdab mõne härdameelse eide, niipea kui ta üle kiriku läve on astunud. See oli luuletaja ja helilooja valutav hing, mis sundis teda kaasa kannatama; umbes samasuguse meeleliigutusega ta oli esimest korda teatris olles vaadanud Schilleri „Orleani neitsit“.

Vain ei kuulnud jutlust. Tema mõtted rändasid minevikku, ning silme ette kerkis lageda Bukoviina koristamatu nisunurm, mille üle laotus hall sügisetaevas. Eemal kõssitas viljapuist palistatud russiinide küla. Õhus lendles kraaksudes paar varest, kaugusest kandus aga äge kahurite mürin. Ja sellest harilikudest sõjahäältest segatud vaikuses kajas pappide laul ja palvetamine. Terve diviis seisis paraadirivis ja palvetas kaasa.

— Leonid Mihailoč, nüüd, kui ennast nii rahustatud ja kerge tunned, ei tahaks enam sõdida, teist omasugust tappa, oli kõnelnud tasa pärast palvetamist üks tema kõrval sammuvaist lipnikest, siiskui juba tema root lahingusse rühmis.

— Aga muidu? oli Vain küsinud.

— Muidu? Üldse on sõda üks suur natuuri vägistaja ja selle alustajad kurjategijad, oli lausunud lipnik õige tasa, et sõdurid teda ei kuuleks. Äkki oli aga see lipnik kokku vajunud: äraeksinud kuul oli läbistanud tema pea.

Küll Vain oli otsinud seletust lipniku hingelisele seisukorrale, kuid ikka ei osanud seda lahendada. Ka poleks vist

lipnik ise elama jäädes saanud seda teha. See oli midagi sõnul-seletamatut, mida vahest muusika oleks võinud tõlgitseda.

Pikka liikusid inimesed lauldes: „Mu Jeesus, kes sa õhtul hilja, sel viimsel ahastuse ööl...“ altarile, et osa saada armu-lauast. Nende kortsus ja päikesest põletatud nägudel hõljus tõsise vagaduse ilme nagu kord sõdureil Bukoviina nurmel. Need inimesed olid valmis nüüd palju ohverdama, andeks andma. Aga muidu, argielus? Siis on nad kitsarinnalised omakasu-püüdjad, eestlasele omase jonnakusega, naeratas Vain tahtma-tult, kuna talle tuli meelde Juhan Liivi jutt jäähädalistest Peipsil.

21.

— Palun väga, millise otsuse annate mu jutluse kohta? pöördus õpetaja Vaini poole küsimusega, kui nad maja poole sammusid.

— Ma... (ma ei kuulanud seda, pidi Vain juba lausuma). Ma arvan, et see oli väga aja- ja asjakohane, ses oli palju poee-siat, kuid kardan, et sest ei saanud kõik õieti aru, valetas Vain.

Rahuldusest väljakutsutud naeratus ilmus õpetaja mure-likule näole.

— Auväärt orel võib täna enese ja organisti peale uhke olla. Mis oli õieti see pala, mis teie avamänguks mängisite? Teie mäng oli üks ilusam ja tõelisem osa tänasest jumalateenistu-sest, kõneles pastoriproua, kui tema mees oli kabinetti lah-kunud.

— See oli katkend Mendelssohni avamängust: „Sommer-nachtstraum“. Kuid oli ses siis midagi iseäralikku? Arvan, et olin ise selle ainuke nautija.

— Olen kitsi komplimentide jaotamises; usun, et mulje, mida teie mäng sisendas, ei jäänud teile tähelepanemata. Kuid vaadake ette — kirikus ei tohi unistada, seal peab paluma! naeratas proua.

— Ja missuguse kiriku seaduse ja paragrahvi põhjal võ-tate mind vastutusele?

— Teie süütegu ei ole just mitte ettenähtud, sest kui need seadused välja anti, ei olnud vist veel Mendelssohni öölaulu. Karistan teid sellega, et õhtuks enese poole palun jääda. Kat-sun teie tutvuskonda siin laiendada, et teie niipea siit ei põgeneks.

Vain tänas, kuid oleks meelsamini lahkunud. Talle olid inimesed täna vastumeelt — sundisid teda kõnelema, naerata-ma ja valetama, siiskui oleks tahtnud üksi olla ning vaikida,

võibolla salajas nuttagi. Kuid ta ei leidnud lahkumiseks mingit ettekäänet.

— Olete suur seltskonna sõber? küsis õpetajaproua.

— Armastan vahest üksi olla. Seltskonnale tundun aga alati igava liikmena.

— Teie seltskonnale igav? Mul on põhjust vastupidist oletada. Arvan aimavat teid, teil on vaimlised huvid, armastate kunsti, muusikat, eks?

— Õnnelikud on huvidega inimesed, nende elul on alati eesmärk, neil ei ole igav. Kuid pean tõendama, et mul puuduvad peaaegu igasugused huvid, vastas Vain.

— Minu, kui majaema, kohustused teie suhtes saavad rasked olema, ja ainuke võimalus võib mulle neid kergendada: et teie, nagu mainisite, vahest üksi armastate olla. Lubage mulle kasutada seda juhust, sest pean teid üksi jätma. Siin on raamatuid, albumeid, üldse tundke end nagu kodus, kõneles õpetajaproua ja lahkus, viies kaasa naeratus, mis talle hästi ei sobinud.

Vain ei mõelnudki raamatuile ega albumeile, vaid laskus kiiktooli, mis tema sõbralikult enesesse mahutas. Kõrvaltoas tiksus kell aeglaselt; õpetaja kabinetis kõneldi ning köögist kandus vahetevahel sööginõude klirin. Läbi toalillede tungivad päiksekiired suigutasid teda unele, mille vastu ta küll püüdis võidelda. Kuid oli nii väsinud, et tung puhkuse järele vallutas aegajalt psüühilised ja füüsilised funktsioonid. Allus viimaks jõuetule rammetusse ega märganudki, et magama uinus.

Katkelised klaverihelid kutsusid tema jälle teadvusele. Helid olid otsitavad — mängija ei valitsenud pala. Vain tõusis toolilt ja kõhatas, et uinakut enese eest varjata. Tegi siis ametisse seinal rippuva maali vaatlemisega. See sügismaastik oli tuntud eesti kunstniku äpardunud teos — kahvatu ja ebakunstipärane.

Jälle kajasis klaverihelid — kobavad: nagu eksinu otsiks teed pimeduses.

Astus viimaks toa lävele. Klaveri taga istus neiu, kelle sõrmed puhkasid klahvidel ja unistav pilk oli juhitud läbi akna kaugusesse. Ta oli rohkem veetlev kui ilus. Tume, käherdunud ja lühike juus oli kammitud üle pea „à la kunstnik“, mis andis muidu nii soojale ja muljekale näole vähe külma ilme. Kogu olemusest (mõttesolekule vaatamata) hoovus nooruse muretust ega silmist polnud veel kustunud salajane ootus.

Akna all tugitoolis istus vanapoolne härra ja luges aja- lehte. See märkas viimaks Vaini lävel.

— Mul on vist au härra Vainiga tuttavaks saada? astus ta talle vastu ja ulatas käe: Olen kohaliku kihelkonna ä s k u l a p ja mu nimi on Liigus. Tänane päev ei olnud teile vist kerge, sest puhkasite selle väsimust nagu Aleksander Suur enne lahingut. Lubage: mu tütar Lilian.

Lilian tõusis keerdtoolilt ja andis Vainile käe. — Ma segasin teid, andestage! ütles ta kelmilt, Vainile silmi vaadates.

— Mitte sugugi. Teie mõistate ilusasti suigutada, vastas Vain veidi piinlikult naeratades, sest sai ju aru, et ka Lilian oli näinud teda magamas.

Lilian punastus ja ütles siis: Teie Mendelssohni nokturni ettekanne oli parim kõigest, mis ennemalt olen kuulnud; mulle isegi tundus, nagu ei olekski see Mendelssohni teos. Usun, et teie ettekanne oli õige ja kõik teised, mida varem kuulnud, olid valesti tõlgitsetud.

— Tunnen end väga meelitatud teie otsusest, vastas Vain. Ja nad mõlemad muigasid, sest Vaini vastus tundus ülemäära viisakas.

— Kui küsida lubate, miks meeldis teile see nokturn? See on lootusetult õnnetu inimese meeldetuletus, unistus möödunud õnnest. Teie olete aga veel nii noor, ja loodan, et ei ole veel kaotanud oma õnne, mis veel tulemata, kõneles Vain kurvalt.

— Kui ma selle kord leian ja jälle juhtun kaotama, võib-olla puudute siis teie. Kes mulle siis sellest mängib? Teie lubate teinekord kirikus seda veel mängida, eks?

— Lubaksin seda teile heameelega, kuid kardan kiriku kodukorra vastu eksida. Ma ei tea veel, kuidas mu tänast sammu kirikus tõlgitsetakse, õpetajaproua karistas mind selle eest siiajätmisega.

— Arvan, et teil ei ole siin sugugi nii halb olla, tegite olema nagu omas kodus, naeris Lilian, Vainile jälle tema uinakut meelde tuletades.

— Teie olete natuke liiga hoolimatu oma ligimese nõrkuse vastu. Õpetajaproua palus mind nagu omas kodus tunda ja ma olin seda — daamidele tahan ma ikka sõnakuulelik olla.

Liliani isa lahkus toast naerdes.

— Sel puhul ei keeldu te teist korda kirikus mängimast. Teie ei tarvitse seda ju koguduse ees teha. Mina muretsen võtmed ja tohin selle eest kogudust mängida; teie olete organist ja härra Vari — lõõtsatallaja! hüppas Lilian naerdes toolilt ja lendas vastu lävel üliviisakas kummarduses seisvale üliõpilasele-korporandile, kes oma värvilise lindiga üle rinna sarnanes dekoreeritud kindralile.

Aesculapius — roomlastel arstikunsti jumal.

— Härra Vari, teie ei kuulnud, mida ütlesin, kui oma laitmatut kummardust alustasite? küsis Lilian sõbralikult naeratades.

— Ma tegin, nagu poleks kuulnud, vastas korporant nähtava pahameelega.

— See oli teist mõistlik, tänan teid. Nüüd lubage end tutvustada härra Vainiga.

Härrad tutvusid.

— Teie, härra Vari, jäite paljust ilma, et täna kirikusse ei tulnud, ütles Lilian tehtud kaastundega.

— Kahjuks puudus mul aeg, ei olnud võimalik, armuline preili! kummardus Vari jälle üliviihaksalt.

— Mõistan: kaupluses oli palju rahvast ja teie pidite leti taga papat aitama. See on teist ikkagi ilus, et papat üksi ei jätnud, tähendas Lilian nagu kaasa tundes, kuid jõudis vaevalt hoiduda, et mitte naerma hakata. Ta teadis väga hästi, et Varjule ei meeldinud, kui talle letitagaolemist meelde tuletati.

Vari kohmetus, kuid küsis äkki pead Vaini poole pöördes: Vabandust, kas teie olete koguduse uus köster?

— Ei, ainult ajutine kohustetäitja, ütles Vain alandliku naeratusena, mõtles aga: Mina köster, salmilaulja, surnumatja ja alevi seltskonna möödapääsmatu teine kiht!

Ta tundis löbu sellest, kuidas see upsakas korporant, tulevane pastor, arst, advokaat või miski juhataja ehk ülem end alevi seltskonna esimesse kihti lugedes oli asetanud teda juba teise ja kohelnud vastavas toonis.

— Jah, härra, ma ei tea, kuidas siinse köstri kohaga üldse lood on, arvan aga siiski, et palju kandidaate saab ilmuma, kõneles Vain alandlikult ja vaatas Lilianile, kes võis iga minut naerma pahvatada.

— Mis siis seal ikka on, seadke oma kandidatuur üles, võibolla olete üks õnnelikudest, ütles Vari üle öla. Lugened audientsi lõpetatuks, võttis ta taskust laia žestiga hõbeportsigari ning küsis Liliani poole pöördudes: Teie lubate, armuline preili?

— Palun, härrad! oli Liliani vastus.

Vari, kes puhunud paar ebaõnnestunud suitsurõngast, algas vestlust korporatsiooni elust, kuna Vain tundis tüdimust, sest Vari jutt oli igavaist asjust. Sellest seisukorrast päästis nad pastoriproua lõunale palumisega.

Lõunalaul märkas Vari, et Vainile mingipärast rohkem tähelepanu ja lahkust pühendati, kui seda tema arvates oleks tehtud mõnele köstri kandidaadile. Seepärast pöördus ta paari salajas lausunud sõnaga Liliani poole seletuse saamiseks.

Lilian ei vastanud midagi, vaid hakkas naerma, kuna Vari punastus kohmetult.

— Teate, härra Vari ei jõua kuidagi loobuda mõttest, et härra Vain tulevane koguduse uus köster ei ole. Ta soovitas isegi härra Vainile oma kandidatuuri üles seada: „Võibolla on üks õnnelikudest!“ seletas Lilian läbi naeru. Ka teisedki naersid.

— Lilian, sa oled jälle olnud härra Vari vastu ülekohtune. Tutvustades teda härra Vainiga, juhatasid teda nähtavasti meelega valele teele ja tunned sest nüüd löbu. Härra Vari, vabandan oma tütre asemel teile tehtud ülekohtu puhul, kõneles doktor häälega, nagu oleks ta vaigistanud kaht tõrelevat last.

— Mina ei ole aga süüdi, et härra Vari..., algas Lilian juba jonnakalt.

— Mu daamid ja mu härrad, ka köster on inimene. Väga suur osa heligeeniustest olid alguses köstrid, meil on ta isegi aleviseltskonna möödapääsmatu teine kiht. Seepärast loen enesele väga meelitavaks, kui mus uut tulevast köstrit nähakse, kõneles Vain häälega, nagu oleks võtnud enese kaitse alla kõik alandatud. Pilge, mis neis sõnades peitus, näis riivavat kõiki lauasistujaid, välja arvatud Vari, kes doktori vabanduse küllaldaseks lugedes oli kibedasti ametis ühe kondi kallal.

Lilian oli äkki tõsinenud. Ta vaatas imestunult Vaini, nagu oleks see inimene tõe avaldanud, mida nad kõik alles esimest korda kuulevad.

22.

Hommikul pärast Vaini lahkumist Karin tuli tuppa, kus öö oli veetnud. Ta laskus diivanile ja vajus unetaolisesse olekusse nagu oopiumi suitsetajad pärast mürgi tarvitamist. Kuid see ei kestnud kaua, sest ühes õnne sõõmuga tungis tema südamesse õnnetuse nuga, seda puurides ning veristades.

— Kõik on lõpetatud, sest õhtul saabub mees külalistega, kellega end paariks kuuks pean siduma. Vain aga, nähes läbikäimise võimaluste puudumist, võib igal ajal ära sõita... Ma pean loobuma katsest Vaini lepitada minevikuga, sest näen ju nüüd selgesti, et see on võimatu. Alistu parem oma saatusele ja katsu nautida seda, mis see sulle annab! sosistas ta diivanil.

Kuid Karin ei tahtnud veel leppida oma saatusega, olgugi et ei näinud ühtki väljapääsuteed: ta tänini kõndis ju sajandite eest rajatud radadel, tuleviku pääsmiseks aga tuli ajada uusi sihte. Endised teed olid teistelt hüljatud, ja ainult mõni ajahambast puretud tähis tunnistas veel kurvalt nende minevikuolemasolu.

Nagu kiir pimedusse või vangis poolt läbi kongitrellide nähtud tükk sinist taevast valgustas Karinit mõte, et Vain kirikus pidi oreli mängima. Ning Karin ruttas kööki Krõõda juurde (see oli ainuke, kes pärast mõisa võõrandamist oli järele jäänud endisest hulgalisest teenijaskonnast), andis talle päevase töökava ja sulasele käsu tõlla väljasõiduks korda seada ning enese kutsarikuube riietada.

Karin otsustas kirikusse sõita. Vist esimest korda abielus ihkas ta nüüd kaunilt riietuda ja tundis naudingut riietamisest kellegi pärast — nagu jälgiksid nägematu armastatu silmad tema liigutusi ja naerataksid iga õnneliku valiku puhul.

Oma mehele ta ei püüdnudki eriti meeldida. Kui keegi tema laulatusel ehtijaist oli tähendanud, et ta rohkem inglile kui inimesele sarnanevat, see mõjus talle rusuvalt: ta oleks tahtnud olla ise ka vana ning inetu oma tulevase vana mehe kõrval.

Karin oli viimaks valmis ja rahul oma väljanägemisest. Kuid silmad olid hommikusest nutust punased ning kuivad; küll püüdis ta naeratada, ent kurb joon tema ilmelt ei lahkunud ikkagi. Et oma nukrust mitte näidata, varjas ta näo kübaralinikuga.

Krõõt ja kutsarikuues hiilgav sulane ei olnud mitte vähe imestanud, kui nägid Karini uhkelt riietunult tõlda istuvat. Endine vaim näis tagasi tulnud isegi sõiduhobustesse, kes nüüd tööhobusteks olid muudetud: trampisid kärsitult ning püüdsid pead ette visates vabaneda neid tagasihoidvaist ohjest. Karin oli tahtnud kordki elus ise oma käskijanna olla, isegi natuke tujuksleda, sest arvas ju, et õhtul on kõik teisiti.

Ta istus altari lähedusse seina äärde pinki, et oleks võinud näha Vaini oreli taga ilma tagasi vaatamata. Jahedad kirikuvõlvad ja vaikus mõjusid rahustavalt. Ta luges „Meie Isa“. Kuid seal valdas teda hardumus (vist mitte küll kirikust, sest oli käinud siin pärast sõda ainult ühe korra saksakeelsel jumalateenistusel).

Kihelkonna aadel oli noil puhkudel esinenud terves omas hiilguses. Kuid pärast mõisate võõrandamist ei erinenud nende kirikupüha palju eestlaste omast: et ühtki uhket tõlda või autot ega livrees teenijat, küll aga palju kulunud ja moestlänud riietisi. Ainuke, mis veel säilinud, oli vahest uhkuse ja üleolemise ilme, millega mõnd alevi kadakat kirikusse ilmumisel tervitati. Uue pastori ajal ei peetud üldse neid „saksajumalateenistusi“.

Karin vaatas, kuidas õpetaja, tema proua ja Vain kirikusse astusid, kuidas õpetaja oma pinki istus ja proua ning

Vain koori poole sammusid. Vain nägi haruldaselt kena välja kerges suviülikonnas ja lühikeses kaelasidemes, kuid ta oli mõttes ja naeratas vaid siis, kui õpetajaproua talle midagi ütles.

Karinile valmistas palju rõõmu, et Vain oli kuue nööp-auku üle kannud krüsanteemi õie, mille täna hommikul ta ise tema visiitkuuele oli kinnitanud. Õis oli küll juba närtsinud, ent seda poldud ikkagi hüljatud! Kuid samas oli ta ka pettunud, et õpetajaproual ei olnud punased juuksed; need olid isegi maitsekalt kammitud ja moepäraselt lühikesed. Tundis nagu vaenu selle naise vastu. Oli tema, Karin, armukade?! Ta naeratas, sest omatunne ütles talle, et on kaugelt üle oma vastasest.

Vain oli jõudnud koori trepini ega olnud kordagi kõrvale vaadanud. Karin oleks soovinud, et ta teda oleks märganud ning aru saanud, et ta tema pärast riietunud ja kirikusse ilmunud.

Kui orelilt kajasid Mendelssohni öölaulu helid, ei jõudnud enam end valitseda ja puhkes nutma. Karin pidas enda abituks, jõuetuks, kuna loori taha peidetud pisarad aitasid kergendada koormat tema südamel.

Kui orel vaikis, ehmus Karin, et teda seal võidi nutmas näha. Märkas aga, et helid polnud mõjunud mitte üksi temasse: haua vaikus valitses kirikus, mida katkestas siinseal tagasihoitav nuukse. Ja seda oli võinud Vain teha! Aga miks ei otsinud ega märganud Vaini silmad teda, miks ei lahkunud neist tõsisuse joon?

Kõik tulge minu juurde nüüd,
Kes koormatud, kel patusüüd...

laulis kogodus. Keegi vanaeit pistis Karini nina alla oma saaja-aastaselt lõhnava lauluraamatu. Karinile sõrmega järje kätte näidanud, laulis ta ise kogudusele kaasa, venitades ja keerdusid tehes. Kuid noore proua silmad ei seletanud tähti ning vaevalt liikuvad huuled ei annud ühtki häält. Lõppeks ta tuli kirikust välja, sest tundis kauema sealolemise enesel ülejõu.

23.

Kirikumõisast koju tulles läks Vain lossi eest läbi, et kohata Karinit. Mida tihedamaks läks hämarus ja vaiksemaks jäi õhtu, seda talumatumaks muutus tas igatsus Karini järele, ja arvas, kui olukord niiviisi edasi kestab, et võib siis kaotada mõistuse.

Ta vaatas toaaknalt juba ammu tihenevasse videvikku, kui äkki märkas maanteel tõldauto, mis üle silla juba sõitis ja peatus lossi ees. Autost ronisid välja parun ning võimatuseni kõhn ja pikakasvuline härra mustas visiitkuues ja, kui võiks öelda, fantastilises peakattes, mis ühel ja samal ajal tuletas meelde kastrood, oktoobrit või lihtsalt kaapu väljalöödud põhjaga. Neile järgnesid paruni ema ja keegi elavate liigutuste ja natuke lihavate vormidega daam, keda härrad autost väljaastumisel toetasid. Lõpuks hüppasid välja kaks last — poiss ja tüdruk lühikeses riietises, peenikeste paljaste sääarterga.

Vastsaabunud vaikisid ja vaatasid otsivalt ümber: vist ootasid Karinit. Kuid Karin ei tulnud, ja külalised astusid viimaks lossi. Neile järgnes autojuht pakkidega, kes mõne aja pärast tuli tagasi ja sõitis tulnud teed.

Miks ei ilmunud Karin vastu külalistele? Võibolla ta on haige, ning teised inimesed seisavad nüüd tema voodi ees, arutles Vain ja oleks nüüd andestanud Karinile tema naeratusegi külalistele, oleks ta teda ainult näinud!

Vain soovis äkki Hellen Mäe seltsi, kes oskas ka siis väljapääsu leida, kui tema oma mõtted olid ummikus. Hellen oli valmis tooma tema heaks igasuguseid ohvreid — kuid ei, nüüd ei tohi ta Hellenilt mingisuguseid ohvreid vastu võtta! See sarnaneks kerjuse teole, kui see armuandi vastu võtab omast veel vaesemalt, kes ise nälgima jäädes annab oma viimase palukese. Ainuke, kellele võis nüüd pöörduda, oli viiul, — olgugi et see teda alati ei lohutanud, vaid teinekord tõi isegi uusi igatsusi, mis üha suurendasid üksinduse tuska.

Pala, mille Vain alustas, oli tema viimane kompositsioon „Kannatuste“ seeriast: „Ölimäel“. Tal olid valminud selle peamotiivid, kuid puudusid veel nüansid. Arvas nüüd mõistvat Inimese Poja mahajäetust, tema üksinduse valu ja lootusetut palvet saatusele. Iga nüanss leidis teise ja tõi kaasa uusi motiive. Vain sai kaaskannatajaks oma kujudele; tema hing oli pinevil nagu keeled viiulil — tema silmle ilmusid higipisarad. See oli esimene sarnane inspiratsioon elus.

Vain oli lõpetanud mängimise ja vaatas välja. Üle uinuva pargi tõusis kuu nagu punetav tulekahi. Ühes lossi aknas virvendas tuli. Jõekaldal pingil istusid parun, tema ema ja võõras daam; nende ees seisis Karin toetudes härrale, kes kuuvalgel paistis hauast ilmunud sabakuube riietunud luukerena. Nad vaikisid nähtavasti, kuid nende kõigi vaade oli pöördunud väikese häärberi poole, nagu oleksid nad oodanud Vainilt mängu jätkamist või nagu oleks neid kivistanud juba vaibunud helid.

Viimaks elustusid nad ja algasid kõnelust, kusjuures daam kutsus jõekaldal paadikesega mängivad lapsed enese juurde ja kõneles neile, viibates peaga väikese häärberi poole. Lapsed võtsid teineteise käest kinni ja tulid joostes Vaini korterile. Nad peatusid hetkeks kõhklevalt akna all, millel Vain istus, pöördusid siis ümber nurga ja koputasid aralt uksele.

— Palun, astuge sisse, lapsed! hüüdis Vain.

— Olete teie see härra, kes viiulit mängis? küsis tütarlaps saksa keeles meeldival, painduval häälel.

— Mina see olen, mu lapsed, vastas Vain.

— Baroness Kirchenthal saadab teile tänu mängu eest, kõneles jälle tütarlaps.

— Täna teid ja baronessi! Palun teid, mu head lapsed, natuke minu külalised olla, ütles Vain meelistades; tõstis lapsed sohvale ja võõrustas neid sokoladiga.

— Tädi on haiglane ja ma ei tohi vist tema juures magada, kuid ma kardan lossi. On see tõsi, et seal on palju kolle? vadistas tütarlaps, oma silmad aga pisardusid hirmust.

— Ei maksa karta, sest kolle ei ole üldse olemas, rahustas Vain last.

— Ma kõnelesin talle ka, et kolle ei ole, kuid ta ei uskunud mind! tuli sõnaahtralt poisilt.

— On see teie voodi, härra? küsis tütarlaps nüüd juba rõõmsalt.

— Jah, see on minu voodi. Näed, magan üksi, kuid ei karda kolle, naeratas Vain.

— Ma ei kartnud siis ka, meie magasime Ottoga ennemalt samas toas, ütles tütarlaps ohkega.

— Oh, teie võite minu pärast juba homme siin uinuda. Ma ei teadnud, et see tuba kord teile kuulus ja teile nii armas oli, mu hea laps, kõneles Vain surudes hellalt tütarlapse käekesi.

— Ira, mis sa kõneled! hüüdis sohvalt ülestõusnud poiss. Head ööd, mu härra, meie peame lahkuma.

— Head ööd, lapsed! Täna teid veel kord, teid ja baronessi, ütles Vain lapsi välja saates.

— Teie ei ole eestlane, eks? Onu ütleb, et kõik eestlased olevat mässajad, riisujad ja väga halvad inimesed. Teie olete aga nii lahke? küsis teel tütarlaps, Vainile silmi vaadates.

— Ei, ma olen eestlane, kuid kõnelen ka saksa keelt. Head ööd! Vain nägi, kuid tütarlaps eestlase nime kuuldes kohkus, oma venna käisest kinni haaras ning teda kaasa kiskudes jooksis neid ootava seltskonna poole.

— Need inimesed mürgitavad juba varakult oma laste südamed ning hoolitsevad selle eest, et umbrohi ja vaenuseeme hästi kasvaksid, kõneles Vain endamisi. Ta sai aru, et kui nende inimeste seltskonda astuks, peaks ta end tundma nagu lammas huntide seas.

Vain otsustas kapteni juurest lahkuda ega tahtnud sinna jääda enam ühekski päevaks. Tal käis üle jõu näha Karinit igapäev inimeste seas, kes teda oma vaenlaseks pidasid, tema üle irvitasid ja oleksid võinud tema haavustele mittereageerimist kirjutada arguse arvele.

Ka tegi temale palju tuska kapteni teadmine ühendusest Kariniga ja kartus, et kapten peaks tulevikus teda silmas juba lihtsalt uudishimu pärast.

Ta mõtles seepärast juba teisel hommikul Murusauna üle kolida — kogu asunduse imestuseks.

Vain nägi aknast, kuidas inimesed jõekaldalt lahkusid, lossi poole sammusid ja Karini ühes viisid. Ta jäi nüüd üksi ja öö saatis omad tondid teda vaevama.

24.

Vaevalt sai Karin kirikust koju tulnud, kui heitis voodisse. Oli väsinud, oli haige, ja köögitudruk Krõõt hoolitses tema eest andumusega. See vananeitsi polnud kaotanud midagi endisest lugupidamisest oma härrastele: oli nagu truu koer, kes kardab oma isandast hüljatud olla või teda kaotada. Ta kõndis kurvalt tuba mööda ja leelutas oma häälestlänud häälega vaimulikke laule.

Karinil õnnestus uinuda. Kui ta ärkas, oli juba õhtu. Jälle tulid talle hommikused mõtted; nagu hommikul tundis ta enda ummikus. Jah, kas võisid üldse Vaini praegused tundmused jääda püsivaks, sest pidas kunstnikke armuelus väga muutlikuks. Oli kirjutanud isale enne maailmasõja-aegsel aadressil, millest oli põhjus karta, et kiri isale (kuigi ta veel oleks elanud) kätte ei võinud minna. Ja mida võiks temagi oma tütre heaks teha? Võibolla aidata teda rahaliselt? Ent oma hinge arst pidi ta ikkagi ise olema!

Karin jahmus, et oli juba videvik, ning mees võis küla-listega iga minut saabuda. Tal oli vaja ju ennast korda seada. Ennemalt oli kõik nende vastuvõtuks teinud, kuid täna ta neid ei oodanudki: leidis, et need inimesed on võõrad, ega ta oska enam neile endise usaldusega silmi vaadata. Nad kõik olid, jah, tema vastu lahked, mõistsid tema õnnetust, kuid ei osanud arstida tema häda.

Krahv Periczky, keda krahvinna nimetas kõhnuse pärast Luukereks, leidis ikka naljatamiseks põhjust, kui märkas Karinini meeleolus langust; või mängis jälle klaveril pala, mis väljendas nende mõlemate salavalu ja igatsust. Luukerel puudus võimalus kehalise puude tõttu nautida armastuse täielisust, milline olukord tegi tema õnnetuks juba enne abiellumist. Veel õnnetum oli ta abielus, sest tema naine mitte üksi ei hoolinud tást, vaid olles ühenduses kellegi advokaadiga, murdis avalikult abielu truudust.

Paruni õde, krahvinna Elisabeth Periczky, oli oma venelase vastand. Ikka lõbus ja elujaatav olles pidas ta ennast veel nooreks ja veetlevaks ning armastas noorte inimeste, eriti noorte meeste, seltskonda.

— Oled haige... või haiglane? küsis sisseastunud Betty, Karinit emalikult suudeldes.

— Ei tunne ennast kõige paremini, vastas Karin puigeldes.

— Vaene laps! Miks ei tule Ernst sind vaatama, mis on õieti juhtunud? On sinul küll aga mees!

— Mis võib siin juhtuda?! ohkas Karin.

— Rumal laps, mina sinu asemel teeksin teisiti — armuksin kellessegi. Nägin oma siiasõidul väikese häärberi aknal noormeest istumas, kena kui ilus Joosep. Vahetaksin oma advokaadi igal minutil tema vastu, kuid arvan, et selline iludus ei ole enam vaba, naeris Betty. Ma tulen kohe tagasi, kui...

— Oota, tulen kaasa, tunnen enese juba parema, ütles Karin voodist välja tulles: kuuldis, et Vain oli kirikumõisast tagasi tulnud, tõi tasse uut elu ja mõjus tervendavalt.

— Näed aga kahvatu välja, hoiä ennast, manitses Betty.

— Olen vist natuke laisk, naeratas Karin ja riietus ruttu, kartes, et teda oleks sunnitud voodisse jääma.

Istuti parajasti õhtulauda, kui tuppä kandusid viulihelid. Luukere tss peale vaikis lauasolijate jutt, ja imeselgelt hõljusid helid läbi lahtiste akende. Luukere lakkas söömast ja asus muusika nautimisele, kuna kuulis esimest korda seda pala, mida pidas katkendiks millestki suurteosest; selle mängija aga osutus võrratuks virtuoosiks.

Rõõmujoovastus läbis Karinist. — Kui need inimesed teaksid, mõtles ta, et see kunstnik kannatab tema pärast, igatseb teda, kutsub teda, palub teda! Ja oli uhke omale armsamale, kuna puna asendas endise kahvatuse tema palgeil.

Ka parun oli Luukere eeskujule järgnenud, kuid tema ilme muutus tõsiseks, isegi süngaks.

— Teen ettepaneku veeta õhtu väljas, sest seal on soem

kui siin. Väline õhk mõjub haigesse kosutavalt, ka on seal helid selgemini kuulda, ütles Luukere, kui õhtulauast üles tõusti, ning ulatas kavalerialikult Karinile oma käsivarre.

— Mis pala see õieti on, mida mängitakse? küsis Karin oma kaaslaselt.

— Ohverdaksin oma tüseda kogu, kui võiksin teid ja enast rahuldada, ütles krahv. Kuulen seda pala ja selle ettekandjat esimest korda, ning arvan, et see on mängija enese vaimusünnitus. Ta peab aga suur kunstnik olema. Tunned teda?

— Olen natuke tuttav ja tean ainult niipalju, et ta on ministeeriumist puhkusele sõitnud ametnik, erus ohvitser ja kapteni endine kaasvõitleja.

— Palun, tee mind temaga tuttavaks!

— Kahjuks ei või ma seda teile lubada, sest sellele inimesele on ligipääs raske. Ta pelgab inimesi ja selle pelgamise põhjuseks ei ole mitte argus ega kohmetus, vaid selleks näivad tal mingisugused kaaluvamad põhjused olevat.

— Sa aimad neid?

— Ma tean neid, ja seepärast, kui selle kunstnikuga tutvust soovite, palun tehke seda omalkäel, sosistas Karin. Helid vaikisid, ka seltskond vaikis minutiks, nagu oleks oodanud uute helide ilmumist.

— Kadestan sind, Karin, ma arvan, et see kunstnik mängib tihti ja sul ei ole vaja maksta, isegi tänada teda mängu eest, katkestas Betty vaikuse.

— Arvan, et ta ei ole mingisugune tänavaleierkastitaja, kes tasu otsib. Tänada võiks teda küll ikkagi. Kuid teie saksa soost aristokraadid peate enesele alandavaks tänada üht eesti soost võrsunud geeniust, vastas Karin väljakutsuvalt.

— Ma tahan tõendada, et see nii ei ole, ütles Betty haavunult. Otto ja Irake, tulge siia! hüüdis ta jõekaldal paadikesega mängivaid lapsi. Kui need tema juurde olid tulnud, ütles ta: Teie minge selle härra juurde, kes teie endises toas viiulit mängis, ja ütelge talle: Baroness Kirchenthal saadab teile oma tänu teie mängu eest.

Lapsed läksid ema käsku täitma.

— Betty, su sammu loen ma taktivaeseks! urises parun, kes oli kõige aja vaikinud.

— See taktivaesus on ju minu arvel tehtud, sähvas Karin torkavalt ja imestas isegi oma julgust.

Õhtul, kui Karin jutustas Irale voodis üht muinasjuttu, katkestas laps äkki vestluse: Hea tädi, ütle, kas see härra, keda meie Ottoga mängu eest tänamas käisime, on röövel, sest onu ütleb, et kõik eestlased on röövlid. See härra oli meie vastu

väga lahke, nimetas meid ikka „head lapsed“ ja võõrustas meid sokoladiga. Küsisin talt, kas ta on eestlane, ja ta vastas, et on eestlane. Onu ütleb, et kõik eestlased on röövliid, ja ma kartsin väga, sest oli pime ja röövliid tapavad ja riisuvad pimeduses... Jooksime ära, ja ma unustasin härra röövliile head ööd ütelda, lõpetas laps oma katkelise kõneluse. Ta tegi sellega enesele etteheiteid, et röövliile oli unustanud head ööd ütelda.

Karin, kes oli kuulanud tähelepanu ja ärevusega tema kõnelust, seletas lapsele: Mu armas laps, see härra ei ole röövel nagu ei ole ka kõik teised eestlased. See inimene on palju kannatanud sinu onu poolt ja kannatab veelgi. Tahad, ma jutustan sulle sest inimesest?

— Jutusta, mu hea tädi! palus laps end Karinile surudes.

Ja Karin jutustas muinasjutu näol Irale Vaini saatuse. Ta imetles oma vestluse osavust, sest nii vestleja ise kui kuulaja said jutust innustatud.

— Ta ei ole siis ikka röövel, vaid õnnetu kuningapoeg? küsis laps härdalt.

— Jah, ta on kuningapoeg, olgugi et tal ei ole lossi ega õuekonda.

— Vahest võtab ta mind ja sind oma õuekonda, üldse võib ka ju meie lossi enesele võtta, unistas Ira juba poolunes.

Teisel hommikul aga tuli ta tähtsa ja salapärase näoga oma hea tädi juurde ja teatas, et kuningapoeg olevat oma lossi üle sõitnud.

— Öeldi sulle ka, mu laps, kus ta loss asub? küsis Karin ja tundis hirmu arvates, et Vain on sõitnud jäädavalt Saluverest.

— Kapteniproua ütles, et härra olevat Murusauna üle sõitnud. Vist on see tema lossi nimi, arvas Ira.

— Sa, hea laps, ära kõnele sellest kellelegi, et ta on kuningapoeg, sest kui ta teada saab, et inimesed teavad, kes ta on, siis sõidab ta hoopis ära. Sest on küllalt, kui meie vahest sinuga temast kõneleme. Eks?

— Oh tädi, ma ei kõnele sellest kellelegi, isegi Otolle mitte; ta ei oska ju vaikida, lobiseb kõik emale!

25.

Kui Vain teisel õhtul pärast ülekolimist Murusaunas parajasti komponeeris ning viiuldas „Peetruse“ osa „Kannatuste“ seerias, koputati uksele.

— Palun! hüüdis Vain ning pani viiuli lauale.

Uks avanes ja sisse astus kooliõpetaja Lind, kes Vaini imestuseks oli riietunud puhtalt ja korralikult, isegi maitsekalt.

— Segasin teid? küsis Lind aralt.

— Mitte sugugi, ütles Vain. Härra Mändvere kõneles, et teie olevat minuga tema pool kokkusaamist soovinud. Mul on väga kahju, et teie mind niikaua tagajärjeta ootasite. Millega tohin teile kasulik olla, teid teenida?

— Tänan, ma ei vaja seekord teie teenet, sest teie tegite seda juba kord, ja ma tulen teid selle eest tänama, ütles Lind.

— Mind? Mille eest, kui küsida lubate? imetles teda Vain.

— Usun, et teie ei ole veel unustanud meie koosviibimist metsas suure kuuse all, meie kõnelust siis ja närust muljet, mille teie siis minust ja mu kaaslasest saite.

— Mäletan, kuid ma ei teinud ju siis teile mingisugust teenet, mul on põhjus sest kohtumisest ja kõnelusest vastupidi oletada, ütles Vain tõsiselt.

— Teie andsite siis tõuke mu mõtetele teises suunas liikumiseks. Teie näitasite siis uksele, kui ma ummikus olin ja sellest pääsu otsisin.

Lind võttis taskust valendava taskuräti, kõhis sellesse ja jätkas: Olin üks Dostojevsky Mikoladest, „кто принял на себя страдание,“ kes tahtis kannatada, ei tea isegi, mille pärast — ainult selle vahega, et ma ei tahtnud seda, vaid olin sunnitud. Üldse on meie intelligents oma hariduse Vene koolis saanud, suurem osa on ainult vene kirjandust lugenud ja vene kirjanikkudelt oma vaimlised ideed ja sihtjooned omandanud.

— Kuid Eesti olud, äranis peale Venest eraldumist, ja eestlase hingelaad on paljus vastand Vene ja venelase omale, vastas Vain, meil puudub alus ja materjal, millele ja millest ehitada uut ühiskonda vastavalt laenatud kavadele. Selle tagajärg on asjatu sõnade tegemine, asjatu mõtete murd ja vaimline koormatus...

— Iga usuline või poliitiline vool kaotab sedavõrd oma esialgsest maitsest, jätkas ta, muudab oma esialgset värvingut, mida rohkem ta laieneb ja poolehoidjaid võidab, sest lõpuks ei ole enam ideed ise tähtsad, vaid tähtis on lihtne soov kuuluda millessegi, kus võiks võidelda, et teinekord, kui vastane puudub, isegi enesega kakelust alata. Ristiusk ja sotsialism olid võluvad ainult niikaua, kui nad pöranda all tohtisid püsida: nende mõtete kandjad ja laotajad olid vähesed ja tõsised uskujad. Said nad aga legaalse olemasolu võimalused, muutusid nad aga peagi moeasjaks ja spekulatsiooni aineks. Tänapäev teenitakse sel alal leiba, aetakse äri, valitsetakse riike, kuid mitte üldsuse huvides, millest need õpetused pajatavad, vaid isiklikkudes.

„kes võttis enese peale kannatuse,“

— Sotsialismi pastorid kõnelevad maapealsest paradiisist, ägenes Vain, kiriku omad võtavad aga maapealist elu hädaoruna (muidugi mitte eneste suhtes!) ja lubavad kõiksugu hüvesid pärast surma. Nad kõik lubavad tähtsa liigutusega, jagavad asju ja esemeid, mille valmistamiseks ja saavutamiseks nad isegi sõrme ei liiguta...

— Nad on parasiidid, mürgised haiguste laotajad, kahjulikumad kui kardetavamad kiskjad, kelle vastu avalikult ja silmsilma vastu võib võidelda, lausus Lind Vaini jutust innustudes.

— Uskujaid leidub rohkem keerulistematesse asjadesse kui lihtsamatesse, jatkas Vain rahulikult, sest viimased on igapäevsed, tüütavad, enesestmõistetavad. Inimene, kes näitab, et kaks korda kaks on neli, ei vääri möödujate tähelepanu, sest seda teavad kõik ilma tõestamata. Kui aga keegi püüab tõestada, et kaks korda kaks on kolm, ehk isegi sada, peatuvad möödujad, ja ta ümber koguneb peagi hulk. Leidub isegi uskujaid ning järeloomajaid, kes selle uue trikiga kopikalisi tsirkusi hakkavad toime panema, lõpetas Vain ja istus voodiservale, kuna külalisele ulatas tooli.

— Iga ilus asi, armas viis, huvitav raamat muutub tüütavaks, kui su meeled on nendega alalises ühenduses. Isegi armastus, kurtis Lind.

— Isegi armastus? küsis Vain rohkem eneselt kui külaliselt.

— Jah, armastus — ta ei ole mingisugune erand, algas jälle Lind, sealt algabki mu eksimiste ja otsimiste rada. Kuid pean nüüd jutustama natuke enesest ja minevikust:

— Olen pärit ja üleskasvanud Tallinnas. Mu vanemad olid (isa, kuulsin, olla mõne kuu eest ära surnud) õige jõukad inimesed, mille tõttu olen näinud paremaid päevi kui see hariulikule külakoolmeistrile osaks saab. Peale oma laste (minu ja minust noorema õe), pehme mööbli ja maitsvate roogade puudusid vanematel teised nii maised kui vaimlised kired. Söödi südamlikult, magati palju, loeti vähe ja suudeldi sageli...

— Välisilm oli kaheks jaotatud — meie ja nemad. Meie — olid kõik, kes olid meile varanduslikult sarnased või jõukamad, kes nende kitsarinnalisi vaateid jagasid ja alati valvel olid, et ühiskonna tasakaalutus rikutud ei saaks. Nemad — olid kõik neist väljaspool, alates vaestega, sotsialistidega ja lõpetades kriminaalsetega, keda kõiki ilma pikema jututa ühele pulgale seati, et ühe ja sama sõimusõnaga seda hirmutist üle külda ning rusikat näidata.

Lind pühkis higi laubalt ja jatkas muiates: — Muidugi

toideti mind peale maitsvate ihu roogade veel oma kehva vaimlise bagaažiga. Kodusest ringkonnast aga väljaspool nägin ma teisi inimesi, kes ei olnud sugugi halvad, mitte vähemalt sedavõrd kui neid mulle kirjeldati. Kuulsin teisi arvamisi ja vaateid, mis ei olnudki nii patused, nagu neid omas pühas vihas öeldi olevat. Kuid maitsev kõhutäis, pehme mööbel ja mõnusad ajaviited, mida mulle kellegi nägematud käed võimaldasid, olid mulle sedavõrd armsad, et välisilma kahtlased lubadused mind ei jõudnud kõigutada.

Jutlustaja peatus, laskis pilgu (harjumuskohaselt nagu krimpsutades) üle toa ja algas kibedal toonil:

— Ma leidsin oma ideaali ülikoolis, kus tarkuse kõrval ka rumalusi omatakse, nagu Čehhov ütleb. Kuulusin ühte vanemasse korporatsiooni, kus tõsise näoga oma värvides arlekiini etendasin, vilistlastelt pummelusteks raha laenasin ja vahetevahel rapiiri vibutasin. Mu korporatsiooni ideaal oli uhke ja upsakas preisi leitnant, ja see saatis oma koolist palju sarnaseid inimesi välja.

Vain noogutas vaid pead, kuna tema külaline viivuks jutustuse katkestas, et siis uue hooga alata.

— Arvan, mis mind armuma avatles. See oli mu ideaali noor, kena keha ja väljakutsuv, koketeeriv vaade, millega ta tahtis lausuda: ma ei pea veel sellepärast end halvemaks, et mul ei ole võimalik hästi ja uhkelt ennast riietada...

— Mis on õieti armastus? Ta on looduse kubjas, kes sind saadab oma isanda viinamäele, kui arvab, et sa selleks küllalt tugev oled, et seal töötada...

— Mu romaani algus sarnaneb teistele samasugustele ega püüa sellel pikemalt peatuda. Mu kaaslased nimetasid (muidugi seljataga!) mu ideaali alatute nimetustega, kuid nad teadsid, et ka preisi leitnandid teinekord oma monoklit unustades naisideaalides eksimusi teevad, kuid lõpuks ikka „omasugustega“ abielluvad ja uutele „omasugustele“ aluse panevad.

— Ma olin aga sedavõrd sisse võetud, et võtsin viimaks otsuseks abielluda. Kõnelesin oma kavatsustest vanematele, kuid nõusoleku asemel sain peapesu: minu ideaal ei olnud nende ideaal, sest ta kuulus n e m a d' e hulka, olles ühe tuntud põrandaaluse tütar. Ja kui ma vastu nende tahtmist lubasin abielluda, näitas isa mulle, kuhu meister oli ukse teinud ja teatas õige tõsiselt, et niikaua kui ma oma rumalustest ei loobu, ei näe ma pennigi ta taskust, nagu meie ei näe oma kõrvu.

Linnu suur suu venis laiaks naeruks.

— Ma kõnelesin oma jumalusele tagajärgedest vanemate juures. Ta andis mulle valida ainult kaks võimalust, kas tema

või vanemad. Ma talitasin piibli sõnade järele: jätsin oma isa ja ema ja hoidsin oma naise poole. Õigust öelda, ei saanud me meheks ega naiseks seaduse ees, ma olin ilma selletagi ta ori.

— Kuid ta ei armastanud mind, jatkas külaline nukralt. Ta oli lootnud, et abielludes minuga avanevad tal võimalused hästi riietamiseks, mis ta ilu veel suurendaks; magada pehmes voodis siidi vaipades; süüa, mida süda igatseb, armastada, keda ta ise soovib. Talle meeldisid väga kallihinnalised kingid, mida alguses talle tegin. Ta oli valmis ära salgama oma isa, kelle pörandaalune tegevus minuga abielludes tema peale varju oleks võinud heita, ütles Lind poolsalaja. Vain kuulas huviga, rohkem aga huvitas teda kõneleja kahvatu nägu.

— Võibolla oleksid vanemad mulle võimaldanud abielluda temaga, nagu alguses kavatsatud, oleksin ma oma elu üsna õnnelikult hauani talutanud, olgugi et ma suurem osa aega naise tuhveli all oleksin olnud ja ülejäänud osa sarvi kannud. Põetunud lootustes ja haavatud minu vanemate poolt, otsustas ta neile sellega kätte maksta, et minu neilt riisuda ja minu tagasiminekut nende juurde võimatuks teha.

— Ta — mu ideaal — muretses mulle mingisuguse koha pörandaalusesse organisatsiooni, kus mulle tasu makseti minule tänapäevani teadmata allikatest. Mulle ei meeldinud sugugi uus tööala: ta ei olnud üksi mu enese arvamistele vastutõtamine, vaid ka ülikardetav. Olin sunnitud lugema kirjan dust, millest ma hästi aru ei saanud ega tahtnud saada, kirjutama mässule üleskutsuvaid lendlehti, sõimuplakateid oma vaenlasile, ja neid ööpimeduses laiali laotama. Ma tegin seda tema pärast, et talt selle tasuks kerjata mõnd võltsitud õrust! hüüdis Lind õõnsalt.

Vain naeratas oma kaaslase sõnade üle, ning talle tuli meelde üliõpilane Vari. Külaline aga jatkas endiselt:

— Omas kättemaksu himus meelitas ta mind uutele meeletustele, mille pealt minu tabasid viimaks võimud ja toimetasid trellide taha. Nagu pärast teada sain, oli anonüüm kirja kirjutaja, kelle näpunäidetel võimud mind kuriteo pealt tabasid, — tema — minu ideaal ja armastus!

— Kui viimaks vanglast vabanesin, siis ootasin, et mu kannatusi ja alandusi lunastab mu armastatu mitmekordne õrnus. Kuid ta oli juba jõudnud vahepeal abielluda kellegi inetu juudiga Nõukogude saatkonnast, kandis kalleid nahku ja briljante ning suvitas Narva-Jõesuu kuurordis.

Vain kuulis, kuis külaline neelas; ning tema kõrisõlm klõnksus, kui jatkas:

— Sõitsin nälgunud, kehaliselt ja vaimliselt murtud talle jä-

rele, et end ta jalge ette heita, sest armastasin teda veel rohkem kui ennemalt. Mul tuli kaks päeva oodata, ümber hulkuda, ennekui tema juurde pääsesin oma närudes. Hiilisin kui varas ta ruumi, mille mööbli nägemisel mu vanemate pehme mööbel minestusse langeks. Ta ise nägi välja oma kullatud briljantidega kaunistatud tuhvlites ja udutaolises siidis nagu mõni puhasvereline printsess.

Lind ohkas ja algas siis väga mahedal häälel:

— Heitsin enda kui peni tema jalge ette, oodates talt vähemalt kaastundelist silitamist. Kuid ta tõukas mind kinga ninaga nagu mõnda jäledat olevust ja käskis mind kaduda mõistlikult, kui ma uuesti trellide taha ei taha sattuda.

— „Tervitage oma vanemaid minu poolt ja ütelge, et neid siin parem vastuvõtt ei oota kui teile osaks sai!“ hüüdis ta mulle uksele järele.

— Raske on kirjeldada viletsusi ja alandusi, mida pärast seda läbi elasin. Ma leidsin ainult juhuslikku ja rasket tööd, mil passi ei nõutud. Mu nimi oli mulle needmiseks ja mul ei olnud võimalik igakord ulualust leida, sest nähes mu nime passil, öeldi mulle sellest ära. Sageli jagasin elajatega ühist öömaja, kui selle leidmine inimelamutes ebaõnnestus. Sageli kuulsin oma isa taoliste isandate sõimu enese aadressil, ja kui teinekord juhuslikult oma endisi tuttavaid kohtasin (mõni neist oli kord isegi mu sõber olnud!), vaatasid nad ikka kõrvale ja hoidsid end eemale, nagu oleksin ma olnud katku idude levitaja.

Jälle ohkas Lind ja Vainil sai temast päris kahju.

— Ärakadunud pojalt eeskuju võtta — oma vanemate juurde tagasi minna, see oli mulle üle jõu. Pealegi ei olnud ma kindel samasuguse vastuvõtu peale nagu ärakadunud poeg, sest mu nimi, mu kohtuprotsess olid ajalehes ilmunud, kus mind kirjeldati kui kurjategijat, olgugi poliitilist (kuna mu vanemate sõnastikus oli ainult kurjategija — ilma lisandusteta!) ja ma olin nende silmis lihtne kurjategija.

— Kui nad mind oleksid haletsenud, mind päästa tahtnud, olgugi omalviisil — oleks neil selleks alati võimalus olnud. Ma ootasingi teinekord seda, kuid pidin ikka oma lootustes pettuma. Viimaks avanes mulle võimalus mu endise ülikooli tuttava Kala kaasabil Saluveres kooliõpetaja koha saamiseks. Selle teene eest tuli mul ilma lisatasuta Kala parteile hingesid püüda, nende huvide heaks töötada, et mingisugusel valimisel Kala-taolised isikud häälte vähesuse tõttu ühiskonnas leivakannikat ei kaotaks, ütles Lind salvavalt.

— Ma oli kaotanud usu enesesse, teistesse inimestesse, mul ei olnud enam sihti ega rada, olin saanud lihtsalt teiste

inimeste tööriistaks. Ma ei vajanud enam muud kui leiba ja viina, viina üle kõige, sest see võimaldas mind teinekord lasta tunda end inimesena, nagu tühja kotti puhunud tuul ainult selle tühjust tühjusega täidab.

— Ma olin tunnud enesel üksiku inimese egoismi, kuid ma ei osanud ikkagi teha sellest järeldusi. Ma olin nagu ennegi nii filosoofiliselt kui poliitiliselt pime, sest poliitilise põllule töötama oli saatnud mind naine, mitte mingisugused ideaalid või veendumused, mitte auahnus või sooja koha soovimine. Pärast, kui naine kadunud, olin sunnitud seda lihtsalt leiva pärast tegema. Teiega poleemikat alustasin sellepärast, et arvasin teid mittedotsialisti olevat ja tahtsin teis oma sõnadega kibedust sünnitada. Ma vihkasin sedavõrd inimesi, et olin valmis iga inimolevusele kui oma piinajale kallale tungima.

Viimased sõnad olid Vaini mõtteist äratanud ja ta kuulas nüüd tähelepanuga Linnu juttu.

— Teie sõnad avasid mu silmad, vabastasid mind kohustustest ja kaastundmusest teiste inimeste vastu, mis mus ikka veel pesitses, ilma et seda isegi oleksin teadnud. Ma nägin korraga, et iga taim, elajas, aatom on egoist ja et kõige suurem egoist on inimene. Iga ühiskondlik nähtus, rühmitus on rajatud egoismile, ja kui seda egoismi ei oleks — poleks ka inimest, ta oleks ikka veel tänapäev mingisugune amööb. Üle teiste eluliste ja omasuguste veriste surnukehade jookseb inimlapse arenemise tee, mis lõpeb viimaks looduse orjastamisega, kui seda enne mingisugune kosmose katastroof ei sega. Küll juba Loodus muretseb selle eest, et egoismi seeme inimeses ei kuivaks, sest see ei jaga toidust ja kehakatet igaihele oma lastele ühetasaselt, vaid heidab oma annid tervena nende ette — et jagage ise. Tugevam tõrjub nõrgema looduse molli kallalt eemale, — et aga mitte oma ülevõimu käest ära anda, organiseeruvad tugevamad; et aga mitte nälga surra, organiseeruvad nõrgemad ja atakeerivad tugevamaid. Looduse küna juures maksab sõna: kes ees — see mees.

— Mul on nüüd uus eesmärk elus, rõhutas Lind: hoolitseta ainult enese eest, tungida looduse külluse sarve alla ja nautida selle pillanguid. Ma eitan nüüd kõiki peale mu enese ego. Ma ei saa enam hoolida sellest, keda mu rusik tabab, keda mu jalg porri tallab, olgu see kas mu ema või õde, sest nad ei ulatanud mulle oma aitavat kätt, kui langesin ja mind jalge alla tallati. Ma tulin tänama teid...

Vain tõstis hirmunult käe selle nihilisti vaikima sundimiseks, et mitte lõppotsust kuulda, mis oleks olnud üli-bakunilikult halastamatu. Ta otsustas kõnelda, seda inimest päästa:

Teie olete küll uue sihi leidnud, kuid ma olen kindel, et see teid peagi suuremasse ummikusse viib, millest arvate enese vabanevad olevat. See ei olnud veel kõik, mida teile metsas suure kuuse all tahtsin avaldada, see oli ainult asja üks külg — varjukülg, mida teile püüdsin siis paljastada. Peale pimedaga egoismi valitseb meid veel teine jõud. Ma ei tea, kuidas seda nimetada, kuid ta valitseb kõige üle, mis ilus, armas, annab tõuke heldimuseks, soovi ohverdada teinekord oma elu oma venna eest. Olgu: ma nimetan selle jõu Valguseks.

— Kuid Valgus on ju Looduse teenistuses! hüüdis Lind.

— Loodus on materjaalne, surev, muutlik, toidab end põrmust ja variseb põrmu. Valgus on püsiv, muutmatu, jatkas Vain. — Teie oletate, et ei ole armastust, kui teie oma esimeses katses selles pettusite. Kuid teie ei otsinud teda sealt, kus teda leida oleks võinud. Teie nägite oma petliku ideaali kehalisi võlusid ja maine kiring ei lubanud näha teil tema hinge inetust. Teie silmad viibisid dekoreeritud haul. Imestasite sellele istutatud lilli, püstitatud marmorikuju ja risti, kuid tõrjusite enesest eemale, et selle kõige all peituvad ainult inetud surnuluud.

— Teie eitate kirikut ja sotsialistlikku voolu, jatkas Vain, mida ka mina eitan selle praegusel kujul, sest nad on õigelt, kuid kitsalt valuteelt laiale valeteele astunud. Aga ega seepärast maksa eitada valguse tööde ennast, mille nad on maha jätanud, kes ei jõua tungida töö juurteni, mis teda toidavad. Seepärast eitate teda või lööte käega ja lasete end ümbritsevast voolust kaasa kanda.

— Teil on ju ema ja õde, usun, nad kannatasid, kui neist isa sammu tõttu ära varisesite, ütles Vain veenvalt. Nad salgasid teid ainult hetkeks — ja ma usun, et nad armastavad teid teie õnnetuses rohkem kui kunagi enne; selle asemel, et teie neilt andestamist paluksite, paluksid nad teilt andestust, nähes teie ilmel ja kehal jälgi, mida õnnetused jätnud ja milles nemad on kaassüüdlased.

— Ka emalõvi armastab oma kutsikaid, isalõvi tarvitab aga teinekord neid nälja korral endale toiduks, vastas Lind sapiselt.

— See on looduse regulatsioon: emalõvi armastab ja kaitseb oma kutsikaid, et lõvi sugu ei kaoks, isalõvi selle eest, et neid rohkem ei saaks kui loodus neile toidust jõuab anda. Selle asemel, et ühes oma poegade nälga surra, toidab ta end neist niikaua, kuni jälle toidust leiab. Emalõvi aga unustab oma lapsed, kui need suureks kasvavad, mida meie aga ei või alati inimeselapse juures oletada.

Vain peatus ja Lind vaatas teda jälle niisama kahtlase pilguga nagu kord metsas kuuse all.

— Ma hakkan viimaks teid uskuma, kuid ütelge, kas on siis tõesti olemas armastus! hüüdis Lind meelt heites.

— Armastus on ilmas. Peale looduseinstinkti, sugulise armastuse on olemas sõprus, kaastundmus, platooniline armastus (ehkküll praeguse liigitamise nimetamisest Plato ise sattuks arusaamatusse, kui tal võimalik oleks maa peale ilmuda). Armastus ongi valguse peaväljasaatja siin maa peal; kuid pimedus segab alati temasse oma mürki, mis sünnitab meis kannatusi, vastolusid ja ei lase meil armastust iialgi täies tema ulatuses mõista ega nautida. Armastus on abstraktne tunne ja mõiste, mida sõnadega raske väljendada, kui inimene ise seda pole tunnud. Selle väljendamine õnnestub teinekord mõnel geniaalsel poeedil või heliloojal.

— Ma kuulsin ukse taga teie mängu enne kui koputasin, sest kartsin teid segada, lausus Lind, kuid ma ei mõistnud siis neid helisid. Mulle tundub nüüd, et neis oli midagi sarnast, millest just kõnelesite. Tohin paluda, et veel midagi sarnast mängiksite. Teie juhataste mind teele, palun, andke mulle ka leiba kaasa, et seda teed võiksin alustada täie lootuse ja kindlusega.

Vain võttis sõnalausumata viiuli, asetas selle õla vastu, puudutas kergelt poognaga kord üle keelte, sulges minutiks silmad nagu midagi meelde tuletades, avas need jälle, kuid ainult pooleldi.

Pala, mida Vain mängis, oli äsjakomponeeritud „Kannatuste“ osa „Peetrus“. Ta oli leidnud niipalju ilusat selle lihtsa kalamehe hinges, mida ei jõudnud isegi tumestada tema ärasalgamise lugu, sest igati oli valmis selle andestama, kui ta mõistis Peetruse hingepiina pärast seda: „Ja Peetrus läks välja ning nuttis kibedasti.“

Kui Vain mängu oli lõpetanud, nägi ta Lindu istumas pea käte vahel, ja tagasihoidud pisarad valgusid tema silmist põrandale. Vain ei seganud teda selles, vaid pöördus akna poole, kus ta nägi toome kuuvalgel uinumas.

— Ma otsin üles oma ema ja õe ning jätan nendega jumalaga, enne kui Kanadasse sõidan, ütles viimaks Lind toolilt üles tõustes.

— Teie sõidate Kanadasse? küsis Vain ja tuli ise äkki mõttele, kas ei oleks temalegi parem, kui kuhugi kaugele ära sõidaks.

— Jah, ma sõidan, et uutest oludes ja uues ümbruses uut

elu alata. Tänan teid, tunnen end jälle inimesena. Elage hästi! ütles Lind liigutatult, Vaini kätt surudes.

— Õnn kaasa võõrsil! lausus Vain ja tundis, et miski kramp tabas kurgu, mis edaspidiseid sõnu oleks võinud moonutada.

Vain seisis kaua ühel kohal ning vaatas suunas, kuhu tema külaline oli kadunud ja laskus siis läve lähedale istmele. Vaadeldes metsa kohal udurõngaga piiratud kuud ja uinuvat toome vajus tal pea käte vahele.

26.

Päevad möödusid Murusaunas aeglaselt. Vain luges ning viiuldas; kui teda aga teinekord inspiratsioon juhtus külastama, siis jätkas „Kannatuste“ kirjutamist. Arvas „Kannatused“ teise kuu jooksul jõudvat lõpetada ja siis selle publikule esitada.

Suurema osa ajast ta veetis aga väljaspool Murusauna: õngitses jõel või hulkus niisama metsi mööda. Kui ta tundis enese väsinud, siis heitis põõsa villu ja luges niikaua kaasa võetud raamatut, kuni uni silmad sulges.

Vain üldse magas juhuslikult — öö oli tal teinekord päevaks, päev suuremalt osalt puhkamiseks. Lõpetanud videviku tulekul õngitsemise, tegi ta tule suure pärna alla ja küpsetas või keetis püütud kaladest enesele õhtusöögi, mille teinekord jagas sõbraks saanud tihastele.

Kuulates vahest ülejõe luhas pesitsevate heinarääkude prääksumist, metsniku katkelisi jahisarve harjutusi või vaadates tules hõõguvaid tukke ta istus tuleääres ja toetanud selja vastu puutüve, vajus unelmasse, milles talle seltsis Karin puude tasases sahisemises. Kui teinekord kirk ja igatsus Karini järele tema rahutuks tegid, siis tõusis üles ja hakkas mööda jõe kallast sammuma. Oli kordi, kus ta hulkus ööjooksul kümneid kilomeetreid ja tuli koju alles keskhommikuks, kastest läbimärg ja surmani väsinud.

Ühel hommikul öiselt rännakult tulles kohtas ta teerajal lossi inimesi, kes olid varustunud õngedega ja läksid kalastama.

Vainile tuli see kohtumine ootamata, sellest möödapääsmine oli aga võimatu, sest teda oldi märgatud. Ta ei näinud sugugi veetlev välja sel hommikul: kastest märjakssaanud riided kleepusid ihule, saabastes, mille kapid olid lossi vajunud, vortsus vesi. Tema nägu oli üleni habendunud ja silme all uneta ööst ja väsimusest tumedad rõngad. Ta astus kõrvale, et vastutulijaile teed anda.

Vain kergitas kübarat, kui kalaleminejad olid temani jõudnud. Parun ja krahv vastasid sama viisakusega; krahvinna ja Karin viipasid peaga. Karin möödus tast ruttu; Vain nägi tema näol punaga vahelduvat kahvatust: see vist kartis, et seltskond võiks peatuda, temaga kõnelust alustada ning sel puhul tuleks tal Vaini tema isatapjaga tutvustada.

— Looks like a madman, — kuulis ta paruni ülbet häält, kui seltskond oli möödunud.

— Don't make me sad! hüüdis tema õde.

— You have all chances yet, naeris parun.

— You don't understand that gentleman. I'll tell you, tõreles krahv pahuralt.

— You mean gentleman, don't look like, vastas parun irooniliselt.

— Why not! ütles krahv kärsitult.

— Смотрите, какая прекрасная птица! hüüdis Karin tehtud imestusega. Kuid Vainile tundus, et temahääl värises.

— Where? küsisid kaaslased kooris.

— Уже улетела, naeris Karin.

— A bad joke! otsustas parun.

Vain ei kuulnud ega kuulanudki enam nende kõnelust. Ta oli küllalt kuulnud ja mõistis nüüd selgesti, et lepitus paruniga osutus võimatuks, sest kuristik, mis neid teineteisest lahutas, kasvas üha sügavamaks ja laiemaks.

Vaini meel härdus, sest ta sai alles nüüd aru, kuipalju eneseohverdamist nõudis Karinilt tema praegune seisukord; tal tuli nüüd meelde tema palve sel saatuslikul ööl: „Olen esimene, keda teie mõök surmab!“, mis tähendas: — niikaua, kui ma sinule ei kuulu, pean nendele kuuluma ja ühes nendega hävinema.

Vain kahvatus, pöördus ümber ja tahtis tagasi joosta, et Karinit neilt inimestelt võtta, peatus aga samas: — Võibolla näen ma tõesti nõdrameelsena välja, ja parunil oli õigus mind

— Näeb välja nagu hullumeelne.

— Ärge mind kurvastage!

— Teil on veel kõik võimalused ees.

— Teate, te ei saa sellest džentlemeenist aru.

— Džentlemeenist? Ta ei näe sedaviisi välja.

— Miks mitte?

— Vaadake, kui kena lind!

— Kus?

— Juba lendas minema.

— Halb nali!

õige nimega nimetada, mõtles ta endamisi, ihule kleepuvat riietist silmates.

Kui vahest üksindus sai liiga rusuvaks, Vain läks Timu- tile või Pirni poole, kes ehitas uut elumaja ja kõrvalhooneid; viimane tahtis ju pulmade ajaks, mis lõikusepühale olid määratud, katuse alla saada. Mõnikord andis Pirn talle tööriided, ja Vain terve päeva kas kärutas mulda, liiva ja telliskive või lõi katust. Kuid tööd tegi ta ainult päeva, sest juba järgmisel hommikul valutasi lihased ja pakitsesid kätele ilmunud rakud.

Asunduses ei olnud Vain käinud ülekolimisest saadik ega mõelnudki sinna minna pärast lossinimestega teerajal kohtumist. Ta hoidus nüüd igast kokkupuutest nendega. Kuid ka kapten oma külaskäikudel tema poole ei lausunud sõnagi Kirchenthalidest, nende külalistest ega enese sagedastest kohtumistest lossirahvaga, mil tihti oli olnud kõneaineks Vain. Isegi sellest vaikis ta, et Luukere oli temaga tutvust soovinud ja sel otstarbel kord Vaini äraolekul külastanud Murusauna.

Vain oleks tahtnud meeleldi kaptenilt kõike kuulda, ei söandanud aga ise sellest kõnelust alustada ja mängis vaid muretut, ükskõikset inimest. Kapten siiski aimas, kust king pigistab, sest kui vahest jutulõng katkes, siis vaatles ta endist lahingukaaslast läbistava pilguga.

Mõnusaks meelelahutuseks Vainile muutusid külaskäigud pastori ja arsti perekonda, kus ta oli juba saanud omainimeseks. Eriti oli huvitatud tema alevi ilmumisest Lilian, kes teda alati ootas, kuid muutus iga külaskäigu puhul tõsisemaks; ka nägi Vain tihti tema pilke enesel viibivat.

Vain leidis Lilianil õige suure maalimisanni, viimane aga Vainis hea arvustaja. Kui kaks ühiste huvidega sõpra olid nad Liliani soovil isegi sinatamisele üle läinud. Vain istus klaveri taga, kuna Lilian oli ametis lõuendiga, et Vaini portreed maalida. Vahetevahel tõi kumbki kuuldavale mõne mõttekillu ja vaikis siis jälle. Ega tunnud nad siiski igavust, vaid oli hea neil olla kahekesi.

— Miks sa ei käi oma isa haul? ütles Lilian kord Vainile.

— Sa tead siis, et mu isa haud on siinsel kalmistul? küsis Vain kohkunult, nagu oleks kartnud, et see sõnatu haud võiks välja lõpiseda saladused.

— Ma teadsin seda juba enne meie tutvust, nägin sind seal põlvitamas, aiavaht aga kõneles ülejäänud osa. Oled usklik? päris Lilian.

— Põlvitamine ei ole mitte üksi usklikkuse tundemärk, sest põlvitatakse mitte üksi Kristuse kuju, vaid iga teise püha-

duse ees. Kui mees naist armastab, jumaldab — põlvitab ta selle ees. — Vain märkas Liliani kahvatumas.

— Su isa lasti viiendal-aastal karistussalga poolt maha. Teeb see sulle haiget, kui küsin, kas mäletad veel oma isa? — küsis Lilian viimaks paitava õrnusega, nagu oleks kartnud Vainile, tema vanu haavu puutudes, valu teha.

— Jah, ma mäletan oma isa ja ema mõlemaid, lausus Vain tagasihoidlikult, sest ta ei tahtnud ilmutada oma elulugu. Et aga Liliani küsimused olid sedavõrd heatahtlikud ning väljendasid kaastundu, jutustas ta viimaks siiski oma mineviku (selle välja jättes, mis puutus Kirchenthalidesse).

— Sa ei pahandu, et su isa hauale lilli olen istutanud ja nende eest hoolitsen? Kalmistu ei ole ju kaugel, ütles Lilian, nagu midagi andeks paludes.

Vain istus Liliani juurde, võttis selle käe ja lausus liigutatult: Tänan, tänan sind, sa ingelinimene, võta seda mu tänu ja sõpruse tähena! ning ta suudles teda laubale.

Seal tundis ta äkki, kuidas kaks sooja, värisevat vooljat käsivart tema kaela paelustasid ja palavad huuled tema silma surusid.

— Andesta! hüüdis Lilian, Vaini pead vabastades, ma ei teadnud... — pisarad lämmatasid Liliani hääle.

— ... et sa mind ei armasta, täiendas Vain mõttes Liliani katkestatud lause, ja tal sai nii kahju Lilianist ja enesest, et oleks tahtnud Liliani eeskujule järgneda.

— Segasin teid? kuulsid nad enese seljataga Varju hääle, milles kuuldus hädaldav noot.

— Milleks selline küsimine, kuidas võid sa meid segada? vastas Lilian hoolimatult.

— Arvan, et inimesed ei ole ilma aluseta seda vabanduseks lausutavat küsimust välja mõelnud, vastas Vari kangekaelselt.

— Inimesed — sina ja su korporatsioon teevad ainult palju rumalusi! oli vastuseks Lilianilt.

Nad istusid kolmekesi ja vaikisid. Neil ei olnud tol momendil midagi ühiste, küll aga isiklikkude tunnetega tegemist. Vaikimine sai piinlikuks ning selle katkestamiseks lausutud Varju sõnad olid sedavõrd kohatud, et Lilian üles tõusis ja lahkus ettekäändel — tema pea valutavat.

Pärast seda juhtu käis Vain alevis väga harva ega peatunud seal kaua. Ta oli viinud noore tütarlapse vastu enese tahtmist raskele hingelisele olukorrale, ning see tegi piina.

Lossi rahval ei läinud enam päevad nagu endistel suvedel. Miski oli nende vahele ilmunud, mis rikkus ühist kooskõla. Igaihel lasus midagi südamel, mida püüti salajas varjata.

Parun aimas, et Karin oli Vainisse armunud, kuid ta ei teadnud, kuikaugele oli arenenud nende vahekord. Iialgi ei kujutlenud aga seda sellisena, nagu see oli. Ta teeskles, nagu poleks märganudki Karini muutust pärast Vaini asundusse ilmumist ega Karini kurvameelsust ja allakriipsutatud sallimatust tema vastu pärast Vaini Murusauna ülekolimist.

— Teab Vain, et mina olin karistussalga juht, kes maha laskis viiendal-aastal Vaini Mihkli ja sepa poja? — küsis ta nüüd üha eneselt, sest oli olnud tänini kindlas arvamuses, et keegi polnud aimanud tema osa. Tema sinnasõit oli ju sündinud tookord suures saladuses. Ta oli küll külastanud pärast seda mitmed korrad oma ema, kes armastas suved Saluveres veeta, kuid neil kordadel oli olnud erariides. Teiseks tuli ta Saluveresse alaliselt elama alles Saksa okupatsiooni päevil, mil vananenud ning muutunud mehes poleks keegi võinud tunda endist kaardiväe leitnanti. Siiski ta ei olnud omas arvamises täiesti kindel.

Mis paruni iseäranis rahutuks tegi, see oli ühe viienda-aasta karistussalga juhi von Sieversi avastamine. Ta oli peksva südamega jälginud ajakirjanduses neid hukkamõistmisi, uusi paljastusi ning karikatuure, mille tagajärjel seltskond von Sieversile boikoti kuulutas, üliõpilased tema majad veise verrega üle riputasid ning ta ise suure aktsiaseltsi direktori kohalt tagandati.

Kui siis kodanik Sievers pöördus palvega siseministri poole, et see teda jälgimise eest kaitseks, oli viimase resolutsiooniks: „Siseminister ei leia põhjust asetada üht kodanikku isikliku julgeoleku suhtes rohkem eesõigustatud seisukorda kui teisi,“ mis enne Sieversini jõudmist juba ajalehte pääsis.

Parun arvas, et mineviku patu paljastamine võib ikkagi Saluverest alata ja otsustas ettevaatlikult välja uurida, kuivõrd on inimesed viienda-aasta sündmustest kaasteadvad. Vene ajal polnud tarvis karta tõe ilmsikstulekut, pealegi kära oleks piirdunud ikkagi Eestiga, mille piires ta ei elanudki. Okupatsiooni ajal tervitati temasugust teatud ringkonnis kui kangelast, nüüd aga oleks oodanud teda tõe ilmsikstulekul Sieversi saatus.

— Ei tea, mis kapteni suvitajaga on juhtunud, et teda viimasel ajal enam näha ei ole? küsis ühel hommikul parun nagu möödaminnes Kröödalt karjalautade ees.

— Ta olla Murusauna üle kolinud, vastas Krööd.

— Murusauna? Kuid seal elab ju see vanatüdruk Mari, ega ta ometi Mari juurde kostiliseks läinud?

— Mann läinud üle külasse oma õe juurde. Hea inimene ikkagi see härra: näe ei ajanud vaest inimest lihtsalt uluult välja, vaid maksnud Mannile mitu korda rohkem kui see sauna-logu väärt.

— Mh, ta peab siis rikas olema, see härra . . . kuidas jälle ta nimi?

— Härra Vain. Oh jaa, rikas olla ta nüüd ikka küll. Tädi jätnud talle suure varanduse, ise teenivat ministeeriumis suurel kohal: võib vilistades ja käed püksi taskus käies keppi visata. Kadestan teinekord teisi sihukesi linnahärrasid, aga teda mitte, sest ta on küllalt kannatanud, et nüüd paremaid päevi näha. Näe, mõrtsukad tapsid viiendal-aastal ta isa, ema suri nõdrameelselt haigemajas ja vaene laps oleks pidanud külma ja nälga surema, kui head inimesed teda enese juurde põleks võtnud.

— Sa ütlesid: mõrtsukad tapsid ta isa?

— Noh, kuidas neid karistussalku siis teisiti nimetada, kes siis põletades mööda maad ringi hulkusid ja kaitseta inimesi tapsid? pajatas Krõõt, ametis olles piima kurnamisega.

Parunit üllatas Krõõda viis, kuidas see viienda-aasta sündmusi seletas. Ta ei uskunudki, et Krõõt vaatab nende sündmustele sest küljest. Nüüd nägi, et isegi Krõõt (kes ükskõikne kõigile, mis ta härrastesse ei puutu) tema vaenlaste leeri üle läheks, niipea kui see teada saaks, et tema oli juhtinud karistussalka.

Pärast seda lühikest kõnelust Krõõdaga loobus parun iga-suguseist katseist sellest asjast rohkem teada saada, sest kartis, kui unustatud asju alustatakse, siis võivad need viimaks ise soovivastaselt esile tulla.

Ühes kartusega, et tema mineviku patt võiks paljastuda, kasvas parunis hirm kaotada Karinit, olgugi et nende suhted polnud küll enam nagu naise ja mehe omad. Oli loobunud isegi pärast mõisate võõrandamist lapse soovist, kes Kirchenthalide suguvõsa oleks võinud edasi kanda.

Paruni tunded olid muutunud otse isalikuks noore ja kauni Karini vastu, kes jäi ainukeseks seltsiliseks lossi, kui külalised ära sõitsid. Vahest sai tal isegi kahju, et Karin peab oma elu ja nooruse temale ohverdama, kuid ta oli küllalt egoist, et see tundmus ei saanud talle etteheiteid tegevaks piinaks.

Vainis ei näinud üksi parun oma naise võrgutajat, vaid see inimene siin tuletas talle alati meelde, et tema vastasleer ei olegi nii tühine ja vähekaaluv. Tema vihkas Vaini; sellest olid

tingitudki need teravad sõnad hommikusel kohtumisel: kasutades Vaini armetut välimust tahtis ta teda teiste silmis naeruvääristada. Krahv Periczky, pidades Vaini geeniuks, oli sellevastu valmis oma jumalusele visatud kinnast ise üles tõstma ja ohverduma — oli ta ju slaavlane: lahtise mõistuse ja kiinduva temperamendiga — vastand Balti sakslase püsivale ja külmale hingelaadile.

Paruni õde, Betty, kes armastas noorte meeste seltskonda, vajas seda Saluvereski. Vain ei olnud teda sedavõrd võlunud muusikaga kui oma kujuga; ja teadmine, et Vain oli siiski kunstnik, üha suurendas veetlust viimasega läbikäimiseks. Betty ei kuulunud ju mõistlikkude naiste hulka, kes oma võlumuste närtsimisel püüavad sellega leppida, mis neil veel säilinud.

Krahviproual Bettyl oli olnud paremaid päevi. Ta oli kord isegi tõsiselt armunud, nimelt oma esimesse mehesse, kes maailmasõjas surma sai. Otto ja Irene olid selle armastuse vili. Pärast oli abiellunud krahv Periczkyga vaid põhjusel, et krahv oli rikas. Tema abikaasaks olles võis ta ka vabalt omale armukeksi valida.

Kui kord krahv truudusest hakkas kõnelema, naeris Betty talle näkku. Vaene Luukere aga tundis enda olevat nii naeruväärse, et Krimmi ära sõitis, ega julgenud paaril kuul end oma naise silmi anda. Kuid krahv kaotas revolutsiooni möllus oma varanduse, põgenes punaste eest Eestisse ja püüdis end veepeal hoida muusikatundide ja klaverimänguga.

Betty oli Eestisse asudes ühendusse astunud esiteks ühe noore pagulasega. Kuid ta vahetas peagi selle advokaadi vastu, kellega sideme pidamine oli kasulikum: advokaat tõi perekonnale rohkem tulu kui Luukere tunnid. Kuid need sissetulekud olid nii hoolikalt varjatud, et Luukere kirjutas kõik hüved majapidamises enese arvele ja tundis teinekord isegi uhkust, kui nägi teiste pagulaste viletsat elujärge.

Karin mõistis enamvähem neid kõiki. Oma mehe ja selle õe vastu tundis viimasel ajal vastikust; Luukerega aga oli ta enesemärkamatuult sõbraks saanud.

Jõeääres pärast Vainiga kohtumist tuli Luukere Karini juurde õngitsema.

— Sa lasksid hea juhu mööda minna mind temaga tutvustada, ütles ta, kui nad õnged jõkke olid heitnud.

— Kelle temaga? küsis Karin tehtud arusaamatuses.

— Selle kunstnikuga, keda me kohtasime metsas. Ma seisatusin ja ootasin, et sa minu eeskujule järgneksid ja temaga kõnelust alustaksid. Oleksid võinud näiteks tere hommikut,

kui ilus hommik, teie näete välja, nagu oleksite jõest välja tulnud, lausuda, kui midagi muud mõistlikumat pähe poleks tulnud. Sa möödusid aga kiirelt, oled ju temaga tuttav!

— Saan aru nüüd. Kuid ta oli niiõelda mitte oma paremas olemises ja ma kartsin, et tal on piinlik, kui tal meiega seltskonda oleks tulnud jagada.

— Mu armas, sa ei tunne kunstnikku. Ma ei oleks sugugi imestanud, kui ta meie eest metsa oleks põgenenud. Kunstnikud saavad teinekord veel suuremate rumalustega hakkama, näiteks tundsin Krimmis üht noort kujurit ja väga andekat. Teate, mis ta tegi?

— Ei või aimatagi.

— Ta võttis kätte, läks hulluks ja suri lühikese aja jooksul haigemajas, naeris krahv.

— Sa oled täna õudne. Kuid ütle, milliseid järeldusi võiksid sa teha parunihärra ingliskeele kõnelusest härra Vainiga? küsis Karin.

— Et ta ei mõista seda inimest kui kunstnikku.

— Mul on aga põhjus oletada, et talle ei meeldi see inimene, ta ei soovi tema kätt suruda ja talle ei meeldi ka selle tutvus minuga.

— Ega ta ometi armukade ole ega kujutle, et sa oma terve elu ja nooruse talle peaksid ohverdama! Sa oled juba küllalt ohverdanud, mõtle enese peale!

— Ma olen palju mõelnud, kuid mõtlemine minu seisukorda ei paranda, vaid näitab selgemini selle paratamatust. Sa tead, et olen üksi ja mul ei ole kedagi, kellele võiksin pöörduda abisaamiseks, ütles Karin nukralt.

— Mul on sust lõpmata kahju, sest näen, et ümbrus, milles viibid, ei ole sinu jaoks. Annaksin palju, kui kuidagi su seisukorda võiksin kergendada, kuid mul ei ole peale oma sõpruse midagi pakkuda!

— Ma arvan, et ühe inimese tõsine sõprus minu praeguses olukorras väärib rohkem kui ilusad sõnad ja lubamised.

— Mis segab meid siis sellisteks sõpradeks saamast! Mul ei ole saladusi, mida su eest tahaksin varjata, ja kui sul neid on, siis ei ole ju sul vaja neid mulle avaldada, kui ei soovi, väljendas krahv siiralt.

— Sa arvad siis, et mul on saladusi, mida ühele tõsisele sõbrale avaldada ei võiks?

— Ma näen kõik aeg, et miski müsteerium sind vaevab. Sa ei ole enam see Karin, kellena sind enamalt tundsin. Sa ei söö peaaegu mitte midagi, ja uni ei ole sulle vist kosutav

nagu teistele inimestele. Sa jääd iga päevaga kõhnemaks. Ma kardan midagi halba, kui see nii edasi peaks kestma.

— Arvad sa, et ka teised inimesed seda muutust märkavad? küsis Karin.

— Muidugi! Kuid nad teevad, nagu ei märkaks nad seda, sest teavad, et nemad on osaliselt kui mitte täieliselt selle põhjuseks.

— Niisiis?

— Niisiis sarnaneb minu seisukord inimesele, kes seisab haigevoodi ees ja ei tea, millega haigust arstida, sest et ei tea selle haiguse nimetust, naeratas krahv.

— Ja kui see inimene teakski selle haiguse nimetust, kuid leiab, et selle vastu ei ole rohtu?

— Kui see haige talle armas, annab ta uut hoogu oma hoolitsusele ja õrnustele, ning püüab kõik teha, et haiget päästa. Kas pole nii?

Karin ei leidnud kohe, mida vastata ja tähendas kahtlevalt: Olen praegu kitsikuses, sest mul on ainult kaks teed valida: üks — vaikida kõige üle, mis mind vaevab, teine — kõnelda sulle kõik ja teha sind ühe õnnetuse võrra õnnetumaks.

— Arvad, et inimene võib õnnetum olla kui mina, kes mõistan maapealse õnne suurust, kuid tean, et seda iialgi ei ole maitanud ega saagi maitsta. Iialgi! hüüdis Luukere nagu meeleheitel. Palun, jutusta mulle kõik, sa ehk mõistad, et mind mingi müsteerium ei suuda murda.

— Ma ei ole mitte üksi selle kunstnikuga tuttav, vaid... algas Karin, kuid peatus, sest ei teadnud, missugust vormi oma pihtimusele anda. Parem jutustan kõik algusest, — ja Karin kõneles, ilma et midagi oleks varjanud.

Karini jutustusest oli Luukere nii hämmastunud, et ei leidnud jõudu ega sõnu enesevalitsemiseks.

— Kui vähe teame teinekord inimesi ja inimestest, kellega ühe katuse all elame! Mis kuulsin — teeb mu meele väga haige! ohkas Luukere, võttis peast oma imeliku peakatte ning pühkis taskurätiga otsale ilmunud higi.

— Anna andeks, ma ei oleks pidanud seda kõike sulle jutustama, palus Karin pisarais: tal oli nii enesest kui Luukerest kahju.

— Sa tegid hästi, et jutustasid. Näen nüüd, et minu ja Betty arasõit asjadesse uut ja paremat pööret võib tuua.

— Ei midagi sarnast, teie jääge siia! palus Karin.

— Teab parun asjade seisukorda? küsis krahv.

— Ta teab, arvan, kes Vain on ja et ta tema isa viiendal-aastal maha laskis. Kuid arvan, ta ei ole kindel selles, et Vain

teab tema osa viienda-aasta veretöös. See kahtlus teeb ta rahutuks, sedaenam, et märkas mu läbikäimist Vainiga. Ta ei tea nüüd ainult, kuipalju mina sesse kõigesse olen pühendatud. Ta vihkab Vaini juba instinktiivselt, ja võibolla mitte vähem kui tema isa, kellele surmaotsuse ette luges ja selle täide saatis ühel ja samal ajal.

— Ja see inimene on su mees, püha Jumal ja Maarja!

Karin nuttis.

— Tead mis? Ma külastasin juba kord seda kunstnikku, kuid ei leidnud teda kodus. Ma ei kõnelnud sellest kellelegi ja ma saan nüüd aru, et olin hästi toiminud. Meie külastame seda kunstnikku kahekesi, niipea kui selleks võimalus avaneb... Luukere katkestas jutu, sest nägi eneste poole liginevat parunit ja tema õde.

— Teie mõte on hea, tänan! sosistas Karin, juba naeratahes.

28.

Ühel õhtul istus Vain teeraja ääres, mis viis külakoolimajja. Ta armastas üksildasi radu, neid inimlapse muutmatuid sünnitusi; need olid võibolla juba kümnete aastate vältel samad, mis tänapäevgi, ja nagu täna kohises seal mets ning tihnikus soltsis unelaulu käguraudsepp omale hauduvale kaasale.

Metsas olid vaibunud päevased hääled, ja Vain lamas rahulikult murul, et uinuda. Ainult väike haab värises omas lehesitikus, nagu oleks tal videvikus vilu hakanud. Vain oli lugenud Knut Hamsuni „Munken Wendti“ ja otsis nüüd paralleele enese ja Munken Wendti vahel ega leidnud enesel viimasega midagi ühist.

Lähenevad sammud äratasid Vaini mõtiskelust ja nägi kapteni enesest mööda ruttamas.

— Quo vadis, domine? hüüdis ta.

— Noli me tangere! vastas kapten endises inertsis edasi rühkides. Pöördus siis äkki ümber ja lisas naerdes: Eh sa, va' metsavend, sind võib igas tihnikus leida, ainult mitte inimeste keskel!

— Kuhu rühmid?

— Mis sa sest küsid, sa ei tule ju ikkagi kaasa? Lähen koolimajja, meil on säääl piduproov. Pühapäeval on mõisapargis pidu, isegi paruni- ja krahviproua lubasid oma kaasabi. Kuulutused on väljas. Kuid sa ei näi millestki teadvat?

— Ma ei tahagi millestki teada, vastas Vain tehtud hoolimatusega, oleks aga siiski tahtnud ise meeleldi kuulda, mis osa

Karin ja krahviproua peol etendavad. Vain tundis samal ajal armukadedusetalust tuskas, et tänini ligipääsmatu Karin oli otsustanud nüüd teistega läbikäimisesse astuda. Ta kartis, et annab oma jonnakusega viimaks koha kellelegi teisele: ei võinud ju praegune olukord igavesti kesta! Vaini sõrmed surusid kramplikult raamatut.

— Ka seda ei taha sa vist teada, et täna sind külastasid haruldased inimesed, kuid ei leidnud sind kodus. Va' Muhammed, mägi tuleb sinu juurde ja sul ei ole ikka sellest veel küllalt! — Kuid kapten jättis nagu kiuste Vainile ütlemata, kes need külastajad olid.

Vainil ei olnud palju tuttavaid, keda kapten oleks võinud „haruldasteks“ liigitada. Tal oli neid kõigest kolm: Karin, Lilian ja Vari. Embkumb võis olla — kas Lilian Varjuga või Karin kellegi lossi inimesega. Võimalused lasksid siiski oletada, et külastajad olid Lilian ja Vari. Ta ei olnud kaua end alevis näidanud, kuna Lilian ning Vari olid lubanud teda kord külastada.

— Paruniproua ja krahv külastasid täna sind ja küsisid, millal sind kodunt võiks leida, ütles kapten viimaks aeglaselt, et näha, millise mulje tema sõnad Vainisse jätavad.

Vain aga ei muutunud omas jäises olemuses: Mul ei ole kodu, ja seepärast on mind sealt raske leida. Sul näib aga naabritega jälle südamlilik vahekord valitsevat? küsis ta mürgiselt.

— Jumaluke, mul ei ole mingit põhjust inimeste eest metsa joosta! Noh, ela hästi, mul on aeg ikkagi minna! ulatas kapten sõbrale jumalagajätuks käe, mida see surus nähtava vastumeelega.

Kapteni viimased sõnad olid Vaini lõpuni ära pahandanud, sedaenam, et ta tundis kaptenil õiguse olevat. Ta sirutus samblale, sest südamel oli liiga palju raskust, mis rõhus teda põmmuni. Küll oli lohutada osanud Lindu, miks ta ei oska teha seda enesega? Miks ei olnud ta kapten, kes ei võtnud elu klouni kuljustes, miks ei olnud ta elujaatav Munken Wendt!

Selili lamades vaatles ta tähti taevas ja metsa tagant tõusvat punendavat kuud. Nüüd oleks meelsamini kuulunud metsa kohinat ning tuule vingumist, ent ei ühtki häält peale jonnaka sääse pirisemise, sest käguraudsepp oli lõpetanud unelaulu ja uinus vist kuski oksal emalinnu läheduses.

Seal kuulis Vain midagi: Keegi laulis tasa kurba laulu, mida ema oli talle kord laulnud lapsepõlves. Ta ei mõistnud, oli laulja mets, kadunud ema vaim või tema enese valutav põu.

Emake, ma olen elust väsind...

Seda laulu kuulates puhkes ta äkki nutma. Ta tundis enda väeti lapsena, kes vajab ema.

Vain tõusis üles ja häbenes, et oli nutnud; kuid nutt oli teinud siiski tema südame kergemaks. Hakkas siis kiiresti Murusaunale sammuma — lootuses, et külastajad olid vahest jätnud sinna mõne märgi.

Ega olnud eksinudki: veeklaasi oli toodud nägus jaanilillest ja kullerkupust lillekimp; siin seal laialipaisatud raamatud olid kenasti lauale korraldatud; Koidula luuletuskogu oli avatult lauale jäetud, seda oli loetud ning raamatus midagi pliitsiga alla kriipsutatud. Ta süütas küünla ja luges:

Mu isamaa, nad olid matnud
Sind raske musta kattega,
Ei muud su pinnast üles tõusnud
Kui verililled õitsema...

— Verililled, kordas Vain. Oli siis tema see verilill — verest tõusnud, verega niisutatud, halastamatu enese ning teiste vastu?

Talle tundus, nagu oleks Karin talle teinud etteheiteid. Jah, ta oleks pidanud katsuma Kariniga ikkagi ühendusse jääda: oleks leidunud ka selleks võimalusi, kui neid vaid oleks otsitud! Üldse kannatas ta ise ju ainult Karini pärast, miks siis neid kannatusi ei kergendanud, selleasemel et Dostojevski Mikolat mängida? Ja Karin, kui naine, oli algatuse enesele võtnud! — Tal hakkas häbi enesest.

— Sa kuldne inimene, sa süütu jaanilill! hüüdis Vain heldinult ja suudles lillekimpu, kus märkas äkki peidetud väikese kirjaümbriku. Värisevi käsi ta avas selle ning virvendavate silmadega luges:

„Sooviksin teid näha. Küllastasin Teid, kuid Teie ei olnud kodus. Ootan Teid peole, palun tulge! Karin.“

P. S. Minu saatja — mu sõber krahv Periczky jätab omaltpoolt mõned read vene keeles, sest et ta eesti keelt ei mõista.

„Armas härra, lugesin Teie „Kannatuste“ käsikirja Teid oodates. Palun, andke andeks et tegin seda ilma Teie loata. See teeks mulle suurt au ja rõõmu, kui Teie mulle lubaksite enesega, kui geniaalse helindajaga, tutvuda!

Teie tõsine austaja Periczky.“

Pilgu üle laua heites märkas Vain, et ka tema „Kannatuste“ käsikiri oli korraldatud — avamänguga alguses.

— Võibolla et olen tõesti geenius, kelleks Periczky mind nimetas? arutles ta. Võibolla ei tea ma seda seepärast, et ei

ole veel esinenud laiemale ringkonnale, nagu ei teata veel leidmata kalliskivi väärtust?

— Geenius! kordas ta seda sõna ega julgenud uskuda, et see sõna käib tema kohta. Ta nägi eneses kõige aja diletanti, juhuslikkude inspiratsioonide nautijat, kes ei jõua luua midagi algupärast ning jäädavat, mida hingestunud virtuoos võiks jälle edasi anda, saavutades ka siis nuttu ja naeru, kui tema ise on jäädavalt lahkunud.

Ei! Ta ei ole ikkagi geenius. Kuid miks kirjutab Karin talle Teie, miks kirjutab ta nii vähe? Pealegi kirjutab talle mitte kui armsamale, vaid kui enesest kõrgemalseisvale isikule, keda kardetakse tülitada. Krahv oli vist Karinit oma geniuse leidmisega heidutanud, et see enam oma tundeid sellises otsekoheses vormis ei julgenud avaldada nagu ennemalt?

Vain otsis paberi ja sule ning kirjutas:

„Armas, ma ei oska sõnadega väljendada Sulle oma kahetsust, et te mind kodus ei leidnud. Lasksin omalt poolt mööda minna juhu, millest kõik aeg pärast meie lahkumist olen unistanud.

Ma ei oska sõnadega väljendada seda, milliseks piinaks on saanud mulle igatsus Sinu järgi. Võtan viiuli ja mängin seal, kus sa mind ennemalt kuulasid. Loodan, mõistad paremini mu viiulit kui mu saamatut sulge. Tea, et need helid kõnelevad Sulle mu kannatustest, igatsustest, palvest. Võta mind kui inimest, võibolla teinekord halastamatut enese ja teiste vastu, kuid kel ikkagi põues on jumalik säde, mille nimi on armastus.

Tulen peole, sest armastan Sind, tahan näha Sind, tunda Su ligisust! Täna Sind küllastamise eest, lillede eest, kõige eest!
Sinu tänulik Verilill.“

Vain pani read ümbrikusse, kirjutas aadressi ja pistis kirja kuuetasku asunduse postkasti laskmiseks. Võttis siis viiuli ja ruttas asunduse poole.

29.

Lossi inimesed olid pargis jalutlenud ja istusid nüüd palkonil. Parun istus oma emaga pingil; mitte kaugel neist, toetudes palkonil võrele, seisis Betty võimatu pika ja peene kaela, palja pealae ja kuldhammastega advokaadiga, kes midagi oma daamile jutustas, ilustades oma kõnelust vahetevahel irvitamisetaolise naeruga. Karin ja Luukere olid aset võtnud lõukoe-ral ja kõnelesid tasa ning ettevaatlikult oma külaskäigust Murusauna.

— Sa oled siis ikka arvamuses, et ta on geenius? küsis Karin.

— Mul ei ole enam kahtlust pärast seda, kui lugenud olen tema muusikalise poeemi „Kannatuste“ käsikirja ja nautinud vaimu tema „Via Dolorosa“, „Ketsemani“, „Kolgata“ ja „Naised haual“ ettekannet sümfooniaorkestril. Äranis jättis minusse sügava mulje viimane osa oma viiulite pianissimoga. Ainult geenius oskab mõista, väljendada, edasi anda seda, mida selle kunstniku käsikirjas leidsin.

— Kes on õieti geenius? ütles krahv. Ta on nägija pimedate keskel. Ta ei leia midagi uut taeva all, vaid kõneleb meile, pimedatele, millised meie ise ja meie ümbrus välja näevad. Meie, kui pimedad, kobame ringi, aimame asjade üksikuid vorme, kuuleme hääli, kuid ei oska kujutella asjade tervet kuju, meie ei tea, mil põhjusel ja kust tulevad hääled, mida kuuleme. Meie kannatame või oleme rõõmsad momendist momenti, kuid meie ei oska sulatada neid üksikuid hetki ühte vormi, ehitada neist tervikut. Inimese hinges on palju keeli, mis võivad kenasti heliseda, kui neile puutuda osatakse, kuid harilikule surelikule täidavad need keeled samu kohuseid nagu käed, jalad, suu — nad on nagu sõdurile rügemendi orkester, mis loeb neile kurja seersandi asemel sammude takti.

— Mäletan, kuidas nutsin, lugeses Tolstoi „Sõjas ja rahu“ vürst Andrei Bolkonski surma, jätkas krahv. Ma ei olnud enamalt omas elus surnuvoodi ees seisnud, mulle olid tundmata meeleliigutused, mis on omased inimesele, kes suleb lapse, mehe, naise või armsama silmad viimsele unele. Kuid Tolstoi teadis, et on keeled, millele puutudes ta võib panna kaasa rõõmustuma või kaasa kannatama oma ligimesele. Geenius avab meie silmad enestesse, oma ligimestesse, toob neid vastastikusele arusaamisele. Kuid... oh, neid mõistetakse nii vähe, nad on õnnetud omas üksinduses pimedate keskel! lõpetas Luukere nukralt.

— Teab ta, et on geenius? küsis Karin.

— Teab ta? Arvan mitte.

— Kui sa seda talle ütleksid?

— Ei usuks ta mind; ta naeraks mu üle, nagu nägija pimedate üle, kes talle teed näitab, arvas Luukere.

— Ta ei või siis mind ka armastada nagu teised inimesed?

— Ta tahab seda, ta tunneb enda üksinda, suleb silmad ja segab end pimedatega. Kuid see ei sega teda teadmast, et ta viibib pimedate keskel ega saa olla osa neist, sest nad ei mõista tema keelt. Kuid usun, teie mõistate teineteist, sest armastuse keel on üldine. Kardan, teen oma kõnelusega su meele raskeks,

kuid meie peame katsuma sest blind canyonist väljapääsu leida.

Tasane puhang käis läbi puulatvade, väristas hõbepajude kasteniiskeid lehti ja vaibus siis paisulisse kohinasse. Ja sellele järgnesid viulihelid — tasased, vestlevad, unistavad, nagu oleksid püüdnud need midagi meelde tuletada. Nüüd muutusid nad nutvaiks, valusaiks, nagu oleksid neile esilekerkinud mälestused piima teinud. Siis tuli äkiline pööre — viiul oli muutunud rõõmsaks: õnn oli asendanud valu. Kuid laul õnnest ei kajanud kaua — sellele järgnesid pettumused, kahtlused, igatsused, palve. Lõpp oli hell, õrn jumalagajätt — otsekui uskliku piligrimi viimne suudlus oma pühimusele.

— Arvan mõistvat seda *Chanson sans parole'i* — ta tuli sind tänama su külaskäigu eest. Sa võid olla õnnelik juba sellest, et tead, milline hing sind armastab, ütles Luukere, kui helid olid vaibunud.

— Mina ja mu õnn, jah, see on sest ajast, mil sa minu sõbraks said. Ma tänan sind! sosistas Karin pisarais.

— Need on õnne pisarad, kuid sul ei ole vaja neid neile näidata, kes su valupisaraid ignoreerivad. Arvan, et nüüd oleks parem, kui sa puhkama lähleksid, rahuneksid ja natuke unistaksid, ütles Luukere üles tõustes.

— Karin, sa kuulsid? tahtis Betty Karinit peatada, kui see palkonilolijaist oli möödunud ja tupp astus.

— Muidugi ta kuulis, kuid palun teda mitte tülitada, tema pea valutab, vastas Luukere küsitava asemel. — Betty, see kunstnik mängis sulle serenaadi, muidugi oskad sellest oma järeldused teha, lisas ta juurde, et Karini lahkumisele teist mõistet anda; ka tahtis millegagi tuska teha advokaadile, keda silma otsas ei sallinud.

— Leks, sa ei võtaks mürki ega hakkaks end maha laskma, kui sinu selle nägusa kunstniku vastu vahetaksin? küsis Betty omalt rüütliilt.

— Seda ei söanda ma teha, naeris advokaat. Tu-tu-tuu, lisas ta lauldes ja hirnus jälle.

— Mišša, tead sa, kas see kunstnik on kapteni poole üle tulnud? küsis Betty omalt mehelt.

— Mine küsi talt, vastas see, pööris seltskonnale selja, lausus poolkuuldavalt: Idioodid! ja astus parki.

Teisel hommikul kaptenit pärna all kohates küsis Luukere, kas Vain tema pool ja kas tal ei oleks võimalik viimasega kokku saada.

pimedast urkast.

Sõnadeta laulu

— Ei, teda ei ole seal, ütles kapten. — Naine kõneles, et ta olevat eile õhtul küll oma ruumides viibinud ja seal viuldanud. Aga enne kui mu naine end oleks jõudnud korda seada (ta oli juba voodis!), et külalisega mõne sõna kõnelda, olnud see juba lahkunud. Imelik inimene on see Vain!

— Teie tunnete teda lähemalt? küsis krahv.

— Ma tunnen teda juba aastaid, kuid ei mõista rohkem teda kui alguses.

— Arvan. Igatahes vabandage, et segasin. Tänan teid! ütles Luukere imelikku peakatet kergitades ja kaugenese pikkade sammudega ja õõtsuva kehaga parki, kust ta välja oli ilmunud.

Kapten vaatas talle järele. Kui selle kondiline kogu oli kadunud, sõnas ta endamisi: Imelik inimene! kuid need sõnad olid öeldud krahvi välimuse kohta.

Kapten unustas peagi Vaini, Luukere ning lossi inimesed ja hakkas jälle niidumasina kallale ametisse, et seda heinaajaks korda seada. Tal oli mõttes midagi tähtsamat: mitu koormat heina võiks saada Lombardiaugu sööditükilt ning kas võtta heinaajaks üks või kaks kuulist.

30.

Vain oli hiljuti alevis käinud. Lilian ja Vari olid avaldanud soovi Saluvere peole sõita. Lilian tahtis ka näha Vaini elamut, mille üle selle omanik armastas nalja heita. Lepiti viimaks kokku: Lilian ja Vari pidid Murusauna tulema, kust siis seltsis peole oleks mindud. Vainil oli heameel, et Lilian ja Vari lubasid tulla: Liliani ja Varju seltsis võis varjata enese vahekorda Kariniga.

Vain oli juba riietunud ning pistis kuuenööpauku mõned jaanililled. Et Lilian ja Vari ei tulnud, see tegi tema rahutuks, sest teadis, et Karin teda ootas (oli ju seepärast peokorraldajaile oma kaasabi lubanud, et Vainiga kokku saada!).

Ammu oli möödunud tähtaeg, milleks tema kaaslased olid lubanud tulla. — Võibolla on midagi juhtunud ja nad ei saa hoopis tulla? arutles Vain ja otsustas juba üksinda asundusse minna, kui kuulis auto põrinat. Ta nägi päiksekiirte käes kiisklevat sõidukit tolmupilvi keerutades Murusauna poole kihutamas (Vari, kes oli kord auto ostust kõnelnud, oli siis selle ostnudki!). Vaini käeviipele Vari seisatas varjamatu iseteadvusega mootori.

— Tere, oled valmis? küsis Vari autost.

Lilian lippas aga välja ja hüüdis rõõmsalt: See on siis sinu suvila, millest nii halvaks panevalt kõnelesid? Kuid ma kades-tan sind! Kuidas nimetad sa oma suvilat?

— Seda haopinu? Nagu inimesed enne mind — Murusaunaks.

— Kui proosaline! Ma nimetan tema „Villa romanticaks“. Sobib sellele see nimi?

— Minule meeldib küll, kuid ma ei tea, kuidas nimekandja sellele ise reageerib? muigas Vain.

— Oh, ta väärrib seda, ükski futuristlik maal ei või rohkem viltu vajunud ja vormist ära olla kui selle varisev korsten. Ja milline siidpehme roheline ja päikseküllane sammal tema katusel kasvab!

— Ja kui mõnus seal saunas veel istuda kui vihma sajab! tõendas Vain tagant, millele kõik naerma hakkasid.

— Tohin sisse astuda? küsis Lilian Vainilt üle öla lapseelikult, kuid julgelt — temas oli täna niipalju noorusele omast uudishimu.

— Palun mu külaline olla, lausus Vain. Eks astu sisse! pöördus siis Varju poole.

— Tänan, mu elu ei ole kinnitatud, naeris Vari pead raputades, kuid tõsines siis äkki.

Lilian kõndis mööda tillukesi tube, vaatas iga asja hooliga ja avaldas oma imetlust.

— Aga mis sa siis teed, kui vihma sajab? naeris Lilian, lage näidates, kus läbi pilude paistis punendavat taevast.

— Olen seks puhuks ette valmistatud: mul on vihmavari. Kuid selle onni endine omanik pugunud vihma ajal ahju, kus nii tugevasti ei saja, naljatles Vain, ja Lilian naeris kui laps.

— Need lilled siin on närtsinud, miks ei uuenda sa neid? Ehk ei heida neid hoopis välja? küsis Lilian, silmitsedes laual lilli ja tahtis need klaasist välja võtta, kuid Vain pani tõrjuvalt käe ette.

— Palun! lausus ta punastudes.

— Ah vabanda, ma ei teadnud, et need sulle keegi kinkis! hüüdis Lilian nukralt ja tõmbas ehmunult käe tagasi, nagu oleks lillekimbus peitunud madu — ning oli äkki kurb nagu väike tütarlaps, kelle nukk on murdunud.

— Lähme, Vari ootab! ütles Lilian.

Vari istus endiselt autos ja nägi hirmus tõsine välja.

— Sõidame siis ikka peole? küsis ta tusaselt.

— Kuhu mujale? on sul siis parem koht teada? tuli Lilianilt hoolimatu vastus.

— Sa, Vain, istu minu kõrvale, ütles Lilian, kui Vain tema autosse oli aidanud ja ise Varju kõrvale tahtis istuda.

Mootor mürises pööraselt, sest autojuht oli annud sellele harilikust kiirema käigu; Vari näis valmis olevat kõigile otsa kihutama, kes teele ette oleksid sattunud.

— Ta on jälle meie peale pahane, sosistas Lilian.

— Võib olla, et on tal seks ka õigus, vastas Vain ja sai kohe aru, et oli öelnud rumalalt.

— Tal ei ole mingisugust õigust! hüüdis Lilian jonnakalt.

Peol oli vist vaheaeg, sest inimesed jalutlesid kõnni- ja maanteel. Pargis mängis puhkpillide koor „Hällilaulu“. Hoolimatult kihutas Vari peoliste sekka, kes hirmul tee kõrvale põgenesid.

— Lilian, palun taltsuta Varju, ta kuulab sind! Ta on otse meeletu, ajab veel kellelegi otsa! palus Vain.

Lilian kehtas vaid õlgu.

Eeskava oli juba läbi ja pidi algama tants pargi rehes, kus peokorraldajad tegid viimaseid ettevalmistusi ning kapten naelutas amori postkasti sarikatoele. Lilian ja tema saatjad pöördusid kõrvalisele pargiteele ja Vain jutustas lõbusat kuid süütut anekdooti, et Liliani ja Varju mõrudat meeoleolu tõsta. Tal oli see õnnestunudki, sest juba naersid mõlemad.

Neile tulid vastu lossi daamid Irakesega; nad kandsid korvikesi lilledega, kuna Ira õõtsutas käes nägusat korjanduskarpi. — Nad müüvad lilli, arutles Vain daame teretades.

— Sa oled nendega tuttav? küsis Lilian, kui arvas, et naised enam tema sõnu ei võinud kuulda.

— Natuke, möödaminnes, ja sedagi ainult proua Kirchen-thaliga, vastas Vain võimalikult ükskõikselts.

— Sellega, sinises kleidis, lilla astriõiega rinnal? Ta näeb väga veetlev välja, ja ma kujutlen teda ikka lilledega! kõneles Lilian isesuguse tooniga. Vain mõistis, et ta sellega tahtis meelde tuletada närtsinud lillekimpu.

— Arvan, et lilled sobivad talle väga, ütles Vain.

— Muidugi, sa tead juba paremini! — Lilian hammustas huult.

Oli parajasti esimene valss, kui nad küüni astusid. Kohe palus Vari Liliani tantsule, nagu oleks kartnud, et Vain temast ette võiks jõuda. Kuid Vain tänas südamest Varju, sest tema silmad otsisid ainult Karinit. Viimaks nägi teda peoliste lilli pakkumas. Ta tuli Vaini poole ja naeratas juba eemalt.

— Ime on teid täna siia toonud, mu härra! hüüdis Karin ja ulatas käe.

— Ei, lihtne soov — tahan täna tantsida, lõbus olla nagu teised inimesed, ütles Vain rahulikult toonil.

— Loodan, teete hästi. Kuid lubage: krahviproua Periczky, tema tütar Irene, härra Vain, esitas Karin Vaini oma kaaslastele.

Vain surus proua Periczky kätt ja tundis selles isesugust värinat. Ta nägi selle vaates midagi mao omale sarnanevat. — Hoiatage end selle naise eest! hoiatas teda tema sisemine hääl. Kuid Vain ei kuulanud seda, vaid nägi ja kuulis ainult Karinit.

— Ja miks ei tantsi teie? küsis Karin minutil, kui Lilian ja Vari neist mööda libisesid.

— Ma ei tunne siin peaaegu kedagi. Mul oleks heameel, kui teid paluda tohiks ja teie ei keelduks. Kuid ma kardan teid teie kohustustes segada, ütles ta, sest märkas Karini käes lillekorvi.

— N e v e r m i n d, tähendas krahvinna isesuguse naeratusega ja vabastas Karini lillekorvist. Vain ja Karin keerlesid alguses vaikides. Neil oli niipalju teineteisele avaldada, kuid nad mõistsid teineteist ilma sõnadetagi.

— Täna sind kirja ja mängu eest. Mõistsin sind siis, olin õnnelik, täna sind! surus Karin end hetkeks Vaini ligi.

— Sa said siis selle. Tahtsin sind tänada ja öelda, et armastan sind, sosistas Vain.

— Sa hea inimene, surus Karin tema kätt.

— Verilill? naeratas viimane.

— Jah, su armastus on valus, kurb, õrn nagu see laul, mida sa kirikus mängisid. Olin kirikus siis, kuid sa ei märganud mind.

— Altari läheduses pingis istusid, tean nüüd, et see sina olid. Armastan sind selle eest.

— Mitte Lilian Liigust?

— Sa tunned teda siis? Ma ei saa armastada Liliani, sest armastan sind, ütles Vain kindlalt.

— Kuid Lilian armastab sind, ta ei kõnele oma kavaleriga, vaatab ainult sind.

— Mul on kahju tast, kuid ma ei saa teda armastada.

— Krahvinna otsis juba ammu sinuga tutvust. Ta on teinekord kardetav, nimetas sind ilusaks Joosepiks.

— Kui ei ole muud väljapääsu teed, järgnen ilusa Joosepi eeskujule, naeratas Vain.

— Karin punastus ja naeratas korruga, olles sel minutil haruldaselt veetlev.

Valsihelid katkesid ning Vain viis Karini krahvinna juurde tagasi.

— Sa ei karda enam mind, mu armas laps? küsis Vain Irakeselt.

— Ei, mu härra. Miks sõitsite väikesest häärberist ära? Ma ei karda enam lossis magada. Teie mängisite nii ilusasti ja meil on nüüd igav ilma teieta, kõneles Ira kurvalt.

Laps kõneles sellest, mida vanad tundsid, kuid millest nad vaikisid.

— Sa hea laps. Mul on väga kahju, et ilma minuta igavust tunned! — Ta pöördus samas proua Periczkye: Tohin ma armulist prouat paluda, et Irakene minuga kaasa tuleks? ja sai loa.

31.

Vain ostis Irale einelauast suure karbi sokoladi, lahkus siis tantsuruumist ja istus lapsega välja pärna alla pingile.

— Teil kui kuningapojal ei kõlba ses Murusaunas elada, teie tulge parem meie lossi üle. Meie saaksime kõik teie alandlik õuekond olema, kõneles laps, talle süütult silmi vaadates.

— Ja kes ütles sulle, mu laps, et ma kuningapoeg olen.

— Mu hea tädi. Kuid ta ütles, et ma sellest kellelegi ei kõneleks, sest kui inimesed teada saaksid, et teie kuningapoeg olete, siis sõidaksite teie hoopis ära. Kuid mina ja tädi ei soovi, et teie ära sõidate.

— Armas laps, ma ei ole kuningapoeg, vaid ainult õnnetu inimene. Ma läksin üle Murusauna, sest mul ei ole teist kodu. Sa ei armasta mind enam, et ma ütlesin, et ma enam kuningapoeg ei ole? — ja Vain ootas, et ta sõnad lapses suure pettumuse sünnitavad.

— Tädi armastab teid, ja keda mu hea tädi armastab, seda armastan ka mina, ütles Ira, kui nägid enese ees seismas Luukere, kübar käes ja naeratus suurel, peenel suul.

— Irake, palun tee mind selle gentlemaniga tuttavaks, pöördus ta lapse poole.

Laps vaatas esiteks isa, siis Vaini, nagu aru pidades: mida võiks olla neil inimestel teineteisele öelda.

— Härra Vain, see on minu papa, härra Periczky. Palun, saage tuttavaks... sõpradeks, lisas ta pärast hetkelist kahtlemist. Ta soovis vist, et terve maailm Vainiga sõbraks oleks hakanud.

Härrad kummardusid, surusid teineteise kätt, kuid ei leidnud kohe, mida oleksid võinud teineteisele lausuda.

— Tänan, Irakene, mine nüüd mamma juurde, ta ootab sind, pöördus Periczky lapse poole. Kui laps oli lahkunud, ütles krahv: Olen teid kuulnud ja teist kuulnud, ja mul oli suur soov juba ammu teiega tutvuda. Küllastasingi teid, kuid ei leidnud teid kodus.

— Mul on tõsine kahju, et teie mind kodus ei leidnud. Täna ridade eest, mis lahkudes sinna jätsite. Kuid... — Vain naeratas.

— Teie ei usu minu arvamust teie kohta?

— Olen väga meelitatud, kuid ma ei saa seda enese kohta käivaks lugeda. Ka ei teeks teie seda, mu härra, kui minu asemel oleksite. Ma olen loonud suuremalt osalt need teosed otse meeletehete mõju all, mille tõttu nad on liiga subjektiivsed...

— Teie võtke neid kui väljaspool abielu sündinud lapsi, jatkas Vain, kelle ilmale tulemise põhjuseks on olnud nende ema hetkelised, ennastunustavad kired, mitte armastus, mitte soov omada lapsi. Nende ema ei tea isegi vahest nende laste isa — ta ei tea, sest oli andunud nii mitmele, naeratas Vain kibedasti.

— Kirg ja armastus, kui nad ei ole sugulased, teenivad aga käesoleval juhul üht ja sama eesmärki: anda elu uuele sünnile, arvas Periczky.

— Armastuse vili valmib armastuses, ta eest hoolitsetakse ja ta kandja rõõmustub ise tema üle, ütles Vain nukralt.

— Sellised nähud on igapäevsed asjad, nad ei ärata meis midagi peale hariliku imetluse. Kõik, mis ilus ja armas, sünnib ainult valuga ilma. Ja teie olete oma teosed valuga sünnitanud, neid valuga kannud, just seepärast on need nii ilusad. Võtame näiteks „Naised haual“ viiulite pianissimo. Ei, see on midagi võrdlematut, omapärast, van beethovenlikku!

— Tähendab, inimene kes võib ja tahab midagi ilusat, peab ohverdama selleks oma isikliku õnne või teise õnnetuks tegema, ühe sõnaga — peab õnnetuks hakkama, kui ta seda ei ole? väitles Vain.

— Ta ei ole seda, sest teiste õnn ei ole tema õnn: ta ei leia sest rahuldust. Mida inimesed teinekord õnneks nimetavad, on õige maine, isegi elajalik. Tema loob fantaasias uusi, puhtamaid maailmu. Ta armastab, kuid ta armastus on midagi — *The love in eternity*. Teie mõistate ingliskeelt?

— Küllalt, et aru saada. — Vaini pilk sattus kokku Luukere omaga. Neile mõlemale tuli meelde kõnelus teerajal ja punastusid.

— Well sir, julgen loota, et jälle kohtume. Nüüd ei luba ma aga enesel teile daamidega lahusoleku põhjuseks olla. Teie olete tuttav minu abikaasaga?

— Mul oli au tutvuda, kummardus Vain, mille peale

Armastust igavikus.

Luukere tegi hetkelise grimassi, nagu oleks talle midagi kibe-
dat suhu tulnud.

Vain oli Liliani ja Varju lossi inimestega tuttavaks teinud. Nad istusid kõik koos tantsuvaheajal, olgugi, et jäid isekeskis võõraks, sest igauhe süda mõtles üht ja suu kõneles teist. Nad olid ka teistele peolistele võõrad, neist lahutatud, sest kõnelesid saksa või vene keelt: kõneles ju proua Periczky eesti keelt väga halvasti, härra Periczky aga ei mõistnud seda üldse. (Vain kuulis oma seljataga kahe külapatrioodi sapist märkust nende võõrkeele tarvitamise kohta: Naljakas, kui kukk kõõrutab, naeris üks neist. — Kurb on aga, kui inimene, kes natuke kooli-
haridust on nuusutanud, enam oma emakeelest aru ei taha saada, torkas teine sekka.)

Luukere oskas küll oma naljatluste ja kõnelusega kõigi meeoleu külmumispunktist kõrgemal hoida, kuid ta ei jõudnud enesele ega Varjule pöörduda kolme daami pilke, mis Vainil viibisid. Vainil oli aga võimata neid kõiki ühe ja sama sõnaga rahuldada või neid kolme korruga tantsule paluda.

Krahvil sai kahju Karinist ning Lilianist. Nad mõlemad püüdsid naeratada, kui nende pilgud Vaini omaga kokku puutusid, kuid ta aimas, millist jõupingutust see neilt nõudis, et mitte nutma hakata.

Vain armastas ikkagi Karinit. Ta ei olnud iialgi tunnud sellist teineteise mõistmist ilma sõnadeta, sellist lähedust juba üksi käte või pilkude kokkupuutel. Kui nad tantsisid, tundus neile, nagu hajuksid nende kehad ja muutuksid mingiks uimaks või sulaksid muusika nuttu ja naeru.

Lossi inimesed lahkusid enne peo lõppu ja Vain läks neid saatma. Nad ei lausunud teel lossini peaaegu sõnagi; isegi jutukas krahv oli muutunud sõnaahtraks. Kui nad lossi palkonil nägid paruni punendavat paberossiotsa, lausus Karin: Tänan teid, head ööd!

Umbes sama sõnadega jätsid temaga jumalaga teised lahkujad. Ainult krahviproua lisas omalt poolt: Eks astuge teinekord sisse, kui igavaks läheb. Eks? kuna Vain peaaegu kiskus oma käe selle pigistusest.

— Tänan, teie olete väga lahke, lausus ta masinlikult, kergitas kübarat ja lahkus kiiresti. Ta tundis, kuidas ühes Kariniga kadus tast valgus ning saabus öö. Ta poleks tahtnud enam peole tagasi minna, talle olid võõrad need inimesed, igav ja tüütav see pörutav muusika. Kuid ta pidi ikkagi minema, minema Liliani pärast, sest oli terve õhtu vältel Lilianiga vaid korra tantsinud ning mõne sõna kõnelnud.

Vainil polnud ju nüüd midagi erilist Lilianile öelda, kuid

ta pidi minema. — Miks ei või ma Karini asemel Liliani armastada? küsis ta. — Aga Vari võib nüüd rõõmustuda, vastas siis enese vabanduseks.

Vari ja Lilian istusid samal kohal, kuhu ta nad oma lahkumisel oli jätnud. Vari kõneles Lilianile, kuid Lilian ei näinud teda kuulavat, vaid vaatas kurval ning väsinud pilgul läbi avatud küüni väravate hämarusse ja ootas sealt Vaini tulekut. Muusika mängis „Donau laineid“. Vainile oli poisieas meeldinud see valss ja palus Liliani tantsule.

— Ootasin juba sind, Vari on mulle hirmus igav, kahjuks seisab mul temaga veel kodutee ees! Lilian kõneles seda väsinult ning häälest oli kadunud sootuks päevane jonn.

— Oled mu üle pahane? Sul on seks õigus, ütles Vain hellalt.

— Ei. Arvan sind mõistvat, sa ei saa teisiti! surus Lilian ohet tagasi.

— Lilian!

— Mis?

— Ma tänan sind.

Lilian surus Vaini kätt.

Vari oli üles tõusnud ja kõndis küüni teises otsas nagu sütel.

— Näed teda? osutas Lilian silmiga Varjule.

— Jah. Ta tuletab meelde lombi kaldal jooksvat pardi-poegadega kana, kelle kasulapsed rõõmsalt lombis sulistavad, naljatas Vain, kuid lisas siis tõsiselt: Mul on tast kahju!

— Ta on vist õnnetu, arvas Lilian.

— Selle põhjuseks oled sina, Lilian!

— Ma ei saa oma südant tüki viisil välja jagada. Armastad, mõistad sa mind?

Vaini õnneks katkes muusika ja tal ei olnud vaja Liliani viimasele küsimusele vastata. Jah, sellele vastata oli tal võimatu raske.

— Ma tahaksin koju, vii mind Vari juurde! palus Lilian väsinult, kuid Vain mõistis, et Lilian ei olnud mitte ükski väsinud, vaid ta hinges oli äge võitlus.

— Sa sõidad kaasa, Vari toob su Villa romanticanì?

— Täna, ma lubasin kapteni pool ööbida.

— Teed hästi. Arvan, et oled juba küllastunud tänasest romantikast. Tule ikka meid jälle vaatama. Head ööd! ulatas Lilian jumalagajätuks käe, mida Vain harilikust kauem hoidis, nagu oleks tahtnud ta Lilianilt midagi andeks paluda.

— Head ööd! hüüdis Vari masinlikult juba mootori-põrinast.

Vain ei jäänud ööks kapteni juurde, vaid suundis sammud Murusauna poole. Karin ja Lilian oli keerdsõlm, mida ta püüdis lahendada, mis aga arutamisel päris kinni jooksis. Istus viimaks kivile, sulges silmad ja püüdis elustada õilsaid tundeid, mida Kariniga tantsides oli üle elanud. Kuid samas segasid teda kõrvus kumisevad Liliani sõnad: „Ma ei saa oma südant tükiviisi välja jagada. Armastad, mõistad sa mind?“

32.

Vain oli saatnud ministeeriumile ametist lahkumise teadaande, veendunud olles, et linnas haaraks teda veel rohkem raskemeelsus kui Saluveres või enne sinna sõitu. Karin oli saanud esimeseks ja viimseks tema elus ning võtnud osa temalt, ilma milleta oli võimata elada. See ei olnud enam lihtne kirg, mille kammitsas ta alguses oli vaevelnud — see poleks võinud siiski vaikida, kui ta ära oleks sõitnud ja meeled oleksid saanud uusi ärritusi. Vain tundis end paadimehena, kelle sõiduk on sattunud kärestiku voolde ja kes ei suuda enam vooldest välja tüürida.

Väljas puhus vinge tuul, mis tõi põhjast ikka uusi tumedaid pilvi. Kuid saunas oli soe ja kodune. Ahjus pragises tuli, ning selle paistel kähises rõõmsalt kiiskav teemasin. Vain valmistas õhtueinet, milles teda aitasid tema külalised Karin ja Luukere. Leidnud ses viletsas onnis valgust, soojust ja armastust, paistis see saun neile tõeliselt villa romanticana.

Luukere oli teemasinaga jännates keeva veega põletanud käe, kuid põletis (mis polnudki nii tühine) ei rikkunud tema ülevat meeleolu, ei seganud heatahtlikku naljatlemist ega vana-moelist visiitkuube harjumuskohaselt kinni ja lahti nõõpimast.

Pärast õhtueinet mängis Vain Luukere palvel „Kannatusi“ viiulil. Nähes oma kuulajate ilmel imetlust, hakkas ta isegi uskuma oma võimeisse ning pakkus neist paremat oma külalistele.

Vain sarnanes varjust päikese kätte sattunud lillele, kes sirutab oma lehed ja õied selle kiirtele suudlemiseks. Kui Vain oli lõpetanud, lausus Luukere: — Teile ei ole enam saladus minu arvamine teie ja teie loomingu kohta, niisama teate vist ka, et olen suur muusika sõber ja harrastan klaverimängu. Teid kuulates tuli mul äkki soov teie viiulit klaveril saata — ühesõnaga: korraldada väike kodune kammermuusika-õhtu. Ma oleksin väga tänulik ja meelitatud, kui teie minu mõtet pooldaksite ja

jaataval korral mulle oma käsikirja lubaksite, et võiksin ennast klaveril ette valmistada.

— Teie mõte on suurepärane ja ma üksi ei poolda seda, vaid püüaksin kõik omaltpoolt teha, et teie kavatsused oleksid tagajärjekad. Minu käsikiri on soovikorral igal ajal teie kasutada.

— Ma, vana eesel, unustasin oma vaimustuses hoopis, et meil puudub siin klaver ja ruum! hüüdis Luukere ehmunult ja saatis abiotsiva pilgu Karinile, sest kavatsetud kammermuusika-õhtut oli võimatu lossis korraldada, mujal aga ei leidunud ju klaverit ega ruumi.

Vain vaatles külalisi naeratusega ja kõneles siis: Mitte kaugel siit asub Timuti talu jõuka ja lahke pererahvaga ning vana Bechsteiniga, mis võib veel ustavalt täita temale pandud kohustusi, kui ta üle häälendan. Mind ja mu sõpru ootab Timutil alati lahke vastuvõtt, ja mul oleks heameel, kui klaveri, ruumi ja muud küsimused jätaksite minu lahendada.

— Teie kava ei ole sugugi halb, kuid käesoleval juhul langevad kõik ettevalmistuse raskused teie õlule ega jäeta neist ühtki meie kanda, püüdis Luukere protestida: See ei ole sugugi seltsimehelik!

— Mišša, mul oleks nüüd juba kahju loobuda sinu poolt ülesvõetud mõttest. Seepärast teeksime vist paremini, kui jätaksime mainitud küsimused härra Vaini lahendada; loodan, ta saab nendega kõige paremini hakkama. Ajajooksul, mil teie end ette valmistate, selguvad vahest üksikasjad, kõneles Karin, sest kartis, et tema sõber oma vaimustuses Vaini haava võiks ära unustada ja midagi paratamatut lausuda.

Lepiti viimaks sellega, et muusika õhtu pidi korraldama, kuid millal ja kelle osavõttel — see jäi lahtiseks. Käsikirja aga võttis Luukere lahkumisel kaasa.

Vain läks külalisi saatma. Öö oli pime ja tuul läinud valjemaks, nii et Luukere pidi aina peakatet hoidma.

— Teil ei ole midagi selle vastu, kui ma teid enesest natuke maha jätan. Mu pea on täis muusikast ja tulevases kontserdist ja tunnen end nüüd nagu vana lahinguhobune, kes sõjaväe orkestrit kuuleb. Ühe sõnaga — mu jalad ei oska teie taktis sammuda, pealegi on need mul palju pikemad, naljatles Luukere.

— Oh ei, kõige vähematki! vastas Karin.

— Arvan, et tema pea on rohkem täis meist kui muusikast, ta on valmis meie pärast vette ja tulle hüppama, sosis-tas Karin Vainile.

— Ta on suurepärase inimene. Arvan, et ta teab või aimab kõik, ütles Vain.

— Ma jutustasin talle. Ta ei mõista mitte üksi kaasa tunda, vaid leiab abinõusid, et meid õnnelikuks teha. Sa ei pahanda?

— Ma olen lõpmatu tänulik sulle su sammu eest, sest vastasel korral ei kõnniks meie nüüd üheskoos. Kuid arvan, et krahv ise ei ole õnnelik ja seda perekonnaelus. Tal ei ole oma naisega midagi ühist.

— Tal puudub võimalus õnnelik olla nii perekonnaelus kui väljaspool seda. Ja mis teda veel õnnetuks teeb, on see, et ta mõistab maapealse armastuse õnne suurust, ja näeb alati enese ees ülepeäsmatut kuristikku, mis teda sellest lahutab... Ta peab sind geeniuseks.

— Ja sina?

— Mulle oled sa geenius nagu temalegi, ütles Karin, — kuid ma armastan sind kui kuningapoega, keda ma kaua ootasin ja kes viimaks tuli. Kardan aga sind jälle kaotada, sest sa ei oska õnnelik olla nagu teised inimesed.

— Ma tahan olla, ja seda ainult sinuga! vastas Vain. Kui nad seisatusid ja sülelesid, tuul mängis nende juustega ning tumedad pilved pillasid pisaraid ega teadnud, kas nutta nende õnnest või õnnetusest. Eemal aga rühkis läbi tormi ja pimeduse inimene, kes hoidis ühe käega oma veidrat peakatet ja teisega kuuehõlmu: krahv ei rutanud koju (kus teda oleks oodatud), vaid öömajale, et varju leida vihma eest.

33.

Vain lamas selili kahe toome vahel võrkkiiges. Ta oli aja- viiteks lugenud Juhani Aho „Papin rouva’t“, kuid tema enese elamused olid tõrjunud huvi selle üksluisse romaani vastu. Raamat oli maha kukkunud, ja tuul pööris selle lehti, nagu oleks see sealt otsinud enesele paremaid palasid.

Ilm oli selginud öisest vihmast ning pehme lõunatuul puhastas taevast viimaseist pilvesagaraist, mis nagu sõjaväeriismed põgenesid tuldud teed põhjapool. Naeratleva taeva valgus, soojus (ka Karini ning krahvi eilne külaskäik) mõjusid Vainisse sedavõrd, et tundis isegi mõnu oma olemasolust: eilse suudlusega oli Karin jätnud osa enesest temasse, mis teda vaigistas suurema õnne lubadusega tulevikus. „Einmal kommt der Tag“, ümises ta Benatzky operetilaulu.

Vastik tundus nüüd ametnikuna kella kaheksaks ministeeriumi joosta, seal Varju-taolise härrade keskel tähtsa näoga

ja liigutustega sepitseda tühiseid kirjavahetusi, tuhnila alati samu seadusi ja juhtnõore ning pärast kella kolme pead murda, millega aega voodisse minekuni surnuks lüüa. Ka oli leidnud ta nüüd usu oma talenti .

Ta otsustas pühendada kõik jõu ja aja oma ande arendamisele, et ei pettuks tas vähemalt need kaks talle armast inimest. — Ei olnud sugugi halb, et Saluverre sõitsin; oleksin ka suurema rumaluse elus korda saatnud, kui oma lahkumispalve asemel ise ministeeriumi oleksin ilmunud, kõneles ta endamisi ja tundis end võrkkiiges nagu õnnelik laps hällis, keda ema äiutab.

— Toon sulle kirja ja mõned ajalehed. Siin on midagi sinu jaoks, ütles talle Murusauna tulnud kapten. Asi puutub X ministeeriumi isiklikku koosseisu, lisas ta, osutades ajalehe küljel surmakuulutusele, selajal kui Vain endiselt õndsas näoga taeva vahtis.

— Sa arvad, et rõõmustan nagu Čehhovi student, kelle nimi ajalehes ilmus pärast seda, kui ta voorimehe alla sattus. Loodan, sa leidsid seal umbes järgmist: Lembit Vain, X ministeeriumi y osakonna z jaoskonna juhataja, lahkus ametist, et asuda ise oma talupidamisele Saluverre vallas. Vain oli üks vilumatuist X ministeeriumi paberikoideist.

— Midagi sarnast, eks, muigas Vain.

— Ma ei tea, mis sul praegu südamel, kuid mõistan väga hästi lugeda trükitud ridu. Näen, et sind ei näi enam sugugi huvitavat X ministeerium, kus kaks aastat pükse kulutasid.

— Mitte just niipalju kui meie endine rügement — kuid rahu olgu nende mõlematega. Ära nüüd pahanda, lase paista, millest siin siis jutt õieti on!

„Oma kauaaegset armast ametiõde

Hellen Mägi

mälestavad sügavas leinas

X ministeeriumi ametnikud.“

luges Vain.

Hellen Mägi surnud! Vain oli võtnud tema hoolitsusi ja õrmusi kui enesestmõistetavaid asju ega püüdnud mitte palju tänada, sest armastas Helleni kui inimest ega saanud teda armastada kui naist. — „Kosuge hingeliselt, kuid tulge ikka tagasi!“ oli öelnud Hellen talle enne lahkumist. — Muidugi tulen tagasi! oli ta vastanud.

Vainil oli kahju Hellenist siis, kui ta elas, kuid nüüd Hellen Mägi oli juba surnud! Vaatas kaua üksisilmi ajalehele ja tõukas selle siis põlvedele; pani käed ristamisi kukla alla ja hakkas üht tuulest aetavat pilvelaiku jälgima, mis põgenes kauge hahe-

tava metsa poole, nagu oleks tahtnud seal oma tagaajaja eest varju leida.

— Usun, tundsid seda neitut? küsis kapten viimaks.

— Ta oli üks minu lähemaist kaastöolistest. Sa ütlesid minul ka kirja olevat.

— Jah, siin ta on.

Kiri Hellen Mäelt! Vain ju tundis selle käekirja. — Mis võiks olla sel inimesel küll enne surma minule ütelda? Ega ta ometi ise eneselt elu võtnud?! kahtles Vain ja kohmetus. Ta taipas juba tragöödiat ja viivitas kirja avamisega. Kui selle viimaks avas ja lahti voltis aroome laiutava kirjapaberi, siis luges ta seda virvendavate silmadega, kuni kiri liugles sõrmede vahelt murule.

Vain pani jälle käed ristamisi kukla alla ja pööras pilgu sinetavasse taevasse. Otsis ekslevat pilvelaiku, kuid ei leidnud — vist oli jõudnud see juba silmapiiri varju.

Külm, elutu ja sügav nagu haud tundus talle nüüd taeva põhjatus — lahkunud hingede elamu. Hellen oli viimasel ajal tihti alustanud kõnelust hinge surematusest, elust ja õnnest sealmaailmas. Kuid Vain ei võtnud neid asju tõsiselt, oli isegi püüdnud nende puhul naljatleda. Ta ei teadnud siis aimata, milline tagamõte oli varjatud neisse kõnelustesse, millised kired ja meelegeited neid olid algatanud ning millised pettumused need kunagi võisid matta.

Jah, lõpuks pidi Hellen pärast neid kannatusi surema ikkagi lootusetusega rinnas! Vainile tulid nüüd meelde Guy de Maupassant'i sõnad „Miss Harriette'st“: „Süda, mis tuksatab su ilmumisel, silm, mis pisardub su lahkumisel, on asjad nii haruldased, armsad, kallid, mille vastu ei tohi olla iialgi hoolimatu!“

— Ma ei saanud ju teisiti! sosistas Vain. — Kuid see armas neiu võttis ikkagi elu sinu pärast; oled süüdlane tema enneaegses surmas, sa jõle inimene! noomis teda sisemine hääl. — Ma ei saanud teda armastada, ma ei võinud teisiti toimida! — Oma isa mõrtsuka naisesse võisid sa küll armuda ja astuda selle armastuse juurde üle teise surnukeha. Mõtles Liliani peale, sa nurjatu, sõge inimene!

Kapten oli mahakukkunud raamatu üles tõstnud, kirja selle vahele pistnud ja pannud Vaini kõrvale võrkkiigele. Sealjuures ta ei suutnud oma uudishimu taltsutada, et viivuks seda läkitust silmitseda. Kiri, millel kuupäev ja kohanimetus puudusid, oli lühike:

„Armas sõber, Teie ei tule enam tagasi, aimasin seda. Elu võib olla ilus, kuid mulle on ta liig tühi ja igav elamiseks,

jätan temaga jumalaga — jumalaga Teiega, mu hea, armas sõber...

Võibolla jällenagemiseni... olge õnnelikum minust!

Hellen Mägi.“

Kapten sai aru, et Hellen Mäe enesetapp oli sündinud Vaini pärast. Kuid ta vaikis, sest nägi, et kõnelus Vainiga oleks olnud nüüd kohatu.

— Kapten.

— Jah.

— Sõidan öhtuse rongiga Tallinna. Ole nii hea ja saada Jaan siit kaudu läbi, kui ta jaama sõidab posti järele, ütles Vain ja läks sauna.

34.

Vain teadis Hellen Mäe korterit (mis asus kaugel kesklinnast mitte just kõlava nimega linnaosas). See oli harilik töölise korter suures sõjaväekasarmut meeldetuletavas majas. Vain oli Hellenit koju saates vaid paarile korrale sisse astunud; ta kartis, et Helleni kodused (tema ema ja temast noorem vend) ning keeltpeksvad tööliste naised hakkavad nägema tas Helleni tulevast.

Sõitis raudteejaamast autoga Helleni poole. Teel sinna hakkasid aga kahtlused teda piinama: Mida oleks tal öelda lohutuseks Helleni emale ja väikesele vennale? Võibolla teavad nad Helleni enesetapu põhjust, ja sel juhul rõõmustaks ta neid küll, jah, külastamisega! Ja üldse ei või ju sealt teda leida, sest enesetapjad toimetatakse Tornimäe surnukabelisse.

See hea neiu Tornimäel, ja tema on selle põhjuseks! Oli külastanud kord seda halvamuljelist asutist ühe tuttava arsti saatel. Kui ta aga selle huvimatkale mõtles, ajas see ikka värina ihule. Tol korral oli lahata olnud ühe uppunu tursunud laip, mis levitas vastikut haisu. Ega siis tema hea Hellen ometi nõnda välja näe?

Auto peatus, kuid Vain, kes polnud seda märganud, ei rutanudki väljaronimisega.

— Härra, meie oleme kohal! ütles autojuht, kes oli avanud juba ukse.

— Kohal! Ah ma olen eksinud aadressiga! Palun sõidutage mind kohe Tornimäele, hüüdis Vain ärritatult nagu mõni roimar, kes on põgenemisel jälgijate eest.

Autojuht ei saanud talt kuidagi aru ning pidas Vaini vaimuhaigeks, sest harilikul inimesel oleks olnud võimata sellise eksituse tegemine.

— Teie ei tea siis Tornimäge? naeris Vain imestunult. Tema hääl oli nii õudne, et autojuht ütles: Härra, olete vist haige, lubate end politsei jaoskonda või arsti juurde sõidutada?

— Ma ei ole haige, niisama ei vaja mind politsei. Olen ehk natuke end unustanud — see on kõik; maksan aja ja sõidu eest, — ütles Vain juba harilikul toonil. Ta tahtis ruttu ära, sest sekeldus autojuhiga oli töölisnaiste tähelepanu äratanud — siinseal sirutusid juba avatud aknail pead uudishimuliste silmade ja kõrvadega.

— Saan aru. Kui maksate, siis sõidutan teid kas või põrgusse, ütles autojuht naerdes. Sõiduk vurises jälle, kuna naised sulgesid pettunult aknad.

Vain oli jõudnud rahuneda ja palus, nagu harilik kurb külastaja, kabelijuhatajat näidata enesele Hellen Mäe surnukeha.

Kuid toas polnud surnuhaisu, küll aga peeneksraiatud kuuseokste ja lillede lõhna. Keset hämarat ruumi oli kanderaamil lilledesse ja pärgadesse uppuv must kirst.

Vain seisatus; kartis nagu astuda üle läve surma õudusesse. Tegi siis paar otsustavat sammu, kuid ei kohkunud sugugi surnut nähes — polnud tursumist ega moondumist kadunu näol, mis sulas ühte valge riietise ja surilinaga. Hellen sarnanes otse magajale printsessile muinasjutus. „Ta ei ole surnud, vaid magab,“ luges Vain ühe pärja mälestuslindilt.

Aga pärgi oli palju ning lilli, mis tõendas, kui armastatud ja lugupeetud oli Hellen kõigilt oma tuttavailt. Ainult temalt ei leidnud ta armu. „Ainult sina ei armastanud mind!“ ütles surnu valus ilme.

Vainile tuli tahtmine pühkida Helleni ilmelt see etteheitejoon, oleks tahtnud suudelda seda temalt veel suudlematut suud, kuid ta kartis rüvetada puutumisega tema veretuid huuli. Aga Hellen nagu oleks tahtnud lausuda: „Sa ei taha siis mind ka nüüd suudelda? Üksainus kord! Olen ka surmas sinu, tasu mulle oma suudlusega minu surmaeelsed kahtlused ja võitlused!“ Vain kummardus kirstu üle ja suudles — kaua, kuid hellalt.

— Anna andeks! sosistas Vain, ja kuumad pisarad voolasid silmist laibale. Talle näis, nagu oleks valus joon Helleni ilmelt kadunud ja nagu oleks ta isegi naeratanud.

Põlvitas siis kirstu kõrvale ja palus Inimese Poja armsamat palvet: Meie Isa taevas, pühitsetud saagu sinu nimi. Tulgu meile sinu riik. Sinu tahtmine sündigu nii taevas kui maa peal. Anna ikka meile meie igapäevane leib. Anna andeks meie võlad, et meie andeks annaksime oma võlglastele. Ja ära saada meid mitte kiusatuse sisse, vaid päästa meid kurjast...

Kabelivahi võtmete kõlksutamine tuletas talle meelde, et ta sinna ei või jääda — peab lahkuma ja mujal öömaja otsima.

— Millal matused? küsis Vain.

— Homme pärast lõunat, vastas kabelivaht ükskõiksel, ust lukutades.

— Juba homme! hüüdis Vain kohkunult, sest talle tundus võimatu, et Hellen sest vaiksest hoonest kantakse liivase Rahumäe surnuteriiki unustamiseks.

Kabelivaht kehtis õlgu, nagu oleks tahtnud lausuda: egas ta siia igavesti või jääda. Võibolla võtab täna-homme jälle keegi eneselt elu, kuid meie vajame ruumi!

Vain kõndis sihitult tänavail — ja kiirelt, nagu oleks kartnud kuhugi hiljaks jääda. Kui üks tänav lõppes, pöördus ta teise. Ühel tänavaristkäigul sattus auto ette ja sai tolmu paisatud. Kuid ta ei tunnud vigastusi, tõusis üles ja tahtis jälle edasi rutata. Politsei oli märganud vahejuhtumist: nii tema kui auto peatati ja kordnik asus protokollil kokkuseadmisele.

— Teie nimi, elukoht, elukutse? küsis korraldaja Vainilt.

— Jaan Nõges, õpetaja Läänemaalt, vastas Vain auto- maatselt.

— Kiriku- või kooliõpetaja, ja vald, palun!

— Jaan Nõgu, koolmeister Läänemaalt, Suigu vallast, vastas Vain.

Nähes, et nende ümber ikka rohkem uudishimulisi kogus ning et teda võidaks tunda, lisas ta: Härra politsei, palun vahejuhtumist lõpetatuks lugeda, sest nii mina kui autojuht olid kained ja õnnetus juhtus minu ettevaatamatuse tõttu. Auto sõitis aeglaselt.

— Hüva, teie võite minna. Kuid kui linna sõidate, siis unustage, et viibite Läänemaal. Tänapäev õnnetus lõppes teile õnnelikult mõistliku autojuhi tõttu, sõitles politsei isalikult.

(— Moosese habeme juures, see kägu ei ole sugugi koolmeister Läänemaalt. Ka ei ole tema nimi Nõges või Nõgu, nagu ta mulle luiskas. Ja mina uskusin! Ja kui ta homme loeb ajalehest mõne Nõgese vahejuhtumist autoga, arvab ta mind suureks tainapeaks. Võibolla oli ta mõni kurjategija, oleksin pidanud talt isikutunnistustki nõudma? siunas korraldaja, kui märkas viimaks, et ise seisis ilma mingi vajaduseta keset tänavat, selle liiklemist takistades.)

Vain jalutles kaua pärast autoõnnetust. Ta oli ülemäära ettevaatlik tänavate ristkäikudel, nagu oleks ta sattunud esimest korda elus suurlinna. Inimesed muigasid, kui nägid teda üle tänava põgenemas siis, kui polnud märgata ühtki sõidukit.

Kui viimaks leidis enese X ministeeriumi hoone ees, ta kohkus, sest talle näis, nagu vanguks hoone ning võiks talle kaela langeda. Kabuhirmul tormas ta edasi, kui ühel tänava nurgal hüüdis teda äkki endine ametivend. Tehes nagu poleks teda märganudki, Vain jooksis ümber tänava nurga lähimasse võõrastemajja ning võttis toa, kuhu enese lukutas.

Vähe rahunenud, arvas Vain siiski, et olnud väga ettevootamatu, et tänavail oli ümber kõndinud. Uskus, et kõik tema endised ametivennad ja -õed olid arvamuses, et tema Hellenile enesetapmiseks põhjust oli annud: neile ei olnud ju saladus tema sõprus Helleniga, tema lahkumise teadaanne ja selle järeltused. — Ja Jumal teab, millest nad nüüd küll kõnelda ei või ja millised oletused ja kujutlused nende pähe ei või tulla, ohkas ta. Jään võõrastemajja; siit võin kõige paremini näha, kui homme matuserong ministeeriumi kaudu Rahumäele liigub.

*

Teise päeva lõuna paigu mängis all söögisaalis vilets trio lõbusat jazzi. Vain oli valinud laua akna alla, kust võis hästi näha tänavale. Road tema ees seisis aga puutumata. Ta jäi vahetevahel vett (et jahutada eneses maadvõtnud palavikku) ning ootas matuserongi.

Viimaks jäi tänaval liiklemine vaiksemaks ning avanesid majade ukсед ja aknad, kuhu ilmusid inimesed; trio katkestas jazzitamise; lõunastajad, moosekandid ja kelnerid kogusid akendele. Vain märkas, et neile matustele rohkem tähelepanu ja kaastundeta uudishimu pühendati kui harilikkudele, sest Helleni vabaturma kirjeldis oli ilmunud ajalehis.

Ta kuulis inimesi oma ümber Helleni nime nimetamas ja kõnelemas õnnetust armastusest, elutüdimusest ning muistki asjust. Kuid tema, selle neu surmamineku ainus põhjus (nii arvas Vain ise), seisis siinsamas nende ees! Ja teda kui süüdlas ei puutunud keegi! Vain nägi sõjaväe orkestrit, endisi ametivendi ja -õdesid, lilli, pärgi, kirstu, inimesi, palju inimesi, kuna kõigest nähtust eraldus osakonna juhatajale toetuv murtud, lesk ema. Kõik — muusika, mille iga heli nagu vasarahoop kõrvus kumises, inimesed, sõidukid, tänav — segines viimaks ühiseks kaoseks ...

Jälle klirisesid sööginõud, jälle jooksid kelnerid valendavaid rätte veheldes; ka trio alustas oma katkestatud jazzi. Äkki tõusis Vain, astus trio juurde, palus selle vaikida, ning võttis viiuldajalt viuli. Lõunastajad lakkasid söömast, häämatunud moosekandid aga seisis arusaamatuses: teda peeti vist joobnuks.

Kuid nad muutsid pea endised arvamused mängijast, sest

viulihelid manasid sügavat kurbust, mida tunneb kalmistult kojutulnu, kes matnud ainukese armsa inimese ja leiab nüüd kodu tühja, elutu, end aga üksinda ja võõra ümbritsevale maailmale. Ei isegi ühtki kõrget tooni, ei ühtki meeleheidet, vaid salajane valu ja tagasisurutud nutt; nagu selle kurbuse suuren-damiseks kajasid sekka mälestused möödunud õnnelikelt päevilt.

Vain pani viuli klaverile, haaras toolilt kübara ning kin-dad ja tahtis välja astuda, kui keegi kena naine tuli talle vastu, et teda tänada. Vain seisatus hetkeks arusaamatuses, surus siis ulatatud kätt ning astus tänavale.

(— Teie teeksite lõunastajaile suure teene, kui oma muu-sika-tegemisega pärast selle härra mängu natuke viivitaksite! pöördus Vaini tänanud daami isa, vanapoolne härra, moose-kantide poole, kes jonnakalt tahtsid lõpule viia juba teiskord-selt katkestatud jazzipala.)

Vain suundis sammud raudteejaama. Tal ei olnud enam vaja kuhugi, tahtis vaid välja linna kärast — vaikusesse, üksindusse, Villa romantisasse.

35.

— Nägid sa Vaini-härrat? oli kapteni esimene küsimus, millega pöördus Jaani poole, kui see teisel õhtul oli jaamast ta-gasi tulnud.

— Tõin ta jaamast Murusauna, oli Jaani vastus.

— Oli ta lõbusas tujus?

— Lõbusas tujus, nii et ei lausunud tervel teel sõnagi. Ta nägi nii iseäralik välja, et ei seisnud hästi jalulgi: oli vist täis kui tina!

— Mm, ümises kapten, kes kõik aeg Vaini pärast mures olnud. Oleks läinud meelsasti teda vaatama, kuid arvas siiski paremaks sõpra enese hooleks jätta ja lasta teda pohmelusest välja puhata. Ta mõtles hommikul tema poole asja teha — võtab kas või mõne paberi allkirja saamiseks.

Teisel hommikul leidis kapten oma sõbra lahtiriietatamatult voodis. See õhetas palavikust ja sonis vahetevahel, kord sel-gelt, samas segaselt.

— Ei ole süüdi, oh halasta! hüüdis lamaja, kui kapten sisse astus. Tema laubale ilmusid higipisarad, kuna keha vintsles, nagu oleks heidelnud kellegagi või püüdnud vabaneda kellegi sülelusist.

— Vain! Vain! hüüdis kapten valjult, oma sõpra raputa-des, et selle kurja und segada. Vain ajas enese istukile ja küsis

juua. Kui veeklaasi oli tühjendanud ja selle pörandale pillanud, vaatas ta vaid juhmilt ringi ja vajus jälle jõuetult voodisse.

Kapten sai aru, et sõber oli tõsiselt haige ja vajab arsti. Kohendanud voodi ja katnud Vaini soojalt, ruttas ta asundusse, et kutsuda telefonil arsti. Teel siunas aga Jaani, kes „täis kui tina“ ja surija vahel vahet ei mõistnud teha.

Asunduses oli ainult parunil telefon. Selle tarvitamiseks pidi kapten pöörduma lossi inimeste poole. Oma isiklikkude asjade õiendamiseks poleks ta seda eladeski teinud, kuid siin oli kaalul sõbra elu.

Õnneks oli Karin ainuke, kes teda nägi, olgugi et see imes- tus kapteni erakorralise palve üle.

Kui Karin kaptenile telefoni oli kätte näidanud, astus ta ise kõrvaltuppa eesmärgiga kõnelust pealt kuulata. — Võib olla, et on Vainiga midagi juhtunud? arutles ta (sest oli näinud kapteni Murusauna poolt tulevat) ja kuulas hinge pidades.

Haloo, keskjaam... Palun lubage doktor Liigus... Halloo!... Siin Mändvere... Palun, sõitke kiiremas korras välja, meil siin on haige. Ei, mitte kaugel — saunas... Jah (naerdes) ... Palavikus, teadvuseta olekus ja sonib... Ei tea... arvan, ei ole vaja... Täna, nägemiseni!

Vaevalt oli kapten oma kõne lõpetanud, kui Karin astus varjamatu ärritusega tema juurde: Pahanduge või mitte, et teie kõnet pealt kuulasin; palun, ütelge, oli see härra Vain, kelle jaoks arsti välja palusite?

— Oh, palun rahustuge, armas proua, ta on vist natuke haige, ja et ta üksik inimene ja mina siin tema ainus sõber, siis...

— Teie hea inimene! Palun, lubage enesega kaasa tulla, Võibolla võin ma midagi haige heaks teha. Mehed on teinekord saamatud haige ravitsemises.

— Teeksin seda häämeelega, kui teaksin, et mu sõber mulle selle eest pärast terveksaamist pääpesu ei anna.

— Oh, ta ei ole nii tänamatu, võtan vastutuse enesele. Teeme paremini, kui asjatult aega ei viida, sest ta on minu sõber samuti nagu teiegi; peale selle on ta ilma kodusteta: iga vähivõõras peaks end üles näitama siin Samaaria mehega.

— Sel juhul palun minuga kaasa tulla, armas proua.

Nad leidsid Vaini sonimas. Tema aukuvajunud silmad vaatasid ahastavalt, nagu oleks ta kelleltki armu palunud või oodanud palutavalt andeksandi.

— Olen siis süütu!... Oh, sa, pühim inimene! hüüdis haige, ja tema silmad täitusid heldimuse pisaraist. Nüüd naeratanuks ta kellelegi tänulikult.

— Õnnetu! Mis on õieti temaga juhtunud? pöördus Karin kapteni poole.

— Tean vähe, aiman rohkem. Sõitis tunaeile Tallinna, vist ühe endise ametiõe matusele, ja tuli eile säält tagasi. Jaan tõi ta raudteejaamast Murusauna. Polevat teine kogu tee sõnagi lausunud ja näinud iseäralik välja. Kartsin, et vahest on temaga midagi juhtunud; tulin teda hommikul vaatama ja leidsin haige eest. Ta teinekord on suur laps, püüan teda ikka silmas pidada.

Kapteni jutu põhjal Karin võis oletada Vaini elus juba teise naise ilmumist; ning et Vain oli sõitnud matusele, siis kartis, et romaan ootamatult lõppes tragöödiaga — ühe surmaga ja teise ... — teine vaevles juba surma küüsis. Ta vaatas hetkeks Vainile, siis kaptenile ja punastus. Talle tundus äkki, et tema sealolu ei leia kellegi poolt tunnustust. Kuid et seda enesele vähegi leida, tuli nüüd teotseda. Ja nagu ärgates tähendas Karin asjalikult: Haigel on nii halb olla, võtame ta riidest lahti ja paneme kuiva pesu!

Kapten asus Vaini lahti riietama, kuna Karin reisukohvrist pesu otsis. Ta püüdis mitte häbeneneda, nähes Vaini poolalasti olekus. Kuid viimaks sundis siiski miski ta välja minema: polnud ju harjunud halastajaõe kohustega ja oli liig tundeline ligimese hädale. Ta oli märganud Vaini kaelal ja küljel sõjas saadud haavade sügavaid arme — niisiis praegustele kannatusetele kaaslesid haige mineviku valud. Vain sai talle märtriiks, kelle pärast nüüd oli valmis ise märtriiks hakkama.

Väljast võrkiigelt Karin leidis ajalehest surmakuulutuse. — Tema nimi oli siis Hellen Mägi, mõtles Karin kuulutust lugedes; istus siis kiilke ning püüdis tragöödiat lahendada. Kuid kartus Vaini elu pärast oli teda nõnda erutanud, et ei osanud teha uusi oletisi ega neile tuge leida.

Hajameelselt soris nüüd Juhani Aho „Papin rouva't“, kui äkki peatusid silmad nagu nõitutult raamatu vahele peidetud kirjal. Ta luges neid ridu veel suurema uudishimu ja ärevusega kui ema lõpetamatut kirja isale, — see oli nagu pikselöök, mis enne hävitab ja siis alles oma kavatsusest ilmale teatab.

Mõistatis oli lahenenud Karinile ootamatult: Hellen Mägi oli võtnud elu Vaini pärast, sest et Vain teda ei armastanud. Vain oli ju siiski süütu, — kuid ikkagi oli nüüd surnu nende vahel, mille üle nad pidid komistama, kui üksteisele tahtsid läheneda. Karin kadestas seda neidu, kel jätkus julgust kaduda jäädavalt elu näitelavalt, sest et ei meeldinud osa, mis tal tuli etendada.

— Tulge, vaadake, proua, kas olen hästi teinud? kutsus teda lävele ilmunud kapten.

Kuid Karin ei kuulnud teda, vaatas ikka veel üksisilmi kirjale, nagu oleks lootnud sellest teada saada tervet elu saladust.

— Teie lugesite seda kirja! hüüdis juurderutanud kapten.

— Lugesin ja arvan kõik mõistvat, vastas Karin kiigelt laskudes; kuid oli sealjuures nii nõrk, et kapten pidi teda toetama.

— Selle kirja ja ajalehe peidan ära, et need enam kedagi kolmandat õnnetuks ei teeks, ütles kapten endamisi ja pistis kirja ning ajalehe tasku.

Karin istus Vaini voodi ette toolile, jälgis palavikus viibija kiiret hingamist ja kuulatas segast sonimist. Karin kartis, et tema kauaigatsetud lemmik kaob, vaibub — nagu meteoor, mis oli valgustanud ainult hetkeks pimedat ööd tema ümber. Ta laskus Vaini voodi ette põlvili, pani pea tema rinnale ja nuttis.

Ta ei häbenenud siin nutta kapteni, isegi terve maailma ees, sest talle oli ükskõik, mis inimesed võisid arvata.

36.

Arst oli tulnud autol. Ka Vari ja Lilian olid kaasa sõitnud, — Vari oma auto juhina, Lilian — salalootustega leida eest haigevoodi romaani, milliseid ta lugenud ja mis olid lõpnud ikka suudluste, armastuse ja abieluga. Et Karin (see lilledega daam!) temast ette oleks võinud jõuda, polnud tulnud talle mõttessegi.

Doktori ja tema saatjate sisseastumisel püüdis Karin evida võimalikult rahulikku ilmet, sest tundis oma sealolu piinlikkust: ei olnud ju ta Vainile ei õde, mõrsja ega isegi vallaline daam, kõnelemata haigete-ravitsejast. Kapten mõistis tema seisukorda ja tuli talle appi.

— Palusin proua Kirchenthali enesega kaasa tulla. Mul õnnestuski proua lahkel kaasabil ning nõuandel haige seisukorda märgatavalt kergendada. Loodan, olete tuttavad, ütles kapten, rõõmustudes tänuliku pilgu eest, mille Karin talle oli heitnud.

Lilian punastus sisse astudes. Ta viivitas, kuid läks siiski viimaks Karini juurde ja ulatas käe, ent jahe oli nende tervitamine. Kaptenile näisid need kaks naist sel minutil iluduse kehastistena.

— Meie ühine sõber on haige, ja nähtavasti õige raskelt. Vaatame, mis meie tema heaks teha võime, kõneles doktor haige ülevaatust alustades. Tal on närvipalavik. Arvan, teda on mõni sündmus vapustanud, ja mul oleks väga tähtis teada haige edas-

pidisel arstimisel, mis selle vapustuse esile võis kutsuda, ütles arst ja vaatas küsivalt kaptenile.

— Ma paluksin, et teie mind härra doktoriga kahekesi jätaksite, pöördus kapten juuresolijaile.

— Mul on väga kahju, kuid... lisas ta andekspaluvalt.

— Ja mida võiksite teie rääkida? küsis doktor, kui Vari oli naised välja eskorteerinud.

— Mitte just väga palju. Tunnen Vaini juba sõjaväest saadik kui tundelist inimest — iga pisem asi mõjus temasse. Tunaeile sai ta selle ajalehe surmakuulutusega ja kirja. Ta sõitis jalamaid Tallinna, kuid tuli juba eile säält tagasi. Mu sulane tõi ta raudteejaamast siia ja ütles, et näinud iseäralik välja. Tulin teda täna hommikul vaatama ja leidsin ta praeguses seisukorras. Siin on kiri ja ajaleht. Mul ei oleks õigust seda kirja teile näidata, kuid teie olete ju arst.

— Arvan mõistvat — see neiu võttis eneselt elu tema pärast. Vana laul uuel viisil! tähendas doktor kirja ja ajalehe kaptenile tagasi ulatades. — Teate tal omakseid olema? küsis siis pärast mõtlemist.

— Niipalju kui mul teada — tal neid ei ole.

— Mu arstirohud siin üksi ei aita. Teda peab inimeste juurde asetama, kes tema meelt lahutaksid ega talle mahti annaks kurbadele sündmustele mõtelda. Üldse oleks parem, kui ta oma terveksaamisel kuhugi kuurorti või sanatooriumi sõidaks või (ta on ju küllalt jõukas!) välismaale matka ette võtaks.

Katsunud veel kord haige pulssi ja mõõtnud tema ihusoojust, lausus arst: Üldiselt on suurem hädaoht möödas, kuid ta on juba ühe jalaga hauas käinud. Kui haigus peaks omandama halva pöörde, palun helistage kohe. Muidugi võtate ta jälle enese poole üle, kui te seisukord seda võimaldab. Siin võib küll muidu väga romantiline olla, kuid see on ikkagi väga proosaline haigemaja, muigas arst. Annud veel juhiseid haige ravitsemises ja kaasavõetud arstirohtude tarvitamises, lahkus ta saunast.

Vari, kes leidis enda äkki kahe kaumi daami kavalerina, võttis kokku kõik oma viisakuse, et daame vastavalt kurvale sündmusele lohutada. Peagi pidi aga kogema, et polnud end tänasele sündmusele ette valmistanud. Nagu kiuste vaikisid ka daamid ega näinud tema olemasolu üldse märkavat. Kõnelda korporatsioonist ei oleks ka hästi sobinud. Omas hingeahastuses ja varjatud vihas ta soovis haigele vagabundile üksi surma. Täbarasse seisukorda tõi kergenduse doktor Liigus, kes saunast välja astus.

— Härra Vaini seisukord ei ole enam kartustäratav, sest ta palavik on alanemas ja uni rahulik, kõneles ta Karinile pöör-

dudes. Armuline proua, näeksin heameelega, et teie meie ühi-
sele sõbrale vahetevahel tähelepanu kingiksite, sest tal ei ole
omakseid. Tema tervekssaamine oleneb väga palju sõpradest.
Mida tänini olete korraldanud, on hea. Täna teid selle eest,
elage hästi! Ärge laske aga meie sõbral enesesse armuda, naeris
ta Karini kätt surudes.

Karin punastus, kuid oli siiski tänulik arstile: tema
sõnad õigustasid osavõttu sündmusest ja selle edaspidisest are-
nemisest.

Arstil oli öelduga teatud tagamõte: tahtis sellega oma
tütart Vainist kaugendada. Märغانud, et Lilian oli Vainisse
armunud, ei võinud nüüd isa siiski oletada, et Vain oleks talle
vastanud samaste tunnetega, ja kartis, et Lilianile võiks selle
õnnetu neiu saatus osaks saada.

Kui auto alevi poole vuras, tohter murdis üha pead, mis
tütrega peale hakata, sest palavikus vaevlev Vain võis enda
peagi jalule ajada, alevisse ilmuda, kirikus mingisugust nok-
türni või isegi valssi mängida, naisi nutustada ja õnnetu Varju
üle nalja heita. Arst jõudis viimaks otsusele, et saadab tütre
suvitama Narva-Jõesuhu ärimehest-venna juurde.

— Paruniproua on ikkagi haruldaselt veetlev daam... pa-
ras ravitseja ja põetaja Vainile, mõtles doktor Liigus maja ees
autost välja ronides.

— Mis haigus on Vainil, papa? — küsis Lilian, kui isaga
lõunalauas istus.

— Mis haigus? — Ergupalavik tuule tõmbusest või kül-
metusest. Ma ei imesta sugugi, kui inimene ses saunalogus,
mille sa „Villa romanticaks“ oled ristunud, haigeks jääb või isegi
sureb, vastas isa, andes oma häälele pahandava tooni.

Lilian sai aru, et isa valetas ning haigust tema eest var-
jas, sest oli ju kõnelnud ise Murusaunas närvide vapustustest,
mis palaviku esile kutsunud, nüüd oli aga selle põhjuseks tuule-
tõmbus või külmetus.

— Lilian!

— Jah, papa!

— Kirjutan veel täna Jõesuhu vennale, et sa tema poole
sõidad. Sul ei ole siin ühtki naisseltsilist. Vain ja Vari — esi-
mene neist on haige, teist ei salli sa silma otsas. Seal tutvud
mõne prantsuse krahviga ja unustad oma isa ning kõik. Su
praegused Romeod võivad sulle järele kihutada, kui neil küllalt
lusti ja raha, ütles tohter ja tõusis lauast.

Lilian mõistis, et isal pidi olema eriline põhjus teda nii
äkki Jõesuhu saata, ning aimas samas, et selle rutustamise põh-
justajaks oli Vain. Mis asi võis see küll olla, et isa tahtis

nüüd Vainist lahti saada, keda ta tänini oli näinud meelsalt tema seltsis? Oli ta kuulnud Vainist midagi halba?

Kuupalju Lilian küll ei mõelnud, siiski ta ei jõudnud Vaini haigusele eelnenud sündmuste jälile.

Tundis vaid, et täna olid kõik tema vastu ülekohtused: tema peab ohverduma teistele — isegi Varjule, kes talle tingimata Jõesuhu järele kihutab. Valusad olid need ohvrid talle; jah, isegi isa ei hoolinud temast! Ta läks oma tupp ja hakkas nutma.

37.

Vain ärkas õhtul, mil läbi avatud aknakese ühes päiksekiirtega tungis tupp värsket õhujuga. Uni oli teda kosutanud. Ta ei tunnud enam palavikku, oli vaid nõrk ja janus.

Vainile tundus kummaline, et lebas Murusaunas voodis, kuna kõige aja oli käinud Tallinna tänavail, surnukabelis, Suure Inkvisiitori ees ja tuhandes muus kohas. Mida kõige rohkem imestas, oli see, kuidas ta sattus koju, sest ei mäletanud midagi raudteesõidust ja teest — jaamast siia. Ja Karin siin! — Ei, ma sonin vist, olen haige? kõneles Vain endamisi.

— Karin! tahtis ta hüüda, kuid hääl lämbus kuivanud kurku.

— Sa ei tohi end ärritada, ütles Karin nagu ema lapsele. Soovid sa midagi? Võibolla juua?

— Ei, ma ei ärritu. Täna, ma paluksin juua!

Karin andis talle juua. Toetades teda istukilolekul sundis ka neelama mõned pulbrid; kohendas siis voodit ja kattis Vaini jälle vaibaga.

— Karin, mu armas Karin, olen nüüd pattudest vaba. Käisin puhastustules, kus mind viheldi ja leilitati nagu venelast saunas. Suur Inkvisiitor andis mulle andeks, sest Hellen palus minu eest — ta on mu lunastaja.

— Sa oled veel nõrk, mu kuningapoeg, parem ära kõnele! Katsu uinuda, rahustas Karin õrnalt, sest Vaini sõnad olid nii iseäralised ja õudsed, et ta kartis haiges pööret halvemale.

— Sa pead kõik teada saama. Istu mu kõrvale, ära karda, sest ma ei soni. Anna mulle käsi, et sealt uut jõudu voolaks mu rinda, kuhu Suur Inkvisiitor pani uue puhta südame, mis kuulub nüüd ainult sinule.

— Sa oled veel nõrk. Vaata, higi tõuseb su palgele! Ma tunnen, kuidas su käsi kuumeneb ja su tuiksoone löögid kiirenevad. Ma istun su juures, hoian su kätt, uinu aga.

— Jaa, ma olen nõrk, mu armas, sosistas Vain jõuetult nagu haige poiss.

Karin oli õnnelik, et Vain peatselt suikus. Ta kuulas tema tasast hingamist ja hoidis haige kätt, nagu oleks toitnud selle uut südant — mis nüüd ainult temale kuulus. Ei kartnud enam kaotada oma kuningapoega — see oli võitnud surma võimuse ja astus välja selle varjudest. Mis tähendas talle nüüd mees, kellele ta enam naine ei olnud, inimeste laim ja keelepeks, millega teda moraalselt ja seltskondlikult hukka mõisteti! Ta ise tahtis ju märtriiks hakata ja rõõmuga oma risti kanda.

— Nulla unda
Non profunda
Quamvis amoris

Furibunda, kuulis Karin enese kõrval Luukere sosinat. Jumal tänatud! leidsin ometi kord sinu. Kuulsin kaptenilt, et siin oled ja esimest korda elus võin tänada oma kõveraid pikki koibi! Kuidas tunneb end haige, kuidas elad ise? küsis Luukere, kes kõrvaldas veidra peakatte ning pühkis higi maratoni tagajärjel.

— Haige tunneb end paremini, ta on kosumas. Mina? Ma olen õnnelik. Kuid mis tehakse lossis? küsis Karin.

— Oh, seal on kõik välispidiselt endine. Mida seal keegi omas südames kannab, on igäühe isiklik asi, ja sellega teisi ei tülitata. Parun, kuuldes sind siin, ei teinud sest väljagi. Betty naeris, võin oletada, isegi heakskiitvalt, sest ta armastab erilisi olukordi, olgugi et mõistab neid omamoodi. Tema advokaat sõitis jälle lossi ja naerab endiselt. Mida täna pärast lõunat teie kahe pärast küll üle ei elanud!

— Vaene sõber! lausus Karin kaastundlikult ja surus krahvi kätt.

— Tänan sind! Kuid mis on siis temaga õieti juhtunud? Imetlesin terve ennelõunase tema geeniusi ja korraga! Oh, mul oli võimata uskuda, kui kapten kõneles, lehvitas Luukere jälle taskurätti.

Karin jutustas kõik, mis ta teadis. — Arvan, et nüüd on kriis möödas, ainult meie peame hoidma teda uute ärrituste eest. Varjame tema eest kõik, mis võimalik, olgugi et see võiks nõuda teinekord meilt eneseohverdamist, kõneles ta vaikselt, et mitte segada magaja rahu.

— Ma palun, et saatus teeks meid oma lemmikuks! Oh, ma pidin peaaegu unustama, kapten saatis minuga sulle kirja,

Ükski laine
pole nii sügav
kui metsik
armastuse jõud.

vist Ühendriikidest. Siin ta on. Kartsin juba, et ära olen kaotanud. Taevas tänatud! võttis Luukere põuetaskust kirja ja ulatas Karinile.

Karin ei olnud saanud ennemalt kirja ühendriikidest. Ka ei teadnud ta seal kedagi, kes talle oleks võinud kirjutada. See võis ainult vastus olla tema isalt! Kuid kas oli see ikka vastus isalt!?

Ta ruttas teise tuppa ja silmitses hoolega ümbriku enne selle avamist. Saatja: John Pickard. C/O. Western Mining Company Ltdt San-Francisco, Cal. U. S. A. Keegi teine on siis mu isa kirja avanud ja sellele vastanud! arutles Karin pettunult. — Võibolla ootab mõni uus saatuse naljatus mind, kuid... kuid kiri oli ikkagi isalt, kes oli talle kirjutanud võõra nime all.

„San-Francisco,

... Juni 192...

Armas tütar,

Su isa elab, ja tema tütar elab! Kuid nad olid niipalju aastaid juba teineteisele surnud. Ei hakka ennast vabandama, sest olen üksinda süüdi meie surmas, et sind maha jätsin, enese ihu enesest ära tõukasin. Kuid ma olen karistatud. Oled nüüd küllalt suur, et mõista inimhinge, otsijat, imede ootajat, kes on pettunud ega iialgi omas õnnes rahuldatud. Loodan, et jälle-nägemine saab õnnelik olema, sedaenam et meie teineteist nüüd vajame rohkem kui kunagi enne.

Ma kaotasin peagi tema, kelle pärast Sinu maha jätsin. Tahtsin Su juurde tagasi tulla, kuid Su emake kirjutas mulle, et Sa oled surnud! Ma olin kaotanud korruga selle, keda ma nii armastanud. Ma olin üksinda ja mu lein oli suur. Ma olen palju vananenud, mu lein on mind halliks teinud, ma ei ole enam see prantsuse habemega härra, kelle kätt sa hoiad fotograafial, mida ma kannan enesega nagu pühimust. Ka Sina ei ole enam see naeratav laps fotograafial, see minu kuueaastane süütu, kellega ma tol saatuslikul ööl nuttes jumalaga jätsin. Niisama on meie ümbrus end selle aja jooksul jõudnud muuta, ja iseäranis Eestis — seisuste kaotamise, maareformi ja iseseisvuse tagajärjel. Muutunud ei ole aga veri vanema ja lapse vahel. Ma olen su isa. sa mu armas laps.

Näen Su kirjast, et Sa ei ole õnnelik, olgugi et Sa oma õnnetusest ei kõnele; tunnen ses joont, mille minult oled pärinud. Oletan Su õnnetust juba seepärast, et Kirchentali nime pead kandma, sest tundsin seda sinihabet. Su oletus teeb mind haigeks, sest kui ma oma vanema kohuseid Su vastu oleks täitnud, ei oleks Sina praegu tema naine ega nii õnnetu. Mu ainuke soov on nüüd Sind selle sinihabeme küsisist päästa. Kuid

ma ei luba enesele midagi ilma Sinu nõusolekuta Sinu suhtes ette võtta, ma olen selleks kaotanud oma vanema õigused. Võin Sind aga materiaaliselt ja moraalselt küllalt toetada, kui Sa mind pärast seda, mida teinud, veel moraalituks ei pea, ja kui mu miljonid, mida ma alguses oma ainsa lapse heaks kogusin ja mis pärast ise kasvasid, su õnnele kaasa võivad mõjuda.

Ma alustan kohe matka Tallinna, et Sind näha, et Sind mitte enam kaotada. Ma ei julge Sulle tüliks olla. Tahan kõik teha, et enese pattu Sinu vastu heaks teha, ja ma olen õnnelik, kui Sa mind jälle omaks isaks nimetaksid ja natukenegi mu vastu tunneksid lapse armastust, kui mina ja Su ema seda Sinus juba suretanud ei ole. Oma Tallinna saabumist teatan Sulle kohe. See võib sündida... juuli paiku. Looda mus näha isa ja sõpra, kellele kõik võid kõnelda, kes sind tahab aidata ja lohutada. Ela ikka nii kaua, mu laps!

Sind armastav isa

Edmund von Blumfeld.

P.S. Ei saatnud Sulle telegrammi, et mitte äratada ümbruse uudishimu; samuti aadressil on minul võõras nimi.“

Karin luges kirja ikka ja jälle, kuni videvik tihenes, et enam tähti ei seletanud. Ta vabaneb pea siit ja läheb tugeva isa seltsis ja oma armsamaga ära siit murede maalt üle Atlandi, kus apelsinid õitsevad, sinna, kus avab oma paitavad sülelused sinine, põhjatu ja vaikne Pacific, unistas Karin. Kuid samas ta otsustas oma isa leiust ja tema kirjast vaikida, et Vaini mitte erutada. — Ainult veel nädal ja mõned päevad oodata!

Väljast kandus hobuste kõmpimine ja sõiduki vedrude kridin. Keegi peatas hobused sauna ukse ees. Karin ruttas teise ruumi, kus Luukerele oli seltsinud kapten ja Jaan. Need kõnelesid Vainiga, kes oli ärkvel.

— Sa oled päris vahva ja kosud õige ruttu! ütles kapten Vainile.

Vain naeratas õnnelikult nähes enese ümber niipalju sõpru: Ma ei oska teid tänada, näen esimest korda enese ümber niipalju armsaid inimesi, ma... — tema hääl katkes, ja silmi ilmusid pisarad. Vainile omased tunded kandusid ka teistesse.

— Arvan, et on parem, kui nüüd asundusse üle kolime, ütles kapten Vainile; sa tuled nüüd minu poole, sest doktor ütles, et siin küll võib väga romantiline olla, kuid see saun on väga proosaline haigemaja. Kuidas meeldib see sulle?

— Tänan! ütles Vain.

— Te saate oma sõpradele ligemal olema, tõendas Luukere julgustavalt.

Ühisel nõul ja jõul mähiti haige vaipadesse ja kanti vedruvankrile, mille kapteniproua oli kuhjanud madratsi ja patjadega.

— Ta oleks väga rumalasti teinud, kui oleks ära surnud. Meie ei oleks mitte kaotanud temas oma sõbra, vaid kogu inim-sugu oleks jäänud ühe geeniuuse võrra vaesemaks, tähendas Luukere kaptenile, seistes ise sõiduki tagumisel vedrul.

— Kuulen seda esimest korda. Kuid mis alal võiks ta geenius olla? imestus kapten.

— Tss, ta on Vain nagu Mozart on Mozart, nagu Čaikovski on Čaikovski, vastas Luukere, olles kibedasti ametis jalgadega, et need ei kaotaks oma kavalat tuge.

— Mm, vastas vaid kapten, sest muusikas võhikule ei seletanud Mozarti ja Čaikovski nimetamised midagi. Kuid ta usku krahvi arvamust, ning üha kasvas temas imetus sõbra vastu.

38.

Vain kosus ruttu ja ajas enda varssi jalule. Mõne päeva pärast nägi asunduse rahvas teda jalutlemas pargis lossi inimeste seltsis ning kuulsid jälle viiulit väikeses häärberis. Vainil oli palju küllaliste vastuvõtuga tegemist. Isegi pastor ja tema proua ei olnud teda unustanud. Ainult Lilian ja Vari ei käinud — olid sõitnud Jõesuho.

Tal ei olnud enam karta paruniga kohtumist, sest nüüd oli viimase kord põgeneda: ega tahtnud ju olla pealtnägija Karini ja Vaini läbikäimises, mida ta enam ei jõudnud takistada. Betty, Luukere, lapsed ja tema oma ema — kõik siirdusid Vaini seltsi. Parun leidis enda üksi (nagu sõdur, kelle seltsimehed vaenlase poole üle läinud) ja otsis nüüd moraalset tuge oma mõtteosaliste peastaabist, kuhu paariks nädalaks sõitis. Enne ärasõitu oli tal jutuaajamine Bettyga.

— Näen, sulle meeldib see vagabund, alustas parun iroonilise naeratusega.

— Sa eksid, kui arvad selle nimetise all härra Vaini, sest tal on gentlemani maneerid niisama ka gentlemani sissetulekud. Ta on ka väga korralik oma daamidele, ühe sõnaga: väga meeldiv noorherra, väitles Betty.

— Sa tarvitad küll daamide nimetust asjata paljuses, sest usun, sinu vastu on ta sama aupaklik kui Joosep Potivari naise vastu — seks on ta ülemäära tagasihoidlik, naeris parun.

Betty tundis enda haavatud: Ei uskunud, et sul sellised mõtted peas liiguvad ja neid väljendada julged!

— Uppuja haarab isegi õlekõrrest. Käesoleval juhul võib õlekõrs paadi kohuseid täita, kuid sina ei või kahjuks kummagi kohuseid täita! ütles vend ironiliselt.

— Ma saan aru, mida sa mõtled, kuid sinu — veel rohkem Karini ja Luukere kiuste — tahan ma näidata, et see nii pole. Ma võtan elust, mis see pakkuda jõuab — ja seda niikaua, kui elan. Ma olen julge, ignoreerin „sentimente“ — see ongi põhjus, mis pärast mind vihatakse, kuid salajas kadestatakse.

— Nüüd kõneled õige mõistlikult, ja see mõistlikkus ongi meid, Balti aadlit, jõudnud aastasadu veepeal hoida. Kuid näen, et aeg teeb hävitustööd, ja arvan, et sa oled kindel, liig kindel!

— Ma tean, mis ma kõnelen. Kuid ära arva, et ma seda sinu pärast teen, ära s e d a arva! Mulle meeldib see vagabund — see on kõik! ütles Betty.

— Ja sind ei üllata tagajärjed! Mida saab ütleva sinu advokaat? Karin nutab omad silmad peast!

— СНЯВШИ ГОЛОВУ ПО ВОЛОСАМ НЕ ПЛАЧУТ!

— Well, so long, mina katsun oma ja sina oma eesmärgi saavutada. So long! — Ja parun lahkus rõõmsalt käsi hõõrudes ruumist.

Kui vend oli lahkunud, astus Betty peegli ette, et kurvas-tuda oma närbunud iluduste üle ja rõõmustuda veel säilinuist. Ta algas ülevaatuse juustest, mis moe järgi lõigatud, loomulikult kähardunud ega olnud kaotanud veel midagi tihedusest ja värvist. Silmis elas nooruse kirg, ega mõelnudki sealt lahkuda. Nägu, juba närbunud, oli siiski säilitanud stiilikuse, ja kosmeetilised ained võisid veel imet teha.

Kõige rohkem tegi Bettyle tuska tema keha, mis salajas-tele näljutamistele vaatamata oli muutunud tüsedaks. Väga raske oli moodsalt riietuda (et sealjuures mitte naeruvääristuda!), kui taheti näida mõne aasta võrra noorem. Kuid ka seda inetust Betty oskas varjata vastava sobimusega keha ja riietise vahel.

Jalad? Nende eest ta ei muretsenud, sest neid imetlesid mehed ja kadestasisid naised alati Tallinna tänavail. Betty elavnes, sest tundis end nagu näitlejanna, kes veel laval võis pü-sida, ilma et vaja oleks olnud karta väljavilistamist.

Betty taktika sarnanes kavala kutsika omale, mis ainult kannatust nõuab: Oodata niikaua kui kondi pärast kaklejad on väsinud, et võtta siis ootamatult nende nina alt kont ja olla sellega õnnelik. Armastus Karini ja Vaini vahel pidi kondi aset täitma, mis nende nälga ei tohtinud rahuldada, vaid ainult seda pidi suurendama ning kired pimestama.

Kui pea on raiutud, ei nuteta juuste üle.

Betty püüdis võimaldada Vainile kokkusaamisi, koosviibimisi, kuid need tohtsid piirduda ainult pilkude vahetamisega ja salajaste käepigistustega. Ta oli väliselt ükskõikne, emalik julgustaja ja süütu pettumuste valmistaja, tõeliselt aga saatanlikult kaval. Ta oskas oma näilise sõbralikkusega niivõrd mõjuda, et kolm sõpra hakkasid teda usaldama ja võtsid tema eneste sekka.

Ühel päeval Murusauna läheduses maasikal tabas Vaini ja tema kaaslasi äike. Ehkküll saun polnud kaugel, ei jõutud siiski enne vihma varjualla. Luukere oli esimene saunale saajaist, kuid ei tahtnud enne varju astuda, kui lapsed ja daamid olid väljaspool hädaohtu — nagu ta ise seda väljendas.

Vaevalt olid marjulised ulualla pääsnud, kui Betty just Luukere nina alt ukse kinni tõmbas ja selle seestpoolt haakis. Räästas kallas nagu kapaga õnnetule rüütlile vihma kaela. Luukere koputas, kuid ta kuulis vastuseks vaid naiste naeru.

Vain avas esimesel võimalusel ukse ja palus väga vabandada vahejuhtumist. Temaga ühines Karin, kes palus tegu andeks, sest olnud end ülal pidanud nagu kooliplika.

— Ei ole viga, kui sellega seltskonnale nalja valmistasin, ega teiegi ole kuivad, püüdis Luukere Vaini ja Karinit vaigistada. Ojana voolas talt vesi, ja tema kuju jäljendas kepile ripatud sabakuuest hernehirmutist.

Ka saunas sadas, olgugi et mitte just nii ägedasti kui väljas. Vain oli vihmavarju lahti löönud, mille all seisis naised ja lapsed, kuna ise püüdis end voodipresendiga varjata.

— Teate, mida teie seal vihmavarju all meelde tuletate?
— Jutukest „Seene all“, lausus Vain.

Seltskond hakkas nüüd arutlema, kes keegi võiks olla: kes sirts, sipelgas, jaaniuss jne.

— Mina teie juurde küll ei tule, sest olen niikuinii läbi-märg, arvas Luukere, sabakuue hõlmadest vett välja pigistades. Siis pöördus ta Betty poole ja naeris: Sa ei ole veel leidnud osa, mis sulle sobiks ses jutukeses? Ma tulen sulle abiks, mu varandus. Sina oled konn, kes nad kõik alla neelab. Põgenege, kes võib!

Betty ei olnud mitte vähe pahane, et mees oli tarvitanud tema natuke tüsedat keha selleks inetuks võrdluseks.

— Sa teeksid paremini, kui läheksid kuhugi taluaeda tapuridva kohuseid täitma! tahtis ta märkust kätte tasuda.

Järgmise laupäeva õhtul tulid väikese häärberi mehed ja lossi inimesed Timutile, kus oli korraldatud muusika-õhtu. Õhtu peakorraldaja Vain oli frakis, mille seks puhuks Tallinnas käies kaasa tõi. Ka Luukere oli frakis, olgugi vähe vanamoelises ning kulunud, Karin ja Betty aga õhtukleidis.

Betty oli lõbus ja sõbralik, Karin sellevastu tagasihoidlik ja kurb; ta oli saanud alles eile isalt kirja, milles see teatas oma peatsest Tallinna saabumisest. Karin teadis, et täna on temal jumalagajātu-õhtu minevikuga, ja tuleviku kavatsused panid tema mõtlema.

Timuti inimesed, nähes naisi dekoltees ning Vaini ja krahvi frakis, olid esiteks nende kohtlemises kohmetud. Kuid kapteni omamehelik suhtumine tõi neisse peagi julgust. Kui maitstud koduõlu ning Vainilt toodud viinad-veinid juba mõju olid avaldanud, siis Timuti peremees püüdis meelde tuletada kord kihelkonnakoolis õpitud venekeelt ja vestles krahviga, kuigi mõisteti teineteist ainult selle tõttu, et kapten tõlgina rohkem pidi kõnelema kui vestlejad ise. Betty purssis eesti keelt, kuid siiski nii osavasti, et ei märgatudki selle puudulikkust.

Viimaks asusid krahv ja Vain oma kontserdi kavale. Kes täieliselt suutsid nautida Vaini loomingut, olid krahv, vana baroness ja Karin, kuna teised peamiselt imetlesid muusikute virtuooslikkust. Siiskui viiul sõna tõsisel mõttes nuttis, said talu-inimesedki haaratud.

Kõigi silmad viibisid Vainil, kelle haigusest ja inspiratsioonist kahvatu nägu sulas kokku valendava krae, kaelasideme ja särgiga. Tema miimika, vibratsioon ja seisand — kõik nagu väljendanuks sama, mis helidki.

Jällegi imetses Timuti peremees, et see frakis artist võis ikka olla tema endine kasvandik, kuna oli näinud sarnaseid isikuid ainult piltidel: need kõik olid olnud mingi tiitliga auväärused. Kapten tundis uhkust, et võis Vaini omaks sõbraks kutsuma ja teda vastavalt kohelda, Betty aga oli armunud, pigemini ihastunud kõigi oma naisekirgedega.

Vain teadis, et tema „Kannatusi“ ei mõisteta, seepärast oli seadelnud mõned ilusamad eesti rahvaviisid viiulile ja klaverile, et muuseas ka oma sõpra — krahvi üllatada. Ja Vain ei pettunud oma ootustes, sest Luukere sattus neist vaimustusse.

— Rahvaviis koos sõnadega annab alles oma täie mõju. Tohin sind, Karin, paluda, et sina mõnd neist laulaksid ja meie saadaksime laulu. Sa laulsid nii meeldivalt vene romansse! pöördus Luukere Karini poole.

Et Vain ja teised Luukere palvega ühinesid, oli Karinil raske keelduda. Ka tahtis ta inimestele enesest midagi ilusat mälestuseks jätta. Ning Karin katsus panna kogu hinge talt juba varemini kuulnud laulu:

Kus on, kus on kurva kodu,
Kus on halva aseme,
Lesenaise nutunurka.
Vaeselapse varjupaik?

Seal — kus tuul on toa teinud,
Vesi palgid veeretand,
Sadu seinad sammeldanud,
Kaste magand katuse.

Seal on, seal on kurva kodu,
Seal on halva aseme,
Lesenaise nutunurka,
Vaeselapse varjupaik!

— Ei, ma ei mängi enam, sest kardan et meie edaspidine esinemine saadud mulje rikub, ütles Luukere klaveri tagant üles tõustes. Ta haaras Karini käe, suudles ja kõneles innustunult: Ma ei mõista eesti keelt, kuid mõistsin seda laulu siiski — ja seda sinu läbi: sa oled suur artist, võta vastu mu tänu!

— Teie olete tänase õhtu ilusaim osa. Mulle tuli see ootamata. Tänan teid! surus Vaingi liigutatult Karini kätt.

Sellega oli kontserdi eeskava läbi. Nüüd astusid ka teised debütantide juurde, et neid tänada. Kõige viimasena lähenes neile vana baroness. Ta võttis Karini ja Vaini käed, vaatas neile silmi ja ütles tasa, et ainult need tema sõnu võisid kuulda: Sina, mu poeg, oled geenius ja sina, mu tütar, oled suur talent. Teie paik ei ole siin, Saluveres. Siin teid ei mõisteta. Maailm ootab teid, ootab teie valgust, mis ei kustu teie surmaga. Rahu ja õnn olgu teiega, mu lapsed! ühendas ta nende käed. Kui vanaproua selle oli öelnud, istus ta jälle tugitooli ja vajus mõttesse.

Vana baronessi väljaastumine oli üllatanud kõiki. Vain ja Karin tundsid end nagu altari ees vastlaulatatud abielupaar, kes peavad sest minutist algama koos oma armastuse ja murede teed. — Soovin sinuga kõnelda, mu kuningapoeg — veel täna õhtul! ütles Karin tasa Vainile, enne kui inimesed oleksid jõudnud toibuda.

— ... Olen veetnud ilusama õhtu omas elus inimeste juures, kelle rahvust mulle on ikka vales värves püütud kirjeldada. Olen teile seda rohkem tänulik, et minul kui kodu ja kodumaata Nansen'i passiga inimesel ei kordu enam sarnane vastuvõtt!

tõlkis Vain Luukere liigutava kõne Timuti rahvale, kui krahv nendega jumalaga jättis.

Külalised võtsid tee Timutilt asundusse jalgsi ette, sest olid tagasi saatnud sõidukid, mis nad sinna töid.

Õõ oli haruldaselt ilus ja soe, immutatud puude ja rohu lõhnust. Kahvatu kuusirp hõljus metsa kohal. Linnutee loitis aralt kustavas ehas ja ärkavas koidus, ning lõpmatu vaikus laskus üle maailma.

Karin ja Vain olid teistest natuke maha jäänud, kuna Luukere oli alustanud Lermontovi laulu: „Выхожу один я на дорогу“: Kuid selle läbiviimine ei õnnestunud kaasalaulvate toonide mitmekesisuse tõttu: oldi vist naljatlemisele üle mindud, sest Karin ja Vain kuulsid Bettyt vahetpidamata naermas.

— Tänan sind ja krahvi valmistatud ootamatuse eest. See kõik oli ju nii kena, kõneles Karin, püüdes naeratada.

— Aber mein Liebchen, was soll es bedeuten, dass du so traurig bist? Ütle mis on sul südamel, mu armas? Leian sus ikka uusi iludusi. Ja see tänane laul kurvast kodust: Ütle, kus õppisid sa laulmist?

— Oh, mu armas kuningapoeg, sa ei tunne veel hästi mind ja minu elu. Ei ole veel jõudnud jutustada sulle. Kuid arvan selleks juba aja olevat. Laulmist õpetas esiteks mu kasvatajanna keegi Rootsi preili, kuid pärast tema lahkumist ei laulnud ma üldse, küll aga nutsin palju. Siis tuli meile krahv, kes õpetas mind laulma kurbi romansse — nagu see, mida ta püüdis natukese aja eest alustada... „Seal, kus tuul on toa teinud, vesi palgid veeretand, sadu seinad sammeldanud, kaste magand katuse“ — eks neis sõnades ole ju sinu saatatus, eks ole need pärit Murusaunast ja tuhandeist sarnastest mure künkaist, kust nii palju kitsaid ja okkalisi radu oma alguse saavad...

— Ja kus nad lõpevad uue avarama teega koidu poole, uude ilusamasse ilma, lõpetas Vain unistades.

— Ma loodan seda, ütles Karin veenvalt.

— Ma seletan vana baronessi väljaastumist mingi selgelt-nägemisega. Tal on õigus, kui ütles, et meie paik ei ole siin, ja meie peame koos lahkuma. Ta kihlas meid, surus Vain Karini kätt.

— Olen nüüd sinu, mu kuningapoeg. Ainult veel mõned päevad ja meie lahkume siit. Sain isalt kirja — ta on varssi Tallinnas ja ootab mind.

„Asun üksi hilja õhtul teele.“

— Kuid, minu kallis, mis võiks see küll olla, et sina oled nii kurb?

— Kuid sa kõnelesid mulle, et sa ta juba paarikümne aasta eest oled kaotanud! imestas Vain.

— Meie kaotasime, kuid leidsime jälle teineteise! — Karin jutustas, mil viisil ta oma isa kaotanud ja kuidas ta selle jälle leidnud: — Ma ei julgenud öelda seda sulle enamalt, sest kartsin et see teade võiks mõjuda sinusse ärritavalt, lõpetas ta jutustuse.

— Ükski inimene ei või rohkem mind armastada kui sina, kuid ma ei vääri seda armastust, ma kardan seda igal sammul millegagi rüvetada ja sind haavata. Mu armas, sa nimetad mind kuningapojaks selle mõiste kõige poeetilisemas mõttes, kuid ma leian end mõnikord nii viletsa ja õnetu — nagu kerjuse, ja seda isegi elu kõige kaunimail minuteil, mitte aga kuski maantee kraavi kaldal jalgu puhates, väsinud ning näljane olles.

— Mu armas Verilill, sa oled seepärast niisugune, et pead elama samas ümbruses kõige aja. Sa vajad lahtust, uusi maid ja inimesi, selget taevasina, mis paneks su naeratama, ja armastust, mis su südant võiks soendada.

— Sa oled mulle seda kõik. Lubad sa mulle enesega kaasa sõita Tallinna, olen ju nüüd täiesti terve.

— Ei, sinna sa ei tohiks sõita! Arvan, et parem oleks, kui kapten minuga kaasa sõidaks ja sinu passi ja muud asjad korraldaks. Vaatlesin sind Timutil, kui mängisid. Kui kahvatu sa välja nägid! Ei, sa ei ole terve, ega ole seda kõige aja olnud. Ei ole sa seda niikaua, kui siin viibid, kus sul niipalju raskeid mälestusi, mis su tundelist hinge toidavad. Sa tead hariliku kodaniku hingerahust samapalju nagu kala kuivast maast.

— See aeg tundub mulle liiga pikk, kui ära oled.

— Oh, sa mu kuningapoeg, sa oled nagu laps! Mul on sust kahju, kuid ei ole head ilma kurjata. Jah, siis koos ära siit murede maalt! Mis on need paar päeva ootamist? — see ei ole midagi võrreldes the love in Eternity, milles oleme kihlatud.

— The love in Eternity, vastas Vain Karinit kaisutades.

40.

Karin ja kapten sõitsid hommikul linna. Vainile oli igav Luukere ja teiste lossi inimeste seltskond ilma Karinita ja viibis üksinda Murusaunas, kus suurem osa aega veetis unistamises. Kujutles end Kariniga kahekesi suuraurikul, kus vaatasid

Armastusega Igavikus.

tantslevate lainete harju, sõudes endi uue kodumaa poole, vaikse ja suure ookeani kaldale — sinise taeva ja igavese rohelusega. Ja oli hakanud jällegi end pidama õnnelikuks.

Kell võis olla juba paar tundi teist päeva, kuid talle ei tulnud und. Äkki kuulis ta koputust uksele ja sisse astus krahviproua Betty. Vain jahmus: talle oli ootamatu see külaskäik, tundis otse hirmu selle ees.

— Teie olete ikka veel tervise juures, kui mõistlik see teie poolt. Arvasin, et jälle haigeks olete jäänud, sest teid ei olnud tervel päeval asunduses näha, kõneles Betty naeratades.

Vain märkas juba varemalt, et seda häält oli kuulnud väga kaua aastaid tagasi. Kuid kus?

— Palun istuda, olen teile väga tänulik, lausus ta krahviprouale, vabastas tooli ja istus ise voodi äärel.

— Ah, teie tänate asjata, selliseid asju ei tehta tänu eest, tähendas Betty iseäralise naeratusega. Ta oli haruldaselt hurmav tol minutil — kirest paisuva rinna, sügava vallutava vaate ja eksootiliselt lõhnavate juustega.

Vain oli ikka kartnud seda naist, kuid nüüd tundis enese nagu jänese kobra pilgu all. Ta püüdis end koguda ja arvas, et kõnelemine selleks kaasa aitab: — Proua, mulle tundub, nagu oleksin teid kuski kohanud palju aastaid tagasi, kuid mäletan nüüd ainult teie häält.

— Teie ei või muidugi mind enam mäletada: mina kartma, et mina olen sest ajast niipalju muutunud, vana, ütles Betty (lause viimase osa eesti keeles).

— Oh, nüüd mäletan ma seda kohtumist; teie eesti keel tegi mulle selle võimalikuks. Mina olin siis alles laps, käisin Timutil karjas. Arvan, et olen ise sest ajast palju muutunud, kuid teie olete endine, vastas Vain ja jutustas juhtumuse, kuidas ta karja oli kaotanud.

— Loodan, teie olite see lahke preili, kes karja kätte juhatas? lõpetas Vain ja jäi küsivalt oma külalist vaatama.

Betty teeskles nagu oleks midagi meelde tuletanud, kuid Vain tundis enesel nagu hüpnoosi võimu ning et jõud tema maha jättis ja palgeilt veeresid higipisarad.

— Nüüd teie ei kartma mind enam? küsis Betty rohkem eneselt kui Vainilt — jälle naeratades, nagu oleks ta rõõmu tundnud mingi oodatava ees.

— Palun minge ära, ma kardan teid rohkem kui kunagi enne. Palun minge ära! palus Vain kuival murtud häälel.

— Mis on juhtunud õieti teiega, olete jälle haige! kõneles Betty tehtud kokkumisega ja astus Vaini juurde. Teie olete kahvatu, teil on palavik! lausus ta, uimastavalt mürgitatud käe

oma ohvri otsaesisele pannes. Teie heitke parem natuke voodisse, puhake, lubage, ma vabastan teid kraest...

— Madu! tagane minust, mine ära! tahtis Vain kisendada, kuid mingi jõud pigistas tal kurgu. Laskis end nagu jõuetu laps voodisse asetada ja lahti riietada. Ta nägi enese üle kummarduva naise kirest lõõtsuvat keha ja tundis, kuidas see kirgede palavik temassegi kandus. Tema jõud oli otsas, tema käed haarasid kramplikult ümber naise keha, mis selle liigutuse järele juba ammu janunes...

Vaevalt märgatav koidupuna tungis tuppa. Krahvinna riietus minekuks, ning terve tema olemus naeris võidurõõmsalt. — Tulen homme jälle! hüüdis ta lävelt üle öla.

Pea padjusse surutud lamas Vain. Arvas, et oli korda saatnud roima, millele ei ole andeksandi. Krahvinna viimane ütetus oli tema äratanud. Ta kargas äkki üles, tahtis tappa selle naise, talle järele joosta, tema kägistada ning porri tallata. Kuid krahviproua oli juba kadunud, jättes tuppa vaid annuse mürgisest parfüümist.

Vain seisis kaua keset tuba nagu halvatu; tundis siis, kuis see halvatus muutus mingiks rahulikuks alistumiseks sündinule. Teda ei piinanud kahtlused või arutlused, sest teadis, et tema roim oli kindel, ja kuulas rahulikult kohtuotsust, mis sisemine hääl talle ette luges:

„Sina oled korda saatnud jõleda kuriteo. Sa ei ole ise selles nii süüdi kui su nõrk iseloom ja see himur naine; kuid kõik selle teo raskused ja tagajärjed pead sina ikkagi kandma. Oled petnud oma sõpra — inimest, kes sind su puudustele vaatamata jumaldas, armastas. See õnnetu naine, keda sa nii alatult oled petnud, on kaotanud nüüd igasuguse usu armastusse, ilusasse, sest ta on juba kaks korda pettunud. Kui kolmas kord talle tõesti tõsine õnn peaks naeratama, ei usu ta enam sellesse:

„Seepärast pead sa põgenema, kui sul vähegi ausust veel järele jäänud, et selle inimese silmad sind nähes ei täituks hirmust ja vastikusest. Sa ei tohi otsida andeksandi, vaid pead kustutama selleks igasuguse lootuse oma südames!“

Vain võttis kohtuotsuse vastu rahulikkusega, mis teda ennastki üllatas. Tundis enese nagu inimene, kellele ühes kohtuotsusega sulguvad väravad vabadusse, laia maailma, milles ta nüüd vaid mälestusis tohib püsida.

Ta riietus ja istus laua taha Karinile ja kaptenile kirjutama, et need ei kahtleks tema roimas, vaid teaksid seda.

„Olen teid petnud, olen jõle inimene, ja ei vääri, et teie silmad mind enam näeks. Teil on õigus mind põlata, vihata.

Ma ei jõua enam kirjutada, mu sõnad ja sulg häbenevad mind.

Verilill“

kirjutas ta Karinile ning teise, veel lühema kirja, kaptenile:

„Sõidan ära, ei tea veel kuhu. Ära muretse minu eest, ära otsi mind — ma ei ole seda väärt.

Lembit.

P. s. Palun anna see aadressita kiri paruniprouale edasi.“

Kirja kinni kleepinud, valdas Vaini äkki ahastus: tundis enese olevat välja aetud paradiisist, mille väravaid lukutati; kuulis isegi veel lukus võtme kridisevat keeret. Ta laskus kummulil lauale ja nuttis.

Juba punendasid päikese esimesed kiired. Jah, ta pidi ruttama, et inimesed ei näeks tema põgenemist! Vaatas ringi, mida kaasa võtta. Võttis viiulikasti. Kuid mida veel? — Ei, ta ei vaja rohkem midagi! — Jätta kõik nagu oli? — Sel juhul tuleks siia jälle mõni Mann elama!

Vain seisatus mõned minutid nagu millegi üle aru pidades; võttis kirja taskust ja viskas õuele, siis jooksis kuuri alla, kahmas sealte õlekoo ja kandis selle sauna kotta; puistas siis õled kohevile ja pistis tule otsa. Kui ta nägi, et tuli leeki võttis, lõi saunaukse kinni. Vain haaras viiulikasti ja põgenes laane poole, et enne seal varju leida, kui tulekahjule ruttavad inimesed teda näevad.

Ta lamas väsinult raudteejaama lähedal metsas puu all ja ootas varahommikuse rongi tulekut: parun ja tema õde olid teinud tasta inimese, kes metsas puu all nagu roimar pidi end inimeste eest varjama.

— Ma oleksin pidanud ennemalt teadma, et nõrk olen, ma oleksin pidanud kohe katkestama läbikäimise Kirchenthalidega ja ära sõitma. Isegi isa hauale ei püstitanud ma risti. Unustasin selle hoopis ja lasksin Lilianil seda kaunistada! Kuid kus on Lilian nüüd? arutles ta endamisi.

— Mis on sul, häbiposti paigutatud inimesel, tegemist veel teiste ausate inimestega: sa mõistad ainult neid oma isikuga alandada, kurvastada, ei iialgi lohutada ega tuge pakkuda. Vaiki parem! sõitles teda sisemine hääl.

Läheneva rongi huik ajas ta jalule. Jooksis siis jaamahoonesse piletikassale: Palun, lubage üks pilet!

— Kuhu? küsis ametnik.

— Ükskõik. Kuhugi kaugemasse jaama.

— Võru, Piusa... Petseri... Irboska, luges imestunud ametnik jaamade nimetusi.

Vain nimetas ühe ametniku poolt loendatud jaamadest ja mõtles: Võibolla toob sama rong Karini jaama, ja siis sõidab see hea inimene asunduse poole, südames laul tulevases õnnest. Ja mis ootab teda seal?

41.

Kui postvanker väikese häärberi ees peatus, Karin ja kapten viivitasid mahatulekuga, ja vaatasid küsivalt teineteisele, kuna aimasid, et nende äraolekul oli sündinud midagi iseäralikku. Kuid mis? Oli Vain jälle haige? Lossi pool, kus sel ajal Luukeret, Bettyt või lapsi võis näha, oli kõik vaikne. Nüüd tuli kaptenile meelde, et ka Jaan oli olnud kogu tee haruldaselt sõnaaher, ja küsimusele, mis härra Vain teeb, oli vastanud, et polnud teda täna näinud.

Isesuguse raske aimega astusid linnalised tuppa, kus kapteniproua neid aralt tervitas.

— Noh, kuidas elab meie sõber? Imelik, et teda siin näha ei ole. On ta jälle hääks arvanud haigeks jääda? küsis kapten oma naiselt tehtud lõbususega.

— Ei. Ära sõitnud! vastas kapteniproua kohmetult.

— Ära sõitnud! Kuhu! ütles ta seda kellelegi?!

— Oletan seda sellest, et sauna varemest ta luid ei leitud ja et teda ka alevis pole, kuhu pastorile ja arstile telefoneerisin. Raiooniülm arvab, et tuli on saanud alguse paberossiotsast või põlema unustatud küünlast, kui Vain ise väljas viibis, kõneles kapteniproua kõik korruga välja, et vabaneda koormast, mis tema südant oli rõhunud terve päeva.

— Lugu ei ole tähtis saunaloguga, kuid ütle Jumala pärast, on keegi Vaini pool käinud, teda näinud, millal, kus ja kuidas! ei suutnud kapten enam oma ärevust taltsutada.

Tema naine punastus ja seletas siis jälle nagu koormat südameelt veeretades: Hommikul, umbes kella kolme paiku, näinud Jaan krahviprouat Murusaunast tulemas. Jaan tulnud tüdrukute poolt.

Karin kahvatus ja püsis vaevu jalul. Ta olekski langedud, kui kapten teda poleks sohvale istutanud.

— Sulle! andis tuppa astunud Jaan kaptenile kirja, mille oli leidnud hommikul põlenud sauna esiselt, kuid ruttas kohe välja, nagu oleks kartnud, et talle võidaks panna küsimusi.

Kapten avas kirja, luges selle läbi ja ulatas sees leiduva ümbriku Karinile — sõnadega: Ei tea, kas teen hästi, kuid see ümbrik on teile?

Kuumad pisarad voolasid Karinil silmist, kui ta luges neid ridu: „Olen teid petnud, olen jõe inimene, ja ei vääri, et

teie silmad mind enam näeks. Teil on õigus mind põlata, vihata. Ma ei jõua enam kirjutada, mu sõnad ja sulg häbenevad mind. Verilill.“

Ta ulatas sama kirja kaptenile, sest ta ei tahtnud tema eest enam midagi varjata. Pikk ja rusuv oli vaikus, mis kirja lugemisele järgnes. Kuuldus vaid Karini tagasihoidud nuuksumine.

— See inimene on süütu, tal on veel liigagi palju vourust, pärast seda, mida ta elus on pidanud kannatama... Mõistan tema hingepiina, millega ta need read on kirjutanud... Annaksin talle andeks, kui ta siin oleks, ütleksin talle seda... Ta on mus suretanud palju, millesse uskusin, kuid ta oli ka see, kes mind jälle ellu äratas. Kui inimesele annaksin talle andeks... nuuksus Karin.

Kapten ei mõistnud lohutuseks midagi lausuda, vaid ohkas raskelt.

— Armas kapten, palun sõidutage mind jälle jaama, mulle on siin kõik surnud. Olen siia kõik matnud, mul ei ole siin enam midagi teha. Ma ei või näha neid inimesi, kes talt vanemad riisusid; nad tapsid ja jätsid tema väeti lapsena ilma hooliks: Parun Kirchenthal oli see, kes karistussalka juhtis ning kelle otsusel Vaini isa maha lasti! teatas Karin salapärasel häälel. Kohkunud proua ja härra Mändvere teadsid nüüd tõde, kuid ei aimanud veel kõike.

— Sooviksin krahvi näha, on keegi krahvi ja teda näinud? küsis Karin pärast vaikimist.

— Öökull kardab nüüd päevavalgust, ei tule välja. Krahv olnud tulekahjul, istunud selle läheduses kivil ja nutnud kui laps. Päeval nägin prouat ennast pargis kõndimas, ajas isegi juttu, ütles kapteniproua.

Kui kapten välja vaatas, ilmus puude varjust Luukere, kes näis hämaruses veel peenem, kõhnem ja kõveram — nagu oleks kannud õlul rasket koormat; käe otsas hoidis ta väikest kastikest. Karin sööstis tema rinnale — ja mõlemad nutsid, ilma et oleksid sõnagi lausunud.

42.

Vain elas Peipsijärve ääres vene külas, kus teda sinnerilmumisel arvati esiteks riigiametnikuks. Et tema toiminguid aga seda ei võidud oletada, peeti teda sala- või kaitsepolitsei agendiks. Kui ta ka sel alal aktiivsust ei näidanud, hakati teda lihtsalt pidama kellekski poolearuga baariniks.

Vain muretses enesele vene särge, vene saapad ning punase vöö. Ta elas tühjas löövis jõuka taluniku ja kaluri Sem-

jon Mihailoviči õuel. Rahalise rendi asemel löövi ja ülalpeo eest andis ta taluniku üheksateistaastasele tütrele, Feona Semjonovnale, eesti keele tunde. Talunik oli sellega väga rahul: nüüd polnud vaja tütart (kellelt õpetajanna ametis eestikeele oskust hakati nõudma) linna kursustele saata. Feona oli sümpaatne ja mitte just kinnise mõistusega neiu, ning Vainile pakkus õpetaja amet suurt huvi ja head ajaviidet.

Tung unustada minevik ajas Vaini jälle päevad läbi tööle. Tema nägu ja hellitatud käed muutusid alalise päikese ning järve tuule käes tahkeks ning krobelseks. Ta ärkas vara (ühes Semjon Mihailovičiga), jõi juba kell 6 teed ja ühines pärast seda küla askeldustega. Öhtul voodis olles tulid teda unistused ja igatsused vaevama, kuid uni sai neist tema suure väsimuse tõttu peagi võimust. Vain unistas isegi maalapi ostmisest, et sellele maja ehitada ja hakata aednikuks-kaluriks.

Eriti meeldisid talle öhtud Peipsi kaldal tule ääres, kus kalurid u h a t keetsid, teed jõid ja naljatlesid. Teinekord ta võttis sinna minnes pudeli või paari vodkat. Selle mõjul muutus kalurite kõnelus peagi lauluks. Jah, talle meeldis nende laul, vene laul — hooletult lõbus või jälle piiritult kurb. Eriti köitis oma lauluga — gitarri saatel — külakaupmehe poeg, noor Dimitri Korsakov; tema laulu sisu oli ikka lõbus — midagi Vankast-Tankast, ta naeris ise ning naeris gitarr.

Dimitri Korsakov oli üliõpilane — tolstoilane, kes juba alguses oli Vaini tutvust otsinud, talle raamatuid muretsenud ja teda viiulit mängida palunud. Kuid viimasel ajal hoidus ta Vainist eemale. Kuigi võis teda veel näha Semjon Mihailoviči juures, siis needki külaskäigud jäid üha harvemaks ning nende kestvus lühemaks.

Dimitri lakkas ka laulmast. Kui talle aga peale käidi, siis laulis ta midagi kurba, ning siis nuttis noore Korsakovi hääl ja gitarr.

Vain ei näinud ka teda enam koos Feona Semjonovnaga. Arvas viimaks, et Dimitri ja Feona armastuses oli tekkinud keerdsõlm, mille näppimine teeb neile mõlemale peavalu. Oli ju Feonagi muutunud kurvameelseks ja punastus, kui Vain talt tundide ajal midagi ootamatult küsis.

— Kas tõesti peaks ta minusse armunud olema? mõtles Vain. — Ei, see või õige olla, sest püüdsin tunnis temaga olla asjalik, teinekord isegi koolmeisterlikult karm, vastas ta samas. Ainult siis küll, kui Feona mõne eestikeelse sõna liiga venepäraselt häälendas, pidi ta tahtmatult naeratama.

Venelaste kalasupp.

— Leonid Mihailovič, palun ütlege, mis lugu see oli, mida teie eile õhtul oma löövis mängisite? küsis Feona kord aralt pärast tunni lõppu.

— Tõesti ma mängisin siis eile õhtul? küsis Vain nagu imestunud. Oh vabandage, teil on õigus! Jah mängisin: see oli Čaikovski „Chanson sans parole“ — Meeldib teile Čaikovski?

— Ma olen vähe teda kuulnud: mõned palad preestri juures grammofonil ja eile õhtul. Arvan, et ta on tõesti nukruse geenius, nagu ta üle olen lugenud.

— Teie armastate siis kunsti, muusikat?

— Mu unistus ei ole mitte olnud laste õpetamine, vaid... — Feona punastus, katkestas jutu ja vaatas segaselt ümber. Kuid mu isa soovib, et ma lapsi õpetaksin. Saatis minu selle eesmärgiga ka Petseri gümnaasiumi ja tahab nüüd, et ma eesti keelt õpiksin, et ma oma õpetajanna kutset ei kaotaks. Kuid ma...

— Me võime ju need tüütavad tunnid lõpetada — lihtsalt sel põhjusel, et ma ära sõidan? naeratas Vain.

— Oh, Leonid Mihailõč, isa soovib, et ma eesti keele ära õpiksin, ma ei taha teda kurvastada. Püüan paremini õppida. Teil ei maksa ära sõita. Oh, ärge sõitke ära! hüüdis Feona paluvalt, puhkes nutma ja põgenes teise ruumi.

Vain vaatles siis oma kõrgeid veesaapaid, vene särki ning punast vööd. — Vilets artist! ümises ta endamisi, naeratas ja lahkus tunnist.

Vain läks otseteed salaviinaga kaupleja Stepka Krivoi poole, kes elas küla teises otsas. Teel kohtas ta Dimitrit, kes talle iseäraliselt naeratades lausus: Jumalaga, seltsimees, kalur, učitel, sibulamõrtsukas ja lõpuks ikkagi saatuse pailaps!

— Oota, sa ei tea, mida kõneled, oled täis nagu saabas! hüüdis talle Vain ja tahtis teda kinni pidada, seletust nõuda.

— Oh, jäta mind rahule, inimene! ütles Dimitri tõrjuvalt ja tuigerdas edasi.

— Leonid Mihailõč, teate, mis noorel Korsakovil südamel? Olete ju temaga sõbrad ja kõnelete teinekord sügavaist asjust, küsis talt Stepka, asetades talle ette vodkaklaasi ja taldrikul paar kolletanud kurki.

— Ei tea midagi, ta pelgab mind viimasel ajal. Kohtasin teda siiatulekul. Ta oli õige joobnud, vastas Vain, kes oli tühjendanud poole klaasist.

— Ta oli minu pool ja võttis vist liiga. Ta kõneles mulle, et ta neil päevil üle järve Venemaale sõidab. Ütlesin talle, et

„Laul ilma sõnadeta“.

elu seal nüüd halb ja et teda kui külakurnaja poega võidaks seinä äärde torgata. „Mulle elu enam siin ei meeldi, ta mulle otse väljakannatamatu,“ vastas Dimitri. Ütlesin, et ta paremini teeks, kui Tartu ülikooli sõidaks ja seal oma õppimise ülikoolis lõpetaks ega asjatult oma vanemaid ei kurvastaks.

— „Oma vitsad peksavad, nad on ise süüdi, et minu ilmale muretsesid, ma ei palunud neid!“ naeris sellele Dimitri. Kas ei ole halastamatud sõnad oma vanemate kohta? Niisiis võtsin kätte ja esitasin talle oma viimase trumbi! — Kuid Stepka hakkas millestki muust kõnelema. — Soovite veel? küsis Stepka, võttes tühja viinaklaasi.

— Ei, mitte seekord. Ütelge mulle, mis oli see viimane trump, mille Korsakovile esitasite?

— Oleks parem, kui me sellest ei kõneleks. Soovite veel vodkat?

— Ei, teie kõnelge mulle oma viimasest trumbist! kõlas Vaini hääl joobnule omase kangekaelsusega.

— Noh, ma ütlesin talle, et Feona Semjonova nutab oma silmad tema pärast peast välja, kui ta nii ära sõidab.

— Ja mis vastas Korsakov?

— Oh ma olen ära unustanud, mis ta vastas. Jõuad sa kõike meeles pidada, mida need inimesed viina mõju all kõnelevad. Pealegi arvan, et ta ei kõnelnud midagi tähtsat.

— Sa ei ole ära unustanud. Mida vastas Korsakov!

— Oh, ta vastas: „Feona Semjonova on minu jaoks ainuke naisterahvas ilmas. Olen teda lapsest saadik armastanud ja saan teda surmani armastama. Ta ei armasta mind enam, ma ei taha end tema tulevase õnne või õnnetuse vahele segada, Feona Semjonova armastab Leonid Mihailõči, seda...“

— Seda?

— „Seda poolearuga artisti“. — Ja noor Korsakov hakkas kibedasti nutma.

— Tänan teid, Stepka Krivovõč.

— Stepan Ivanovič, parandas Stepka.

— Stepka Krivovič, lubage veel üks klaas, tinti, sulge, paberit ja ümbrik!

Stepka tõi palutu.

„Armas Dimitri Stepanovič! kirjutas Vain. Olen vist kõik, kelleks sa mind meie viimasel kohtamisel Stepka poolt tulles nimetasid, ainult mitte saatuse pailaps. Kui selle kirja saad, olen ära sõitnud — ja jäädavalt. Palun, ära mõtle must halvasti, olgugi et ma selleks sulle tänini vastu enese tahtmist põhjust võisin anda.

Teie Leonid Mihailovič.“

— Teie olge nii lahke ja toimetage see kiri noore Korsakovi kätte, kuid mitte enne kui homme hommikul. Jumala pärast, ärge unustage! ütles Vain ümbrikku Stepkale ulatades.

— Võite minule juba kindel olla, lausus Stepka kirja tasku peites. — Soovite veel?

— Olgu üks ja viimane, Stepan Ivanovič! ütles Vain ja tühjendas klaasi.

43.

Stepka Krivoi juurest Vain astus joobnult õue; ega tahtnud inimesi näha, sest viin oli tasse vastupidist mõju avaldanud, tema mõtted ja tunded veel kiiremalt teotsema pannud. Ta läks järveäärde, kus leidis varjatud koha, ja istus ühele kaldalehutud vettinud palgile.

Järv oli tüün ja kaetud paksu uduga. Luitunud kõrkjad kahisesid üksteise vastu hõõrudes. Mitte kaugel loitis tuli, mis pimeduse tihenemise läitis ikka suurema kuma. Vaini silmad seletasid juba tule ääres liikuvaid inimkogusid ning kõrvu kandus lõbus, muretu naer ja huigud.

Ta tundis öö tulekul külma ja tuigerdas tule poole, et end soendada. Ta ei tahtnud naerda, tahtis ainult end soendada. Teiste rõõm ei olnud tema rõõm, kuna tema langemine oleks olnud teiste ülestõus.

— Jah, mis sundis enesele peljupaigaks valima selle vene küla, mille elanikud olid teise hingelaadiga kui ta ise? Miks riietus neile sarnaselt, mängis m u ž i k k i, kelleks aga mužikk teda ei pidanud? — Oli ju ta neile ainult poolearuga b a a r i n, või vilets artist, kelleks oli teda nimetanud noor Korsakov. Eks ta jäänud neist sama kaugele nagu omal ajal vene mõisnikud — baarinid, kes rahva sekka läksid?

Kääksuvad lõõtspilli hääled panid Vaini seisatuma. Ta oli vaid kümnekond sammu tulest eemal ja lõi enese kuivanud kuuse varju. Kalurid istusid ringis tule ümber ja jõid vodkat, mida neile nüüd tema asemel oli ostnud nähtavasti noor Korsakov, kes istus nende keskel paljapäi, sünk pilk kiindunud tulle. Tema kõrval naeris Vaska Polovoi (kes oli saanud oma nimetise sellest, et olnud kord Pihkvas kelneriks).

— Sa Vaska mängi õige „Kazačokki“, ütles Korsakov, paberossi tulle visates.

— Aida, Dimitri, kui tantsid — mängin!

vene talupoega
isand või mõisnik

— Lase paista, naeris Korsakov, tõusis üles, pani käed puusa ja tegi paar koomilist liigutist, mis päästis valla tule-ääres istujais naerulagina.

— Molodec, Dimitri, su vodka maitseb hea ja sa ise oled paras hapukurk selle juurde. Ai-da, Dimitri! lõõpis Vaska, ise mängis „Kazačkoki“ ja noor Korsakov tantsis. Nii mängija kui tantsija olid head ja tahtsid nähtavasti oma võimetes teineteist ületada. Vaskal õnnestus see viimaks, sest ta oli küla paremaid lõõtsamehi ning tema sõrmed väledamad kui noore Korsakovi jalad, mis äkki nõrgenesid, lössi vajusid ja tantsija maha pillasid, kuhu jäi liikumatult lamama.

— Võib olla, et murdis oma sääreluu? arvas üks tuleääres istujaist.

— Narr, ta on täis nagu saabas, magab välja ja on jälle endine Dimitri, väitis teine.

— Parem juba toimetame ta koju, võibolla muretseb meile selle eest teinekord pudeli? sosistas üks kalureist.

Viimase arvamus meeldis teistelegi; nad tõusid sõnalau-sumata üles, asusid lamaja ümber ja katsusid teda jalule upitada; kuid lamaja ei võtnud jalgu alla. Nüüd heitis üks suure habemega mužikk Korsakovi nagu puudase jahukoti üle õla ja hakkas koormaga küla poole sammuma.

— Elad ikka, Dimitri? küsiti, millele oli vastuseks miski korisev oie.

Kui mužikid olid noore Korsakoviga kadunud pimedusse, tuli Vain oma peljupaigast, istus mahajäetud tule äärde ning püüdis end soendada. Tema keha oli külm, kuid hing veel külmem, ja tuli jõudis soendada ainult lõdisevat keha.

Juba oli tuli kustunud. Vain ei märganud muud enese ümber kui ainult pimedust ja vihmataolist udu. — Selline on siis armastus: esiteks arg, kõhelev tuluke, mis puhangut ootab, siis põletav inferno, pärast hõõguvad, valutavad sõed ja viimaks külm, elutu tuhk, pimedus ja udu! kõneles ta enesega ning tundis kehas värinaid. Ta vaatas kella: oli südaöö — paras aeg märkamatult ära minna. Tõusiski üles ja hakkas kiirel sammul küla poole astuma.

Jõudnud oma löövi, vahetas Vain oma mužiki ülikonna riietega, milles ta külla oli tulnud, võttis viiulikasti käe otsa ja läks külast — samaselt nagu ta sinna paari kuu eest oli tulnud. Tema rännaku eesmärgiks oli lähim raudteejaam (ja maad oli minna üle kahekümne kilomeetri).

Käimine pani vere jälle liikuma ning tõi tasse soojust. Mida kaugemale seljataha jäi küla, seda hõredamaks muutus

Tubli poiss, Dimitri,

udu ning selgemaks sai rada. Tal oli heameel, et värinad, mida tunnud järvekaldal, ei olnud mitte läheneva haiguse tunnuseid, vaid tekkinud alkoholi mõjul — südametegevuse korratusest.

— Ja mis segab mind alati rändamast, nagu vanal ajal meistriselli? Olen üksi ja vaba ning võin alati elu soost välja astuda, selleasemel et oodata, mil nõtkuv pind mu enesesse neelab. Mul tuleb ainult oma rännakuid laiendada, sest Eesti on liiga väike, on mulle liiga tuntud, et võiksin tas rahuldust leida. Inimesed matkavad Aafrika džunglitesse, igavesse põhja ja elavad üle seiklusi. Mis keelab mul seda tegemast? Ilm on küllalt lai, et inimene oma eluajal võiks alati uut leida, kõneles ta enesega.

Siis peatusid mõtted äkki Karinil ja südamepeks läks sagedamaks. Seisatus viimaks hingeldades: Kas tõesti on see the love in eternity? On ta ainuke, keda olen armastanud, armastan ja saan armastama: Oh, ma pean ta unustama, mul ei ole enam õigust tast unistada, olen võtnud ise seks eneselt võimaluse!

Vain löi käega ja hakkas jälle kiiresti sammuma, nagu oleks kartnud kuhugi hiljaks jääda (olgugi et tal raudteejaamas tuli oodata pool päeva rongi).

44.

Kiirrong jälle kihutas läbi öö pimeduse vagunirataste vurisedes ja veduri huigates. Vain lamas (nagu tal oli harjumuseks saanud) selili voodis, käed ristamisi kukla all ja silmad pöördunud värvilisele elektripirnile. Püüdis meelde tuletada, kas ta polnud midagi kodumaalt lahkudes korraldamata jätnud.

Ei, ta ei olnud midagi unustanud. Tal ei olnudki vaja palju korraldada: ainult Helleni ema. Selle oli ta paigutanud oma korteri elama ja jätnud kahe maja valitsemise tema hooldeks — ilusa tasuga selle eest. Muuseas luges jah ajalehest, et parun enese maha lasknud — mineviku pattude paljastumisel. Kuid tema leidis seks veel teisigi põhjusi (mida ajalehed muidugi ei teadnud).

Vain mõtles kunstinäitusele, kus ta oli käinud päeval enne ärasõitu. Ainult üks maal oli seal tema tähelepanu köitnud. See oli loodusmaal, mille näituse korraldajad olid paigutanud tagasihoidlikult ühe väikese ruumi hämarasse nurka. Maali nimi oli „Karja jootmas“.

Hall õhtutaevas laotus üle lumise talvemaastiku, mille esiplaanil lookles kinnikülmanud jõgi. Jõekaldast väljakasvanud

pajud seisid küürus — oksile külmunud lume raskusest. Anireas liikus kari jääaugule, mida talunoomes lahti raius. Kaks peni kahlasid karja kõrval sügavas lumes, kellest väikesem karjataks tahtis purra hirmul põgenevat mullikat jalast, kuna suur õuepeni jooksul punetava keelega lund ahmis. Maali tagaplaanil tuli keegi veetäitega maja poole, ning kaks vallalilastud sälgu jooksid rõõmsalt vastu kojusörkivale hobusele.

Ta ei teadnud isegi, mis talle ses maal is kõige rohkem meeldis, kas õhtune taevast üle lumise talvemaastiku, kari, koe-rad või miski muu. Kuid see maal väljendas palju rahu ja kodusust, mille järele ta nii igatses.

Otsis kataloogist kunstniku nime. Nime asemel oli ainult täht L. Tema oli nii huvitunud nüüd kunstnikust, kes oli tabanud tema meeleolu.

— Härra Vain? kuulis ta enese lähedal tuttavat naise häält.

Vain tõusis püsti ja kummardus.

— Sa oled ikka Vain? Sind oli päris raske tunda! hüüdis Lilian ja ulatas Vainile käe.

— Mis on siis õieti juhtunud minuga? naeratas Vain.

— Sina oled nii muutunud! hüüdis Lilian enam sooja kaastunde kui imestusega.

— Pigemini — mind on jälle muudetud.

Lilian vaatas teda küsiva ja arusaamatu pilguga ja osutas siis maalile „Karja jootmas“: Vaatasid seda?

— Sul on õigus. Ainuke maal, mis mulle siin meeldib.

Nad astusid maalile lähemale, sest ruumis valitsev videvik oli tihenend.

— Vaadake seda sälgu seal, kes koju sörkivale märele vastu ruttab! kas ei tunne ta rõõmu oma ema, võibolla ainult tallikaaslase kojutulekust? Või jälle seda õhtutaevast, mis nii rahulik. Vist tuleb öösel lund...

Vain tundis lõbu oma sõnust, kuna Lilian kuulas teda huviga. Ta improviseeris kaua maalist, ning tema kaaslane julgustas teda vaatega. Nad mõlemad tundsid end jälle mugavalt nagu kord alevis arstimaja saalis...

Vari oli võtnud Vaini tooli ja tegi sellel istudes tähtsate liigutustega märkmeid oma taskuraamatusse, vahetevahel kuld-taskukella vaadates.

— Teeb ta näituse kohta märkusi? küsis Vain, vaatega Varjule osutades.

— Arvan ei. Ta on nüüd ülikooli lõpetanud ja advokaadi abi. Teda ei huvita kunst ja sarnased asjad, ütles Lilian kurvalt.

Juba sammus nende juurde Vari ise, kelle iga jalaaste oli kaalutud ning teadlik: Palun väga vabandada, kuid mul ja Lilianil on aeg rongile ruttamiseks. Mul on au teatada, kui see teid peaks huvitama, et oleme kihlatud, lausus Vari tähtsa häälega, nagu oleks Vainile mõista annud, et oled vaid kerjus, kes nüüd Liliani sõna-palukestega peab leppima.

— Kihlatud? Vain ei uskunud Varju juttu, sest nad olid mõistnud Lilianiga teinetest nii hästi. Nüüd tuli see kehkenpüks, kelle üle nad suvel nalja heitsid, ja teatas, et Lilian kuulub ainult temale! Tundis, kuidas Lilian tast kaugenes, kuidas see puhkenud õis närbus, kurdus ja muutus harilikuks askeldavaks naiseks, milliseid ta näinud tuhandeid ruttamas pealinna tänavail.

Lilian seisis tema ees kahvatult, ning allalastud pilk näis nagu paluvat andeksandi. Ainult Vari polnud midagi oma tähtsusest kaotanud (sest oli juba nimeka advokaadi abi ning muuseas ilusa mõrsja omanik!). Ja oli rahul endaga, ega soovinud elult rohkem (ja elu ei nõudnud ka temaltki rohkem!).

— Soovin õnne, ütles Vain, juba tehtud lahkusega tulevase abielupaari käsi surudes. Kui kodupoole juhtute sõitma, palun, andke edasi minu tervised härra Liigusele ja pastori-perekonnale.

— Tänan. Kuid miks ei sõida sa ise meid vaatama? Pastoriproua mängib ikka veel pühapäeviti kirikus orelit, võiksid tema vaeva kergendada. Ka ei ole sa oma lubadust täitnud — veel kord kirikus Mendelssohni öölaulu mängida, ütles Lilian punastudes.

— Tunnen õpetajaprouale väga kaasa, kuid mul puudub võimalus teda avitada, sest sõidan öösisel rongiga ära. Mis Mendelssohnisse puutub, siis on parem meile mõlemale, kui seda enam ei kuule.

— Kuid sa tuled ju tagasi? küsis Lilian.

— Võibolla, kuid Ameerikast ei või see niipea sündida, lausus Vain, kuna neiu seisis nukralt ega leidnud, mida kohe vastata.

— Meil on tõesti aeg lahkuda, sellepärast head reisu ja elage hästi! sõnas Vari, kes tegi vaikimisest lahkumise. Arvan, et Lilian on nüüd õnnelik, et leidis ühe inimese, kes tema maalist oli vaimustatud, lausus ta naerdes.

— Sinu? küsis Vain, viibates maalile.

— Jah, mul oli heameel, et sina see inimene olid! tähendas Lilian kurvalt.

— Elage hästi, veel kord head reisu! ütles Vari Vaini kätt surudes.

— Teie veel paremini, vastas hajameelselt Vain, kes märkas Liliani silmis pisaraid ja mõistis, millised tunded teda nutma panid. Kuid neil ei olnud ju enam midagi lausuda teineteisele peale „elage hästi“ ja „head reisi“. Isegi „jällenägemiseni“ oleks kõlanud kohatult (sest nad seisid teede lahkemel ja nende teed jooksid vastupidises suunas!).

* * *

Vedur jälle huikas: rong oli jõudnud Läti piirile. Oli röske ning udune sügisehommik. Ühes tolli- ja passiametnikkudega paiskus vagunisse kivisöe lõhna ning niiskust.

— On tõesti Eesti nii tühi ja väike, et inimene peab enesele eluaset otsima väljaspool kodumaa piire? sõnas Vain endamisi, kui kuulis võõrkeelset kõnelust.

— Viga peitub vist eneses, ütles ta. Tuleb minevikuga arved õiendada, et uueks inimeseks saada; jumalaga jätta kõigea, mis on olnudki siin armast ja kallist.

Briti-Columbias, lehekuul 1929.